ศาสตร์และศิลป์

การศึกษาเชิงพื้นที่ประเทศในประชาคมอาเซียน

State of the Art in Area Studies of Countries in ASEAN Community

ดร.ลำพอง กลมกูล

รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ASEAN STUDIES CENTRE
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

ศาสตร์และศิลป์

การศึกษาเชิงพื้นที่ประเทศในประชาคมอาเซียน

State of the Art

in Area Studies of Countries in ASEAN Community

ดร.ลำพอง กลมกูล
ศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตร์และศิลป์การศึกษาเชิงพื้นที่ประเทศในประชาคมอาเซียน
State of the Art in Area Studies of Countries in ASEAN Community

ISBN (e-book): **978-616-300-876-3**

ผู้เขียน
ดร.ลำพอง กลมกูล
รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ปรึกษา
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.
พระมหาจีรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, รศ.ดร.
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.
พระครูโสภณสาโรภาส, ดร.
พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, ผศ.ดร.
พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที
ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล
ดร.สุรัตน์ คำโสภา

ออกแบบรูปเล่ม
นางสาวอรวรรณ อินทร์ภู่

พิสูจน์อักษร
พระมหาพงศธร ฐิตโสภโณ, พระธนากร ธนากโร, พระวศิน วสิธมฺโม
ดร.ณัฐนิชา ปัญญ์นิภา, นางสาวตันหยง พุกทอง

พิมพ์ครั้งแรก
23 ตุลาคม 2566

จำนวนหน้า
224 หน้า

ASEAN STUDIES CENTRE
MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

จัดทำโดย ศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทรอำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

ศาสตร์และศิลป์

การศึกษาเชิงพื้นที่ประเทศในประชาคมอาเซียน

เป็นการบูรณาการความรู้ที่เป็นศาสตร์คือวิธีวิทยาการวิจัย
ด้วยการศึกษาเชิงพื้นที่ในการเดินทางและเรียนรู้อย่างเข้าใจในพื้นที่
พหุวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกับความเป็นศิลป์ในการสร้างสรรค์และนำเสนอ
ประเด็นข้อค้นพบที่มีความหลากหลาย ได้แก่ มิติทางการศึกษา
มิติทางศาสนา มิติทางสังคม มิติทางประเพณีและวัฒนธรรม
และมิติทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอาเซียน
นำเสนอผ่านมุมมองและประสบการณ์ของผู้เขียน
โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อถ่ายทอด
ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้
นำสู่สังคมสันติสุข

L. Klomkul (2023)

มิติทางการศึกษา
มิติทางศาสนา
มิติทางวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่
ASEAN
มิติทางประเพณี
และวัฒนธรรม
มิติทางสังคม
สังคมสันติสุข
ศาสตร์และศิลป์

คำนำ

หนังสือนี้เป็นการรวบรวมบทความที่เป็นบันทึกเชิงพื้นที่ จากประสบการณ์ของผู้เขียนในการเดินทางร่วมนำเสนอผลงานทางวิชาการในประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งการศึกษาเชิงพื้นที่ ที่ดำเนินการทำวิจัยในประเทศอาเซียนต่างช่วงเวลากันจำนวนหลายครั้ง จึงได้บันทึกผ่านประสบการณ์จากการลงพื้นที่นั้น ๆ ในแบบวิธีวิทยาของการวิจัย ส่วนหนึ่งได้ถอดบทเรียนออกมาเป็นความรู้เชิงพื้นที่จากประสบการณ์ของการเดินทาง และการสัมผัสข้อมูลโดยตรง และเห็นว่าเป็นประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับภาษาวิจัยว่าเป็นการบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และเป็นการศึกษาในเชิงอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) ซึ่งเคยได้รับการตีพิมพ์เผยแผ่ในวารสารหลายแหล่งเกี่ยวกับประเทศอาเซียน ประกอบด้วย กัมพูชา (เล่าเรื่องวัดเมืองกัมพูชา: นครวัด นครธม วัดพนม วัดพระแก้ว และวัดอุณาโลม) ลาว (บันทึกไว้เมื่อไปจำปาสัก: การศึกษาสงฆ์ลาวและกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา) เวียดนาม (อาณาบริเวณศึกษาเวียดนาม: การสะท้อนคิดความเป็นนักวิชาการมืออาชีพในเวทีวิชาการนานาชาติ) บรูไน (พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของจีนและมลายู: กรณีศึกษาประเทศบรูไน) ฟิลิปปินส์ (ฟิลิปปินส์ การศึกษาเชิงพื้นที่ว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา) อินโดนีเซีย (บันทึกไว้เมื่อไปบุโรพุทโธ: พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย) มาเลเซีย (อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย: พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ความเป็นไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย) สิงคโปร์ (สิงคโปร์: พหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวในทรัพยากรทางศาสนา) เมียนมาร์ (ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI): อาณาบริเวณศึกษาเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์) และไทย (มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทยกับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ) ดังนั้น เนื่องในวาระพิเศษจึงนำปรับปรุงเพิ่มเติมเผยแพร่เพื่อเป็นการเรียนรู้และจะเป็นประโยชน์ทางการศึกษาในเชิงพื้นที่และวิธีวิทยาของการวิจัยอีกชั้นหนึ่ง

หวังว่าหนังสือนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและเป็นแบบอย่างของการบันทึกจากการเดินทาง บันทึกจากการสังเกต และบันทึกอย่างมีส่วนร่วมตามวิธีวิทยาการวิจัย และสาระความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเชิงพื้นที่ของประเทศในประชาคมอาเซียน

ดร.ลำพอง กลมกูล
รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
23 ตุลาคม 2566

สารบัญ

เรื่อง	**หน้า**
คำนำ.....	iii
สารบัญ.....	iv
กัมพูชา	
เล่าเรื่องวัดเมืองกัมพูชา: นครวัด นครธม วัดพนม วัดพระแก้ว และวัดอุณาโลม..	1
ลาว	
บันทึกไว้เมื่อไปจำปาสัก: การศึกษาสงฆ์ลาวและกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา.....	15
เมียนมาร์	
ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI): อาณาบริเวณศึกษาเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์.....	47
บรูไน	
พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของจีนและมลายู: กรณีศึกษาประเทศบรูไน.....	68
เวียดนาม	
อาณาบริเวณศึกษาเวียดนาม: การสะท้อนคิดความเป็นนักวิชาการมืออาชีพในเวทีวิชาการนานาชาติ.....	82
สิงคโปร์	
สิงคโปร์: พหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวในทรัพยากรทางศาสนา	98
ไทย	
มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทยกับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ.....	118
ฟิลิปปินส์	
ฟิลิปปินส์: การศึกษาเชิงพื้นที่ว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา.....	136
มาเลเซีย	
อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย: พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ความเป็นไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย.....	159
อินโดนีเซีย	
บันทึกไว้เมื่อไปบุโรพุทโธ: พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย..	181
ภาคผนวก.....	204
ประวัติผู้เขียน	215

เล่าเรื่องวัดเมืองกัมพูชา:

นครวัด นครธม วัดพนม วัดพระแก้ว และวัดอุณาโลม

Telling Temple on Cambodia: Angkor Wat, Angkor Thom, Wat Phnom, Wat Phrea Keaw and Wat Unalom

เล่าเรื่องวัดเมืองกัมพูชา:
นครวัด นครธม วัดป่าเลไลย์ วัดพนม วัดพระแก้ว และวัดอุณาโลม
Telling Temple on Cambodia: Angkor Wat, Angkor Thom, Wat Phnom, Wat Phrea Keaw and Wat Unalom

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการบันทึกการเดินทางอันเป็นประสบการณ์ตรงจากพื้นที่ ที่ว่าด้วยนครวัด นครธม วัดป่าเลไลย์ วัดพนม วัดพระแก้ว และวัดอุณาโลม ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และการศึกษาจากพื้นที่ แล้วเขียนเป็นความเรียงในรูปของบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า กัมพูชาที่มีพัฒนาการทางการเมือง และสังคมมาอย่างยาวนาน แต่บริบทเชิงพื้นที่ได้กลายเป็นส่วนสำคัญของการบันทึกย้อนกลับทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในตัวปราสาทที่เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ฮินดู อย่างนครวัด หรือปราสาทที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาอย่างนครธม หรือวัดในพระพุทธศาสนาที่เป็นรอยต่อเปลี่ยนผ่านอย่างวัดป่าเลไลย์ที่เปลี่ยนจากมหายานสู่เถรวาท หรือเป็นเถรวาทอย่างเต็มสมบูรณ์อย่างวัดพระแก้ว หรือวัดอุณาโลม ที่ได้กลายสถาปัตยกรรมที่สามารถเห็นเชิงประจักษ์ด้วยสายตา เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในกัมพูชาให้ได้เรียนรู้และศึกษามาจนกระทั่งปัจจุบัน

คำสำคัญ: *วัดเมืองกัมพูชา, พระพุทธศาสนา, พราหมณ์ฮินดู*

Abstract

This study is a documentary study of a journey that is a direct experience from the areas of Angkor Wat, Angkor Thom, Wat Pa Lelai, Wat Phanom, Wat Phra Kaew and Wat Unalom Documentary study, review related research and studies from the area were used for the study, and the proposed an essay as the form of an academic article. Results of the study found that Cambodia has shown the development of political development and society for a long time. However, spatial context has become an integral part of historical retrospectives. In which the stone castle is related to the Hindu Brahman religion like Angkor Wat or the castle that is related to Buddhism like Angkor Thom. In addition, there is a Buddhist temple that is a transitional junction such as Wat Pa Lelai that transforms from Mahayana to Theravada, and it is fully Theravada like Wat Phra Kaew or Wat Ounalom that has become an architecture that can be seen empirically. It is the center of Buddhism in Cambodia to be learned and studied until now.

Keywords: *Temples in Cambodia, Buddhism, Hindu Brahman*

บทนำ

ในการเดินทางศึกษาดูงานรวมกับศูนย์อาเซียนศึกษา (ASEAN Studies Centre, MCU) ระหว่าง 20-23 เมษายน 2561 เป็นการเดินทางเพื่อสร้างความรู้ในแบบอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) หรือการลงพื้นที่ในสถานที่จริงเพื่อศึกษา ดังที่ ในอดีตโจวต้ากวน ทูตการค้าชาวจีนที่เข้าไปอยู่ในนครวัดเมื่อปี ค.ศ. 1295 ได้บันทึกองค์ความรู้ประสบการณ์การเดินทาง ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศิลปะ รวมทั้งนักโบราณคดี ผู้บุกเบิก ซึ่งเป็นเมืองพระนครที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งมีข้อมูลว่ามีผู้ค้นพบเมืองพระนคร นครวัดมาก่อนหน้านั้น จากชาวตะวันตกหลายคน อาทิ B.P. Groslier ชาวโปรตุเกส ที่เดินทางมายังเมืองพระนครใน พ.ศ. 2091 พร้อมบันทึกข้อมูลไว้เป็นหลักฐานในชื่อ Angkor et le Cambodge au XVIe siècle รวมถึง Diogo do Couto เจ้าหน้าที่อาลักษณ์บันทึกพงศาวดารของโปรตุเกสประจำอินเดีย เป็นผู้ที่เขียนบันทึกถึงเมืองพระนครไว้มากที่สุด Mercello de Riba-deneyra ทหารรับจ้างชาวสเปนในปี พ.ศ. 2136 Shimano Kenryo ล่ามชาวญี่ปุ่นที่อยู่ในเขมรระหว่างปี พ.ศ. 2166 – 2179 เมืองโบราณแห่งนี้ก็ยังถูกทิ้งไว้จนล่วงมาอีกหลายร้อยปี จนกระทั่ง นายอ็องรี มูโอต์ นักพฤกษศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ที่มาศึกษาเกี่ยวกับพันธุ์พืชเมืองร้อน ทั้งในไทย ลาว กัมพูชา ตรงกับรัชสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นายอ็องรีเดินทางเข้ากัมพูชาทางชายทะเลตะวันออก ขึ้นบกที่เมืองกำปอต เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2403 ถึงเมืองพระตะบอง จากที่นี่เขาได้รับการบอกเล่าจากมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสด้วยกันว่า อีกฟากหนึ่งของทะเลสาบในเมืองเสียมเรียบ มีซากโบราณสถานซ่อนอยู่ในป่าใหญ่ นายอ็องรี รุดเดินทางข้ามทะเลสาบไปยังเมืองเสียมเรียบ เข้าไปสำรวจในป่าทึบ ได้พบปราสาทนครวัดเป็นแห่งแรก นับเป็นการค้นพบโบราณสถานที่สำคัญของโลก หลังจากที่ดินแดนขอมโบราณได้สาบสูญไป ปล่อยให้ป่าใหญ่กลืนกินไปเกือบ 500 ปี อ็องรี เมื่อกลับฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือเล่าเรื่องปราสาทที่ตนเองพบเห็นด้วยตาตนเอง โดยที่ยังไม่รู้ว่าคืออะไร? บรรยายถึงนครวัดที่เขาได้ไปเห็นในปี พ.ศ. 2403 ว่า *“นี่คือความยิ่งใหญ่ที่ท้าทายวิหารโซโลมอน มันถูกสร้างขึ้นโดยน้ำมือของไมเคิล แองเจโล แห่งยุคบรรพกาล และสามารถยืนเคียงกับสิ่งก่อสร้างที่มหัศจรรย์ที่สุดของโลกตะวันตกได้อย่างเต็มภาคภูมิ มันยิ่งใหญ่กว่าสิ่งใด ๆ ที่กรีกและโรมันทิ้งไว้เป็นมรดกแก่เรา เป็นภาพขัดแย้งอันน่าสลดใจ ท่ามกลางความเสื่อมโทรมป่าเถื่อนของดินแดนที่ให้กำเนิดมันขึ้นมา”* (จิระนันท์ พิตรปรีชา, 2543) นับแต่นั้นจึงเป็นการเปิดศักราชเกี่ยวกับการศึกษาด้าน “เขมรศึกษา” ที่มีนักประวัติศาสตร์โบราณคดีอย่าง จอร์ช เซเด หรือชาวไทยอย่าง “กรมพระยาดำรงราชานุภาพ” ได้เข้ามาศึกษาร่วมกับนักวิชาการฝรั่งเศส เป็นต้น จนเป็นที่มาของประโยคจำของโลกเกี่ยวกับนครวัดที่ว่า *“See Ankor Wat and Die .. เห็นนครวัดก็ตายตาหลับแล้ว”* ของอาร์โนลด์ ทอยน์บี นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ หรือใกล้เข้ามาหน่อยอย่างอดีตนายกรัฐมนตรีของไทย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ที่เขียนไว้ในหนังสือ “ถกเขมร” (2498) ที่ว่า

> *“ใครที่ได้เห็นนครวัด นครธมแล้ว ความคิดแรกที่ผุดขึ้นมาในใจก็คือ สิ่งก่อสร้างอันประกอบด้วยศิลาทั้งสูงและกว้างใหญ่เทียวขุนเขาเหล่านี้ เป็นสิ่งเกินปัญญา เกินกำลัง ละศรัทธาของมนุษย์ที่จะสร้างสรรค์ขึ้นได้ คำตอบของชาวเขมรที่ว่า พระอินทร์เป็นผู้สร้าง หรืองอกขึ้นมาเองนั้น จึงตรงกับความรู้สึกของผู้ได้เห็นปราสาทเหล่านี้เป็นครั้งแรก มากกว่าคำตอบอื่น ๆ ...”*

ดังนั้น สิ่งที่ยกมาจึงเป็นเรื่องของการบันทึกเล่าเรื่อง รวมไปถึงคุณค่าของการเดินทางหรือศึกษาในเชิงพื้นที่ จะได้ประโยชน์ในสิ่งที่เห็นและพบ พร้อมการเล่าเรื่องประหนึ่งเป็นการบันทึกช่วงเวลาที่สอดคล้องกับเวลาดังที่นักเดินทาง นักประวัติศาสตร์ หรือในรูปแบบอื่นได้บันทึกเล่าเรื่องไว้เป็นประโยชน์กับช่วงเวลา ซึ่งในการเดินทางของศูนย์อาเซียนก็คาดหวังเช่นนั้นด้วยเช่นกัน ว่าระหว่างเดินทางในช่วงระยะเวลาสั้นพวกเราไปยังแห่งใดบ้าง พร้อมบันทึกเล่าเรื่องผ่านการพบเห็นและสะท้อนข้อมูลที่เคยเกิดขึ้นเล่าเรื่องให้เห็นว่าคืออะไรและเกี่ยวเนื่องอะไรกับปัจจุบัน ในยุคสมัยของการสื่อสารไร้พรมแดนที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารและอื่นที่เนื่องด้วยการเรียนรู้แบบข้ามพรมแดนแล้ว

ภาพที่ 1 ศูนย์อาเซียนในการนำคณาจารย์ นักวิชาการ ลงพื้นที่จริงเพื่อการศึกษาวิจัยในแบบอาณาบริเวณศึกษาที่ประเทศกัมพูชา (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 22 เมษายน 2561)

นครวัดศาสนาพราหมณ์ฮินดู

นครวัด ในวันนี้เปลี่ยนไปมาก หากเทียบกับในช่วงหลายปีก่อนภายหลังจากเกิดสงครามกลางเมืองมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งมีการเลือกตั้ง ในช่วง พ.ศ.2535 จนกระทั่งได้มีโอกาสไปเที่ยวชมปราสาทต่าง ๆ ในหลาย ๆ ครั้งในช่วงเวลาที่เหลื่อม ๆ กัน แต่จะเห็นพัฒนาการของนักท่องเที่ยว และความเปลี่ยนไปของปราสาท รวมทั้งได้มีโอกาสไปนั่งรับลม ชมวิว ในหลาย ๆ ครั้งที่ปราสาท ประหนึ่งเป็นการเยี่ยมยาม จะพบว่าปราสาทไม่ได้ชำรุด หรือมีสภาพที่ถูกห้ามขึ้น มีอิสระในการขึ้นหรือปีนป่าย น่าจะด้วยเหตุผลในเรื่องของการท่องเที่ยว ที่จำนวนคนมากขึ้นในแต่ละวัน และมีระบบพาณิชย์เข้ามา ทำให้การท่องเที่ยวได้รับความนิยมคนมาจำนวนมาก ทำให้การชำรุด เสียหายเกิดขึ้นได้มาก นัยหนึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยว อีกนัยหนึ่งเป็นการอนุรักษ์ศาสนสถานไว้ด้วย เพื่อการท่องเที่ยวระยะยาว เพราะเท่าที่สังเกตจะพบว่า การที่ทางการกัมพูชารณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางและจำนวนการท่องเที่ยวทำให้มีผลต่อการท่องเที่ยวในแต่ละวัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน

แต่มนต์เสน่ห์ของนครวัด ปราสาทหินที่มาพร้อมกับภูมิปัญญา ความศรัทธา ระยะเวลาในการสร้าง จำนวนคน จำนวนหินมหาศาล และทุนทางเศรษฐกิจ ในการก่อสร้างย่อมมหาศาลไปด้วยเช่นกัน หลักฐานให้ข้อมูลว่า “นครวัด” เป็นศาสนสถานสำคัญในศาสนาพราหมณ์ฮินดู ในฐานะที่เคยไปใช้ชีวิตอยู่ในกัมพูชา ในแต่ละช่วงแต่ละเวลา ทำให้เห็นว่านครวัดในวันนี้ กับวันนั้นต่างกัน นครวัดที่เคยเป็นศาสนสถาน กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เนื่องด้วยอุตสาหกรรม ที่เต็มไปด้วยผู้คนจำนวนมาก ในความหมายที่ต้องการนำเสนอคือวัดในฐานะที่เป็นศาสนสถานในฮินดูพราหมณ์ ที่ต้องการสะท้อนคิดให้เห็นกลไกเป็นการที่สะท้อนเพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงที่สุดของศาสนา แต่นัยหนึ่งก็เป็นกลไกของการศึกษาศาสนาในเชิง พื้นที่ในฐานะที่เคยใช้ชีวิตและเดินทาง ในฐานะที่พวกเราเดินทางจึงนำมาบันทึกเล่าแบ่งปัน นัยหนึ่งเป็นปราสาทที่สะท้อนความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ฮินดู เป็นแนวคิดในเรื่องความเชื่อเป็นแนวทางคิดในเรื่องการแสดงออกต่อความเชื่อ การที่เราศรัทธาต่อสิ่งเชื่อ ทำให้เห็นว่าเป็นการแสดงออกต่อสิ่งรัก สิ่งศรัทธา จะเป็น ภูมิปัญญาที่สะท้อนออกมาเป็นการสร้างนวัตกรรม ที่เรียกว่าการประดิษฐ์ ผ่านสถาปัตยกรรม เช่น การนำทรายมาเป็นฐานในการสร้างความเย็นให้กับฐานของปราสาทนครวัด การนำหินศิลาแลงที่เป็นหินโปร่ง ที่ทำให้น้ำซึมผ่านไปได้ การก่อสร้างด้วยหินทราย ที่มีความอ่อนตัว เหมาะแก่การแกะสลัก การที่ปราสาทนครวัด จึงสะท้อนถึงองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม องค์ความรู้ทางด้านวิศวกรรมศาสตร์ การคำนวน การวางผังเมือง

คงไม่ได้ต้องการพูดถึงนครวัด แต่อยากบอกว่า นครวัดวันนี้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพที่มีเหล็กเสริม คันยัน ที่ต้องการรักษาและอนุรักษ์ นัยหนึ่งทำให้เสน่ห์ของนครวัดหายไปบ้างในเชิงของการท่องเที่ยว แต่ในส่วนของประวัติศาสตร์ โบราณคดี และการท่องเที่ยวที่เป็นองค์ความรู้ ทั้งในส่วนของศรัทธา ภูมิปัญญา และคุณค่าของการจัดวางจะพบว่า มีประโยชน์

อย่างมหาศาล ผ่านการเล่าเรื่องจากหนังสือหรือบันทึกต่าง ๆ ที่เรียบเรียงปรากฏให้กับประชาคมโลกได้อ่านเกี่ยวกับภูมิปัญญาประวัติศาสตร์ของนครวัดด้วยเช่นกัน

นครธมสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องธรรมราชา พุทธราชา หรือพระราชาประหนึ่งพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ตรงหน้า หรือพระราชาผู้ที่ดูแลประชาชนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เป็นแนวคิดหนึ่งที่คณะผู้เดินทางพบระหว่างการเดินทางภายในประเทศกัมพูชา นครธมที่นักประวัติศาสตร์ตีความว่าเป็นภาพเกาะสลักพระพักตร์ของพระเจ้าชัยวรมัน ที่มีความหมายว่าทรงทอดพระเนตรพสกนิกรของพระองค์ไปทั่วดินแดน รวมทั้งสะท้อนต่อภาพลักษณ์ของความเป็นพระพุทธเจ้าที่ทรงทอดพระเนตรศาสนิกของพระองค์อยู่กระนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าว การเดินทางจึงเก็บอย่างละนิดละหน่อยมาเล่าแบ่งปันสะท้อนคิดถึงการเดินทางและแบ่งปันประสบการณ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 2 ปราสาทนครธม กับภาพแกะสลักพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

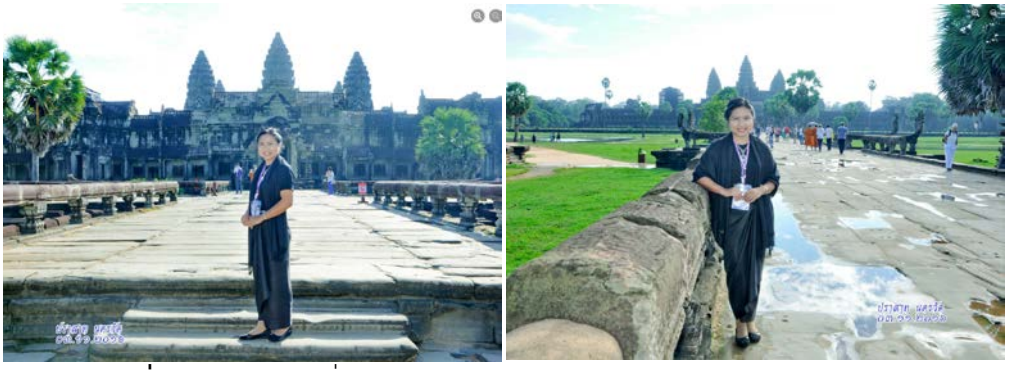

ภาพที่ 3 การเดินทางที่นครวัด ศูนย์กลางของศาสนาพราหมณ์ฮินดูในกัมพูชา
(ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

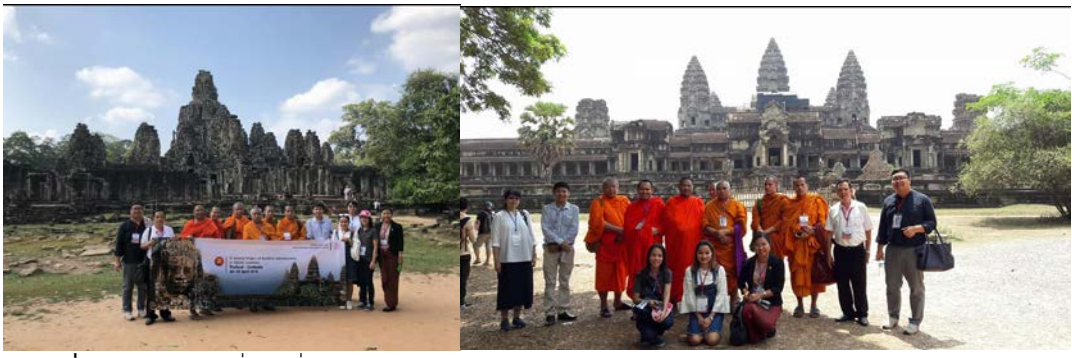

ภาพที่ 4 เหตุการณ์ เมื่อวันที่ 20-23 เมษายน 2561 พระศรีธวัชเมธี รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา นำคณะผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ มจร จากส่วนกลาง วิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ ศึกษาเชิงพื้นที่ ณ ประเทศกัมพูชา ในโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านการบริหารงานทางพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาราชอาณาจักรกัมพูชา ส่วนหนึ่งของการพัฒนาสารสนเทศและทักษะในการวิจัยภาคสนามให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัย

วัดป่าเลไลยก์

ในเมื่อไปหลายที่ทำไมเลือกที่จะพูดถึงวัดป่าเลไลยก์ ที่สนใจ เพราะหลังอาณาจักรนครธม ก็จะเป็นช่วงเวลาของพระพุทธศาสนาในแบบเถรวาท ที่มีหลักฐานในเรื่องพระโอรสของพระเจ้าชัยวรมัน คือพระตามลินทะ (Tamlinda) ที่ไปศึกษาและบวชแปลงที่ศรีลังกา จึงเกิดเป็นคำถามว่าทำไมต้องเป็นพุทธศาสนาแบบศรีลังกา หรือสิงหล ทำไมไม่ไปสำนักอภัยคีรี ซึ่งเป็นสำนักของมหายาน แต่เลือกที่จะไปที่มหาวิหาร ที่เป็นเถรวาท จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าเป็นการส่งไปศึกษาเพื่อเอาใจชนชั้นล่าง

ภาพที่ 5 กิจกรรมถวายภัตตาหารเพล ในจังหวัดเสียมเรียบ
(ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 22 เมษายน 2561)

วัดพนม

วัดพนมเป็นอีกศาสนสถานหนึ่งที่คณะของพวกเราได้เดินทางไป โดยวัดพนมเป็นวัดที่สำคัญที่เนื่องด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพนมเปญในปัจจุบัน โดยมีตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาของพนมเปญที่ว่า มีเศรษฐีนีชาวเขมรผู้หนึ่งชื่อเพ็ญ ได้ไปพบพระพุทธรูปน้ำพัดมาเกยฝั่งหลายองค์ นางมีศรัทธาแก่กล้าในพระศาสนา จึงได้สร้างวัดขึ้นบนยอดเขาที่อยู่ใกล้ ๆ กันเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเหล่านั้น แม้เขาลูกนี้จะสูงเพียง 27 เมตร แต่ก็ถือเป็นเขาที่สูงที่สุดในละแวกนี้ จึงเรียกกันเรื่อยมาว่า “พนมเปญ” แปลว่า “เขายายเพ็ญ” เมื่อดูองค์ประกอบของศาสนสถานวัดพนมในปัจจุบัน จะเห็นว่าวัดพนมมีประตูทางเข้าหันไปทางตะวันออก ทางขึ้นมีบันไดนาค มีวิหารใหญ่ที่มีประวัติว่าจัดสร้างขึ้นใน ค.ศ.1926 มีภาพจิตรกรรมฝาผนังวาดเป็นเรื่องรามเกียรติ์ และอีกด้านของวิหารมีศาลตั้งรูปปั้น “ยายเพ็ญ” ผู้ก่อตั้งสร้างวัดพนมเป็ญตามตำนานที่เล่าสืบกันมา ด้านหลังเป็นเจดีย์ใหญ่ที่บรรจุอัฐิธาตุของเจ้าพระยาญาติ อดีตกษัตริย์ที่เป็นผู้ย้ายเมืองหลวงและมาก่อตั้งกรุงพนมเปญในปัจจุบัน

ภาพที่ 6 วัดพนมและอนุสรณ์สถานของการได้คืนมาซึ่งได้สร้างมาภายหลังที่พนมเปญได้กลายเป็นเมืองหลักและศูนย์กลางความเป็นกัมพูชาสมัยใหม่ (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 23 เมษายน 2561)

แนวคิดเรื่องความเป็นเมืองของพนมเปญในความหมายของความเป็นศูนย์กลาง ดังปรากฏในงานของ พูนทรัพย์ รงคุปตวนิช (2540) ในเรื่อง ประวัติศาสตร์กรุงพนมเปญในฐานะเมืองหลวงของกัมพูชาระหว่างปี ค.ศ.1865-1953 - History of Phnom Penh as the Capital City of Cambodia Between 1865- 1953 ที่ให้ข้อมูลไว้ในงานวิจัยว่า “กรุงพนมเปญในฐานะเมืองหลวงระหว่างปี ค.ศ.1865- 1953 ซึ่งตรงกับ รัชสมัยของสมเด็จพระนโรดม พรหมบริรักษ์ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนโรดม สีหนุวรมัน ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงของกรุงพนมเปญ ทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ สังคมและวัฒนธรรมระหว่างปี ค.ศ.1865- 1953 โดยกรุงพนมเปญมีพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ของการสร้างเมืองอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มจาก ชุมชนเล็กๆ บริเวณเขาพนม ขยายเป็นบ้านเมือง และมีบทบาทเพิ่มขึ้นในช่วงระยะที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองในปี ค.ศ.1863- 1953 โดยฝรั่งเศสให้พนมเปญเป็นจุดศูนย์กลางในฐานะเมือง หลวงและติดต่อภายในอินโดจีนฝรั่งเศส ในช่วงเวลาดังกล่าว ฝรั่งเศสได้

แผ่นขยายอำนาจ โดยการดำเนินนโยบายทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมภายในกรุง พนมเปญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ รูปแบบ ผังเมือง ฝรั่งเศสออกแบบวางผังเมืองใหม่ให้มีลักษณะ อย่างฝรั่งเศสคือมีถนนสายหลักและหันหน้าเมืองไปทาง แม่น้ำโขงเพื่อใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ซึ่งพนมเปญยังคงมีลักษณะเป็นเมืองท่าอยู่ มีการสร้างท่าเรือ สถานีรถไฟ และมีการปรับปรุงสภาพเมืองให้สวยงาม ฝรั่งเศสการปกครองกัมพูชาในฐานะรัฐในอารักขาระหว่างปี ค.ศ.1863-1883 โดยใช้พนมเปญเป็นศูนย์บัญชาการ ต่อมาระหว่างปี ค.ศ. 1884-1953 ฝรั่งเศสก็เปลี่ยนนโยบายการปกครองกัมพูชาให้อยู่ในฐานะอาณานิคม พร้อมลดบทบาทกษัตริย์ เจ้านายและขุนนางเขมรที่เคยมีอยู่ให้หมดไป แต่การดำเนินการของฝรั่งเศสมีปฏิกิริยาต่อต้านจากชาวเขมร ในรูปของกบฏต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ฝรั่งเศสต้องดำเนินการปกครองอย่างเข้มงวดโดยใช้ศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่กรุงพนมเปญ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1953 ฝรั่งเศสจึงยอมให้เอกราชแก่กัมพูชา ความสำคัญของกรุงพนมเปญซึ่งได้รับการพัฒนาต่อจากเมื่อครั้ง ที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองก็ยังคงมีพัฒนาการเรื่อยมาจนกระทั่ง ปัจจุบัน” นอกเหนือจากความเป็นเมืองแล้วยังสัมพันธ์กับแนวคิดในเรื่อง “จักรวาลวิทยา” ในแบบพุทธที่มีวัดและพระพุทธศาสนาในการเกิด อันเนื่องด้วยการพบพระพุทธรูปลอยน้ำ การสร้างวัดเพื่อให้เป็นประดิษฐานของพระพุทธรูป และเจดีย์ย่อมุมที่เป็นผลิตผลเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาเถรวาท ก็ปรากฏที่วัดพนมด้วยเช่นกัน แนวคิดเหล่านี้สะท้อนถึงแนวคิดกับความเป็นเมืองที่ปรากฏในภายหลังที่พนมเปญเป็นยุทธศาสตร์แบบตั้งรับ ที่กษัตริย์ในยุคต่อมาที่มีความสัมพันธ์อันดีกับเวียดนาม พนมเปญจึงมีสถานะเป็นเมืองน้ำที่นัยหนึ่งหนีการรุกรานของสยามและใกล้ชิดกับเวียดนาม นัยหนึ่งเป็นที่มั่นสุดท้ายภายใต้การเข้ามาของระบบอาณานิคมฝรั่งเศสกับการตกเป็นเมืองขึ้นในสมัยหลัง นอกจากนี้วัดพนมยังสะท้อนถึงความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ว่าด้วยดินแดน คือมีการปั้นรูปพระเจ้าสีสวัต ที่เป็นกษัตริย์ในช่วงที่ฝรั่งเศสได้อาณานิคม และได้ดินแดนในส่วนที่เคยยกให้เป็น “บรรณาการสยาม” ในคราวที่เจ้าพระยาอภัยภูเบศ ผู้คุ้มครองได้กลับไปพร้อมขอเขตแดนนั้นขึ้นตรงกับสยามและเป็นเขตดินแดนส่วนดังกล่าวจึงตกเป็นของสยาม

วัดพระแก้ว

วัดพระแก้วมรกต สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2435 จนถึงปี พ.ศ. 2445 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ (Norodom/[illegible]ค.ศ.1834 – 904) เค้าโครงและแผนผังของวัดแห่งนี้วาดโดยออกญาเทพนิมิต (รส) แต่มีสถาปนิกฝรั่งเศสชื่อ Alavigne เป็นผู้ดูแลความถูกต้อง ด้านการก่อสร้างและประดับตกแต่งจัดทำโดยช่างเขมรและสถาปนิกฝรั่งเศสชื่อ Andrilleux จนแล้วเสร็จและสมโภชในปี พ.ศ. 2446 รวมเป็นเงินทั้งหมดห้าแสนเรียล พระบาทสมเด็จพระนโรดม พรหมบริรักษ์ทรงพระบัญญัติให้เรียกวัดแห่งนี้ว่า *"วัดอุโบสถรตนาราม"* ดังปรากฏในหนังสือ "เอกสารมหาบุรุษเขมร" ความว่า "...พระบาทสมเด็จพระนโรดมทรงพระ

ยินดีพ้นประมาณ ทรงพระบัญญัติให้เรียกนามวัดว่า พระอุโบสถรตนารามพระแก้วมรกต..." (ศานติ ภักดีคำ, 2556, หน้า 133) วัดแห่งนี้ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาเนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่ภายในพระบรมราชวัง แต่มีครั้งเดียวในปี พ.ศ. 2470 ที่พระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ทรงผนวชและจำพรรษาในวัดแห่งนี้หนึ่งพรรษา และในรัชกาลนี้เองได้มีการบูรณะวัดพระแก้วมรกตขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2505 (Chum Ngoen, 1996, p.2) จนถึง พ.ศ. 2513 ตรวจงานโดยออกญาวังวรเวียงชัย (ซาน ย็วน) พระเจดีย์เงิน เพราะว่า พื้นของอาคารปูลาดด้วยแผ่นเงินกว่า 5,000 แผ่น แต่ละแผ่นหนักมากกว่า 1 กิโลกรัม รวมน้ำหนักทั้งสิ้น 5 ตัน แต่คนส่วนใหญ่รู้จักกันในนาม “วัดพระแกว” ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของกัมพูชา สมเด็จพระนโรดมทรงสร้างเจดีย์เงินนี้ขึ้นในปี 1892 หลังผ่านพ้นไปราวกึ่งศตวรรษจึงได้มีการขยายต่อเติมออกไปในรัชกาลสมเด็จพระสี หนุ ในปี 1962 วัดแห่งนี้มีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่สององค์คือ พระแก้วมรกตสมัยศตวรรษที่ 17 และพระพุทธรูปทองที่หล่อด้วยทองคำบริสุทธิ์ 90 กิโลกรัม ประดับด้วยเพชร 9,548 เม็ด เม็ดที่ใหญ่ที่สุดหนักถึง 25 กะรัต

วัดพระแก้วเป็นการสะท้อนโลกทัศน์ที่เนื่องด้วยสยาม มีความเป็นวัด มีความเป็นพระราชวัง ที่รายล้อมไว้ด้วยวัดที่อยู่ในเขตพระราชวัง ดังกรณีวัดอุนาโลม วัดปทุมวดี ในกลุ่มของพระราชวัง ซึ่งเป็นโลกทัศน์ของวัด วัดในพระราชวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีสรรเพชญ์ในพระราชวังหลวงของกรุงศรีอยุธยา และวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร ด้วยมีธรรมเนียมที่คล้ายคลึงกัน

ภาพที่ 7 วัดพระแก้ว และส่วนที่เกี่ยวกับพระราชวัง ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทและความเป็นเมืองในกัมพูชาปัจจุบัน (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

แนวคิดความเป็นเมือง รวมไปถึงศูนย์กลางทางความเชื่อที่ปรากฏที่วัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ วัดพระแก้ว เวียงจันทร์ และวัดพระแก้วที่กรุงเทพมหานคร จึงมีลักษณะที่ปรากฏถึงความเป็นเมือง ความเป็นศูนย์กลาง และความเป็นจุดกำเนิดของรัฐในแบบจารีตของระบบการปกของประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นลักษณะร่วม ดังปรากฏในงานของ บุญทวี ชอสัมพันธ์ (2543) ในเรื่อง “การขยายตัวของนครเวียงจันทน์ จาก พ.ศ. 2442 ถึง พ.ศ. 2542” หรือในงาน

ของพูนทรัพย์ รงคุปตวนิช (2540) ที่สะท้อนแนวคิดในเรื่องความเป็นเมืองที่เนื่องด้วยโลกทัศน์จากกรุงเทพฯ และโลกทัศน์ของจักรวาลวิทยาแบบพุทธ ที่มีพระพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางของการเกิด เราจึงเห็นวัดพระแก้ว ที่คู่กับพระราชวังเขมรินทร์ มีทุ่งพระเมรุ ที่เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนาและราชพิธี รวมไปถึงการวางผังเมืองที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างวัดพระแก้วที่กรุงเทพ วัดพระแก้วเวียงจันทน์ และวัดพระแก้วที่พนมเปญ โดยในวัดพระแก้วพนมเปญจะประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นวัดคือวัดพระแก้ว ที่ประดิษฐานพระแก้ว พร้อมเครื่องทรงสิ่งใช้ มีเจดีย์ที่เก็บอัฐิธาตุของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ เช่น สถูปพระบาทสมเด็จพระนโรดม สุรามฤต เป็นต้น รวมด้านหลังของวัดพระแก้วยังมีปราสาทนครวัด ที่สะท้อนถึงโลกทัศน์แบบวัดพระแก้วที่สยาม รวมไปถึงมีภาพจิตรภาพฝาผนังที่ปรากฏที่ระเบียงวิหารคดรอบอุโบสถ ที่เล่าเรื่องเกี่ยวเรื่องรามเกียรติ ที่สะท้อนถึงโลกทัศน์และความเชื่อมโยง แต่ก็มีมิติของการวาดภาพที่สะท้อนถึงตระกูลช่างในท้องถิ่นที่มีการผสมผสานวิถีชีวิตในแบบเขมรสมัยพนมเปญเข้าไปในเครื่องแต่งกาย หรือวิถีประเพณีที่นอกเหนือจากเรื่องรามเกียรติโดยตรงด้วยเช่นกัน

วัดพระแก้ว กับพระราชวังเขมรินทร์ จึงเป็นโลกทัศน์หรือคติการสร้างวัด ที่รอบซ้ายขวาจะมีวัดอุณาโลมที่เป็นวัดศูนย์กลางในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาฝ่ายธรรมยุติและวัดปทุมวดี ที่เป็นศูนย์กลางการบริหารวัดในแบบธรรมยุติกนิกาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรับคติแบบไทยในการสร้างและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนกระทั่งในการสร้างสถาบันพุทธศาสนบัณฑิตของฝรั่งเศสและกลุ่มชุมนุมพระไตรปิฎก ถึงกลับการจัดตั้งเพื่อป้องกันและแก้ไขการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระที่นั่งนโปเลียนที่ 3 พระที่นั่งองค์หลังนี้เพิ่งผ่านการบูรณะจากอาสาสมัครฝรั่งเศสโดยใช้เงินของ ฝรั่งเศสเอง เดิมเป็นตำหนักที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 สร้างพระราชทานแด่จักรพรรดินีเออเชนี ต่อมาองค์จักรพรรดิดินีมีรับสั่ง ให้รื้อถอดออกเป็นชิ้นๆ ส่งลงเรือมาประกอบขึ้นใหม่เป็นของขวัญถวายแด่สมเด็จพระนโรดมที่กรุงพนมเปญใน ทศวรรษที่ 1870 ส่วนทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของเขตพระราชวังหลวง เป็นเขตพระราชฐาน ที่ประทับของกษัตริย์ โดยสมเด็จพระสีหมุนี เป็นกษัตริย์องค์ปัจจุบัน

วัดอุณาโลม

คณะของพวกเราได้ไปที่วัดอุณาโลมอันเป็นศูนย์กลางการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาเถรวาทสมัยใหม่ที่เจริญเติบโตมาพร้อมกับการเวลาเทียบเคียงกับวัดมหาธาตุ ของกรุงรัตนโกสินทร์ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือวัดบวรนิเวศในยุครัตโกสินทร์ตอนกลาง จนกระทั่งปัจจุบันที่เป็นศูนย์กลางของอำนาจและการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในภาพรวม วัดอุณาโลมเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาในกัมพูชา วัดแห่งนี้สร้างขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1440 และเป็นหนึ่งในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์โบราณห้าแห่งของกรุงพนมเปญ และเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธสายมหานิกายของกัมพูชา โดยเป็นอาวาสหรือที่อยู่ของพระสงฆ์ที่มีความสำคัญที่สุดในประเทศ ศึกษาประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาประจำชาติของกัมพูชาได้จากที่นี่

วัดประกอบด้วยอาคารทั้งหมด 44 หลัง ครั้งหนึ่ง วัดแห่งนี้เคยมีพระสงฆ์อยู่กว่า 500 รูป และเก็บรักษาหนังสือไว้กว่า 30,000 เล่มใน Library of the Buddhist Institute แต่เมื่อเขมรแดงยึดกรุงพนมเปญในปี 1974 พวกเขาทำลายสิ่งต่าง ๆ ในวัดอุณาโลมไปเป็นจำนวนมาก ปัจจุบัน คุณจะสังเกตเห็นได้ว่าวัดได้รับการบูรณะขึ้นมาใหม่อย่างงดงาม ปัจจุบัน ห้องสมุดย้ายมายังถนน Sihanouk Boulevard ที่อยู่ใกล้ๆ กัน

จากข้อมูลในอดีตจะพบว่าสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายมหานิกายประจำอยู่ที่วัดอุณาโลม อาทิสมเด็จพระสังฆราชจวน นาถ สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (ชวน ณาต โชตญาโณ) (**សម្តេចព្រះមហាសុមេធាធិបតី ជួន ណាត ដោតញ្ញាណោ**/Chuon Nath; ค.ศ.1883–1969) พระเถระนักปราชย์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาทางด้านอักษรศาสตร์เขมร ที่เขียนพจนานุกรมภาษาเขมร รวมทั้งหนังสืออื่นอื่นอีกจำนวนรวม รวมทั้ง สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (ฮวต ตาต วชิรปญฺโญ) (เขมร: **សម្តេចព្រះមហាសុមេធាធិបតី ហួត តាត វជិរបញ្ញោ**; อังกฤษ: Huot Tat; ค.ศ. 1892–1975) ที่เป็นพระสงฆ์นักปราชญ์และเคยอยู่ที่วัดแห่งนี้ในระหว่างที่เขมรแดงเข้าปกครองประเทศด้วยระบบคอมมิวนิสต์ และมีนโยบายในการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง และมีแนวคิดในเรื่องการปราบปรามฝ่ายศาสนา มีหลักฐานว่าท่านถูกทหารเขมรแดงนำขึ้นรถไป และถูกสังหารในบริเวณจังหวัดกำปงสะปือ ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือประวัติสังเขปพุทธศาสนาบัณฑิตกล่าวไว้ว่า "ในต้นปี 1975 พระองค์ได้ไปกับพระสงฆ์ทั้งมวล ไปยังเขตอุดงค์ จังหวัดกำปงสะปือ และคาดว่าพระองค์ได้มรณกรรมที่แห่งนี้" ในปี 1975 พร้อมการยกเลิกหน่วยความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจึงปรากฏหลักฐานว่าตลอดระยะเวลาเกือบสี่ปี พระพุทธศาสนาและพระสงฆ์กว่า 6 หมื่นรูปหายไปจากประเทศกัมพูชา จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี 1979 ได้มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับ ดังที่ Charles F. Keyes และ Michael Vickery (2000) นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับกัมพูชาให้ข้อมูลไว้คล้ายกันว่า มีการบูรณะวัด และให้พระสงฆ์เข้าจำพรรษา ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2522 พระสงฆ์จำนวน 7 รูป เข้ามาจำพรรษาที่วัดอุณาโลมในกรุงพนมเปญอีกครั้ง และมีการบวชพระใหม่ในกัมพูชา ระหว่าง พ.ศ. 2522 – 2524 เริ่มจากใน

พนมเปญแล้วจึงกระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ มีการซ่อมแซมวัดมากกว่า 700 แห่ง จากวัดทั้งหมดราว 3,600 แห่งที่ถูกทำลายไป

ภาพที่ 8 วัดอุณาโลม และอนุสาวรีย์สมเด็จพระมหาสุเมธาธิบดี (ชวน ณาต โชตญาโณ) ที่ตั้งอยู่ในกรุงพนมเปญ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของอักษรศาสตร์กัมพูชา
(ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 23 เมษายน 2561)

ภาพที่ 9 ในนามศูนย์อาเซียนศึกษา ศึกษาดูงานและกราบถวายสักการะ สมเด็จพระสังฆราช วัดอุณาโลม (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 23 เมษายน 2561)

จากภาพสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลของพื้นที่เกี่ยวกับศูนย์อาเซียนศึกษาที่เดินทางสำรวจพื้นที่ดูงาน ทั้งในนามของนิสิตคณาจารย์ในการทำหน้าที่เชื่อมองค์ความรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา และในเวลาเดียวกันก็เป็นการเชื่อมโยงระหว่างคนกับคน ศาสนากับศาสนา และในเวลาเดียวกันทำให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติระหว่างกันด้วย เป็นความทรงจำและประทับใจร่วมกันนับแต่อดีตที่ผ่านมา

บทส่งท้าย

ในจำนวนศาสนาสถานที่เดินทางไปในแต่ละพื้นที่ที่ได้นำข้อมูลมาแบ่งปัน สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ กาลเวลา และการเปลี่ยนแปลงของศาสนาและความเชื่อของสังคมกัมพูชา รวมทั้งการเมืองเศรษฐกิจ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางความเชื่อของศาสนาในประเทศกัมพูชา ทั้งหมดบอกเล่าอะไรบอกเล่าเรื่องความเชื่อของคน ที่สลับไปมา นัยหนึ่งคือความเชื่อ เชื่อพระพุทธศาสนา เชื่อศาสนา เชื่อผี แต่อีกนัยหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นปกครองได้ใช้ศาสนามาเป็นเครื่องมือในการปกครอง ควบคุม และจัดวางกลไกทางการบริหารจัดการให้เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นปกครอง และชุมชนปกครองที่ก่อให้เกิดเห็นและดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง บันทึกการเดินทางเรื่องเล่าเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาจากการเดินทางระหว่างวันที่ 20-23 เมษายน 2561 จึงเป็นทั้งการบันทึกเรื่องเล่า เกี่ยวกับกัมพูชาในเชิงพื้นที่ที่เราไปลงพื้นที่จริงและได้ทำการศึกษา บันทึกสิ่งที่พบเห็นสิ่งหนึ่งที่ปรากฏชัดคือความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ จากเมืองที่เคยเงียบสงบก็เต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวที่ตอบสนองความเป็นระบบทุนสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยผู้คน การท่องเที่ยวและการเดินทาง ตลาดกลางคืน ร้านค้า ร้านอาหาร ที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวทั้งที่เสียมเรียบ และพนมเปญ ห้างสรรพสินค้าแบบใหม่ สถานบันเทิง และบ่อนคาสิโนที่ในอดีตในช่วงพระเจ้าสีหนุเป็นพระเจ้าแผ่นดินและดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีได้เคยอนุญาตให้มีและหายไปช่วงหนึ่ง ก็กลับมามีอีกในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลในเรื่องทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นบันทึกการเดินทางในครั้งที่ศึกษาดูงาน จึงเป็นประหนึ่งบันทึกไว้เป็นความทรงจำและการเรียนรู้เชิงพื้นที่ตามที่กำหนด

รายการอ้างอิง

จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2543). *จากหนังสือตำนานนักเดินทาง.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.

เดวิด แชนด์เลอร์. (2546). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา.* กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำรามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์.

พูนทรัพย์ รงคุปตวนิช. (2540). ในเรื่อง ประวัติศาสตร์กรุงพนมเปญในฐานะเมืองหลวงของกัมพูชาระหว่างปี ค.ศ. 1865-1953. History of Phnom Penh as the Capital City of Cambodia Between 1865-1953. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์เอเชีย).* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บุญทวี สอสัมพันธ์ชัย. การขยายตัวของนครเวียงจันทน์ จาก พ.ศ. 2442 ถึง พ.ศ. 2542: The Expansion of Vientiane Metropolitan From 1899-1999. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. การศึกษา (ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. บัณฑิตวิทยาลัย.

ศานติ ภักดีคำ. (2556). *เขมรสมัยหลังพระนคร*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

Charles F. Keyes, Laurel Kendall & Helen Hardacre, *Asian visions of authority*, Joint Committee on Southeast Asia.

Michael Vickery. *Cambodia 1975-1982*. Silkworm Books 2000, ISBN 978-974-7100-81-5

Chum Ngoen. (1996). *Guide to Wat Preah Keo Morokot*. Phnom Penh.

บันทึกไว้เมื่อไปจำปาสัก:

การศึกษาสงฆ์ลาวและกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

Journal Writing of Visiting Champasak: Laos Sangha Education and a Mechanism of Human Resource Development in Buddhism

บันทึกไว้เมื่อไปจำปาสัก:
การศึกษาสงฆ์ลาวและกลไกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

Journal Writing of Visiting Champasak: Laos Sangha Education and a Mechanism of Human Resource Development in Buddhism

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบันทึกจากการเดินทางไปเมืองจำปาสัก โดยสะท้อนจากเหตุการณ์ในการเดินทางระหว่างวันที่ 1-4 กันยายน พ.ศ.2562 ภายใต้ “โครงการนิสิตสัมพันธ์อาเซียน: กรณีศึกษาความสัมพันธ์ไทย-ลาว” เป็นโครงการที่เปิดโอกาสให้นิสิตและบุคลากรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทย และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสักได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา พร้อมบันทึกการเดินทางเล่าเรื่องเพื่อแบ่งปันประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางและสะท้อนพัฒนาการการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ลาวที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในลาว ผลการศึกษาพบว่า ลาวมีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพระสงฆ์และสามเณรในฐานะศาสนทายาทในหลายระดับทั้งระดับโรงเรียนมัธยมสงฆ์ชั้นต้น และชั้นสูงและวิทยาลัยสงฆ์ที่เวียงจันทน์และจำปาสัก โดยมีวัดเป็นฐานในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพระภิกษุสามเณรในประเทศลาว โดยที่การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ลาวนั้นมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา รวมทั้งส่งต่อเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศด้วย

คำสำคัญ: *จำปาสัก, การศึกษาสงฆ์ลาว, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*

Abstract

This article is a journal writing from visiting Champasak by reflecting of the events from journey on 1-4 September 2019 under the "ASEAN Sangha Youth Project: A Case Study of Relationship between Thai-Laos". This project provided the opportunity for students and staff from Thai Buddhist University and the Champasak Sangha College to participate in the exchange of culture, language and religion. Writing journal of sharing learning experience was conducted as a guideline and to reflect the development of Laos Sangha educational management that has the goal to develop human resources in Laos. The results of the study indicated that Laos has educational management to develop monks and novices as a religious heir in many levels consisted of the Sangha high school both basic and high levels and Buddhist colleges in Vientiane and Champasak with temples based education to develop monks and novices in Laos. The main focus of Laos Sangha educational

management is to develop human resources in Buddhism and forwarding to develop human resources in Lao People's Democratic Republic.

Keywords: *Champasak, Laos Sangha Education, Human Resources Development*

บทนำ

สืบเนื่องให้ต้องเดินทางไปยังเมืองจำปาศักดิ์ หรือชื่อเป็นทางการว่า ปากเซ อีกครั้งภายใต้กิจกรรมโครงการนิสิตสัมพันธ์อาเซียนของศูนย์อาเซียนศึกษา ระหว่างวันที่ 2-4 กันยายน พ.ศ.2562 ปลายทางที่เมืองจำปาสัก ประสบการณ์เดิมผู้เขียนเคยเดินทางไปยังเมืองหลวงเวียงจันทน์ ครั้งแรก ระหว่างวันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ.2560 เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง ***"Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community"*** (2561) และครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 21-23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2561 เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยเรื่อง ***"รูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียนในกลุ่มประเทศ CLMV สำหรับนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย"*** (2562) และเมืองหลวงพระบาง ระหว่างวันที่ 11-15 กรกฎาคม พ.ศ.2561 เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง ***"การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนาในประเทศอาเซียน: กรณีศึกษาหลวงพระบาง สปป.ลาว"*** (2562) ในรอบปีที่ผ่านๆ มาเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลและแสวงหาองค์ความรู้เป็นงานวิจัยนี้ ส่วนเป้าหมายของการเดินทางนี้ระหว่างวันที่ 1 - 4 กันยายน พ.ศ.2562 เพื่อนำนิสิตลงพื้นที่จริงเรียนรู้พหุวัฒนธรรมความหลากหลายในอาเซียน ภายใต้กิจกรรมของโครงการ ***"นิสิตสัมพันธ์อาเซียน"*** ไปยังวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก และแหล่งการเรียนรู้ โบราณสถานอื่น ๆ อีกหลายแห่ง อาทิ วัดหลวงปากเซ อันที่ตั้งของวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก เป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงขั้นมหาวิทยาลัยของลาว และเคยเป็นศูนย์กลางของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ที่เคยเผยแผ่มาจากสยามและเจริญเติบโต ในจำปาสักของลาวเท่านั้น รวมไปถึงแหล่งโบราณคดีปราสาทวัดภู อันเป็นสถานที่สำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งสำคัญทางโบราณคดี รวมทั้งสถานที่สำคัญของการท่องเที่ยวในปากเซ ตลาดดาวเรือง ที่มีความหลากหลายของสินค้าสำหรับคนชอบซื้อ ชอบจ่าย รวมทั้งวัดสำคัญอีก 2-3 แห่ง อันมีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตย์อยู่ในการสร้างนั้น เป้าหมายสำคัญของการนำนิสิตไปร่วมกิจกรรมในครั้งนี้เพราะนัยหนึ่งนิสิตนั้นเป็นทุนมนุษย์ของประเทศชาติที่ต้องได้รับการพัฒนา รวมไปถึงเป็นศาสนทายาทที่ควรลงทุนเพิ่มศักยภาพและระบบคิดให้ผู้เรียน รวมทั้งเสริมสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ตรงของนิสิตจากพื้นที่ (Area Studies) การเรียนรู้ในประเทศอาเซียนกรณีศึกษาประเทศลาวซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่ติดกันยาวประมาณ 1,754 กิโลเมตร รวม 11 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี

ดังนั้น ในบันทึกนี้อยากนำเรื่องการเดินทางในสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ลาว ด้วยประสบการณ์ที่ตัวเองเคยเดินทางไปยังหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ ไปยังสถาบันการศึกษาในแต่ละช่วง จากการได้พบเห็น สัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นอื่น ๆ แต่อย่างน้อยก็ได้เดินทางไปยังลาว ได้ทำการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยได้สังเกตเฉพาะประเด็นพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ลาว ที่จะเป็นกลไกหรือช่องทางในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ที่นัยหนึ่งเพื่อศึกษารูปแบบ ระบบ แนวทาง วิธีการจัดการศึกษา อีกนัยหนึ่งในฐานะที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) เป็นสถาบันการศึกษาภายใต้คณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา ซึ่งมีนิสิตที่เป็นพระสงฆ์สามเณรชาวลาวเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย จากข้อมูลสถิติพระสงฆ์ลาวที่มาศึกษายัง มจร ทั่วประเทศรวมแล้วไม่น้อยกว่า 250 รูป ในปีการศึกษา 2562 และรวมไม่น้อยกว่า 3,500 รูป ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ซึ่งนัยหนึ่งอาจเป็นเครือข่ายร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัย ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ร่วมกันได้ จึงเก็บข้อมูลมาเล่าเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาร่วมกันและเป็นการแบ่งปันข้อมูลจากการเดินทางในประเทศลาวที่เมืองจำปาสัก ปากเซ ในครั้งนี้ด้วย

ภาพที่ 1 กิจกรรมเตรียมความพร้อมศูนย์อาเซียนศึกษาร่วมกับ มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี ก่อนนำนิสิตลงพื้นที่จริงเพื่อเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียน ที่ปากเซ และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก
(ที่มา: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 2 กันยายน 2562)

วิธีการเดินทาง

คณะของพวกเราเดินทางจากกรุงเทพมหานคร ด้วยสายการบินแอร์เอเชีย โดยมี มุกรวี ฉิมพะเนาว์ บุคลากรศูนย์อาเซียนศึกษา เป็นผู้จัดการเรื่องตั๋ว การเดินทาง ที่พัก ปลายทางที่สนามบินอุบลราชธานี จากนั้นในภาคเช้าของวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2562 ร่วมทำกิจกรรมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการกับนิสิต มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี ผู้ร่วมโครงการในประเด็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีผู้บริหาร อาทิ พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฒโน, ผศ.ดร. (ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตอุบลราชธานี) *พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล* (คณะครุศาสตร์ วิทยาเขตอุบลราชธานี) และ*พระอาจารย์ศิว*เดชน์ ญาณวโร (ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตอุบลราชธานี) โดยเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเดินทาง เมื่อเสร็จเรียบร้อย คณะพวกเรากว่าเกือบ 20 รูป/คน จึงเดินทางต่อโดยรถตู้จากวิทยาเขตอุบลราชธานี พร้อมคณะไปชายแดนเพื่อผ่านจุดผ่านแดน ผ่านอำเภอสิรินธร วิ่งผ่านสันเขื่อนสิรินธร ไปจนถึงช่องเม็ก อันเป็นจุดผ่านแดนทางบกระหว่างไทยและลาว รวมระยะทางจาก มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี ไปถึงชายแดนราวประมาณ 80 กิโลเมตร โดยประมาณ จากนั้นได้นั่งรถผ่านเข้าไปยังฝั่งลาว วิ่งไปตามถนน 16W ผ่านบ้านนาเวียง บ้านโพนทอง และปากเซระยะทางจากชายแดนราวประมาณ 50 กิโลเมตร นั่งรถจากชายแดนผ่านทุ่งนาป่าข้าวยามนี้ ในบรรยากาศของการเดินทางแบบบ้านป่านาข้าว ที่บรรยากาศสองฟากทางเต็มไปด้วยนาข้าว และฝนปรอยประกอบภาพข่าว *"โพดุล" ถล่มยับ เหนือ-อีสานอ่วม"* (ไทยรัฐ: 31 สิงหาคม 2561) เมื่อจำเพาะไปที่จังหวัดอุบลราชธานีสถานการณ์น้ำท่วมพร้อมภาพข่าวที่ว่า *"แตกแล้ว! อ่างเก็บน้ำห้วยแจระแม จ.อุบลฯ เจอฤทธิ์โพดุลถล่ม"* (ผู้จัดการออนไลน์: 30 สิงหาคม 2562) ดังนั้น สถานการณ์ของการเดินทางตลอด 2-3 วัน เป็นบรรยากาศที่ฉ่ำเย็น ฝนตกตลอดการเดินทาง จึงทำให้รู้สึกอย่างนั้นเพราะฝนไม่เปิดโอกาสให้ลงไปถ่ายรูปที่ใดได้เลย แม้ในขณะที่ลงมือบันทึกเกี่ยวกับการเดินทางในจำปาสัก ก็มีข้อมูลว่าน้ำท่วมจำปาสัก *"วิกฤติหนัก! น้ำท่วมวัดใน 'ปากเซ' สปป.ลาว พระสงฆ์ต้องเดินลุยน้ำ"* (แนวหน้า ออนไลน์: 4 กันยายน 2562) และบางพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี ก็ขอส่งแรงใจกำลังใจพี่น้องผู้ประสบภัยเกี่ยวกับน้ำท่วมภายใต้กระแสพายุ ที่พาดผ่านไทยลาวในช่วงนี้ผ่านไปด้วยดี ดังนั้น จากประสบการณ์ของการเดินทางกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี-จำปาสัก บรรยากาศหน้าฝน สู่น้ำท่วม ผู้เขียนจะได้บันทึกเรื่องเล่าแบ่งปันกันเป็นลำดับไป

ภาพที่ 2 เอกสารใช้สำหรับการเดินทางกรุงเทพฯ-อุบลราชธานี-ด่านช่องเม็ก-ปากเซ (จำปาสัก) กับกิจกรรมการเรียนรู้จากพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์จำปาสักที่วัดหลวงปากเซ และปราสาทวัดพู (ที่มา: ผู้เขียน, 2 กันยายน 2562)

พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในลาว

เมื่อมาประเทศลาว มาจำปาสักเราอาจคุ้นชินกับนักการศึกษาที่ถ้าพูดถึงลาวต้องอ่านหนังสือของท่านเหล่านี้ อาทิ มหาศิลา วีรวงศ์ นักปราชญ์ลาวเลื่องชื่อ ที่เกิดจังหวัดอุดรธานี เขียนหนังสือ ***"ประวัติศาสตร์ลาว"*** (2539) ผลงานอมตะหลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส และผู้ที่ศึกษาลาวจะต้องอ่าน และผ่านตา หรือประวัติศาสตร์อีสานที่เนื่องต่อระหว่างลาวและอีสาน ในเรื่อง ***"ประวัติศาสตร์อีสาน"*** (2546) ของเติม วิภาคย์พจนกิจ หรือนักวิชาการออสเตรเลีย อย่าง Stuart-Fox, M. ที่ศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนากับการปกครองสมัยใหม่ในความเป็นคอมมิวนิสต์ที่ผสมรวมกับพระพุทธศาสนา ในชื่อหนังสือ ***Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos*** (1996) รวมทั้ง ***"ประวัติศาสตร์ลาว-History of Laos"*** (2553) โดยทั้งหมดให้ข้อมูลและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาไว้คนละนิดละหน่อยคล้าย ๆ กัน "พุทธศาสนาเถรวาทแพร่เข้าสู่อาณาจักรลาวล้านช้าง (ประเทศลาว) ในสมัยเจ้าฟ้างุ้ม (ครองราชย์ ค.ศ. 1353-1373)" ดังนั้น พัฒนาการและประวัติของพระพุทธศาสนาในลาวจึงเนื่องด้วยเจ้าฟ้างุ้ม และความเชื่อต่อทางประวัติศาสตร์กับอาณาจักรกัมพูชา ในข้อมูลของ หอมหวล บัวระภา (2553: 76) ในผลงานเรื่อง *"พระพุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533"* ให้ข้อมูลอีกว่า

> *"...ในสมัยเจ้าฟ้างุ้ม (ครองราชย์ ค.ศ. 1353-1373) พระองค์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกได้ยกยอพระพุทธศาสนาให้เป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวของประชาชน พุทธศาสนาได้เป็นศาสนาประจำชาติและมีอิทธิพลต่อสถาบันทางการเมือง วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนลาวต่อมาหลายศตวรรษ..."*

เมื่อร่วมสมัยเข้ามาหน่อยจากบันทึกของ อองรี มูโอต์ (Henri Mouhot,พ.ศ.2369-2404/1826-1861) นักสำรวจชาวฝรั่งเศสในยุคสมัยของอาณานิคม เมื่อเดินทางไปถึงเมืองหลวง

พระบางใน พ.ศ. 2404 ในบันทึกการสำรวจเชิงพื้นที่เรื่อง *"Voyage dans les royaumes de Siam, de Cambodge, de Laos et autres parties centrales de l'Indochine =Travels in the Central Parts of Indo-China (Siam), Cambodia, and Laos During the Years 1858, 1859, and 1860"* อันถูกถ่ายทอดจากต้นฉบับสู่ภาษาไทยในชื่อ *"บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอต์ ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ"* (กรรณิกา จรรย์แสง, 2015) ดังความตอนหนึ่งเมื่อเขาได้เห็นพระสงฆ์ลาว เขาได้กล่าวว่า *"...พระสงฆ์ลาวพร่ำสวดมนต์อยู่ในวัด ตั้งแต่เช้าจนค่ำอย่างต่อเนื่อง ส่งเสียงดังน่ากลัว นี่เป็นหลักประกันอย่างแน่นอนว่าพวกเขาควรจะได้ตรงไปสู่สวรรค์..."* (แม่น้ำโขง ณ นครพนม, 2552: 196) ดังนั้น พระพุทธศาสนากับสังคมลาวจึงเป็นพัฒนาการร่วมและแนบแน่นกันมาแต่อดีตดังปรากฏในบันทึกและงานการศึกษาเชิงประจักษ์

ในส่วนการปกครองของคณะสงฆ์ บริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคสมัยของระบบราชาธิปไตย ก่อน พ.ศ.2518/1975 ปรากฏในข้อมูลของ หอมหวล บัวระภา (2553: 76) ที่นำเสนอข้อมูลไว้ว่า

> *"ก่อนเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองราชอาณาจักรลาวเป็น สปป. ลาว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 โครงสร้างคณะสงฆ์ลาวดำเนินการปกครองโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุข ผู้บริหารมีสังฆนายกและสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง องค์การศึกษา องค์การเผยแผ่ และองค์การปฏิสังขรณ์ ต่อมาปี ค.ศ. 1959 ได้ยุบเลิกองค์การสงฆ์แบบนี้แล้วตั้งที่ปรึกษาสงฆ์ 4 องค์แทน นอกจากนั้นก็มีเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะตาแสง และเจ้าอธิการวัด และกำหนดขั้นยศ (สมณะศักดิ์) ของพระภิกษุเป็น 6 ชั้น คือ 1) พระยอดแก้ว (สมเด็จพระสังฆราช) 2) พระลูกแก้ว (สมเด็จพระราชาคณะ) 3) พระหลักคำ (พระราชาคณะ) 4) พระครู (มีพรรษาครบ 10 แล้ว) 5) พระชา (มีพรรษา 5 ขึ้นไป) และ 6) พระสมเด็จ (มีพรรษา 3 ขึ้นไป)"*

จนกระทั่งเมื่อลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบราชาธิปไตย (Monarchy) เป็นระบบสังคมนิยมพร้อมกับเวียดนาม กัมพูชาใน ค.ศ.1975/2518 ลาวได้เปลี่ยนแปลงพระพุทธศาสนาภายใต้เงื่อนไข *"พุทธศาสนาและคอมมิวนิสต์"* ดังปรากฏในหนังสือ *"Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos"* (Stuart-Fox, M.,1996) และ *"พระพุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533"*(หอมหวล บัวระภา, 2553) และบทบันทึกการเดินทางเรื่อง *"จัวน้อย: มองลาวผ่านการศึกษาและแสวงหาโอกาสในชีวิตของสามเณร"* (ธัชวรรธน์ หนูแก้ว, 2561) ที่ให้ข้อมูลไว้ว่า

"....ในช่วงการเปลี่ยนแปลงเป็นคอมมิวนิสต์ รัฐบาลลาวพยามควบคุมพระสงฆ์สามเณรให้อยู่ในกรอบอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในการสร้างชาติสังคมนิยมโดยเฉพาะช่วงสี่ปีแรก มีการปฏิรูปองค์กรสงฆ์ใหม่ ตั้งแต่ 2 ธันวาคม 2518 การปฏิรูปในส่วนของบ้านเมือง มีการปรับเปลี่ยนองค์กรอิสระอื่นให้มาเป็นแบบสหกรณ์เพื่อที่รัฐจะได้ควบคุมได้และมีการเก็บส่วนเกินเข้ามาสู่รัฐโดยไม่มีต่อต้าน นอกจากด้านการเมือง การปกครองและวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว เฉพาะองค์กรทางด้านสถาบันศาสนาก็ได้รับการปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร ปกครองของคณะสงฆ์ด้วย ดังนี้

1) ได้ปฏิรูปยกเลิกโครงสร้างการบริหาร การปกครองของคณะสงฆ์ในแบบเก่า องค์กรสูงสุดในด้านการบริหารและผู้นำของคณะสงฆ์ลาว ได้แก่มหาเถรสมาคมซึ่งประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช และพระราชาคณะอาวุโสจำนวนหนึ่งได้รับถูกแทนที่ด้วยคณะกรรมการชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ดูแล และดำเนินการจัดตั้ง ปกครองและบริหารสงฆ์ในรูปแบบใหม่ โดยรวมเอาธรรมยุตินิกายและมหานิกายเข้าด้วยกันเรียกว่า พระสงฆ์ลาว

2) พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจัดให้มีการประชุม อบรมสั่งสอนทางการเมืองสำหรับพระภิกษุสามเณรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์สังคมนิยม พระสงฆ์ควรจะได้รับรู้แนวคิดมาร์กซ-เลนิน เพิ่มเติม เพื่อนำไปใช้ในการเทศน์แก่ประชาชนให้รับรู้แนวความคิด และนโยบายของรัฐบาลด้วย

3) การใช้วิธีการประนีประนอมในการใช้พุทธศาสนาเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล สปป. ลาว โดยรัฐบาลใหม่จึงมอบหมายงานด้านการพัฒนาประเทศให้กับพระสงฆ์เพื่อไปปฏิบัติ รัฐได้ตั้งโรงเรียน และวิทยาลัยเทคนิคสำหรับพระสงฆ์ เพื่อฝึกอบรมความรู้ด้านยาสมุนไพรพื้นบ้าน ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนด้านวิทยาศาสตร์สังคม..."

เมื่อล่วงมาถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใต้การปกครองสมัยใหม่ มีการจัดตั้งของพระสงฆ์ตามธรรมนูญปกครองสงฆ์ลาว ค.ศ. 2004 (พ.ศ.2547) มีองค์กรเป็นของตนเองชื่อว่า *"องค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว"* (อ.พ.ส.) มีพระมหางอน ดำรงบุน เป็นประธานสงฆ์ลาว เข้าพิธีฮดสรง (พิธีมหาเถราภิเษก หรือพิธีฮดสง เป็นพิธีกรรมแต่โบราณดั้งเดิมของชาวพุทธลาว โดยมหาชนไม่ว่าจะชนชั้นฐานะใด จะนำเครื่องสักการะบูชามาถวายแด่พระภิกษุที่เป็นที่นับถือสูงสุดของบ้านเมือง แล้วรดสรงน้ำแสดงความเคารพและถือว่าได้ตั้งพระภิกษุอาวุโสรูปนั้นให้เป็นที่มหาเถระผู้ใหญ่ในบ้านเมือง) เป็นสังฆนายกปกครองสงฆ์ลาวอย่างเป็นทางการ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมา โดยพระมหางอน ดำรงบุน เป็นเจ้าอาวาสวัดไชยะพุม แขวนสะหวันนะเขต เป็นมหาเถระลำดับที่สองตามลำดับอาวุโสพรรษา สภาสงฆ์แห่ง สปป.ลาว จึงมีมติเลือกตั้งตาม

กฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ ให้มีอำนาจกำกับดูแลและประสานงานสงฆ์ทั้งปวงบนแผ่นดินลาวตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 พระมหางอน เป็นประธาน อ.พ.ส. ลำดับที่ 5 แห่งการปกครองระบบใหม่ มีวาระดำรงตำแหน่งครั้งละ 5 ปี แต่ถ้ากองการประชุมประจำปีของคณะสงฆ์ทั่วประเทศเห็นสมควรก็สามารถดำรงตำแหน่งไปได้เรื่อยๆ ซึ่งแตกต่างจากระบอบสังฆราชแห่งราชอาณาจักรล้านช้างร่มขาวเดิม ตามคำปรารภในกฎหมายคณะสงฆ์ลาว ว่า *"พุทธศาสนาจะแยกออกจากชาติมิได้ พุทธศาสนาต้องยังประโยชน์ให้แก่ชาติและประชาชนบรรดาเผ่า"* (ธีรภัทร เจริญสุข, ออนไลน์, 15 กุมภาพันธ์ 2560)

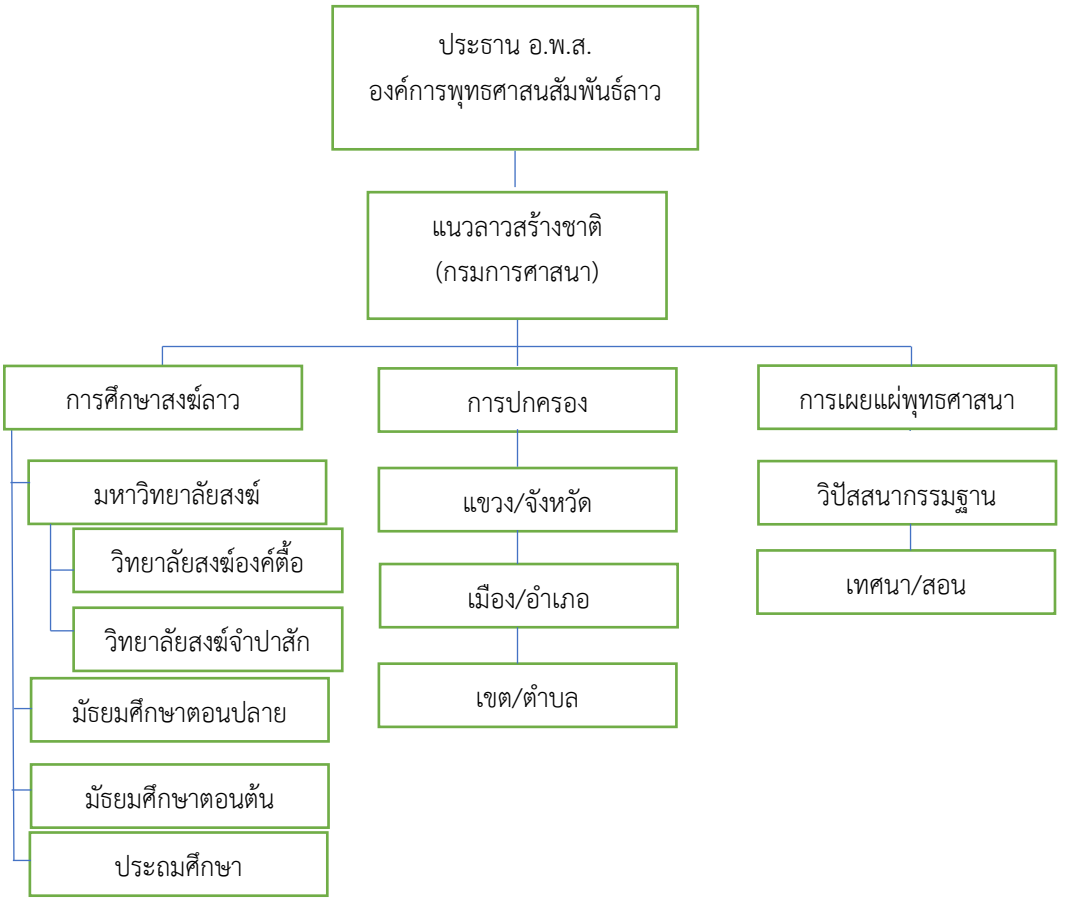

ภาพที่ 3 แผนผังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลาว ตามการจัดตั้ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ใหม่ (ที่มา/ดัดแปลงจาก พระมหาดาวสยาม ปัญญาวชิโร, 2555)

ในส่วนของประชากรสงฆ์ คือ พระสงฆ์สามเณรลาวก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีสถิติที่พบใน ค.ศ. 1972/2515 มีสถิติว่า มีวัด 2,108 วัด มีพระภิกษุสามเณรทั้งหมด 18,224 รูป จากจำนวนประชากรทั้งประเทศ 3,450,000 คน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน ค.ศ.

1975/2518 และสถิติที่พบเมื่อ ค.ศ. 1987/2530 ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีพระภิกษุสามเณรลดจำนวนลงอยู่ที่ประมาณ 15,000 รูป เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรและสถิติของวัดที่เพิ่มขึ้น จนกระทั่งเมื่อ ค.ศ.2008 พบว่าจำนวนภิกษุสามเณรเพิ่มขึ้น ประมาณ 19,759 วัด ทั่วประเทศ โดยมีจำนวนของวัด และประชากรที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน พร้อมทั้งมีวัดและประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลในหนังสือ “พระพุทธศาสนาในลาว” (2555) โดยพระมหาดาว สยาม ปัญญาวชิโร และ พระมหาเวท เมศนัย รองประธานศูนย์กลางองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ให้ข้อมูลว่า

> *“...พ.ศ. 2554 มีพระตามสายการบริการกิจการคณะสงฆ์ (อพส.) ทั้งหมดทั่วประเทศ 4,559 รูป โดยเป็นกรรมการศูนย์กลาง อพส. 85 รูป ชั้นแขวง นครหลวง 170รูป ชั้นเมือง 452 รูป ชั้นวัด/บ้าน 3,860 รูป มีพระสงฆ์สามเณรทั้งหมด 24,253 รูป แบ่งเป็นพระสงฆ์ 9,582 รูป สามเณร 14,671 รูป มีวัดทั้งหมด 4894 วัด วัดที่มีพระสงฆ์อาศัย 3860 วัด วัดร้าง 1,038 วัด และในปี พ.ศ. 2560 วัดมี 4,884 วัด แบ่งเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษา 4,134 วัด และวัดร้าง 750 วัด มีพระสงฆ์สามเณรประมาณ 35,000 รูป...”* (เดลินิวส์ ออนไลน์ 22 มกราคม 2561)

โครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลาวถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการบริหารโดยรัฐในระบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งข้อเด่นของพระพุทธศาสนาในลาวไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งสูญหายไป เมื่อเทียบกับกัมพูชา หรือประเทศจีนที่เป็นคอมมิวนิสต์ ระบบการปกครองแบบเดิมคือระบบกษัตริย์ในลาวถูกยุบเลิกไปเหมือนในกัมพูชา เวียดนาม พระสงฆ์และการบริหารกิจการปกครองคณะสงฆ์ในลาวจึงเปลี่ยนไป ตามอุดมการณ์ทางการเมืองของยุคสมัยจนกระทั่งปัจจุบัน โครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในลาวมีพัฒนาการสอดคล้องกับการขยายตัวของรัฐ พิจารณาได้จากสถิติของพระภิกษุสามเณรที่เพิ่มขึ้น มีความเป็นเอกภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์มากขึ้น รวมทั้งการขยายตัวของระบบการศึกษา ที่จำนวนมากขึ้น และพระสงฆ์หนุ่มสามเณรน้อยได้รับการศึกษาดังปรากฏข้อมูลว่ามีพระภิกษุสามเณรเข้ามาศึกษายังประเทศไทย จำนวนมากขึ้นต่อเนื่องทุกปี ซึ่งจะได้นำเรื่องการศึกษาและทิศทางการศึกษามานำเสนอเพื่อให้เห็นทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์ลาว รวมทั้งการที่รัฐที่มีลักษณะผ่อนคลายการควบคุมคณะสงฆ์ลาว ทำให้มีพระสงฆ์ลาวได้รับโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เป็นกลไกในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระพุทธศาสนามากขึ้น ดังปรากฏภาพลักษณ์ผ่านการจัดการศึกษาสงฆ์ลาวที่มีทิศทางการขยายตัวเพิ่มและก้าวหน้ามากขึ้น

การศึกษาของคณะสงฆ์ลาว โรงเรียนสงฆ์ และทิศทางเพื่อการพัฒนาคนในพระพุทธศาสนา

ในบทบันทึกนี้จะได้กล่าวถึงการศึกษาในลาว ตามภารกิจของการพานิสิตไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในส่วนของการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียน เมื่อสำสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับงานการศึกษา ได้มีข้อมูลการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ลาว ปรากฏในงานวิจัย พระโสภณพัฒนบัณฑิต, และ ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล (2560: 39-47) เรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม” ที่ให้ข้อมูลผลการศึกษาว่า

> *“...ต่อมารัฐบาลภายใต้การชี้นำของพรรคประชาชนปฏิวัติประชาชนลาวได้เห็นคุณค่า ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมมาก (จิตร ภูมิศักดิ์, 2556 : 259) จึงผ่อนผันความเข็มงวดที่มีต่อ สถาบันพระพุทธศาสนาให้สิทธิเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในประเทศลาว และได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐเป็นอย่างดีมีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาของสงฆ์ขึ้นเป็นวิทยาลัย สงฆ์เช่นวิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อประจำนครหลวงเวียงจันทน์....”*

การจัดการศึกษาของสงฆ์ลาว จัดตามการศึกษาในระบบสามัญของรัฐหลังจากปฏิวัติคอมมิวนิสต์ 2518 โรงเรียนสงฆ์ลาว มีการสอนทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จนถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยมี 2 หลักสูตรเคียงคู่กันไป คือหลักสูตรสายสามัญและสายพระปริยัติธรรม ซึ่งสายสามัญได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ส่วนสายพระปริยัติธรรม ได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการเรียนตามที่คณะศึกษาสงฆ์ศูนย์กลางกำหนด ขณะเดียวกันคณะศึกษาสงฆ์ศูนย์กลางยังได้กำหนดให้วัดที่มีความพร้อมทั้งทั้งทุนทรัพย์และครูอาจารย์จัดการเรียนการสอนโดยแยกการเรียนการสอนจากสายสามัญ ซึ่งมีหลักสูตรการเรียน 3 ขั้น คือ นักธรรมขั้นปีที่ 1 ขั้นปีที่ 2 และขั้นปีที่ 3 ในขั้นแรกของระบบการศึกษาสงฆ์ได้กำหนดให้พระสงฆ์เรียนสวด เทศน์หนังสือลาวและหนังสือธรรมให้ได้ก่อน หลังจากนั้นจึงอนุญาตให้เรียนตามหลักสูตรในปี ค.ศ. 2009-2010 (พระศรีธาตุ ศรีประทุม และคณะ, 2553: 92) โดยข้อมูลจากศึกษาของหอมหวล บัวระภา ได้กล่าวถึงการศึกษาของสงฆ์ลาวไว้ว่า โรงเรียนสงฆ์ลาวได้อนุวัติตามนโยบายการศึกษาของชาติ คือ โรงเรียนทั่วประเทศลาวได้เข้าสู่ระบบใหม่ตามแผนปฏิรูปการศึกษา คือ ตั้งปี 2553 การสามัญศึกษาลาวจะเข้าหลักสูตร 12 ปี แทนหลักสูตรที่เคยเรียนเพียง 10 ปี ด้วยระบบ 5-3-2 เปลี่ยนเป็น 12 ปี ด้วยระบบ 5-4-3 ดังนั้น คณะสงฆ์ลาวได้จัดให้สอดคล้องกับการศึกษาของชาติ คือ ประถมปลาย คือ ป.3 – ป.4 – ป.5 ระดับมัธยมต้น 4 ระดับคือ ม.1 – ม.2 – ม. 3 - ม.4 และระดับมัธยมปลาย 3 ระดับคือ ม.5- ม.6 – ม.7 (หอมหวล บัวระภา, 2552: 50; ธัชวรรธน์ หนูแก้ว, 2561)

โรงเรียนสงฆ์ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนาในลาวมายาวนาน เป็นที่ปลูกฝังอุดมการณ์ทางพุทธศาสนาและสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพจากการศึกษาผ่านโรงเรียนสงฆ์ทั่วประเทศ สปป.ลาว จำนวนมากนับแต่อดีตมาแล้ว บทบาทของโรงเรียนสงฆ์ได้สร้างทั้งบุคลากรให้กับศาสนาและเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ให้กับสังคม เช่นบทบาทเป็นข้าราชการ

นักการเมืองและประชาชนทีมีคุณภาพ หลายคนมีเส้นทางผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนสงฆ์มาก่อน ดังข้อมูลของ ธชวรรธน์ หนูแก้ว (2561) ที่ให้ข้อมูลไว้ว่า

> *“....การเรียนของสามเณรนั้น บางพื้นที่มีสามเณรสามารถไปเรียนปะปนกับเด็กชาวบ้านด้วยทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ จากสถิติวัดทั่วประเทศมีโรงเรียนสงฆ์ทั้งหมด 58 แห่ง ในนั้นมีโรงเรียนประถมศึกษาสงฆ์ 11 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาสงฆ์ตอนต้น 34 แห่งโรงเรียนมัธยมศึกษาสงฆ์ตอนปลาย 11 แห่ง และวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง มีครูอาจารย์สอนทั้งหมด 657 รูป/คน มีครูพระสงฆ์ 253 รูป และครูฆราวาส 404 คน และมีนักเรียนนักศึกษาสงฆ์ทั้งหมด 6,974 รูป (พระศรีธาตุ ศรีประทุม และคณะ, วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 2553: 92)*
>
> *ค่าเล่าเรียนสำหรับโรงเรียนสงฆ์ เมื่อ 10 ปีก่อน ค่าเล่าเรียนเพียง 3,5000 กีบ หรือประมาณ 140 บาท ต่อปี (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2549: 44) ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังอยู่ระหว่าง 50,000 – 100,000 กีบ หรือคิดเป็นเงินไทยไม่เกิน 400 บาท ค่าเล่าเรียนดังกล่าวนับว่าเป็นค่าเรียนที่ไม่สูงเลย แต่หากครอบครัวจากชนบทลาวก็ยังถือว่าเป็นจำนวนที่หาได้ยาก อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายในการบริหารการศึกษาของโรงเรียนสงฆ์ต้องอาศัยการอุดหนุนจากรัฐเป็นส่วนใหญ่ และความจริงแล้วทางวัดก็จะเป็นฝ่ายจ่ายให้กับสามเณรในส่วนของค่าเล่าเรียนต่อปีส่วนนี้ เช่น ที่โรงเรียนสงฆ์วัดผาโอ เมืองหลวงพระบางที่มีจำนวนมากถึง 400 รูป วัดก็จ่ายในส่วนนี้ให้ ดังนั้น การจ่ายค่าเทอมจำนวนน้อยนี้จึงนับเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กจากครอบครัวยากจนตามชนบทห่างไกลมีความสามารถที่จะจ่ายได้ด้วยตนเอง และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พ่อแม่จากถิ่นห่างไกล ตัดสินใจนำเอาลูกชายตัวเองเข้ามาบวชเป็นจัวน้อย ด้วยต้องการให้ลูกตนเองมีการศึกษาในระบบที่สูงขึ้น ดังนั้น ในลาวจึงเห็นภาพของสามเณรตัวน้อยอายุระหว่าง 12-16 ปี จำนวนมากกว่าพระสงฆ์อย่างชัดเจน ซึ่งต่างจากประเทศไทยจะเห็นจำนวนพระสงฆ์ที่มีอายุมากแล้วอยู่ตามวัดเป็นส่วนมากกว่าสามเณร หากไม่ใช่สำนักเรียนเฉพาะ...”*

นอกจากนี้ในการสำรวจพื้นการศึกษาสงฆ์ในลาวของธชวรรษ หนูแก้ว (2561) ที่สัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษาสงฆ์ในลาวอย่างอาจารย์เวียงทอง ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสงฆ์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตั้งอยู่ที่วัดจอมแจ้ง เมืองแก่นท้าว แขวงไชยะบุรี ที่ให้ข้อมูลว่า

> *“....โรงเรียนแห่งนี้สอนระดับมัธยมตอนต้น ม.1 – ม. 4 ที่นี้มีครูอยู่ 11 ท่าน เป็นทั้งฆราวาสและพระสงฆ์ และมีนักเรียนสามเณรประมาณ 90 รูป ถือว่าเป็นโรงเรียนสงฆ์ขนาดเล็กในเมืองแก่นท้าว โรงเรียนยังขาดแคลนอุปกรณ์การ*

เรียน สภาพโรงเรียนเป็นตึกหลังเดียว สองชั้น ปรับปรุงจากกุฏิสงฆ์มาเป็นโรงเรียน จากการสังเกตห้องเรียนชั้นล่างของชั้น ม. 3 เป็นพื้นที่เก็บของที่ใช้เป็นห้องเรียน การสอนของครูฆราวาสผู้สอนใช้การบรรยายให้นักเรียนสามเณรจดตามที่ตนสอน โรงเรียนสงฆ์แห่งนี้เป็นโรงเรียนอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหลักสูตรโรงเรียนปริยัติธรรมสามัญ คือ การผสมผสานทั้งเรียนธรรมและเรียนฝ่ายสามัญด้วย จบการศึกษาออกมาสามารถไปเรียนต่อยังสถาบันที่สูงขึ้นทุกแห่งเหมือนการศึกษาของรัฐอื่นทั่วไป ส่วนใหญ่ของสามเณรมาจากชนบทห่างไกลมาอาศัยตามวัดต่างๆในเมืองแก่นท้าวไม่ได้ประจำอยู่วัดนี้แห่งเดียว เณรจะกระจายตามวัดต่างๆ เพราะวัดที่มีโรงเรียนไม่สามารถรองรับจำนวนสามเณรได้ทั้งหมด”

ภาพที่ 12 พระหนุ่มสามเณรน้อย ในนามนักเรียนโรงเรียนมัธยมสงฆ์ วัดภูควาย (ที่มา: ออนไลน์, 15 กรกฎาคม 2561)

“.....สามเณรที่มาบวชถือว่ามาจากหลากหลายและมีฐานะไม่เท่ากัน อาจมีบางคนที่ฐานะไม่ได้ถือว่าขาดหรือยากจน ได้ใช้โอกาสนี้ในการศึกษาเล่าเรียนเพราะว่าประหยัดได้เยอะกว่าการเป็นฆราวาสไม่ได้อยู่วัด อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้ห้ามบวช หากแต่เปิดโอกาสให้บวชได้ เพราะรัฐก็มองว่าผู้ปกครองรับผิดชอบไม่ได้ หรือถ้าไม่บวชก็หยุดการศึกษาไปเลย นี่จึงเป็นทางเลือกที่รัฐยังเห็นความสำคัญ ทั้งคณะสงฆ์ลาวได้พยายามของความสนับสนุนจากต่างประเทศอย่างไทยในบางโอกาส....” (ธัชวรรธ์ หนูแก้ว, 2561)

“....หน้าที่ของสามเณรนั้นถือว่ามีภาระมากกว่าเด็กธรรมดา เพราะต้องรับผิดชอบการศึกษาฝ่ายสามัญที่ตนเองต้องการ และต้องการปฏิบัติกิจศาสนาในฐานะของความเป็นนักบวชด้วย สามเณรจึงเรียนมากกว่าเด็กธรรมดา โดยจะเริ่ม

ตื่นตั้งแต่ ตี 5 เพื่อเตรียมตัวออกบิณฑบาต เป็นกิจวัตรที่ขาดไม่ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารและเป็นวิถีของพุทธ ก่อนจะกลับเข้าวัดเพื่อจะได้รับทานอาหารร่วมกัน เป็นการฉันในบาตรโดยใช้มือกิน ช่วงเวลา ระหว่าง 6 นาฬิกา ถึง 12 นาฬิกา ส่วนหลังจากนี้แล้วก็งดการกินอาหารตลอดวัน นอกจากนี้สามเณรต้องทำงานให้กับวัด เป็นแรงงานสร้าง ซ่อมแซมศาลา วัด เก็บขยะ และสารพัดงานวัดที่มีสามเณรต้องมาเป็นแรงงานที่ปราศจากค่าจ้าง แต่เป็นการตอบแทนศาสนาที่ให้ที่อยู่ที่กินโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ สำหรับสามเณรนั้น การอยู่ในวัดถือว่าเป็นผู้ที่ต้องทำงานรับใช้ล่างสุด เช่น สามเณรต้องล้างจาน เก็บกวาดทำความสะอาดกุฏิ ศาลาวัด กวาดลานวัดเป็นประจำในวัดที่ตนอยู่ ไม่สามารถที่จะปฏิเสธงานเหล่านี้ได้ นอกจากนี้ ในบางโอกาสเมื่ออยู่ในโรงเรียน ผู้เขียนได้พบสามเณรต้องมาลงแรงทำงานในการก่อสร้าง ปรับปรุงโรงเรียนด้วย เช่นที่โรงเรียนสงฆ์เมืองไชยะบุรี ผู้เขียนเห็นว่ามีการทำงานใช้แรงค่อนข้างหนักในตอนบ่ายของเหล่าสามเณรที่กำลังขะมักเขม้นในการทำงานร่วมกันดูประหนึ่งว่าการทำงานเป็นการผ่อนคลายจากการเรียนของสามเณร เช่น ขนอิฐ ขนปูนทรายการเทปูนลานวัดให้เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ได้สมบูรณ์ การขุดดิน ขนทราย สิ่งเหล่านี้เป็นงานที่สามเณรสามารถทำได้ทั้งจัวน้อยและอ้ายจัว ทั้งนี้ สามเณรนับเป็นแรงงานในวัดที่แข็งแรง และจำนวนมากมีพลังงานเหลือเฟือ เพราะยังเป็นวัยรุ่น ถึงแม้จะทานอาหารสองมื้อ แต่เมื่อรวมกันมากก็มีประสิทธิภาพทำงานสำเร็จจำนวนมากได้ อาจกล่าวได้ว่า สามเณรนั้นต้องรับผิดชอบตนเองสูง เพราะนอกจากจะต้องคำนึงถึงกิจของสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติธรรมรักษาศีล 10 ข้อแล้ว ขณะเดียวกัน การงานที่เกิดขึ้นในวัดสามเณรจะต้องทำงานนั้นกับคนอื่น ๆ ภายในวัดด้วย เพื่อให้มีสิทธิในการอยู่วัดนั้นต่อไปได้ ทั้งนี้ นับว่าต้องใช้ความอดทนอย่างสูงสำหรับสามเณรตัวน้อย ๆ ที่ต้องจากครอบครัวออกมาอยู่วัดอย่างโดดเดี่ยว....” (ธชวรรธ์ หนูแก้ว, 2561)

ดังนั้น จากภาพรวมของการศึกษาสงฆ์ของลาวทั้งประเทศ อยู่ภายใต้ระบบการจัดการและสั่งการจากส่วนกลางสอดคล้องกับการศึกษาชาติ มีเพียงการศึกษาในส่วนของฝ่ายศาสนา ที่อาจมีความแตกต่างอันหมายถึงการศึกษาพระพุทธศาสนาจะจัดให้มีเสริมสำหรับพระภิกษุสามเณรในโรงเรียนการศึกษาสงฆ์หรือการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรในลาว ในส่วนของภาคปกติก็จัดให้มีการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการศึกษาชาติ ดังข้อมูลปรากฏ

คณะสงฆ์ธรรมยุตินิกายที่จำปาสักในอดีต

เหมือนนอกประเด็นแต่เมื่อไปแล้วได้ยินคำบอกเล่าบางประการ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับคณะสงฆ์ธรรมยุติ ที่มีพื้นกำเนิดจากประเทศไทย ก่อตั้งให้กำเนิดโดยวชิรญาณภิกขุ ที่ต่อมาลาสิกมามาครองราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ลักษณะของธรรมยุตินิกายที่เป็นกายใหม่ในสังคมไทย ทั้งในส่วนของแนวคิดเรื่องความเป็นสัจจนิยม การตีความใหม่ และการสร้างพุทธศิลป์แนวใหม่ ดังปรากในงานของ อภิภัทร อังสนันท์ (2562) ในงานเรื่อง ***"ธรรมยุติกนิกาย: พุทธศาสนาแนวสัจนิยม"*** และ พระไพศาล วิสาโล (2546) ในงานเรื่อง ***"พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต"*** และพุทธศาสนาแบบธรรมยุติ ได้รับการยอมรับและเผยแผ่ส่งต่อไปยังกัมพูชา และลาวโดยเฉพาะที่จำปาสัก เมื่อมาถึงสถานที่แห่งนี้ก็มีการนำพามายังวัดหลวงปากเซ อันเป็นที่ตั้งของวิทยาลัยสงฆ์ปากเซ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติ รวมทั้งคำบอกเล่ากับภาระกิจการยุบรวม ***"ธรรมยุติ-มหานิกาย"*** ให้เป็นเพียง ***"พระพุทธศาสนาลาว"*** ภายใต้แนวคิด ***"พุทธศาสนาจะแยกออกจากชาติมิได้ พุทธศาสนาต้องยังประโยชน์ให้แก่ชาติและประชาชนบรรดาเผ่า"*** (ธีรภัทร เจริญสุข.ออนไลน์. 15 กุมภาพันธ์ 2560) จากคำสัมภาษณ์บอกเล่าทางออนไลน์ของ มหาผ่อง ในฐานะประธานสงฆ์ลาว เทียบได้กับสมเด็จพระสังฆราช ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ค.ศ. 1975 ได้เล่าให้ฟังถึงภาระกิจการยกเลิกนิกายสงฆ์ในประเทศลาว คือ คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย ให้เหลือเพียงนิกายพระพุทธศาสนาแบบลาวเท่านั้น ท่านเล่าไว้ว่า

> *"....ก่อนที่จะเป็นอิสระนั้น ประเทศ สปป.ลาว มีพระสงฆ์ 2 นิกาย คือ มหานิกายและธรรมยุต คณะสงฆ์ทั้งสองนิกายมีความแตกแยกมากที่สุดที่นครจำปาสัก หรือแขวงจำปาสัก ประชาชนและพระสงฆ์ที่เป็นธรรมยุต จะไม่ร่วมสังฆกรรมกับพระมหานิกาย แม้กระทั่งผู้ชายที่อยู่ฝ่ายมหานิกายจะแต่งงานกับหญิงสาวที่อยู่ฝ่ายธรรมยุต ฝ่ายชายต้องมาเข้าแต่ฝ่ายธรรมยุตเท่านั้น*
>
> *ในครั้งนั้นวัดพระธรรมยุตที่แขวงจำปาสักมีรวมกันถึง 23 วัด ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำจุนจากบุตรธิดาและญาติเจ้าบุญอุ้ม ผู้ครองนครจำปาสัก จึงมีอำนาจและบารมีเหนือกว่าพระในฝ่ายมหานิกาย ซึ่งเป็นนิกายเก่าและมีจำนวนมากกว่า..."*

ดังนั้น พัฒนาการของคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายในลาว สิ้นสุดไปพร้อมกับรูปแบบการปกครองใน ค.ศ.1975/2518 เหมือนในกัมพูชานิกายของพระสงฆ์ถูกยกเลิกไปพร้อมกับระบบการปกครองใหม่ แต่ในลาวยกเลิกแล้วสิ้นสุดไป แต่ในกรณีประเทศกัมพูชาได้มีการฟื้นกลับมาเมื่อมีการนำรูปแบบการปกครองในแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย ในปี ค.ศ.1995/2535 พระพุทธศาสนาจึงกลับมาเป็นสองนิกายตามเดิมดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในเมื่อมาแล้วก็นำมาแบ่งปันเป็นข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเทศลาวกับพระพุทธศาสนาตามเรื่องโดยรวมที่นำมาเล่าแบ่งปัน

การศึกษาสงฆ์ที่เวียงจันทน์

เวียงจันทน์นับเป็นศูนย์กลางของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งสถาบันการศึกษา โดยในเวียงจันทน์มีข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ระดับสูง 2 แห่ง คือวิทยาลัยสงฆ์องตื้อ และมีข้อมูลว่าได้มีการจัดสร้างวิทยาลัยสงฆ์เพิ่มอีก ๑ แห่งที่นครเวียงจันทน์ ซึ่งผู้เขียนเคยเดินทางไปสัมภาษณ์เก็บข้อมูลวิจัย ก็ใช้โอกาสนี้เขียนถึงในประเด็นเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาสงฆ์เพื่อประโยชน์ของการเชื่อมต่อการศึกษาของคณะสงฆ์ลาวและไทย ในบริบทที่พระสงฆ์สามเณรน้อยของลาวเข้ามารับการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากสถิติรวมแล้วกว่า 500 รูป ทั่วประเทศนับว่ามีจำนวนมาก และเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4 ลงพื้นที่วิจัยเรื่องการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม สปป ลาว /วัดพระแก้ว/วัดพระธาตุองค์ตื้อ/วัดธาตุหลวง นครหลวงกำแพงเมืองเวียงจันทน์ ระหว่าง 21-23 กุมภาพันธ์ 2561 พบและสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์องตื้อ อาทิ พระหลักคำวรมุณี มหาคัมภีราจารย์ พระอาจารย์ใหญ่ ปริญญาเอก พวงประเสริฐ ณ วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ แขวงนครเวียงจันทน์ สปป.ลาว (ที่มา: ผู้เขียน ณ วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ, 23 กุมภาพันธ์ 2561)

วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ ลงพื้นที่วิจัยเรื่องการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม สปป ลาว /วัดพระแก้ว/วัดพระธาตุองค์ตื้อ/วัดธาตุหลวง นครหลวงกำแพงเมืองเวียงจันทน์ ระหว่าง 21-23 กุมภาพันธ์ 2561 พบและสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์องตื้อ อาทิ พระหลักคำวรมุณี มหาคัมภีราจารย์ พระอาจารย์ใหญ่ ปริญญาเอก พวงประเสริฐ ณ วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ แขวงนครเวียงจันทน์ สปป.ลาว (ที่มา: ผู้เขียน, วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ, 23 กุมภาพันธ์ 2561)

วิทยาลัยสงฆ์วัดเทพนิมิต ซึ่งมีข้อมูลว่าได้มีพิธีการดำเนินการเปิดอาคาร เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ.2561 ได้มีการเปิดการใช้อาคารวิทยาลัยสุธรรมนิมิตร ซึ่งเป็นวิทยาลัยสงฆ์แห่งใหม่ขึ้นที่วัดเทพนิมิตร(ธาตุพุ่ม) เมืองจันทบุรี นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว โดยมีผู้ร่วมในพิธีทั้ง

พระสงฆ์และฆราวาสจำนวน 82 รูป/คน โดยมีพระอาจารย์ใหญ่มหางอน ดำรงบุญ ประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว และรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยประชาชนเป็นจำนวนมาก วิทยาลัยสุธรรมนิมิตร เป็นวิทยาลัยสงฆ์แห่งที่ 3 ใน สปป.ลาว แห่งแรกที่วัดองค์ตื้อมหาวิหาร แห่งที่ 2 ที่วัดหลวงปากเซ วิทยาลัยสุธรรมนิมิต มีเนื้อที่ประมาณ 6,000 ตารางเมตร เป็นอาคารเรียน 3 ชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วย 12 ห้องเรียน มี 1 ห้องประชุมใหญ่ โดยใช้เวลาก่อสร้าง 20 เดือนจึงแล้วเสร็จในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2560

การศึกษาของสงฆ์ที่หลวงพระบาง

ในงานวิจัยของ Phrarajapariyatti (2016 : 42-56) เรื่อง The Religion Educational Management for Buddhism Propagation in the Greater Mekong Sub-Region Counties ที่ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาสงฆ์ของคณะสงฆ์ในลาว ไทย พม่า โดยเฉพาะในลาวได้ทำการศึกษาใน หลวงพระบางที่วัดพระพุทธบาท (Wat Phra Buddha Baht) ซึ่งให้ข้อมูลไว้ไม่แตกต่างกันนัก ในส่วนผู้เขียนเมื่อได้มีโอกาสเดินทางไปหลวงพระบางได้ไปยังสถานศึกษา 2 แห่งที่เป็นระดับมัธยมสงฆ์ คือ ที่โรงเรียนสงฆ์วัดภูควาย และและโรงเรียนสงฆ์วัดผาโอ อันเป็นวิทยาลัยสงฆ์ระดับประถมและมัธยม ที่เปิดโอกาสและจัดการศึกษาสำหรับพระหนุ่มเณรน้อย ซึ่งนัยหนึ่งเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชาติด้วย ดังที่ธัชวรรธน์ หนูแก้วได้ทำการศึกษาและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาไว้ว่า

> *“...รูปแบบชีวิตนักบวชในพุทธศาสนาของลาว เป็นเส้นทางแห่งการเริ่มต้นศึกษาของเด็กยากจนอยู่ห่างไกลเมืองและไร้โอกาสทางการศึกษา โดยมีโรงเรียนสงฆ์ประจำเมืองให้การศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมกับเด็กเหล่านี้ การให้โอกาสจากโรงเรียนสงฆ์เป็นการลดค่าใช้จ่ายและให้ที่พักอาศัย ได้สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความอดทนให้กับสังคมลาว สามเณรนอกจากจะอดทนในฐานะนักบวชแล้ว ยังเป็นกลุ่มที่สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับพุทธศาสนา และนับเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กับเมืองสำคัญ เช่น เมืองหลวงพระบางเมืองมรดกโลก ที่มีภาพลักษณ์แห่งเมืองพุทธศาสนา ภาพของสามเณรจำนวนมากได้ส่งเสริมให้ลาวเป็นเมืองพุทธศาสนาที่มีเสน่ห์น่าค้นหา และเดินทางมาท่องเที่ยวของคนทั่วโลก ยังผลให้รัฐบาลลาวได้ให้ความสำคัญต่อการจัดระเบียบสงฆ์ให้ผิดชอบต่อพระศาสนาและประเทศชาติของตนด้วย...”* (ธัชวรรธ์ หนูแก้ว, 2561)

ภาพที่ 5 สังเกตการณ์ และพบผู้บริหารและนักเรียนการศึกษาสงฆ์ของลาวที่หลวงพระบาง โรงเรียนมัธยมสงฆ์ วัดผาโอ (ที่มา: ผู้เขียน, 15 กรกฎาคม 2561)

จากข้อมูลของพระมหานิกร ฐานุตฺตโร (2559 : 65-77) ที่เคยไปทัศนะศึกษายังหลวงพระบางและได้เขียนถึงการศึกษาของคณะสงฆ์ลาวหลวงพระบางไว้ในบทความเรื่อง “พระพุทธศาสนาในประเทศลาวกรณีศึกษา การศึกษาของคณะสงฆ์หลวงพระบาง (เมืองมรดกโลก).” ให้ข้อมูลว่า

> *“...ในประเทศลาวมีวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือวิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ นครหลวงเวียงจันทน์ และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก แต่ในหลวงประบางยังไม่มีวิทยาลัยสงฆ์ แต่แนวโน้มในอนาคตจะมีการจัดตั้งขึ้นได้ เพราะในหลวงพระบางมีการจัดการเรียนการสอนปริยัติสามัญเป็นหลักและมีการเล่าเรียนนักธรรมบาลีรองลงมา...”*

ในขณะเดียวกันผู้เขียนท่านเดียวกันนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสงฆ์ในหลวงพระบาง ยังเสนอแนวคิดว่าการศึกษาสงฆ์นอกเหนือจากเป็นการจัดการแบบทางเลือกแล้วยังเป็นกลไกของรัฐในการพัฒนาทรัพยากรให้กับสังคมประเทศชาติและพระพุทธศาสนาในลาวด้วย ดังข้อมูลที่ว่า

> *“...ความจริงหลวงพระบางมีพระสงฆ์ไม่มาก ที่มีมากเป็นสามเณร มีการตักบาตรทุก ๆ เช้า เห็นขบวนพระภิกษุ-สามเณรยาวเหยียดมีพระเดินนำหน้าไม่กี่รูปที่ตามหลังส่วนมากเป็นสามเณรที่หลวงพระบางมีระบบที่น่าทึ่ง ทางรัฐรับรองสถานะของหลักสูตรการศึกษาที่จัดขึ้นในวัดต่าง ๆ ของเมืองหลวงพระบางให้มีฐานะเทียบเท่าระบบการศึกษาที่จัดในโรงเรียนโดยรัฐ มีหลักสูตรที่แตกต่างกันบ้าง โดยในระบบเรียนวัดมีวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมและพระพุทธศาสนาเพิ่มมาจากระบบโรงเรียน 3 วิชา ขณะเดียวกันก็ตัดวิชาบางวิชาของระบบโรงเรียนออก เช่น วิชาขับร้องและพลศึกษา หลักสูตรและชั้นปีเทียบเท่าระบบโรงเรียน เมื่อเรียนจบสามารถเข้าศึกษาต่อในสายอาชีพหรืออุดมศึกษาเช่นเดียวกับระบบโรงเรียน เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจึงเดินทางเข้าเมือง เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษาจากระบบโรงเรียนในวัด ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในเรื่องการกินอยู่เพราะอยู่อาศัยวัด และอาศัยอาหารจากญาติโยมที่มาบิณฑบาต ขณะเดียวกันก็ได้บวชเรียนใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพุทธศาสนาทำให้เยาวชนของชาติมีพื้นฐานที่ดีทางจิตใจ...”*

ภาพที่ 6 สังเกตการณ์ และพบผู้บริหารและนักเรียนการศึกษาสงฆ์ของลาวที่หลวงพระบาง วัดภูควาย (ที่มา: ผู้เขียน, 15 กรกฎาคม 2561)

ภาพที่ 7 กิจกรรมใส่บาตรพระร้อย ที่หลวงพระบาง กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมสาธิตสำหรับนักท่องเที่ยว แต่เท่าที่สังเกตและเก็บข้อมูล เพราะเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาที่วัดภูควาย (ที่มา: ผู้เขียน, 15 กรกฎาคม 2561)

ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่ได้จากการลงพื้นที่ของธชวรรธน์ หนูแก้ว (2561) ให้ข้อมูลเสริมว่า

“....โรงเรียนสงฆ์หลวงพระบาง เป็นเมืองใหญ่และมีพระสงฆ์และสามเณรจำนวนมากที่เลือกเส้นทางการเข้ามาบวชเรียน การได้สำรวจหลวงพระบางและสัมภาษณ์พระทอง พรมมะลี ได้ข้อมูลเพิ่มเติมคือ แต่เดิมนครหลวงพระบางมีโรงเรียนสงฆ์หลวงพระบาง 1 แห่ง แต่แยกที่ตั้งเป็น 3 วัด คือ โรงเรียนวัดมะโน สอนในระดับประถมศึกษา 2) โรงเรียนวัดสบ ตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของถนนสักกะรินทร์ สอนเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 3) โรงเรียนวัดสีพุทธบาท เป็นที่ตั้งของห้องการ หรือสำนักงานใหญ่ จัดการบริหารรวมกันอยู่ที่นี้แห่งเดียว สอนทั้งระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย(พระทอง พรมมะลี สัมภาษณ์) นอกจากนี้มีโรงเรียนมัธยมสงฆ์ขนาดใหญ่อีกแห่งคือ โรงเรียนมัธยมสงฆ์ วัดภูควายหลวงพระบาง จัดการศึกษาแบบภาคปกติจนถึงมัธยม 7 มีการสอนรายวิชาหลักและวิชาเฉพาะ เช่น วิจิตรศิลป์ พระพุทธศาสนา บาลีเบื้องต้น ปัจจุบัน พระและสามเณรมีประมาณ 800 รูป และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีโรงเรียนสงฆ์สร้างขึ้นใหม่เพิ่ม เป็นโรงเรียนนอกเขตหลวงพระบาง และมีจำนวนสามเณรจากเผ่าต่างๆกันมาอยู่ร่วมกันมาก คือ วัดผาโอ โรงเรียนสงฆ์วัดผาโอ มีนักเรียน ระดับมัธยม 1 ถึงมัธยม 7 เป็นโรงเรียนสงฆ์แบบกินนอน (สำนักเรียนบาลี) มีผู้เรียนประมาณ 500 รูป ครูประมาณ 20 คน ที่ได้รับการบรรจุโดยรัฐบาล การจัดการศึกษาที่วัดผาโอ พระอ่อนแก้ว สิทธิวงศ์ เจ้าคณะจังหวัดนครหลวงพระบาง เจ้าอาวาสวัดผาโอ เป็นพระที่เป็นหลักในการหาสามเณรที่เป็นชนเผ่ามาเรียน ได้สร้างวัดผาโอ ประมาณ ปี 2008 รวม 11 ปี เพื่อให้เป็นที่เรียนของนักเรียนสามเณรในถิ่นห่างไกลเมือง เบื้องต้นได้อาศัยการสนับสนุนเงินจากการบริจาคของพุทธศาสนิกชนที่นับถือ ก่อนที่ภายหลังรัฐบาลจึงเข้ามาช่วยเหลือในด้านการใช้จ่ายเงินเดือนครู โดยแนวโน้มนักเรียนยังมีสามเณรจากเผ่าห่างไกลยังเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ในส่วนนี้จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทำให้บางวันอาหารไม่เพียงพอ เพราะสามเณรจำนวนมาก จึงต้องทดแทนคืออาหารสำเร็จรูปอย่างมาม่า โดยการขอรับบริจาคหรือการแผ่เอาจากสังคมออนไลน์ ส่วนผ้านุ่งห่ม บางทีก็ขาดไม่เพียงพอ โดยส่วนหนึ่งเครื่องนุ่งห่มได้ความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสงฆ์เมืองไทยไปช่วยเหลือในแต่ละปี...”

ดังนั้น ในหลวงพระบางการศึกษาสงฆ์ลาวยังเป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาและเป็นเอกลักษณ์ที่ไปเยือนยลมาพร้อมทั้งพบและพูดคุยกับเจ้าสำนักสงฆ์ที่ป่าภูควาย และวิทยาสงฆ์วัดผาโอ และเจ้าอาวาสในเขตหลวงพระบางหลายรูป ล้วนตระหนัก

และเห็นความสำคัญของการศึกษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณรกับการส่งเสริมให้เป็นกลไกการพัฒนาคนในหลวงพระบางและในประเทศลาวต่อไปได้ด้วย

บันทึกปากเซและการศึกษาสงฆ์ที่จำปาสัก

ในการเดินทางครั้งนี้ของผู้เขียนเกิดขึ้นภายใต้โครงการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียน: กรณีศึกษาประเทศลาว ภายใต้โครงการ นิสิตสัมพันธ์อาเซียน: ความสัมพันธ์ทางศาสนาไทย-ลาว โดยศูนย์อาเซียนศึกษา มจร คณะของพวกเราเดินทางด้วยเครื่อง และรถยนต์ และปลายทางเป็นปากเซ หรือจำปาสัก ดินแดนที่มีพัฒนาการมายาวนาน แต่ในความยาวนานเหล่านั้น เราอาจเคยได้ยินชื่อครูบาโพนสะเม็ก ผู้มีส่วนต่อการสร้างและบูรณะองค์พระธาตุนครพนม หรือในชื่ออื่น เช่น ครูบาขี้หอม อันหมายถึงความงดงามเกียรติขจรไปยาวไกล

วิทยาลัยสงฆ์จำปาสักก่อเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงแห่งที่ 2 ของคณะสงฆ์ลาว ตั้งเมื่อ ค.ศ.2006 โดย พระอาจารย์สุวรรณ จันทราช เจ้าคณะแขวงจำปาสัก สปป ลาว รับรองโดยกระทรวงศึกษาธิการและกีฬา มีการเปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ 2007 เป็นต้นมา เมื่อจำเพาะไปที่เรื่องการศึกษาของวิทยาลัยสงฆ์ลาว มีการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวน 3 สาขา อันประกอบด้วยคณะพุทธศาสนาศึกษา (Faculty of Buddhist Studies) คณะลาว (Faculty of Lao) และคณะภาษาอังกฤษ (Faculty of English)

กิจกรรมแรกในภาคเช้าคือการร่วมทำกิจกรรมทางวิทยาสงฆ์ปากเซ ที่นิสิตระหว่างของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี บริหารและดำเนินการโดยศูนย์อาเซียนศึกษาเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดประสบการณ์ตรงร่วมกับระหว่างนิสิตและผู้เรียน และที่สำคัญทำให้เกิดการปรับสมดุลทางความคิดจากประสบการณ์และการเดินทางจริง โดยกิจกรรมแรกเป็นการพบกับนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์ลาว โดยประเด็นเป็นการพูดคุยในประเด็นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ผ่านกระบวนการวิจัย ซึ่งผู้บริหารคณาจารย์ของวิทยาลัยสงฆ์ได้แบ่งปันและเสริมองค์ความรู้ร่วมกันทั้งในส่วนการเรียนรู้และพัฒนาการของวิทยาลัยสงฆ์จำปาสักว่า

> *“....การเรียนรู้นอกห้องเรียนนั้นสำคัญ การวิจัยก็สำคัญมากเช่นกัน ถือเป็นการบริการวิชาการสู่สังคม การเรียนการสอนก็เน้นการวิจัยในชั้นเรียน กำหนดขึ้นโดยกรมสร้างครู กระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนั้นยังเน้นการพัฒนาผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่ง “สอนเก่ง สื่อสารได้ และใช้ ICT เป็น...”*
>
> สัมภาษณ์ อาจารย์คำพุด วิมนจิก
> รอง ผอ.ฝ่ายกิจกรรมนักศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ปากเซ
> 3 กันยายน 2562

"...การวิจัยนั้นสำคัญที่สุด โดยทางองค์การสร้างครูได้ให้ความสำคัญกับการวิจัย และผลวิจัยที่เป็นตัวเลข วัดผลได้ในเชิงประจักษ์ จึงเน้นให้พัฒนาบุคลากรด้านวิจัยด้วยในขณะนี้..."

พระอาจารย์สุวรรณ จันทราช
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก
เจ้าคณะแขวงจำปาสัก สปป ลาว

"...การปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2518 การปกครอง สปป.ลาว มีการปฏิรูป4 ครั้งแล้ว ปัจจุบันลาวกำลังปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเดินหน้าเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีความเป็นนานาชาติมากขึ้น การศึกษาคณะสงฆ์ มีเพียงหนึ่งเดียว คือองค์กรพุทธศาสนาสัมพันธ์ ลาว โดยมีชื่อย่อว่า พอส. ลาว แสดงให้เห็นถึงระบอบปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ชัดมากกว่าประชาธิปไตย..."

พระปลัดสุริยา สุริโย (พุทธศาสตร์ปีที่1) สามเณรธนวันต์ พิมพะ

เมื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างนิสิตอาจารย์ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง มีการตอบคำถาม พูดคุย แบ่งปัน แชร์ประสบการณ์และความรู้สึกร่วมกัน ผลที่ได้คือนิสิตมีความตื่นตัว ในการถามและการตอบประหนึ่งสร้างแรงจูงใจระหว่างกันและกันจากพื้นที่จริงของวิทยาลัยสงฆ์ปากเซ จากนั้นผู้เขียนและท่านพระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล อาจารย์ประจำครุศาสตร์ วิทยาเขตอุบลราชธานี ซึ่งเป็นผู้นำพานิสิตในนามวิทยาเขตไปยังพื้นที่ได้พบ กับท่านปรึกษา เข้ากราบนมัสการพระเดชพระคุณ พระสุวรรณ จันทะราช เจ้าคณะแขวงจำปาสัก ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก เพื่อเรียนปรึกษาการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่างวิทยาลัยสงฆ์จำปาสักและศูนย์อาเซียนศึกษา ด้านการวิจัยและบริการวิชาการในประชาคมอาเซียน ซึ่งพระเดชพระคุณได้เห็นความสำคัญและยินดีในการจัดทำความร่วมมือครั้งนี้ โดยศูนย์อาเซียนศึกษาและ มจร วิทยาเขตอุบลราชธานี จะดำเนินการตามขั้นตอนและระเบียบของมหาวิทยาลัยต่อไป

ภาพที่ 8 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกับผู้บริหาร นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ปากเซ ณ อาคารวิทยาลัยสงฆ์วัดหลวงปากเซ จำปาสัก (ที่มา: ศูนย์อาเซียนศึกษา, 3 กันยายน 2561)

ภาพที่ 9 สักการะ และสัมภาษณ์ การดำเนินกิจการของวิทยาลัยสงฆ์ กับพระอาจารย์สุวรรณ จันทราช ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ เจ้าคณะแขวงจำปาสัก สปป ลาว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้บริหาร นิสิตวิทยาลัยสงฆ์ปากเซ ณ อาคารวิทยาลัยสงฆ์
(ภาพศูนย์อาเซียนศึกษา 3 กันยายน 2561)

ภาพที่ 10 วังเจ้าบุญอุ้ม เจ้าบุญอุ้ม เป็นเจ้าผู้ครองแขวงจำปาสักองค์สุดท้าย ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2518 ทำให้วังของเจ้าบุญอุ้ม อยู่ในความดูแลของรัฐบาล ส่วนเจ้าบุญอุ้มลี้ภัยไปประทับอยู่ที่ฝรั่งเศส ในปี พ.ศ.2521 โดยที่ ตัวเจ้าบุญอุ้มซึ่งเป็นเจ้าของวังนั้น ไม่เคยอยู่ในวังของตัวเองเลย เพราะอพยพไปอยู่ฝรั่งเศสตั้งแต่ก่อนวังจะสร้างเสร็จ เจ้าบุญอุ้ม เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในประวัติศาสตร์ประเทศลาว ในฐานะผู้ทรงอิทธิพลฝ่ายอนุรักษ์นิยมขวาจัด จากภาคใต้ที่อุดมสมบูรณ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรีลาวถึง 2 สมัย คือ พ.ศ.2491-2493 และ พ.ศ.2503-2505 ถึงช่วงปี พ.ศ.2513 การเมืองลาวแตกเป็นหลายก๊กหลายเหล่า เจ้าบุญอุ้มซึ่งขณะนั้นมีฐานที่มั่นอยู่ทางใต้ที่เมืองปากเซ พอลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี พ.ศ. 2518 ก็หนีไปอยู่ฝรั่งเศสและไม่กลับมาอีก ทิ้งวังที่กำลังก่อสร้างค้างไว้ ต่อมารัฐบาลลาว ให้บริษัทคนไทยจัดการต่อเติมจนเสร็จ และเปิดเป็นโรงแรมในภายหลัง (ที่มา: ออนไลน์, 15 กรกฎาคม 2561)

ภาพที่ 11 ป้ายประชาสัมพันธ์ ปรากฏในเว็บออนไลน์ของวิทยาลัยสงฆ์ที่น่าจะสะท้อนถึงการจัดการศึกษาเกี่ยวกับวิทยาลัยสงฆ์ในองค์รวมได้ดี เมื่อเทียบกับวันที่ผู้เขียนไปสัมผัสด้วยตนเอง ก็จะเห็นพัฒนาการผ่านทางกายภาพ เช่น อาคาร สถานที่ จำนวนนิสิตและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (ภาพออนไลน์)

ภาพที่ 12 ปราสาทวัดพู เทวสถานของอายรธรรม “ขอม” โบราณ ในดินแดนจำปาสัก ในวันเดินทางฝนตก จึงได้แต่แบ่งปันจากภาพจากกัลยาณมิตร ที่เคยร่วมเดินทางกับศูนย์อาเซียน และเคยเดินทางมาแล้วมาแบ่งปัน เพื่อให้ครอบคลุมการเล่าเรื่องในจำปากสักด้วย (ที่มา: เครือข่ายศูนย์อาเซียนศึกษา, 12 พฤษภาคม 2562)

การเดินทางในจำปาสักครั้งนี้ เป็นการเดินทางที่เต็มไปด้วย “อุปสรรค” เนื่องด้วยฝน เพราะสถานการณ์ในประเทศไทย น้ำท่วม จังหวัดอุบลราชธานี น้ำขึ้นสูงเรื่อย ๆ ฝนตกพรำตลอดทั้งวัน ลงเที่ยวค่อนข้างยาก กับจุดสำคัญ เช่น วังเจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาสัก ที่ตั้งตระหง่าน จึงได้แต่หาภาพทางออนไลน์มาประกอบเพื่อประโยชน์การเดินทาง น้ำท่วมตลาดดาวเรือง เพราะฝนตก ปราสาทวัดภูที่เป็นจุดสำคัญของการศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ด้วยถนนหนทางไม่เอื้อต่อการเดินทาง ทุกอย่างเป็นเงื่อนไข แต่อย่างน้อยก็ได้ประสบการณ์และเห็นว่าในสถานการณ์ของฝน ทำให้พวกเราต้องตระหนักเรื่องความปลอดภัย การศึกษาแลกเปลี่ยนสิ้นสุดไปพร้อมกับความชุ่มเย็นในจำปาสัก และภาพข่าวเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมในประเทศไทย ในหลายจุด ๆ จึงหยิบมาบันทึกเป็นเรื่องเล่าตามสถานการณ์ของช่วงเวลา จึงได้แต่กล่าวว่า “สบายดีจำปาสัก” ก่อนการเดินทางกลับ

ภาพที่ 13 บรรยากาศในองค์รวมฝนตกเสียเป็นส่วนใหญ่ ร่มและละอองฝน จึงเป็นภาพประกอบของการเดินทางในช่วงกลางพรรษาของประเทศไทยลาว ในร่องมรสุมพายุ โพดุล สถานที่คือ Sabaidee Valley ไร่กาแฟคุณภาพของลาวจำปาสัก อันเป็นพื้นที่ปลูกกาแฟที่มาของกาแฟ “ดาว” ของลาว (ที่มา: ผู้เขียน, 4 กันยายน 2562)

บทสรุป

การศึกษาเป็นกลไกประการหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกประเทศ และทุกองค์กรหน่วยงาน พระพุทธศาสนาลาว จัดการศึกษาสงฆ์ก็เพื่อเป้าหมายสำหรับการพัฒนาคนในศาสนาในประเทศของตนเองด้วย ศูนย์อาเซียนศึกษาก็เล็งเห็นและให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นพันธกิจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย จึงได้หาแนวทางร่วมในการที่จะพัฒนาคนในศาสนา ในฐานะที่เป็นศาสนทายาทในพระพุทธศาสนาด้วยเพื่อการจัดการศึกษาที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์รวมในการพัฒนาคน พัฒนาประเทศชาติ ดังงานศึกษาของเรืองศิลป์ หนูแก้ว ในเรื่อง เสนอเป็นผลการศึกษาไว้ว่า

> *“....วิถีของพระสงฆ์สามเณรต้องอาศัยความอดทนทั้งกายและจิตใจอย่างสูง จากการประพฤติปฏิบัติที่สวนทางกับชีวิตช่วงวัยรุ่น สามเณรต้องมาควบคุมตัวเองในการรักษาศีล สวดมนต์ ทำกิจภายในวัด ขณะเดียวกันการเล่าเรียนฝ่ายสามัญ (ทางโลก) ก็ต้องตั้งใจสำหรับอนาคตที่ดี แต่ส่วนใหญ่ของสามเณรนั่นสามารถเดินทางไปสู่ความสำเร็จทางการศึกษาได้ เพื่อยกระดับชีวิตของตนเองและครอบครัว ดังนั้น ปลายทางของสามเณรลาว หลังสำเร็จการศึกษามีทางเลือกอยู่สองทาง คือ สามเณรเมื่อจบการศึกษาระดับมัธยมปลาย ส่วนหนึ่งจะลาสิกขาไปเรียนต่อระดับสูงขึ้น เช่น วิทยาลัยสุภานุวงศ์ วิทยาลัยสร้างครูหลวงพระบาง หรือแม้แต่วิทยาลัยอาชีพอื่นๆ อีกส่วนหนึ่งยังคงอยู่ในร่มเงาของศาสนาต่อ เข้าสู่วัยผู้ใหญ่อุปสมบทเป็นพระสงฆ์ต่อไป เข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยทั้งในลาวเอง เช่น วิทยาลัยสงฆ์องตื้อ ที่นครหลวงเวียงจันทน์ ส่วนหนึ่งเดินไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ เช่น ประเทศไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท เป็นต้น ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์สาธุทอง พรมมะลี พระสงฆ์ลาวจากเมืองหลวงพระบาง ท่านเรียนหนังสือที่วัดผาโอ วัดนอกเมืองหลวงพระบาง ท่านได้รับโอกาสได้มาเรียนที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในระดับปริญญาตรี โดยความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสส่งมาเรียน สาธุทองได้เลือกเส้นทางการศึกษาต่อในสภาวะความเป็นพระ ซึ่งมีน้อยในส่วนนี้เพราะมีค่าใช้จ่ายสูงพอสมควรทั้งค่าเทอมและค่าใช้จ่ายอื่นๆ (พระทอง พรมมะลี, สัมภาษณ์)...”*

รวมทั้งสถิติของพระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อย ที่มาเข้ารับการศึกษายังประเทศไทย จากสถิติของสำนักทะเบียนและวัดผล สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาเป็นกลไกการพัฒนา รวมทั้งการศึกษาแบบเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจะทำให้เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ

และพระศาสนาได้ด้วย จากการจากการเดินทางครั้งนี้ได้มีโอกาสเดินทางและสัมผัส จะเห็นว่าการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ดังมีข้อมูลว่า

> *"....การศึกษาในโรงเรียนสงฆ์ทั้งระดับมัธยมศึกษา และระดับวิทยาลัยสงฆ์ได้สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพกับสังคมลาว บุคลากรเหล่านี้อาจจะไม่ได้ยกระดับไปสู่ระดับสูงของสังคม แต่ก็ถือได้ว่าการศึกษาของสงฆ์ได้ให้หลักประกันชีวิตในระดับที่พอเลี้ยงตนเองได้อย่างกลุ่มคนที่มีการศึกษาหรือกลายเป็นชนชั้นกลางในสังคมขึ้นมา อาชีพที่ศิษย์เก่าโรงเรียนสงฆ์เลือกทำ นอกจากการเป็นครูแล้ว ความมีทักษะด้านภาษาอังกฤษ และมีความรู้ด้านวัฒนธรรมหลายคนได้เลือกที่จะเข้าสู่อาชีพมัคคุเทศก์ ที่เป็นความต้องการของเหล่าจัวน้อยหลายคนเมื่อมีโอกาสได้เรียนภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ในฐานะหลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลกธุรกิจการท่องเที่ยวในลาว ได้เป็นช่องทางทำให้ผู้ที่เก่งภาษาได้มีงานทำอย่างต่อเนื่อง..."*

การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาระดับอุดมศึกษานับเป็นหัวใจของการพัฒนา ในการเดินทางครั้งนี้จึงสะท้อนคิดจากประสบการณ์ตรง แบ่งปันเป็นข้อเขียนบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็น พร้อมนำมาแบ่งปันเล่าเรื่องเป็นบันทึกการเดินทาง บันทึกกิจกรรมของศูนย์อาเซียนศึกษา และบันทึกเวลา ทำให้เห็นว่าอย่างไรเสียกิจกรรมเชื่อมโยง ประสานแบบนี้จะมีประโยชน์ในเชิงพัฒนาคนพัฒนางานและพัฒนาเครือข่ายร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาสงฆ์ของไทย และสถาบันการศึกษาสงฆ์ของลาว เพื่อเป็นเครื่องมือร่วมกันในการพัฒนาคนพัฒนางานการศึกษาในองค์รวมได้

สถิติพระสงฆ์สามเณร ที่เข้ามาศึกษายังมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ข้อมูลจากสำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อสิงหาคม 2562/2019 พบว่ามีนิสิต รวมจำนวนกว่า 257 รูป ในปีการศึกษาปัจจุบัน และรวมกันตลอดระยะเวลาในรอบ 10 ปีตั้งแต่ พ.ศ.2550-2560 พบว่ามีนิสิตที่จบการศึกษาไปแล้วไม่น้อยกว่า 3,500 รูป ที่จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย ดังนั้น แนวคิดการศึกษาเพื่อการศึกษา แนวคิดเรื่องกลไกการพัฒนาศาสนทายาท นับเป็นความจำเป็นและมีความสำคัญ ดังนั้น การจัดการศึกษาในลาวเองก็ดี หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยก็ดี ล้วนเนื่องเกี่ยว และต่อเนื่องอันเป็นประโยชน์และเป็นข้อมูลของกันและกันในการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาในองค์รวมด้วยเช่นกัน

บันทึกขอบคุณ

ศูนย์อาเซียนศึกษา ขอกราบขอบพระคุณพระศรีธวัชเมธี ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา ที่อนุมัติโครงการและมอบหมายให้ดำเนินโครงการ รวมทั้งบุคลากรในโครงสร้างการบริหารของศูนย์อาเซียนศึกษาพระมหาจีรวัฒน์ กนฺตวณฺโณ, ผศ.ดร. รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียน

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที บุคลากรศูนย์อาเซียนศึกษา ในการจัดโครงการและพัฒนางานในนามศูนย์อาเซียนศึกษาร่วมกัน และที่สำคัญนางสาวมุกรวี ฉิมพะเนาว์ บุคลากรส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการศูนย์อาเซียนศึกษา ที่อำนวยความสะดวกในการจองที่พัก ประสานงาน จองตั๋วอำนวยการระหว่างเดินทาง และอีกหลายอย่างตามภาระงานและสถานการณ์ของงานที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา พร้อมร่วมเดินทางปฏิบัติงานขับเคลื่อนโครงการจนกระทั่งแล้วเสร็จ ตามภารกิจพันธกิจของศูนย์เพื่อเชื่อมต่อให้กับพันธกิจเครือข่ายนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต่อไป

วิทยาเขตอุบลราชธานี ขอกราบขอบคุณผู้บริหารคณาจารย์ พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน, ผศ.ดร. (ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตอุบลราชธานี) พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (คณะครุศาสตร์ วิทยาเขตอุบลราชธานี) และพระอาจารย์ศิว*เดชน์* ญาณวโร (ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตอุบลราชธานี) ที่อนุมัติ และอนุญาต ให้ดำเนินกิจกรรมร่วม และอนุมัตินิสิตให้เข้าร่วมโครงการศึกษาแลกเปลี่ยนรู้ข้ามวัฒนธรรม รวมทั้งประสานงานอำนวยความสะดวกในภาระกิจการเดินทาง

วิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารวิทยาสงฆ์จำปาสัก ที่เปิดโอกาสอนุญาต ผ่านการประสานดำเนินการ จนกระทั่งทำให้กิจกรรมพัฒนานิสิตร่วมกันได้ประสบการณ์ตรง การเรียนรู้แบบเสริมสร้าง และการเรียนรู้ในแบบพื้นที่จริงอาณาบริเวณศึกษาเกิดขึ้น (Area Studies) เป็นการสร้างแรงจูงใจ ผสมจินตนาการเพื่อเป็นบุคคลต้นแบบในอนาคตของพระพุทธศาสนาไทย-ลาวในอนาคตได้

รายการอ้างอิง

กรรณิกา จรรย์แสง. (2015). *บันทึกการเดินทางของอ็องรี มูโอต์ ในราชอาณาจักรสยาม กัมพูชา ลาว และอินโดจีนตอนกลางส่วนอื่นๆ*. กรุงเทพฯ: มติชน.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2556). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทาง สังคมของชนชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ชนนิยม.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *แม่น้ำโขง ณ นครพนม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เติม วิพาคย์พจนกิจ. (2546). ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

ธัชวรรธน์ หนูแก้ว. (2561).“จัวน้อย: มองลาวผ่านการศึกษาและแสวงหาโอกาสในชีวิตของสามเณร”. ใน *ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม จากหล่มสัก-หลวงพระบาง*. เชิดชาย บุตดี บรรณาธิการ. ศูนย์การเรียนรู้พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ธีรภัทร เจริญสุข. (2560). สถาปนาประมุขสงฆ์สองฝั่งโขง. จาก www.matichonweekly.com. สืบค้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2560.

พระโสภณพัฒนบัณฑิต และ ดร.อุทัย วรเมธีศรีสกุล (2560).“พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม”. *วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม. 4*(1) มกราคม – มิถุนายน 2560: 39-48.

พระมหาดาวสยาม ปัญญาวชิโร. (2555). *พระพุทธศาสนาในลาว*. ขอนแก่น. พิมพ์ลักษณ์.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระมหานิกร ฐานุตตโร. (2559). พระพุทธศาสนาในประเทศลาวกรณีศึกษา การศึกษาของคณะสงฆ์หลวงพระบาง (เมืองมรดกโลก). *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 2*(2). กรกฎาคม-ธันวาคม 2559: 65-77.

พระศรีธาตุ ศรีประทุม และคณะ. (2553). การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและพุทธศาสนาสมัยสังคมนิยมในลาว. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2553.

มติชนออนไลน์. (2561). จาก www.matichonweekly.com. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2561.

มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์ (เขียน). (2553). *ประวัติศาสตร์ลาว-A History of Laos*. กาญจนี ละอองศรี (บรรณาธิการ) และ ปรียา แววหงษ์ จิราภรณ์ วิญญูรัตน์ (แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ลาวไทย หาทางแก้ปัญหาวัดร้าง รุกส่งฆราวาสเรียน ม.สงฆ์ไทย. *เดลินิวส์ ออนไลน์* จาก https://www.dailynews.co.th/education/622969. สืบค้น จันทร์ที่ 1 กันยายน 2562.

สิลา วีระวงศ์. (2539). *ประวัติศาสตร์ลาว.* แปลโดยสมหมาย เปรมจิตต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2549). *สารมิตรภาพไทย-ลาว.* ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม – ธันวาคม 2549).

หอมหวล บัวระภา. (2555). พระพุทธศาสนาลาวภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม 2518-2533. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง.* ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2555.

หอมหวล บัวระภา. (2552). *สารมิตรภาพไทย-ลาว.* ปีที่ 16 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2552)

อภิภัทร อังสนันท์. (2562). “ธรรมยุติกนิกาย: พุทธศาสนาแนวสัจนิยม”. *ศิลปวัฒนธรรม.* 18 พฤษภาคม พ.ศ.2562

Phrarajapariyatti, (2016). The Religion Educational Management for Buddhism Propagation in the Greater Mekong Sub-Region Counties. *Journal of International Buddhist Studies.* Vol.7 No.2; December 2016: 42-56.

Stuart-Fox, M. (1996). *Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos.* Bangkok: White Lotus Co., Ltd.

ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (รวา):

อาณาบริเวณศึกษาเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์

An Experience of Curriculum Development with School of Youth Improvement: Area Studies of Keng Tung in Union of Myanmar

ประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรกับโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI): อาณาบริเวณศึกษาเชียงตุง สหภาพเมียนมาร์

An Experience of Curriculum Development with School of Youth Improvement: Area Studies of Keng Tung in Union of Myanmar

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในนครเชียงตุง ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์และการศึกษาเชิงพื้นที่ ผลที่ได้คือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียน SYI ที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนด้านภาษาอังกฤษ ในขณะที่โรงเรียนยังไม่มีหลักสูตรตามแนวทางของการพัฒนาหลักสูตร จึงได้มีการสนทนาเชิงแลกเปลี่ยนเพื่อปรึกษากันระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจากศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เข้าร่วมประสานความร่วมมือในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของวัดยางปู อันเป็นที่ตั้งของโรงเรียน SYI โดยที่ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทางด้านภาษา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของหลักสูตรภาษาอังกฤษ โดยแนวทางที่เกิดขึ้นคือการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันด้วยการกำหนดเกณฑ์ตามกรอบ PDCA ที่เริ่มตั้งแต่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการตามแผน มีการตรวจสอบประเมินกระทั่งนำไปสู่การปรับปรุงและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากผลการพัฒนาตามกรอบของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, อาณาบริเวณศึกษา, นครเชียงตุง

Abstract

The purpose of this article was to study the guideline for curriculum development of English language schools in Keng Tung city. The methods of studying were document study, related research, in-depth interview and field study. Results indicated that facts of the SYI school establishment with the goal of developing English language for students while the school does not have clearly curriculum in accordance with the curriculum development guidelines. Therefore, discussions between school administrators, instructors and educational expert from ASEAN Studies Centre, Mahachulalongkornrajavidyalaya University was set in order to conduct the curriculum development following the goal of the human resource development of Wat Yang Boo which is the location of the SYI School. Students are trained to be a person with quality with language, religion, traditions, culture, and

ways of life that co-ordinate with the management of English language courses. The approach of curriculum development has set and followed with the criteria based on the PDCA framework that has been started in a systematic planning, have implemented the plan, have an assessment, and lead to improvements continually from the developing results according to the framework of the curriculum development.

Keywords: Curriculum Development, Area Studies, Keng Tung City

ปฐมบทว่าด้วยเรื่องของการพัฒนาหลักสูตร ณ นครเชียงตุง

สืบเนื่องจากผู้เขียนได้มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเรื่อง “Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community” อันเป็นหนึ่งในผลงานวิจัยของศูนย์อาเซียนศึกษา ที่ได้รับงบประมาณอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งได้นำส่วนหนึ่งของผลการวิจัยไปนำเสนอที่ Assumption University เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2561 ในงาน International Conference: Fairness and Justice in the Social Development of ASEAN Countries ในประเด็นเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” จากข้อมูลที่นำเสนอที่สะท้อนคิดเกี่ยวกับการศึกษา และทิศทางของการจัดการศึกษา จึงได้รับการประสานจากนิสิตชาวไทใหญ่ที่นั่งอยู่ในที่ประชุมแห่งนั้น คือ ท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda) ที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ในการนำเสนองานวิจัยนั้นได้เสนอแนวคิดในเรื่องการศึกษาที่จะเป็นช่องทางในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมของมนุษย์ และแนวทางในการพัฒนาคือการพัฒนาการเรียนการ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนร่วมกันของสมาชิกในประชาคมอาเซียน จึงเป็นที่มาของความสนใจ หลังจากการประชุมสัมมนาเสร็จสิ้น ท่านจึงประสานและแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนภาษาอังกฤษ SYI ซึ่งเคยเป็นโรงเรียนที่ท่านเคยศึกษาภาษาอังกฤษ SYI จึงเป็นที่รับรู้ของผู้เขียน โดยการพูดคุย ท่านประสงค์อยากให้ผู้เขียน ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาในอาเซียน และมีความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรหรือพัฒนาหลักสูตร ให้มีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร จึงได้ข้อสรุปโดยการเชิญไปเยี่ยมเยียน โรงเรียน SYI รวมทั้งช่วยพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่เปิดมาเป็นเวลาหลายปีให้เป็นหลักสูตรที่มีทั้งกลไก กระบวนการ การเรียนการสอน รวมไปถึงการวัดผลประเมินผลตามรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียนและการจัดการศึกษาในระยะยาว การประสานข้อมูลเพื่อการเดินทางจึงเกิดขึ้นพร้อมกันภายใต้ความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาหลักสูตรที่โรงเรียน SYI ณ นครเชียงตุง อันเป็นโรงเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการพัฒนาเยาวชน ในเชียงตุงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประเทศสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งเป็นที่มาของเรื่องและบทความที่จะได้แบ่งปันประสบการณ์ของการศึกษาเชิงพื้นที่ต่อไป

ภาพที่ 1 ผู้เขียนร่วมเป็น Guest speaker ในงาน International Conference: Fairness and Justice in the Social Development of ASEAN Countries นำเสนองานเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” ที่ Assumption University BKK เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2561 (ภาพ: Assumption University)

จุดเริ่มต้นของการเดินทางเพื่อไปพัฒนาหลักสูตร

โดยปกติการเดินทางของผู้เขียนนั้นได้เคยเดินทางไปเมียนมาร์หลายครั้ง แต่จะเป็นการเดินทางด้วยเครื่องบินและใช้วีซ่า เป็นแบบ Arrival Visa แต่เมื่อจะเดินทางไปยังเชียงตุงทำให้ได้ความรู้เพิ่มมาอีกว่า หากต้องเดินทางข้ามชายแดนแผ่นดิน จำเป็นต้องมีการทำวีซ่า จึงเป็นเหตุให้ผู้เขียนต้องไปทำวีซ่าที่สถานทูตเมียนมาร์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนสาทร โดยมีค่าใช้จ่ายค่าวีซ่า จำนวน 1,300 บาท ใช้เวลา 3 วันทำการ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่ได้แนะนำอีกประเภท คือแบบ “ด่วน” ทำเช้าได้เย็น แต่ก็มีค่าใช้จ่ายเพิ่มไปเป็น 2 พันกว่าบาท แต่ด้วยไม่รีบและอยากเห็นกระบวนทางวีซ่า กรณี

เดินทางข้ามแดนแผ่นดินว่ามีรูปแบบและวิธีการอย่างไร จึงเลือกแบบไม่ด่วน การเริ่มทำวีซ่า จึงนับเป็นจุดเริ่มของกระบวนการเดินทางไปยังประเทศเมียนมาร์ หากเทียบเคียงว่าถ้านั่งเครื่องไปลงที่ย่างกุ้ง แล้วต่อเครื่องภายในประเทศไปลงสนามบินเฮโฮ (Heho Airport) ตองจี (Taunggyi) เมืองหลวงของรัฐฉาน แล้วต่อรถ 300 กิโลเมตร ก็คงเดินทางสมบุกสมบันไปอีกแบบ หรือไม่ก็นั่งเครื่องไปลงย่างกุ้ง แล้วต่อมายังท่าขี้เหล็ก (Tachilek Airport) แล้วนั่งรถไปเชียงตุงอีกร้อยกว่ากิโลเมตร ก็จะดูซับซ้อนเกินไป วิธีการเดินทางจึงเป็นการหาตั๋วเพื่อนั่งเครื่องไปลงเชียงรายก็น่าจะเป็นวิธีการที่ดีและสะดวกสำหรับการเดินทางข้ามเขตแดนแผ่นดิน แต่ด้วยใกล้เทศกาลปีใหม่ เครื่องบินราคาถีบตัวสูงไปตามสภาพความต้องการของคนในช่วงเทศกาลปีใหม่ การเดินทางจึงไปสิ้นสุดลงด้วยการที่ผู้เขียนจองตั๋วรถทัวร์ไป-กลับ กรุงเทพ - แม่สาย ด้วยบริษัทการเดินรถแห่งหนึ่ง การเดินทางจึงเริ่มขึ้นระหว่างวันที่ 26 ธันวาคม 2561 เส้นทางกรุงเทพ แม่สาย นั้นมีระยะทางกว่า 850 กิโลเมตร ไปถึงที่นั่นในเวลาเช้า จากนั้นจึงจัดการข้ามแดนผ่านยังช่องทางของด่านตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) ของไทยและเมียนมาร์ จากนั้นท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda) นิสิตปริญญาโทที่ประสานกันไว้ในช่วงเวลาตามที่นัดหมาย ได้จัดหารถมารับไปยังเชียงตุง ที่ต้องใช้เวลาเดินทางกว่า 150 กิโลเมตร ระยะทางต้องขึ้นเขา ตลอดการเดินทาง จับเวลาในการเดินทางเกือบ 4 ชั่วโมง ถึงปลายทาง ซึ่งตลอดสองข้างทางยังเป็นภูเขา ที่ราบทางการเกษตร และที่นาบนไหล่เขา และธรรมชาติของภูเขาที่เรียงรายสลับกัน จึงอาจเรียกได้ว่าเป็นเมืองในหุบเขาก็ไม่ปาน อาจเป็นที่มาของคำเรียกในความหมายของเชียงตุงที่ว่า เมืองแห่งหุบเขา เมืองร้อยวัด ซึ่งตลอดข้างทางและทางเข้าเมืองจะพบวัดทางพระพุทธศาสนาจำนวนมาก และมีเอกลักษณ์สวยงามในแบบของตัวเอง และก่อนที่จะเข้าที่พักท่านจ้าว คำแลง พร้อมคณะได้พาผู้เขียนไปยังวัดพระธาตุจอมคำและอีกหลายวัด ในเมืองเชียงตุงประหนึ่งเป็นการบอกให้รู้ถึงปลายทางว่าเราเดินทางถึงเชียงตุงแล้ว

แม่สาย การค้าชายแดนรายได้หลักหนึ่งของไทย

ในการเดินทางนับตั้งแต่ชายแดน ไปจนถึงเชียงตุง เราจะพบสินค้าสองชนิด คือสินค้าที่เป็นสินค้าพื้นเมืองประเภทอาหาร การกิน หรืออื่น ๆ ที่เนื่องด้วยวิถีท้องถิ่นสามารถผลิตและนำมาเป็นสินค้าหรือวัตถุดิบสำหรับชาวบ้านและชาวเมือง ให้สามารถนำไปประกอบอาหารหรือปรุงหรือดำเนินการได้ อีกประเภทหนึ่งเป็นสินค้าแบบมีบรรจุภัณฑ์ที่มีแบบแผนชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้านำเข้าจากประเทศไทย ด้วยใกล้กับชายแดนไทยมีพื้นที่ประมาณกว่า 150 กิโลเมตร รวมไปถึงสินค้าจากประเทศจีน สินค้าที่ผลิตได้จากประเทศเมียนมาร์เอง โดยสาระสำคัญ จากข้อมูลของการค้าชายแดนในจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน ๆ จำนวนมาก ทำให้ทราบว่าการค้าชายแดนในแต่ละปีสร้างรายได้ หรือมูลค่านำเข้าแก่ประเทศไทยจำนวนมาก ดังปรากฏจากคำบอกเล่าของมอนแก้ว นักธุรกิจรุ่นใหม่ชาวไทใหญ่ที่ว่า *“สินค้าไม่ใช่จากเมืองไทย ไม่เอานะ คุณภาพของสินค้าทำให้เกิดการใช้งานที่ดีกว่า และเป็นประโยชน์ต่อการรักษา คุณภาพนำสินค้า”*

เมียนมาร์ในองค์รวมเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจ มีชายแดนติดกับประเทศไทยตั้งแต่แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และระนอง รวมระยะทางกว่า 2,400 กิโลเมตร การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ โดยเมียนมาร์ยังไม่สามารถผลิตสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคในประเทศได้อย่างเพียงพอ การนำเข้าจึงเป็นกลไกสำคัญ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค อาทิ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และวัสดุก่อสร้างที่ยังเป็นสิ่งจำเป็นและมีความต้องการเพิ่มขึ้น นอกจากนี้สิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ เครื่องใช้ไฟฟ้า และเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งไทยสามารถตอบสนองความต้องการสินค้าดังกล่าวเพิ่มขึ้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเมียนมาร์มองว่าสินค้าไทยเป็นสินค้ามีคุณภาพสูง รูปลักษณ์สวยงาม คงทน และได้มาตรฐาน

จากข้อมูลในปี 2560 พบว่า เมียนมาร์เป็นคู่ค้าสำคัญกับประเทศไทยที่มูลค่ารวมอยู่ที่ลำดับที่ 19 โดยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556-2560 ม.ค.-พ.ย.) มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 7,285.4 ล้านเหรียญสหรัฐฯ รวมทั้งในปี 2560 ไทยได้ดุลการค้า 1,709 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5.4 ที่ไทยได้ดุลการค้า 1,823 ล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยล่าสุดในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) มูลค่าการค้ารวมของสองประเทศ 6,179 ล้านเหรียญสหรัฐฯ แบ่งออกเป็นมูลค่าการส่งออกจากไทยไปเมียนมาร์ 3,944 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และมูลค่าการนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์ 2,235 ล้านเหรียญสหรัฐฯ โดยไทยได้ดุลการค้า 1,709 ล้านเหรียญสหรัฐฯ

การส่งออกในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) เมียนมาร์เป็นตลาดส่งออกอันดับที่ 17 ของไทย ในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมา (2556–2560 ม.ค.-พ.ย.) การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณปีละ 4,064 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี 2559 การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์ มีมูลค่า 4,178 ล้านเหรียญสหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 0.15 โดยล่าสุด ในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) การส่งออกของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่า 3,944 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5.6 การนำเข้าในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) เมียนมาร์เป็นตลาดนำเข้าอันดับที่ 21 ของไทยใน ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (2556–2560 (ม.ค.-พ.ย.)) การนำเข้าของไทยไปเมียนมาร์มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณ ปีละ 3,220.6 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี 2559 การนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์มีมูลค่า 2,354 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 33.98 โดยล่าสุดในปี 2560 (ม.ค.-พ.ย.) การนำเข้าของไทยจากเมียนมาร์มีมูลค่า 2,235 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ลดลงจากช่วงเดียวกันของปีก่อนร้อยละ 5

ตารางที่ 1 สินค้าส่งออกและนำเข้าสำคัญของไทย

สินค้าส่งออกสำคัญของไทย	**สินค้านำเข้าสำคัญของไทย**
10 อันดับแรก ได้แก่	**10 อันดับแรก ได้แก่**
☐ เครื่องดื่ม (210.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ ก๊าซธรรมชาติ (925.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ น้ำมันสำเร็จรูป (200.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ เนื้อสัตว์สำหรับการบริโภค (55.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ น้ำตาลทราย (192.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ สินแร่โลหะอื่นๆ เศษโลหะ (37.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ (144.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ สัตว์มีชีวิตไม่ได้ท้าพันธุ์ (34.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล (121.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช (24.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ เคมีภัณฑ์ (89.0 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ ไม้ซุงไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์ (23.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารสาเร็จรูปอื่นๆ (83.1 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ สัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (19.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ ผ้าผืน (73.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ สัตว์น้ำสด แช่เย็น แช่แข็ง แปรรูป (16.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ เครื่องสำอาง สบู่ ผลิตภัณฑ์รักษาผิว (65.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ ผัก ผลไม้และของปรุงแต่งจากผัก ผลไม้ (16.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
☐ รถจักรยานยนต์และส่วนประกอบ (145.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)	☐ เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ (12.2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ภาพที่ 2 การสำรวจตลาดเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาการค้าชายแดน ในการเดินทางเชียงตุงในครั้งนี้ที่พบเห็นสินค้าที่ผลิตจากประเทศไทยจำนวนมากเพื่อสอบถามคนในพื้นที่ได้ข้อมูลว่าสินค้าไทยมีคุณภาพและเป็นที่นิยมของลูกค้าในทุกชาติพันธุ์ในสหภาพเมียนมาร์เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ (ภาพ: ผู้เขียน 29 ธันวาคม 2561)

ในบรรดาด่านศุลกากรต่าง ๆ ศุลกากรสังขละบุรีจังหวัดกาญจนบุรีมีมูลค่าการส่งออกสูงอันดับต้นของประเทศ มีมูลค่า 114.6 พันล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 58 ของมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทยเมียนมาร์ (ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าก๊าซธรรมชาติ) การส่งออกผ่านด่านแม่สอดจังหวัดตากมีมูลค่าสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 55 ของการส่งออกสินค้าไทยไปเมียนมาร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นน้ำมันดีเซล เครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ น้ำมันเบนซิน ผ้าผืนและด้าย และเครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์ และขณะที่สินค้านำเข้าสำคัญอาทิ ก๊าซธรรมชาติ โค กระบือ สุกร แพะ แกะ สัตว์น้ำ ผัก ของปรุงแต่งจากผักและไม้ซุง

ตารางที่ 2 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-เมียนมาร์ (รายด่านฝั่งเมียนมาร์) ปี 2560 และ 2561 (USD in Million)

ด่าน	(1 เม.ย. 2559 – 2 ก.พ. 2560)			(1 เม.ย. 2560 – 2 ก.พ. 2561)		
	ส่งออก	นำเข้า	รวม	ส่งออก	นำเข้า	รวม
Kyaing Tong (เชียงตุง)	2.056	2.218	4.274	0.213	1.503	1.716
Tachileik (ท่าขี้เหล็ก)	12.150	58.699	70.849	13.302	57.662	70.964
Myawaddy (เมียวดี)	48.969	708.268	757.237	64.283	686.536	750.819
Kawthaung (เกาะสอง)	48.814	51.325	100.139	107.761	50.946	158.707
Myeik (มะริด)	130.834	38.922	169.756	150.557	60.222	210.779
Nabulae/Htee Khee (เนบิวลา/ทิกิ)	10.422	0.611	11.033	3.916	6.963	10.879
Mawtaung (มอต่อง)	1.795	0.738	2.533	3.829	1.974	5.803

ที่มา: Ministry of Commerce of the Republic of the Union of Myanmar

เมื่อผ่านชายแดนและเห็นการค้าชายแดนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์จากสายตา จึงได้ค้นคว้าข้อมูลนำเสนอแบ่งปันเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับการค้าชายแดน โดยท่าขี้เหล็กที่ผู้เขียนผ่านไป และปลายทางคือเชียงตุงอีกเมืองหนึ่งในเมียนมาร์ที่กิน ใช้บริโภคสินค้าไทยผ่านการค้าชายแดนอีกช่องทางหนึ่ง รวมทั้งเมียนมาร์เป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความสำคัญของการค้าชายแดน ด่านแม่สายและไปถึงเชียงตุงอันเป็นเป้าหมายของการเดินทาง นอกเหนือจากเป็นสถานที่ทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตในแถบเชียงตุง และแม่สายท่าขี้เหล็ก ที่นัยหนึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐกิจในองค์รวมร่วมกับประเทศไทยทั้งประเทศ ซึ่งถ้าสนใจอาจศึกษาเพิ่มเติมจากกรวรรณ สังขกร และกาญจนา จี้รัตน์ (2553) ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองชายแดน เพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในลุ่มแม่น้ำโขง” หรืองานของ สิริรัฐ สุกันธา (2559: 221-244) เรื่อง “การบริหารจัดการการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย (Border Trade Management in the Upper North of Thailand)” ทั้งในงานของ สุณัฐวีย์ น้อยโสภา (2557: 118-126) เรื่อง “บทบาทของการค้าระหว่างประเทศผ่านชายแดนทางบกของประเทศไทย” หรือในงาน ปวีณา ลี้ตระกูล และณัฐสุชน อินทราวุธ (2554) “บทบาทของการค้าชายแดนต่อการกระจายรายได้และความยากจนในจังหวัดเชียงราย (The Role of Border Trade on Income Distribution and Poverty in Chiang Rai Province)” เป็นต้น เพื่อจะได้เป็นองค์ความรู้และความเข้าใจ พร้อมทั้งเห็นทิศทางของเศรษฐกิจการค้าชายแดนในองค์รวมของประเทศ

จากข้อมูลเรื่องการค้าระหว่างเขตแดนของทั้งสองประเทศทำให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับความจำเป็นในการค้าขายเพื่อการแลกเปลี่ยนซื้อหาเครื่องอุปโภคบริโภค ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความจำเป็นเพื่อการติดต่อเชื่อมโยงกันในระหว่างการค้าขาย คนในท้องถิ่นต่างมีภาษาพื้นถิ่นในการสื่อสารระหว่างกัน อย่างไรก็ตามภาษากลางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลในการสื่อสารในทุกบริบทของสังคมทั้งทางเรื่องการค้า การศึกษา และการเชื่อมโยงระหว่างกันในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก ดังนั้น การพัฒนาภาษาอังกฤษให้กับพลเมืองของประเทศจึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อไปนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษให้กับผู้ที่สนใจ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในนครเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไป

พัฒนาหลักสูตรของโรงเรียน SYI เพื่อพัฒนาเยาวชน

ช่วงเช้าของวันที่ 27 ธันวาคม 2561 ผู้เขียนได้เดินทางไปยังวัดยางปู เพื่อพบอาจารย์และผู้จัดการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของการเดินทางไปยังเชียงตุงว่าด้วยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษ นับว่ามีความสำคัญทั้งในการสื่อสาร การติดต่อประสานงานและการค้า รวมไปถึงการประกอบอาชีพ สิ่งที่ผู้เขียนได้รวมเดินทางและเห็นว่าภาษาคือโอกาสทางของชีวิต อาชีพ และรายได้ รวมทั้งเป็นช่องทางที่สำคัญ ที่โรงเรียน SYI (School of Youth

Improvement) สำหรับในบทความนี้ให้ชื่อเป็นภาษาไทยว่า “โรงเรียนยุวพัฒน์ SYI” เป็นโรงเรียนเอกชนภาษาอังกฤษ ที่ก่อตั้งโดย Venerable Zaw Ti Ka พระภิกษุชาวไทใหญ่ ที่เป็นทั้งเจ้าอาวาสและผู้ก่อตั้ง โรงเรียนตั้งอยู่ที่วัดยางปู (Yang Boo Monastery) และสามารถจัดการศึกษามาเป็นเวลาหลายปี และในเวลาหลายปีเหล่านั้นได้สะท้อนให้เห็นผ่านพัฒนาการของนักเรียน ครู และคนที่จบการศึกษาจากที่นั่น โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนด้านวัฒนธรรมไต หรือภาษาไต วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต รวมทั้งเอกลักษณ์ของความเป็นคนไต และที่สำคัญการเรียนภาษาที่ SYI ต้องใช้การสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษตลอดระยะเวลาของหลักสูตร โดยหลักสูตรจะมีกำหนด 8 เดือน เด็กที่มาเรียนจะเป็นแบบโรงเรียนกินนอน อยู่ประจำใช้ชีวิตร่วมกันเหมือนพี่น้อง ในโรงเรียนที่จากสายตาอาจไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นโรงเรียน แต่เป็นแหล่งบ่มเพาะการศึกษาให้กับเด็กรุ่นต่อรุ่น จนกระทั่งปัจจุบัน

ภาพที่ 3 อาคารเรือนพักชายหญิง อาคารเรียน ของนักเรียน SYI ที่อุปถัมภ์จัดสร้างโดยครูบาบุญชุ่ม นักบุญไทใหญ่อันเป็นที่นับถือของไทใหญ่และชาวเชียงตุงด้วย (ภาพ: ผู้เขียน 27 ธันวาคม 2561)

นอกจากนี้มีข้อมูลน่าสนใจคือโรงเรียนก่อตั้งมาตั้งแต่ ค.ศ.2001 ถึงปัจจุบัน 2018 ถ้านับเวลาการก่อตั้งก็กว่า 17 ปี ผลิตผลของการพัฒนาเยาวชนกว่า 1,090 คน มาแล้ว จากการได้พบกับ ท่าน จ้าว คำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda) พระภิกษุไทใหญ่ ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือ มอนแก้ว (Morn Kyio) นิสิตสาวที่เพิ่งเรียนจบปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยเชียงตุง เริ่มทำธุรกิจในกิจการของครอบครัว และใช้ภาษาอังกฤษคล่องแคล่วเหมือนภาษาแม่คือภาษาไทใหญ่ ที่ไม่แพ้ภาษาอื่น ๆ ทั้งจีน พม่า ไทย ก็สนทนาอย่างชำนิชำนาญเป็นที่น่าประทับใจ รวมไปถึงครู Kham Kyar ที่เป็นผลิตผลของโรงเรียน SYI มาแต่ต้นแล้วพัฒนามาเป็นผู้สอนในปัจจุบัน ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้กับรุ่นน้องต่อ ๆ มา ที่เรียนไปด้วยสอนไปด้วยเป็นเวลาหลายปี และสามารถเขียน พจนานุกรมไต-อังกฤษ ได้เล่มใหญ่ (Dictionary Tai-English) หากพิจารณาในภาพรวมย่อมเป็นเครื่องประกันได้เป็นอย่างดีว่าภาษาอังกฤษกับคุณภาพของการจัดการศึกษาย่อมเป็นเรื่องเดียวกัน โดยแนวทางการจัดการศึกษาของท่านเจ้าอาวาสคือการเน้นคุณภาพที่ใช้ได้ เขียนได้ อ่านได้ และสื่อสารตามวัตถุประสงค์ของภาษา ดังนั้น สิ่งที่เห็นก็คือภาษาที่ถูกใช้ตามวัตถุประสงค์ “ภาษาเพื่อการสื่อสาร” ที่ปรากฏในบุคคล 3 คนเป็นอย่างน้อยรวมทั้งผู้เรียนที่ยังอยู่และผู้เขียนได้มีโอกาสพบปะกับพวกเขา และให้ข้อมูลการจัดการเรียนการสอน พร้อมเสนอ “เมนู” เด็ด อาหาร “ไทใหญ่” ข้าวซอย ซึ่งอาจเรียกว่าก๋วยเตี๋ยวไทใหญ่ก็ได้ มีน้ำซุปอุ่นๆ มีเครื่องปรุงแบบก๋วยเตี๋ยวเป็นพริกเผาคั่วบดจนละเอียดรสชาติคล้ายน้ำพริกเผา พร้อมเครื่องปรุง เช่น น้ำส้ม และอาหารอื่น ๆ ให้พวกเราได้รับประทานหลังเสร็จการประชุมแล้วในช่วงมื้อเที่ยง อันเป็นการเสิร์ฟข้อมูลไปด้วยและรับประทานอาหารไปด้วย จากนั้นก็ได้คุยกับนักเรียนที่มาเรียนในช่วงเป็นภาคเรียนเพื่อติวเข้มเตรียมตัวสอบข้อสอบมาตรฐานกลางของประเทศ โดยนักเรียนได้แบ่งปันข้อมูลในระหว่างการสนทนาแลกเปลี่ยน ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่พูดภาษาอังกฤษสื่อสารได้ แม้จะมีบางคนที่ดูยังมีอาการเหนียมอายเมื่อต้องพบกับคนต่างชาติ หรือคนแปลกหน้าที่ต่างไปจากสมาชิกของตัวเอง บรรยากาศก็เป็นไปด้วยดี จากนั้นทางครู ได้พาไปยังห้องสมุด อาคารเรียน ห้องเรียน ที่ใช้ศาลาการเปรียญบ้าง กุฏิพระบ้าง แต่เสน่ห์คือความมุ่งมั่นของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ไม่ใช่อาคารและสถานที่เป็นหลักเรียกว่าเป้าหมายและวิธีการสำคัญกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ นั่นเอง ในระหว่างการเยี่ยมชมสถานที่ก็มีการแนะนำหลักสูตร แนะนำการเรียนการสอน แนะนำสถานที่พร้อมเล่าให้ข้อมูลเกี่ยวกับหอพักหญิงชายที่ครูบาบุญชุ่มได้มาเป็นเจ้าภาพจัดสร้างให้ ซึ่งแล้วเสร็จในระดับหนึ่งและสามารถใช้เป็นที่พักอาศัยได้ด้วย นับว่าเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันต่อไป

ภาพที่ 4 ประชุมกลุ่มระหว่างครูผู้สอนและนักเรียนบางส่วนต่อความคาดหวังและการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่ SYI Yangboo Monestery (ภาพ: ผู้เขียน 27 ธันวาคม 2561)

แนวทางการพัฒนาหลักสูตร

จากผลการสืบค้นผลงานวิชาการแนวการพัฒนาหลักสูตร มีปรากฏให้เห็นจำนวนมากในบริบทของการพัฒนาการศึกษาไทยและอาเซียน ได้แก่ ผลงานของ ปุ้ม เจีย และจุฑารัตน์ วิบูลย์ผล (2557: 488-501) เรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษาสำหรับวิทยาลัยการฝึกหัดครูระดับจังหวัดราชอาณาจักรกัมพูชา (Proposed Guidelines for Developing Primary English Teacher Training Programs for Provincial Teacher Training Colleges, Kingdom of Cambodia) ผลงานวิจัยของ ณิชากร นิธิวุฒิภาคย์และคณะ (2560: 37-51) เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานของครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (A Development of Training Curriculum on Project Work of Primary Level English Teachers Under the Office of the Basic Education Commission) ผลงานวิจัยของ ศุภณิจ กุลศิริ และคณะ (2553) เรื่อง “การประเมินผลการใช้หลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (The Evaluation of the Implementation of an English Language Standards-Based Curriculum and the Development of a School-based Curriculum under the Thai Basic Education Curriculum 2001) โดยสาระสำคัญของผลงาน

ในภาพรวมคือ ลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรจะมุ่งไปที่เป้าหมายของหลักสูตร เป้าหมายสมรรถนะสำคัญ และขอบเขตเนื้อหา อันเป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตร ดังนั้น กระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรจึงมีโครงสร้างที่ชัดเจนและมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่จะรองรับการจัดการศึกษาและพัฒนาคนให้ไปถึงเป้าหมายปลายทางของการจัดหลักสูตร และพัฒนาหลักสูตรด้วยเช่นกัน

ในส่วนของโรงเรียน SYI เมื่อหลักสูตรจัดการศึกษามาได้ระยะหนึ่ง คือเป็นระยะเวลากว่า 10 ปี ผู้บริหาร ครู และนักเรียนในฐานะผู้ใช้หลักสูตร จึงต้องกลับมาทบทวนและร่วมคิดเพื่อพัฒนาหลักสูตรร่วมกัน ว่าจะมีแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร ประกอบกับครั้งหนึ่งผู้เขียนได้ไปเสนองานวิจัยเป็นวิทยากรบรรยายในเรื่อง “Right to Education of Multicultural Countries for Unity in ASEAN Community” และท่าน Jao Khamleng Kheminda ซึ่งถือว่าเป็นศิษย์เก่าและมีส่วนขับเคลื่อน จึงได้เข้ามาพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลในการเสวนาในครั้งนั้น จึงเป็นที่มาของการเชิญมาร่วมพัฒนาหลักสูตรให้เป็นรูปแบบตามกรอบของหลักสูตรมากขึ้น ไม่ใช่การสอนตามหนังสือแบบเดิม แต่จะต้องมีกระบวนการ เป้าหมาย และการประเมินตามแบบของการจัดการศึกษาแบบใหม่ โดยสิ่งที่เห็นสอดคล้องกันคือการจัดการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์รวมทั้งจะเป็นกลไกหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดความเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรีในการที่จะพัฒนาคนในอาเซียนด้วยเช่นกัน ดังนั้น หลังจากที่พบกับจ้าวคำแลง (Ven. Jao Khamleng Kheminda), คำจาร์ (Kham Kyar) และมอนแก้ว (Morn Kyio) ในการประชุมกลุ่มย่อย และสนทนาแลกเปลี่ยนกับนักเรียนที่มีประสบการณ์การใช้หลักสูตร เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ทำให้เห็นว่าภาษาเป็นช่องทางหนึ่ง ในการพัฒนาคน เพราะการพูดคุยกับนักเรียนเห็นว่านักเรียนมีประสิทธิ์ผลเชิงประจักษ์ สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารได้ดี การลงทุนในคนผ่านการศึกษานับว่าเป็นการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งต่อไปความรู้เหล่านี้ที่อยู่ในคนจะเป็นกลไกการพัฒนาร่วมกันได้อีกในอนาคต แต่ในเวลาเดียวกันหลักสูตรที่จะเกิดขึ้น เกิดขึ้นภายใต้แนวคิดของการพัฒนา แต่ด้วยข้อจำกัดของเวลา (Time) สถานที่ (Place) ทุน (Capital) และทีมในการทำงานร่วม (Team) ในอดีต แต่ก็ได้เริ่มต้นและดำเนินมาแล้ว ในปัจจุบันการทบทวนเพื่อพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นสิ่งจำเป็น ให้มีการพัฒนาหลักสูตร มีการวางแผน (Planning) ในความเป็นหลักสูตรว่ามีเป้าประสงค์อย่างไร ซึ่งจากการพูดคุยได้ข้อสรุปว่าความต้องการหรือเป้าประสงค์ของหลักสูตรคือการพัฒนาภาษาอังกฤษให้ได้ประสิทธิผล พัฒนาคนให้เป็นคนในศตวรรษที่ 21 ได้ เมื่อมีการวางแผนแล้ว ยังนำแผนไปพัฒนาด้วยการลงมือทำ (Doing) เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานที่ชัดเจน และนำแนวทางดังกล่าวไปเสริมสร้างให้เกิดประโยชน์ จากนั้นให้มีการตรวจสอบและประเมิน (Check) ประสิทธิผลของหลักสูตรปรับปรุงและพัฒนาต่อ (Act) จนกลายเป็นหลักสูตรที่ใช้ได้จริงสอดคล้องกับช่วงเวลา และมีประสิทธิผลเชิงประจักษ์รองรับการพัฒนาคนได้อย่างแท้จริง ซึ่งนับว่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรร่วมกันจากผลของการพูดคุยและปรึกษาร่วมกันของผู้เขียนและทีมงานของโรงเรียน SYI

ภาพที่ 5 คู่มือ หนังสือและตำราที่ใช้การเรียนการสอน อาทิ Interchange 1-3 , English Grammar, English Conversation ที่ SYI ใช้จัดการเรียนการสอนตลอดระยะเวลา 8 เดือนของหลักสูตร และตัวอย่างภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ที่มา: ผู้เขียน, 27 ธันวาคม 2561: Online)

ความคาดหวังต่อหลักสูตรและทิศทางของโรงเรียน SYI

การจัดการศึกษาภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาเยาวชน มีกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชน โดยมีพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสวัดยางบอน เป็นผู้ก่อตั้งและมีส่วนสำคัญขับเคลื่อนให้โรงเรียนและวัดมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่อบรมและพัฒนาเยาวชน และจัดการศึกษาตั้งแต่แต่ ค.ศ.2001-2018 ในปัจจุบัน ที่จัดการศึกษาผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตลอดระยะเวลา 8 เดือน ที่เรียนภาษาอังกฤษ วัฒนธรรมประเพณีไตใหญ่ การดำเนินชีวิตและพระพุทธศาสนา โดยในช่วงมาอยู่เรียนภาษาอังกฤษจะมีการจัดไหว้พระสวดมนต์นั่งสมาธิ ส่งเสริมวิถีพุทธให้กับเด็กที่มาเรียน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนพหุวัฒนธรรมความหลากหลาย โดยสัมผัสกับพื้นที่จริงและประสบการณ์จริงในชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นและได้เป็นการฝึกการใช้ชีวิตร่วมกัน มีภาษาเป็นหลักในการส่งเสริม มีเป้าหมายในเรื่องอุดมการณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ไทใหญ่ พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องร้อยรัดร่วมกัน ซึ่งที่ผ่านมาจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนมากว่า 18 ปี รองรับผู้เข้ารับการอบรมตลอดเวลาที่จัดการศึกษากว่า 1,090 คน (ตามตารางสถิตินักเรียน 3) ซึ่งหลักสูตรเป็นแบบมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้นำไปใช้เป็นความรู้จริงหรือนำไปใช้ได้ ซึ่งปณิธานของเจ้าอาวาสผู้ก่อตั้งโรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI) ให้แนวคิดว่าคุณภาพสำคัญกว่าเกียรติบัตรหรืออื่นใด ซึ่งจากการประสานพูดคุยประชุมกับคณะครูที่เป็นผู้แทนเจ้าอาวาสในฐานะผู้บริหารให้ได้ภาพรวมคราว ๆ ของการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะได้นำเสนอแนวทางอันเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนา

หลักสูตรอย่างมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อไปสู่เป้าประสงค์หลักตามกรอบการพัฒนาหลักสูตร ได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สถิติจำนวนนักเรียนของโรงเรียน SYI ระหว่าง ค.ศ.2001-2018

ปีการศึกษา	จำนวน/นักเรียน	ปีการศึกษา	จำนวน/นักเรียน
2001	26	2010	45
2002	53	2011	55
2003	48	2012	54
2004	33	2013	50
2005	30	2014	70
2006	58	2015	81
2007	37	2016	120
2008	31	2017	127
2009	40	2018	132

ที่มา: ข้อมูลสถิติโดย Kham Kyar (เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2561)

1. พัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ อันหมายถึง ทั้งผู้บริหาร และคณะครูต้องการหลักสูตรที่มีความเที่ยงตรงในการจัดการศึกษา ซึ่งในอนาคตโรงเรียนจะมีจำนวนผู้เรียนมากขึ้นด้วยเหตุผลว่าได้รับความนิยมและมีผู้จบการศึกษาจากโรงเรียน SYI สามารถไปสอบและเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้ดังกรณีของ Ven.Jao Khamleng ซึ่งเป็นผลจากการจัดการศึกษาเพียงแต่ว่าหลักสูตรแบบเดิมเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะยึดตามหนังสือไม่ได้มีกระบวนการของหลักสูตร หรือไกลในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบตามกรอบของหลักสูตรที่มีการวางแผน (Planning) ต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าประสงค์ของหลักสูตร มีการดำเนินการ (Doing) แต่เป็นการปฏิบัติการภายใต้หลักสูตรที่ถูกเขียนไว้เดิมแล้วโดย เท่าที่สังเกตใช้หนังสือ Interchange เป็นกรอบในการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนได้องค์ความรู้ตามกรอบของหนังสือที่เรียนนั้นด้วยเช่นกัน

2. พัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิผล กล่าวคือ เมื่อมาเรียนแล้วนักเรียนหรือผู้เรียนได้ความรู้และนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตในองค์รวมได้อย่างมีประสิทธิผล หรือผลจากการเข้าเรียนย่อมเป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียน การตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้ จึงย่อมจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาหลักสูตร ทางผู้บริหารและครูจึงได้มีการนำเสนอเพื่อพัฒนาหลักสูตรตามกระบวนการที่มีการประเมินหลักสูตร (Check) ตรวจสอบเพื่อให้ได้องค์ความรู้ว่ามีข้อบกพร่องและมีจะมีแนวทางที่จะแก้ไขได้อย่างไร จากนั้นจึงดำเนินการ (Act) หรือประเมินผลจากการใช้หลักสูตรว่ามีประสิทธิผลอย่างไร แล้วจึงนำไปปรับปรุงพัฒนา และดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนและพัฒนาเยาวชนตามกรอบของการจัด

การศึกษา จากที่ได้สัมผัสและพบกับบุคคลที่เป็นผลิตผลจากการจัดการศึกษา ทำให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็น Ven. Jao Khamleng Kheminda อายุ 30 ปี นิสิตที่เคยมาเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้เป็นเวลา 1 ปีและในปัจจุบันเป็นนักศึกษาปริญญาโทด้านการศึกษาที่มหาวิทยาลัย อัสสัมชัญ ในประเทศไทย Kham Kyar อายุ 32 ปี ผลิตผลจากการจัดการศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้ ปัจจุบันเป็นครูที่โรงเรียน SYI ที่สามารถเขียนตำราด้านการสอนภาษาอังกฤษ และเรียบเรียงพจนานุกรม ไต-อังกฤษ ให้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนของโรงเรียนได้ หรือ Morn Kyio อายุ 24 ปี หญิงสาวชาวไทใหญ่ที่เธอสามารถพูดจากฉะฉานคล่องแคล่วในหลายภาษาทั้งอังกฤษ ไทย ไต พม่า จีน เคยเรียนที่นี่ปัจจุบันประกอบกิจการธุรกิจของครอบครัว จากการพบปะพูดคุย มีทักษะการใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นตัวอย่างของการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลเชิงประจักษ์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งยืนยันในส่วนของประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการยืนยันสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการจัดการศึกษาที่นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาได้อย่างแท้จริง และย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในบริบทของคนไทใหญ่และชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

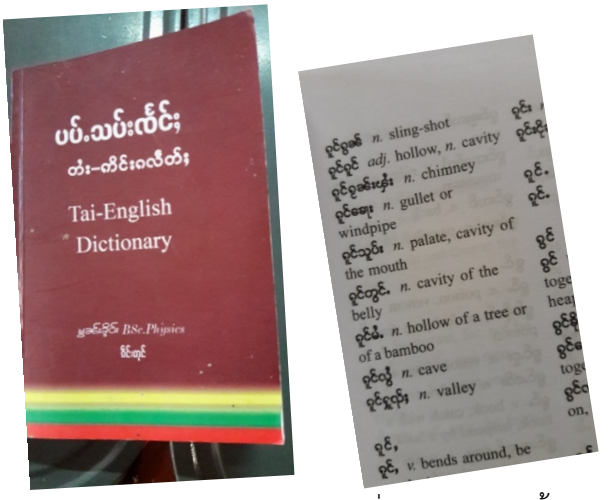

ภาพที่ 6 พจนานุกรม Tai-English Dictionary ที่เกิดจากความตั้งใจของครู Kham Kyar ที่ใช้เวลากว่า 8 ปี ในการรวบรวมจัดพิมพ์เพื่อใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียน SYI (ที่มา: ผู้เขียน, 27 ธันวาคม 2561)

3. การผสมผสานความรู้สู่ชีวิตจริง กล่าวคือ ผู้เรียนเมื่อมาเรียนและใช้ชีวิตในแบบของโรงเรียนกินนอน ในช่วงเวลา 8 เดือน มีการผสมผสานระหว่างความรู้ภาษาและความรู้ในเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของความเป็นไทใหญ่ไว้จำนวนมาก อาทิ ด้านศาสนา ดังปรากฏในงานของ Ven. Sengpan Pannyawamsa (2007) เรื่อง “A Critical Study of the Vessentara-jataka and its Influence on Keng Tung Buddhism, Eastern Shan State, Burma” หรือในงานวิจัยของ Petcharat Lovichakorntikul (2017) ที่ศึกษาเรื่อง

“Spiritual Development: The Practical Buddhism in Keng Tung” งานวิจัยของ Klemens Karlsson (2000) เรื่อง “Tai Khun Buddhism and Ethnic-Religious Identity และในงานวิจัย (2012) เรื่อง “Material Religion and Ethnic Identity: Buddhist Visual Culture and the Burmanization of the Eastern Shan State” รวมทั้งในงานวิจัยของ สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ (2553) เรื่อง “งานศิลปะสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาแบบเชียงตุง (Keng Tung Buddhist’s Arts and Architecture Style)” ในด้านวิถีชีวิต ปรากฏในงานวิจัยของ **Ornsiri Panin** (2018) เรื่อง “The Transformation of the Vernacular House Appearance: Case Study of the Tai-Kern Vernacular House in Keng Tung, Shan State, Myanmar” หรือผลงานวิจัยของ ประสงค์ แสงงาม และสุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์ (2559) เรื่อง “พลวัตของสถาปัตยกรรมวัดไทขืน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์” เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านความเชื่อ ยังปรากฏในผลงานวิจัยของ James Haxton Telford (2011) เรื่อง “Burmese Animism or Animism in Keng Tung State, Burma” ผลงานวิจัยทั้งหมดเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับความเป็นเชียงตุง ไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีผู้ศึกษาไว้ นัยหนึ่งเป็นความรู้ที่มีอยู่และถูกศึกษาไว้ นัยหนึ่งเป็นสิ่งที่คนเชียงตุงที่เป็นไทใหญ่ หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ควรรู้ หรือพึงศึกษา ในการจัดการศึกษาที่โรงเรียน SYI ความรู้เหล่านี้ถูกบูรณาการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในหลักสูตรภาษาอังกฤษ เป้าหมายเพื่อให้ได้ความรู้ทั้งในส่วนภาษาอันเป็นเป้าหมายหลัก แต่ในเวลาเดียวกันก็มีการผสมผสานเป็นความรู้ในวิถีทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไทใหญ่ และที่สำคัญได้สำนึกถึงความเป็นเผ่าพันธุ์ร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้เดิม และปรับตัวบนความหลากหลายของความแตกต่างได้

ดังนั้น ความคาดหวังที่จะพัฒนาหลักสูตรร่วมกันภายใต้บริบทที่เป็นอยู่จึงเกิดขึ้นภายใต้การสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นความคาดหวังในเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปตามกอบของหลักสูตรที่มีกลไกการพัฒนา มีเป้าประสงค์ ความคาดหวัง การวัดผลประเมินผลทั้งในส่วนของประสิทธิผลที่ว่าด้วยการศึกษาให้จบ และประสิทธิภาพว่าด้วยเรื่องของการจบและเรียนรู้นำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตามกรอบของการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาที่มีการพัฒนาทั้งคุณภาพชีวิต ที่เป็นส่วนของการเรียนรู้และดำเนินชีวิต และคุณภาพทางจิตปัญญาของการอยู่อาศัยที่ส่งต่อเป็นการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายและความแตกต่างกัน

ภาพที่ 7 จากข้อมูลในหนังสือรวบรวมแนวประวัติและพัฒนาการของโรงเรียนจะเห็นกิจกรรมนักเรียนแต่ละรุ่นที่จบการศึกษาไป พร้อมแนวทางของหลักสูตรที่สะท้อนให้เห็นการเรียนภาษาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนความเป็นชาติพันธุ์ ภาษาไตก็เป็นเป้าประสงค์ร่วมในการพัฒนาคนของโรงเรียน SYI (ภาพโดยผู้เขียน: 27 ธันวาคม 2561)

บทสรุปของการแลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

ในการสนทนาพูดคุยนั้นพบว่าสิ่งที่เป็นความคาดหวัง คือการพัฒนาหลักสูตรไปสู่แบบแผนแนวทางที่ชัดเจนผ่านกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ (Planning) มีการดำเนินการตามแผน (Doing) มีการตรวจประเมินใช้ระบบการประเมินต่อการเรียนการสอน (Check) แก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสู่การดำเนินการตามผลจากการแก้ไข (Act) ทั้งหมดเป็นกรอบคิดกว้าง ๆ ในการพูดคุยและปรึกษาร่วมกัน รวมไปถึงแนวทางในการส่งเสริมภาษาให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาผู้เรียนในองค์รวม ทั้งในส่วนทักษะทางภาษา (Language Skill) เพื่อใช้ในการศึกษาหาความรู้ เป็นทักษะตามกรอบของศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีความรู้ภาษาโลก รวมทั้งนำความรู้เหล่านี้ที่ได้ไปใช้ในฐานะที่เป็นทักษะของการใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนและสังคมอื่น ๆ ได้ ภายใต้ความแตกต่างหลากหลายภายใต้แนวคิดพหุวัฒนธรรม ที่จัดเป็นทักษะของชีวิต (Life Skill) ในฐานะที่มนุษย์คนหนึ่งจะพึงเรียนรู้และกระทำได้ ที่ไม่ได้จำกัดด้วยชาติพันธุ์ภาษาและศาสนา ซึ่งแนวทางของหลักสูตรก็มองเห็นและวางเป้าประสงค์ว่าผู้เรียนในหลักสูตร SYI ก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการที่จะปรับตัวและใช้ชีวิตในมิติของความจริงด้วย จากที่พูดคุยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน Venerable Zaw Ti Ka ผู้ก่อตั้งโรงเรียน และเป็นเจ้าอาวาสผ่านคนรุ่นใหม่อันเป็นผลิตผลของ SYI ทั้ง Ven.Jao Kham Leng, Kham Kyar และ Morn Kyio ทั้งหมดมองเห็นทิศทางการศึกษา ที่ยังต้องปรับและพัฒนาต่อไป ให้มีหลักสูตรที่ชัดเจน มีการวัดการประเมินผล และมีการติดตามผลของผู้เรียนเชิงประจักษ์เพื่อสะท้อนผลของหลักสูตรได้อย่างแท้จริง จากเดิมที่มีการเรียนตามหนังสือ ตามที่กำหนด มาเป็นการกำหนดแบบแผนของหลักสูตรให้มีแนวทางในการเรียนว่าเรียนเพื่ออะไร ใช้อะไรอย่างไร เด็กควรเรียนรู้ตัวเนื้อหา องค์ประกอบของเนื้อหา และองค์ประกอบอื่น ๆ อย่างไร ทั้งจะต้องผสมผสานกับการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม การเรียนรู้อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม

ประเพณีวิถีชีวิต ซึ่งทั้งหมดในองค์รวมดำเนินการอยู่แล้ว แต่ก็ต้องมีการพัฒนาปรับปรุง เพื่อเป็นการตรวจสอบประสิทธิผลในองค์รวมด้วย ซึ่งก็จะได้พัฒนาร่วมกันต่อไปในส่วนของหลักสูตรอันเป็นผลจากการพูดคุย ดำเนินการ ประสานและนำไปเป็นพัฒนา ซึ่งจะได้นำมาแบ่งปันเพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันต่อไป ในส่วนของการพัฒนาหลักสูตรและนำไปใช้ต่อไป นับเป็นคุณูปการ จึงนำมาแบ่งปันเล่าเรื่องเบื้องต้นเพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกัน และผลได้จากการพัฒนาหลักสูตรในอนาคตต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ Venerable Zaw Ti Ka ในฐานะผู้ก่อตั้งและบริหารโรงเรียน SYI ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา แม้ในวันที่มาร่วมประชุมจะติดภารกิจเข้าร่วมงานสัมมนานานาชาติ แต่ก็ได้มอบหมายครูและศิษย์ที่เกี่ยวข้องประสานและดำเนินการแทน ทั้งในส่วนของ Ven.Jao Khamleng Kheminda ศิษย์เก่าและกำลังศึกษาและเห็นความสำคัญว่าแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ควรเป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาการศึกษาและทำให้การศึกษาเป็นช่องทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพ รวมทั้งการเชิญการรับและส่งจากชายแดนแม่สายไปยังเชียงตุงและอำนวยความสะดวกแนะนำระหว่างที่เดินทางอยู่ในเชียงตุง ครู Kham Kyar ที่เป็นทั้งครู และเป็นผู้บริหาร ที่ได้จัดการให้คำแนะนำรวมทั้งให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการร่วมกันพัฒนาหลักสูตร รวมทั้ง Morn Kyio หรือเรียกแทนตัวเองว่า MK (มอนแก้ว) ล้อกับชื่ออาหารสุกี้ชื่อดังของไทย พร้อมครอบครัว ทั้งพ่อ แม่ และพี่สาว ที่ยินยอมให้ลูกสาวเป็นไกด์พาชิม พาเที่ยว พาชมความหลากหลายของเมือง จนกระทั่งพบเห็นประสบการณ์ที่แปลกใหม่ในวิถีวัฒนธรรม เป็นความประทับใจและการเรียนรู้ตลอดการเดินทางทั้งในส่วนของสถานที่เพื่อการร่วมพัฒนาหลักสูตร และแหล่งวัฒนธรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเช่นวัดโบราณสถาน และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของเชียงตุงที่นอกเหนือจากการทำงานแล้วยังได้พักผ่อนสันทนาการด้วย นับเป็นความประทับใจอย่างยิ่ง

รายการอ้างอิง

กรวรรณ สังขกร และกาญจนา จี้รัตน์. (2553). การพัฒนาเมืองชายแดนเพื่อรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและการค้าในลุ่มแม่น้ำโขง. *รายงานการวิจัย.* สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จาก http://www.sri.cmu.ac.th/~ctrd/uploads/files/file_20171212_1513060703.pdf

ประสงค์ แสงงาม สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์. (2559). พลวัตของสถาปัตยกรรมวัดไทขืน เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ในบริบทกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารหน้าจั่ว สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม.* ปีที่ 30 มกราคม - ธันวาคม 2559.

ปุ้ม เจีย และจุฑารัตน์ วิบูลย์ผล. (2557). "การนำเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูภาษาอังกฤษ ระดับประถมศึกษาสำหรับวิทยาลัยการฝึกหัดครูระดับจังหวัดราชอาณาจักรกัมพูชา. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา OJED*,Vol.9,No.1,2014: 488- 501, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/34811/28884

ปวีณา ลี้ตระกูล และ ณัฐสุชน อินทราวุธ. (2554). "บทบาทของการค้าชายแดนต่อการกระจายรายได้และความยากจนในจังหวัดเชียงราย. *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์.* 29(3), กันยายน 2554: 1- 35, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/TER/article/view/137436/102311

ณิชากร นิธิวุฒิภาคย์ และคณะ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานของครูสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.* ปีที่ 11(3) กันยายน–ธันวาคม2560 หน้า 37-51. https://www.tci-thaijo.org/index.php/ JournalGradVRU/article/view/108215/85617

สิริรัฐ สุกันธา (2559). "การบริหารจัดการการค้าชายแดนในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย.*วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.* 8(1) มกราคม–มิถุนายน 2559: 221-244**.**

สุณัฐวีย์ น้อยโสภา. (2557). "บทบาทของการค้าระหว่างประเทศผ่านชายแดนทางบกของประเทศไทย", *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี.* 8(17), กันยายน–ธันวาคม 2557: 118-126.

สืบศักดิ์ แสนยาเกียรติคุณ. (2553). งานศิลปะสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนาแบบเชียงตุง. *วารสารวิจิตรศิลป์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.* 2(1), มกราคม - มิถุนายน 2553, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/fineartsJournal/article/view/77686/62305

ศุภณิจ กุลศิริ และคณะ. (2553) “การประเมินผลการใช้หลักสูตรและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์.* ปีที่ 2 ฉบับพิเศษที่ 1 มกราคม 2553: 191-200, จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/swurd/ article/view/32917/28017

อรศิริ ปาณินท์. (2561). The Transformation of the Vernacular House Appearance: Case Study of the Tai-Kern Vernacular House in Keng-Tung, Shan State, Myanmar. *Vernacular Architecture and Cultural Environment.* Vol 33 (2018): มกราคม - ธันวาคม 2561.

James Haxton Telford. (2018). *Burmese Animism or Animism in Kengtung State, BURMA.* Thesis for degree of Ph.D. https://www.era.lib.ed.ac.uk/ bitstream/handle/1842/10127/0074154c.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Klemens Karlsson. (2012). *Material Religion and Ethnic Identity: Buddhist Visual Culture and the Burmanization of the Eastern Shan State*. In book: The Spirit of things: Materiality and Religious Diversity in Southeast Asia. Cornell University Press. Editors Julius Bautista.pp 61-77.

Klemens Karlsson. (2018). *Tai Khun Buddhism and Ethnic-Religious Identity.* Retrieved on 2 9 December 2018. Online: https://core.ac.uk/download/pdf/2788389.pdf.

Petcharat Lovichakorntikul. (2017). Spiritual Development: The Practical Buddhism in Kengtung**.** *Journal of International Buddhist Studies-JIBS*. 8(1), June 2017: 127-138.

Ven. Sengpan Pannyawamsa. (2007). *A critical study of the vessentara-jataka and its influence on kengtung Buddhism, eastern Shan state, Burma (with English Translation) .* PhD Thesis, University of Kelaniya. http://repository.kln.ac.lk/ handle/123456789/12474

Interview

Sao Khun Zawm Fah, Founder of SYI, Keng Tung, Myanmar

Venerable Zaw Ti Ka, Abbot and Principle of SYI, Keng Tung, Myanmar

Venerable Jao Khamleng Kheminda. Graduated student from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 27-28 December 2019

Kham Kyar. Teacher from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 28 December 2019

Morn Kyio. Graduated student from SYI, Keng Tung, Myanmar, Interview 28 December 2019

พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของจีนและมลายู:

กรณีศึกษาประเทศบรูไน

Multicultural of Religious for live together
of Chinese and Malay People:
A Case Study of Brunei

พหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกัน ของจีนและมลายู: กรณีศึกษาประเทศบรูไน

Multicultural of Religious for live together of Chinese and Malay People: A Case Study of Brunei

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนากับแนวทางการอยู่ร่วมกันของคนจีนและคนมลายูในประเทศบรูไน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์และความเชื่อในบรูไนส่งผลให้เกิดขันติธรรมในการอยู่ร่วมกัน โดยมีการจัดการศึกษาที่มีฐานะของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การแสดงออกของการจัดการและการบริหารอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดกลไกในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ภายใต้ความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนาที่ต้องประกอบด้วยการเรียนรู้ การทำความเข้าใจ และปรับตัว โดยมีหลักคิดทางศาสนาที่ยึดมั่นในขันติธรรม มีความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง เคารพและให้เกียรติต่อความแตกต่างของเพื่อนร่วมสังคม คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ร่วมสังคมชาติ อันเป็นแนวทางหรือระบบคิดในการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุลักษณ์ทางศาสนาระหว่างชาวจีนและมลายูบรูไนที่มีการปฏิบัติและนำไปปรับใช้เพื่อการอยู่ร่วมกันในวิถีความแตกต่างดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

คำสำคัญ : พหุวัฒนธรรมทางศาสนา, แนวทางการอยู่ร่วมกัน, บรูไน

Abstract

The purpose of this article was to study the religious multiculturalism of the Chinese and Malaysian people living in Brunei. Qualitative research with documentary study, interview and participatory observation was used for research design. Results indicated that the different within religion, ethnic and belief effected to tolerate of living together. Educational management can express on learning into appropriate management for the mechanism of coexistence under religious multiculturalism which consisted of learning, understanding, and adjusting on religious principles, adhere to tolerate, to be strong for the difference, pay respect to the differences of social companions, and to consider the human social cohesion. These are the way of thinking system for living together of religious multiculturalism

between Chinese and Malay people who applied into practice for living with the difference that appears in the current situation.

Keywords: Multicultural of Religion, Way of Living together, Brunei

บทนำ

จากประสบการณ์ในฐานะนักวิจัยที่ได้เดินทางวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในเรื่อง “ Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community” ทำให้ได้รับประสบการณ์จากการเดินทางไปยังบรูไน ในบทบาทของนักวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยประเทศบรูไน ระหว่าง 10-15 มิถุนายน พ.ศ.2559 โดยได้พบกับนักวิชาการในมหาวิทยาลัยแห่งชาติบรูไน รวมทั้งศึกษาในเชิงอาณาบริเวณในประเทศในแบบองค์รวม ได้สังเกตและลงพื้นที่ศึกษาวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของชาวบรูไนพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อาทิ กลุ่มชาวจีนที่สะท้อนให้เห็นถึงพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศาสนาที่ได้พบและสังเกต ทำให้เห็นว่าในความแตกต่างหลากหลายต่างมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แต่ในเวลาเดียวกันก็หลอมรวมอยู่กันได้ภายใต้ความแตกต่างอย่างมีเอกลักษณ์และสะท้อนถึงความเข้มขรึมในแบบมุสลิมบรูไน ที่ได้ชื่อว่าเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ แต่ในเวลาเดียวกันก็มีท่าทีผ่อนคลายในแบบ “พหุลักษณ์” ซึ่งเป็นความแตกต่างที่ลงตัวภายใต้วิถีที่ต่างกัน แต่สะท้อนเป็นเอกลักษณ์ของบรูไน รวมทั้งวิถีของบรูไนก็สามารถสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของวิถีทางศาสนาได้ แต่ในเวลาเดียวกันยังปรากฏให้เห็นความแตกต่างหลากหลายภายใต้ความทันสมัย เช่น ห้างสรรพสินค้าในแบรนด์ต่างชาติ และวิถีทางศาสนา ซึ่งในการเดินทางของคณะผู้วิจัยในช่วงนั้นเป็นช่วงเดือนรอมฎอน มีโอกาสไปสังเกตวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของชาวพื้นเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ในบรูไน ทำให้เห็นว่าในบรูไนมีกลุ่มชาติพันธุ์จีนอยู่ด้วยและก็สามารถอยู่ร่วมกันได้บนวิถีวัฒนธรรมที่แตกต่างในลักษณะของพหุวัฒนธรรมทางทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวิถีชีวิต โดยชาวจีนจัดเป็นกลุ่มประชากรที่ใหญ่เป็นอันดับสองรองจากชาวมลายูบรูไน โดยชาวจีนมีหลักฐานว่ามีความสัมพันธ์กันกับบรูไนนับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง (Song Dynasty 960 AD ถึง 1296 AD) ตามเส้นทางการค้าจีนและบรูไน หรือในชื่อ Poni จนกระทั่งจีนได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในศตวรรษที่ 17 ดินแดนบรูไนเริ่มมีชุมชนชาวจีนเข้าตั้งถิ่นฐานเพื่อเป็นสถานีทางการค้า อย่างไรก็ตามการค้าลดลงในศตวรรษที่ 18 และ 19 ถึงบรูไนก็กลายเป็นอารักขาของอังกฤษที่การอพยพเพิ่มขึ้นอีกครั้ง ในปี 2447 มีชาวจีน 500 คนในบรูไนส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษ การค้นพบน้ำมันในปี 1929 ทำให้ประชากรเพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรจีนเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2474 - 2490 เมื่อมีการขยายตัวเป็น 4 เท่า ผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากดินแดนหลักที่มีชาวจีนจำนวนมาก อาทิ สิงคโปร์ และฮ่องกง เมื่อไปยังชุมชนชาวจีนทำให้เห็นวิถีทางศาสนาการตั้งถิ่นฐานและความแตกต่างอย่างชัดเจน พบว่า ในความแตกต่างก็มีความเหมือนและในความเหมือนก็มีการเรียนรู้และการเชื่อมสัมพันธ์ที่เป็นความเหมือนและความแตกต่างกันในคราวเดียวไปด้วย ซึ่งจะได้ทำการศึกษาและนำเสนอในภาพรวมรวมเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถี

แห่งชาติพันธุ์และความแตกต่างของชาวจีนและชาวมลายูบรูไนตามขอบข่ายการศึกษาพหุวัฒนธรรมและการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมระหว่างกัน

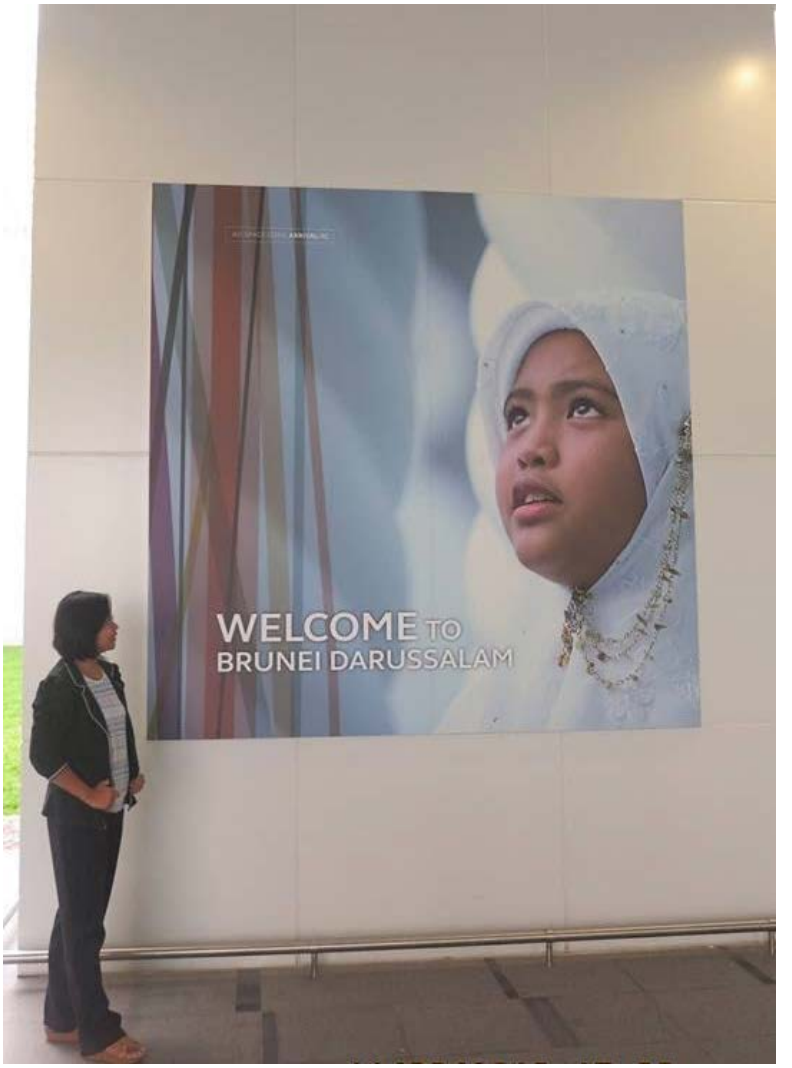

ภาพที่ 1 นักวิจัยเก็บข้อมูลวิจัยช่วงรอมฎอนกับการสะท้อนอัตลักษณ์ของมุสลิมในประเทศบรูไน (ที่มา: ภาพผู้วิจัย, 13 มิถุนายน 2559)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการศึกษาภาคสนามในแบบอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) เป็นการลงพื้นที่ประเทศบรูไนและสัมภาษณ์นักวิชาการในมหาวิทยาลัยต่อการศึกษาและยุทธศาสตร์การศึกษา โดยมีขั้นตอนของการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบรูไน และชาวจีนด้วยการสังเกตแบบมีส่วนรวมเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางศาสนาในศาสนสถานของชาวจีนและชาวบรูไน และการสังเคราะห์ร่วมกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. พหุวัฒนธรรมความหลากในการอยู่ร่วมกัน

แนวคิดในเรื่องการอยู่ร่วมกันภายใต้ความหลากหลายกลายเป็นประเด็นร่วมทางสังคมประชาชาติทั่วโลก ด้วยเหตุผลที่ว่าด้วยโลกทัศน์ รัฐชาติ ชาติพันธุ์ กลายเป็นประเด็นของความขัดกันในเชิงรัฐชาติและความเป็นเอกภาพภายใต้ความแตกต่างหลากหลายและการอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีของความแตกต่าง เป็นสังคมพหุวัฒนธรรม เพราะประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม การเรียนรู้ความแตกต่างเพื่อป้องกันความแตกแยก จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยพึงปฏิบัติเพื่อพัฒนาชาติไทยให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุข เมื่อพิกัดไปที่ความเป็นพหุวัฒนธรรมจะพบว่า อัตลักษณ์ของสังคมพหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์ คือสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของบุคคลหรือสังคมนั้น ๆ สังคมพหุวัฒนธรรมมีอัตลักษณ์สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันของผู้คนท่ามกลางความหลากหลายอย่างกลมกลืน ซึ่งความหลากหลายที่ปรากฏในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้แก่ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ ภาษา วิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และวัฒนธรรม ปรากฏในงานของ T.H. Marshall (1950) เรื่อง Citizenship and Social Class ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของความเป็นพลเมือง ตามความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางชนชั้น ที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ของสังคม โดยที่ Marshall ถือว่าส่วนประกอบของการเป็นพลเมืองของรัฐชาติใดรัฐชาติหนึ่ง ก็คือ สิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิการเมือง และสิทธิทางสังคม และแต่ละสิทธิต่างก็ครอบคลุมถึงในด้านเฉพาะของสิทธินั้นๆ กล่าวคือ

สิทธิด้านความเป็นพลเมือง ก็คือ การมีเสรีภาพในชีวิต ทรัพย์สิน การพูด การคิด และนับถือศาสนา สิทธิในด้านกระบวนการยุติธรรม การได้สัญชาติ เป็นต้นโดยมีสถาบันสมัยใหม่เป็นผู้ดูแล สิทธิประเภทนี้ก่อเกิดขึ้นในยุโรปและอเมริกามาตั้งแต่ศตวรรษที่ 18

สิทธิทางการเมือง คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองซึ่งมีมาก่อน (ในบางประเทศได้ขยายสิทธิทางการเมืองนี้สู่กลุ่มผู้บรรลุนิติภาวะทุกคน)

สิทธิทางสังคม คือ การได้รับการศึกษาอบรม การมีสุขภาวะที่ดีหรือได้รับสวัสดิการที่ดีและเท่าเทียม สิทธิทั้งสองประการหลังนี้ มีเป็นประเด็นเกี่ยวกับสิทธิที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 20

เพราะเป็นไปตามสถานการณ์ นักปราชญ์ชาวแคนาดา Will Kymlicka (1998) ที่ได้มีงานเขียนที่ทั้งสนับสนุนและโต้แย้งเป็นจำนวนมาก

โดยที่ Kymlicka แบ่งปัญหาคนกลุ่มน้อยหรือพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism-อันเป็นแนวคิดที่มองถึงความหลากหลายด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์) ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. Multinational คือ ประเทศที่ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติมาตั้งแต่ต้นได้แก่ รัฐชาติสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะที่เรียกว่า new world คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรีเลีย และนิวซีแลนด์

2. Polyethnic คือ รัฐที่มีคนต่างเชื้อชาติอพยพเข้ามาใหม่เป็นจำนวนมาก จนมีฐานะเป็นคนกลุ่มน้อยขึ้นมา เช่น จีน อินเดีย ในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เป็นต้น

จากความหลากหลายข้างต้น ทำให้สังคมพหุวัฒนธรรมมีความยืดหยุ่นสูง และเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน แนวทางที่เป็นหลักการสากลคือการเข้าไปส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน โดยมีหลักอาทิ การเคารพและการยอมรับความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง สมาชิกในสังคมควรเปิดใจให้กว้าง เพื่อยอมรับความแตกต่างที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัวให้เข้ากับคนทุกเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม มีความระมัดระวังในการกระทำและคำพูด ที่อาจนำมาซึ่งความแตกแยกขัดแย้งตลอดจนเคารพในหน้าที่ สิทธิเสรีภาพของกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ทั้งควรยึดแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

(ก) เรียนรู้ความแตกต่าง เปิดใจให้กว้าง พร้อมรับสิ่งใหม่ ศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ภาษา ของชนกลุ่มอื่น ผ่านแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และควรศึกษา ด้วยใจที่เป็นกลาง ปราศจากอคติ เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่มีคนจากหลายวัฒนธรรมมาทำกิจกรรมร่วมกัน

(ข) ยึดมั่นในขันติธรรม มีความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง ปรับวิธีคิดและท่าทีให้เป็นกลาง สอดคล้องกับสภาพสังคมแห่งความหลากหลาย

(ค) เคารพและให้เกียรติต่อความแตกต่างของเพื่อนร่วมสังคม โดยไม่เยาะเย้นถากถาง หรือลบหลู่ดูหมิ่นความเป็นอัตลักษณ์ของกันและกัน

(ง) คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรม ไม่เลือกปฏิบัติหรือให้สิทธิพิเศษเฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ แก่เพื่อนร่วมสังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของตน โดยไม่ไปละเมิดหน้าที่ สิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

หลักการดังกล่าวเป็นกติกาเพื่อการปฏิบัติและถูกนำมาใช้ในบรูไนภายใต้แนวคิดสมัยใหม่ซึ่งส่งผลเป็นหลากความเชื่อ ต่างวิถีแต่อยู่กันได้ภายใต้ความแตกต่างในวิถีเหล่านั้น

2. มลายู จีน มิติข้อเท็จจริงของเงื่อนไขสู่พหุวัฒนธรรมในบรูไน

ในประเทศบรูไน ซึ่งเป็นประเทศที่เพิ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2529 ภายหลังการได้รับเอกราชจากการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ในระหว่างที่อังกฤษปกครองได้วางรากฐานและแนวทางในการพัฒนาแบบเมืองชายแดน ทำให้บรูไนเป็นเมืองที่ไม่ค่อยได้รับการพัฒนามากในมิติของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ แต่อาจมีความเข้มเข้มทางวิถีศาสนาประหนึ่งเมืองชายแดน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนและสะท้อนเป็นความแตกต่างเพื่อเชื่อมไปสู่ความเป็นพหุลักษณ์ได้ชัดเจน

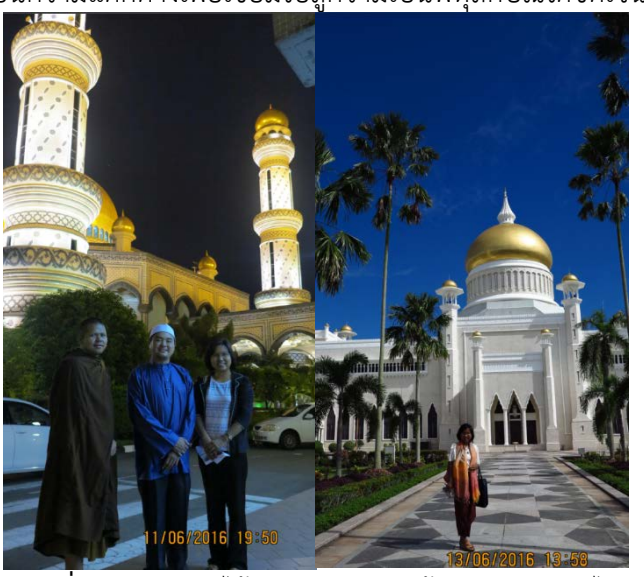

ภาพที่ 2 คณะนักวิจัยได้พบกับนักวิชาการด้านศาสนาชาวบรูไน
(ที่มา: ภาพผู้วิจัย, 10 มิถุนายน 2016)

จากการศึกษาได้ปรากฏหลักฐานว่าจีนกับบรูไนมีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันมาแต่อดีต นับแต่สมัยราชวงศ์หานตะวันตก (Western Han Periods) ในช่วงศตวรรษที่ 13-14 (Ministry of Foreign Affairs and Trade (Brunei), 2014) และมีหลักฐานว่าในช่วงศตวรรษที่ 15 สุลต่านแห่งบรูไน อับดุล มาจิด ฮัซซัน (Abdul Majid Hassan) เสียชีวิตระหว่างเดินทางไปยังจีน (Prashanth Parameswaran, 2012) จากหลักฐานเหล่านี้จึงเห็นปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้ด้านพหุวัฒนธรรม และการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านเส้นทางการค้า ระหว่างจีนกับบรูไน จนกระทั่งมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในบรูไน ที่สืบค้นพบว่าเข้ามาตามเส้นทางการค้าของจีนในระหว่างยุคอาณานิคมอังกฤษ อพยพตั้งถิ่นฐานจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้น กลุ่มชาติพันธุ์จีน โดยชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีประชากรร่วมอยู่ประมาณ 10 ของประชากรทั้งหมด (2015) เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนทางการค้า โดยกลุ่มใหญ่สุดคือจีนฮกเกี้ยน ที่มีพื้นถิ่นมาจากมณฑลฟูเจียนทางตอนใต้ของจีน Kinmenand Xiamen in China นอกจากนี้ยังมีจีนแคระ และจีนกวางตุ้ง แต่ทั้งหมดก็ผสมรวมกันยืนยันอัตลักษณ์ในแบบชาวจีนที่อยู่กันเป็นชุมชนทางการเมือง พูดภาษาจีนนับถือพุทธศาสนา หรือขงจื๊อ ยังปฏิบัติในเรื่องการบูชาบรรพบุรุษ โดยชาวจีนส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์กับชาวจีนในมาเลเซียและสิงคโปร์ด้วยสำนึกของความเป็นชาวจีนที่แตกต่างเพียงแต่ที่ตั้งแต่สำนึกยังคงอยู่

ในประเด็นความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ในอดีตมีความขัดแย้งที่เป็นความรุนแรงในหลายพื้นที่ดังกรณีชาวพื้นเมืองกับอังกฤษในแอฟริกาใต้ จีนในมาเลเซีย ภายใต้แนวคิด “ภูมิปุตรา” ที่ทำให้ชาวจีนที่ไม่ใช่ชนพื้นเมืองต้องออกมาต่อสู้จนกระทั่งกลายเป็นสงครามโจรจีนคอมมิวนิสต์ หรือโจรจีนมลายา หรือกรณีล่าสุดโรฮิงญาในเมียนมาร์ ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้ส่งผลเป็นความขัดกันในเชิงชาติพันธุ์ศาสนา วิถีความเชื่อและความแตกต่างในลักษณะต่าง ๆ

ภาพที่ 3 กรรมการสมาคมจีน และชุมชนชาวจีน กลางเมืองบันดาเสวีของบรูไน
(ที่มา: ภาพผู้วิจัย, 10 มิถุนายน 2016)

3. พหุวัฒนธรรมในบรูไนมิติของการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง

จากสภาพข้อเท็จจริงที่พบ ในวิถีความแตกต่างแม้ชาวจีนจะเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศบรูไน แต่ก็มีสิทธิทางความเชื่อและการแสดงออกในวิถีทางศาสนาและความเชื่อในแบบจีนอันสะท้อนให้เห็นถึงอาชีพ การตั้งถิ่นฐานรวมไปถึงการประกอบประเพณีวิถีความเชื่อได้ ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

3.1 พหุวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ คือ จากการที่เขาไปสำรวจเกี่ยวกับการศึกษาในประเทศบรูไน สิ่งที่เห็นชัดเจนคือภาพลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์โดยในบรูไนประกอบด้วยกลุ่มชาติอื่น ๆ อาทิ ชาวจีน ซึ่งอยู่ผสมร่วมกับชาวบรูไนด้วย แต่เมื่อไปลงรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นชาวจีนจะพบว่าชาวจีนในบรูในเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานพร้อมกับความเป็น “อาณานิคม” ที่เป็นระบบแต่เดิม หากจำแนกถึงสถิติการนับถือศาสนานัยหนึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างของชาติพันธุ์ได้ด้วยเช่นกัน อาทิชาวมลายูพื้นเมืองนับถือศาสนาอิสลาม ชาวจีนนับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งชาวอินเดียอาจนับถือศาสนาฮินดู สิกข์ บาไฮ และชาวต่างชาติอื่นอาจนับถือคริสเตียนคาทอลิก และชาวยิวนับถือศาสนายิวเป็นต้น ดังนั้นในข้อเท็จจริงบรูไนเองมีประชากรที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานหรือพำนักชั่วคราว แต่ก็ได้นำวิถีทางศาสนาบนความแตกต่างมาแสดงออกและปฏิบัติในบรูไนด้วยเช่นกันซึ่งสะท้อนถึงวิถีทางวัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่างกันด้วยเงื่อนไขและความเป็นไปได้ในเชิงระบบด้วยเช่นกัน

3.2 พหุวัฒนธรรมทางศาสนา คือ ความหลากหลายของเชื้อชาติทำให้เกิดการนับถือหรือถือปฏิบัติในวิถีที่แตกต่างหมายถึงศาสนาจะเป็นเงื่อนไขของความแตกต่างดังกรณีชาวจีนยังนับถือศาสนาแบบบูชาบรรพบุรุษซึ่งสังเกตเห็นได้ว่าชาวจีนในร้านลูกหลานจีน ก็ยังมีรูปแบบดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์ในร้านค้าที่ไปพบเห็นและเข้าใช้บริการรับประทานอาหาร หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ในส่วนของวิถีมุสลิมก็เห็นว่าทำให้เกิดความแตกต่างในการอยู่ร่วมกันสะท้อนคิดเห็นการอยู่ร่วมกันภายใต้วิถีต่างศาสนาทำให้เกิดการเรียนรู้กลายเป็นพหุลักษณ์ที่แตกต่างแต่ก็อยู่ด้วยกันภายใต้ความแตกต่างหลากวิถีเหล่านั้น

จากข้อมูล International Religious Freedom Report 2007 ซึ่งให้ข้อมูลว่าบรูไนมีพื้นที่ 2,200 square miles มีประชากรราว 380,000 คน มีประชากรที่เป็นมุสลิมราว 171, 892 คน ซึ่งในข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นชาวมลายูพื้นเมือง มีจำนวนประมาณ 8,901 นับถือพุทธศาสนา เป็นคริสต์ 3,530 คน คาทอลิก 372 คน นับถือบาไฮ (Baha'i) 32 คน นับถือฮินดู (Hindus) 131 คน นับถือผีวิญญาณ (Atheists) 23 คน เต๋า (Taoists) 22 สิกข์ (Sikhs) 18 คน นับถือศาสนายิว (Jews) จำนวน 17 คน และนับถือในแบบอื่น รวมถึงไม่มีศาสนาอีกกว่า 7919 โดยประมาณ มีสถิติมัสยิดกว่า 109 แห่งทั่วประเทศมีโบสถ์คริสต์ 3 แห่ง และวัดจีนหรือศาลเจ้าจำนวน 3 แห่ง วัดฮินดูของชาวอินเดีย 2 แห่ง เป็นต้น จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าความหลากหลายแตกต่างในบรูไนถือว่าเป็นอีกประเทศที่มีวิถีทางศาสนาที่แตกต่างหลากหลายดังนั้นเอกลักษณ์3อันเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนาย่อมมีความจำเป็น และเกิดขึ้นในบรูไน ซึ่งภาคต่อของการเดินทางของคณะนักวิจัยได้ไปบรูไน มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซียในช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกัน ความแตกต่างหลากหลายในวิถีทางศาสนาย่อมเป็นเครื่องยืนยันต่อความเป็นเงื่อนไขและประเด็นทางศาสนาที่แตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์นักวิชาการด้านการศึกษาและเป็นชาวบรูไน สัมภาษณ์ชาวจีนก็ให้ข้อมูลในเรื่องการเป็นอยู่ร่วมกันบนฐานของศาสนาที่แม้จะมีความแตกต่างกันแต่ก็ปฏิบัติตามหลัก

ของศาสนาที่ตัวเองนับถือนัยหนึ่งไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกันและกันและรัฐก็ไม่ได้พยายามเข้ามาควบคุมหรือห้ามปรามร่วมทั้งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เพื่อความเข้าใจ

3.3 พหุวัฒนธรรมทางการศึกษา คือ การออกแบบหลักสูตร ไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริม กระตุ้นการเรียนรู้พหุวัฒนธรรม และเพื่อรองรับการศึกษาในแบบพหุวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนา ทั้งในเรื่องการดำเนินชีวิต และวิถีธรรมเนียมปฏิบัติต่างวิถี ย่อมจะเป็นเงื่อนไข และเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในประชาชาติบรูไน จากการสัมภาษณ์ Dr. Mulyadhi Kartanegara, Dr.Kathrina, Dr.Osman Bakar, Dr.Abby Tan Chee Hong, and Dr.Pg Norhazlin ผู้บริหารและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย **University of Brunei Darussalam** เก็บข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การศึกษาชาติบรูไน สู่ความเป็นอาเซียน ในการสัมภาษณ์ทุกท่านจะนำเสนอแนวทางการจัดพหุวัฒนธรรมในการศึกษา (Interview Lecturer A,B,C,D,UBD, 13 June 2016)

ในการศึกษาจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) คือกระบวนการให้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษาจะต้องช่วยให้เด็ก เยาวชน ประชาชนเข้าใจ ไม่รังเกียจและยอมรับซึ่งความแตกต่างในเรื่องของความเป็นชนกลุ่มน้อย ด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ลัทธิความเชื่อ ความเป็นอยู่ เพศ (โดยเฉพาะสตรีในบางประเทศ) ที่อาจจะไม่ได้รับความเท่าเทียมกันในบางเรื่อง ทั้งนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องหาวิธีการให้เด็กเยาวชน ประชาชนทั่วไป เข้าใจ และค่อย ๆ ซึมซับ ยอมรับความแตกต่างดังกล่าว สถานศึกษาส่วนใหญ่จะกำหนดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ไว้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร และจัดกิจกรรมต่าง ๆ เสริมสร้างความเข้าใจดังกล่าวนั้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนของชนกลุ่มน้อยได้แสดงออก เพื่อให้เด็กกลุ่มใหญ่ได้เรียนรู้ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความเชื่อที่มีความหลากหลาย ถือเป็นการให้การศึกษาที่มีมุมมองกว้างขวาง แตกต่างไปจากเดิมที่เน้นวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของประชาชนกลุ่มใหญ่แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้น หากพิจารณาภาพรวมในนโยบายการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นได้ว่าเป็นกลไกร่วมของการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในองค์รวมเพื่อให้เกิดการหลอมเข้าใจต่อความเป็นประชาชาติพันธุ์ที่แตกต่างภายในประเทศตนเองได้ด้วย

ภาพที่ 4 คณะนักวิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยแห่งชาติบรูไน (University of Brunei Darussalam) คือ Dr.Mulyadhi Kartanegara, Dr.Kathrina, Dr.Osman Bakar, Dr.Abby Tan Chee Hong, and Dr.Pg Norhazlin เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การศึกษาชาติบรูไน สู่ความเป็นอาเซียน แบ่งปันเรื่องแนวทางการจัดพหุวัฒนธรรมในการศึกษา (ที่มา: ภาพผู้วิจัย, 13 มิถุนายน 2016)

อภิปรายผล

ในนามคณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่และสัมภาษณ์นักวิชาการในมหาวิทยาลัย การเข้าสังเกตการณ์ในช่วงเดือนมิถุนายนและเป็นช่วงเดือนรอมฎอนของพี่น้องชาวมุสลิมในประเทศบรูไน ซึ่งสะท้อนถึงเอกลักษณ์ภายใต้วิถีทางศาสนา แต่ในเวลาเดียวกันก็จะเห็นวิถีความเชื่ออื่นที่ต่างออกไปแต่ก็ใช้ชีวิต ดำเนินชีวิตบนวิถีที่แตกต่างแบบปกติ คณะนักวิจัยได้เข้าไปในเวลานั้นเราจะเห็นร้านค้าที่เปิดขายแต่ไม่เปิดให้นั่งรับประทาน ร้านอาหารที่ขายก่อนเวลาเย็นเพื่อให้คนเตรียมทำอาหารรับประทานที่บ้านแล้วไปปฏิบัติศาสนกิจในยามเย็น รวมทั้งเสียงสวดอาซาน กับการขยับก้าวของชีวิตอื่นที่ไม่ใช่มุสลิมในประเทศบรูไน ภาพลักษณ์เหล่านี้ทำให้เห็นเป็นวิถีพหุวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับคน ภายใต้ความแตกต่างและในความแตกต่างนั้นได้ส่งผลเป็นกลไกร่วมของการอยู่ร่วมกันบนวิถีทางศาสนา ความเชื่อ และชาติพันธุ์ รวมทั้งภายใต้ความแตกต่างหลากหลายเกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขของชีวิตที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ชาวมลายู ชาวจีน ชาวอินเดีย และชาวต่างชาติที่มาพำนัก

อาศัยอยู่ชั่วคราวสะท้อนให้เห็นเป็นมิติของความหลากหลายชัดเจน ทำให้เห็นว่าในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ความแตกต่างหลากหลายนัยหนึ่งเป็นความแตกต่าง แต่อีกนัยหนึ่งเหมือนเป็นการอยู่ร่วมกันภายใต้ความเป็นไปได้ ทั้งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เป็นพัฒนาการร่วมกันของสังคมและกลไกทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาความเป็นพหุวัฒนธรรมในองค์รวมที่นอกเหนือจากประเด็นการวิจัยทั้งในส่วนของการวิจัยเพื่อรองรับการเรียนรู้พหุวัฒนธรรมในเชิงชาติพันธุ์เฉพาะตามกรณีศึกษาอันหมายถึง มลายู และจีนซึ่งอาจเชื่อมไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ได้แก่ ชาวอินเดีย ชาวไทยผู้ประกอบอาชีพ ตั้งถิ่นฐานในบรูไน ฟิลิปปินส์ ต่อประเด็นความเป็นพหุวัฒนธรรม ทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวิถีทางวัฒนธรรมความเชื่อ

2. ควรศึกษาแนวทางหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมหรือสร้างความเป็นพหุวัฒนธรรมในองค์รวมเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมหรือชุมชนในองค์รวม

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community” ได้รับงบประมาณสนับสนุนโดย สถาบันวิจัยพระพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มี พระราชวรเมธี, รศ.ดร. เป็นหัวหน้า โครงการวิจัย คณะผู้วิจัยขอกราบขอบคุณทุกภาคส่วนทั้งในส่วนของผู้บริหารมหาวิทยาลัยที่จัดสรรงบประมาณอุดหนุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และมหาวิทยาลัย นักวิชาการในประเทศต่าง ๆ คือ ลาว กัมพูชา ไทย เมียนมาร์ บรูไน สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม อินโดนีเซีย ที่สนับสนุนและให้ข้อมูลสำหรับการวิจัยในขั้นตอนต่างๆ ที่สามามารถวิเคราะห์ผลและนำเสนอจนแล้วเสร็จได้เป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง

ดลมนรรจ์ บากา และชัยวัฒน์ มีสันฐาน. (2557). *ประวัติศาสตร์บรูไน.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ดลยา เทียนทอง. (2557). *บรูไน.* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2558). การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อจัดทำแนวทางการดำเนินงานความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ในประเทศอาเซียนที่กลุ่ม ปตท. ดำเนินธุรกิจ (กัมพูชา สปป.ลาว บรูไน มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์). *รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report).* กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สามารถ ทองเผือ. (2557). อิสลามการเมืองในการบริหารรัฐสุลต่านบรูไนดารุสซาลาม. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 174-185.

ประชาไท. (24 ตุลาคม 2553). *สุลต่านบรูไนเตรียมใช้กฎหมายชารีอะห์เป็นกฎหมายอาญา.* เรียกใช้เมื่อ 15 June 2016 จาก ประชาไท:http://prachatai.com/journal/2013/10/49388

มติชนออนไลน์. (30 เมษายน 2557). สุลต่านบรูไนประกาศใช้ "กฎหมายชารีอะห์" 1 พ.ค.นี้. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2559 จาก Matichon online:http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1398847170

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. (05 พฤษภาคม 2557). เป็นเรื่อง! คนดังทั่วโลกแห่ “คว่ำบาตร”เครือโรงแรมของกษัตริย์บรูไนตอบโต้ “กฎหมายชารีอะห์”. สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2559 จาก ASTV ผู้จัดการออนไลน์: http://www.manager.co.th/Around/ViewNews.aspx?NewsID=9570000049801

Banks, J.A. (1994). *An Introduction to Multicultural Education.* Boston: Allyn and Bacon.

Kymlicka, Will**.** (1998) “American Multiculturalism in the international arena.” *Dissent* (Fall): pp. 73-79.

IBRD/The World Bank. (2007). *Building Knowledge Economies: Advanced Strategies for Development.* Washington, D.C.: The World Bank.

International Religious Freedom Report 2007, BUREAU OF DEMOCRACY, HUMAN RIGHTS, AND LABOR https://www.state.gov/j/drl/rls/irf/2007/90130.ht. Retrieved 17 January 2018.

Marie-Sybille de Vinne. (2015). BRUNEI From the Age of Commerce to the 21st Century. Singapore: Markono Print Media Pte Lld.

Ministry of Foreign Affairs and Trade (Brunei). (2014). *Brunei-China Relations*. Archived from the original on 22 February 2014. Retrieved 17 February 2014.

Prashanth Parameswaran (9 November 2012). "China, Brunei: ties that bind". Asia Times Online. Retrieved 17 February 2014.

Robotham, D. (2005). *Culture, Society and Economy: Bringing Production Back in.* London: SAGE.

Saxena, Mukul (2006) *Multilingual and multicultural identities in Brunei Darussalam.* In: Tsui , Amy B. M. and Tollefson, James W., (eds.) Language policy, culture and identity in Asian contexts. London, England: Lawrence Erlbaum. ISBN 1410614522

Schultz, F. (2002). *(Ed.) Multicultural Education 02/03.* U.S.A.: McGraw Hill.

อาณาบริเวณศึกษาเวียดนาม:

การสะท้อนคิดความเป็นนักวิชาการมืออาชีพในเวทีวิชาการนานาชาติ

Vietnamese Area Studies: Reflections on Professional Academics in the International Conference

อาณาบริเวณศึกษาเวียดนาม: การสะท้อนคิดความเป็นนักวิชาการมืออาชีพในเวทีวิชาการนานาชาติ

Vietnamese Area Studies: Reflections on Professional Academics in the International Conference

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของการเดินทางในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เพื่อร่วมจัดและเสนอผลงานในงานประชุมสัมมนาทางวิชาการนานาชาติที่สถาบันการศึกษาในเวียดนาม ใช้การเขียนจากประสบการณ์จริงในการปฏิบัติ การศึกษาเชิงพื้นที่ การสังเกต และการสัมภาษณ์ ผลที่ได้เป็นการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ตรงจากคณะผู้เข้าร่วมงานในฐานะนักวิชาการ ที่สะท้อนลักษณะของความมีวินัย ตรงต่อเวลา และรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ผ่านการถาม ศึกษา สังเกต และการจดบันทึกในพื้นที่จริง โดยลักษณะดังกล่าวมีทั้งนักวิชาการชาวไทยผู้ร่วมคณะ และนักวิชาการจากนานาชาติ อาทิ สิงคโปร์ ญี่ปุ่น ไต้หวัน และชาวเวียดนาม

คำสำคัญ: นักวิชาการมืออาชีพ, อาณาศึกษาบริเวณเวียดนาม, การสะท้อนคิด

Abstract

This academic article is a reflection from the experience of educational traveling at the Socialist Republic of Vietnam as the co-organizer and to present at international academic seminars in Vietnamese Higher Education Institutes, action writing from real experience, area studies, observation and interview were used for data collection. Results indicated from reflection of direct experience of the participants as academics that reflected the nature of discipline, punctuality and love of continue learning through asking, studying, observing and taking notes in the real field study with both Thai and international academics and faculty members such as Singapore, Japan, Taiwan and Vietnamese.

Keywords: Professional Academics, Vietnamese Area Studies, Reflections

บทนำ

กิจกรรมเชิงวิชาการระหว่างประเทศเริ่มต้นขึ้นในระหว่างวันที่ 6-9 ธันวาคม 2561 โดยในวันที่ 6 ธันวาคม 2561 พระราชวรเมธี, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร และรักษาการผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนนศึกษา ได้มอบหมายพระศรีธวัชเมธี รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา เป็นผู้แทนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศูนย์อาเซียนนศึกษา เป็นหัวหน้าคณะพร้อมผู้บริหารคณาจารย์ร่วมงานสัมมนา นำเสนองาน และร่วมลงนาม MOU กับมหาวิทยาลัย Thu Dau Mot University-Trường Đại Học Thủ Dầu Một และภาคีมหาวิทยาลัยอื่น ๆ MOU, MCU (Thailand) & TDMU & USSH (Vietnam-เวียดนาม) & Hiroshima University (Japan) & National Chi Nan University (Taiwan-ไต้หวัน) Nation Cheng Kung University (Taiwan-ไต้หวัน) & Nanyang Technological University (Singapore-สิงคโปร์) เป็นต้น

ในการเดินทางมีผู้เขียนหรือ ดร.ลำพอง กลมกูล ผู้อำนวยการส่วนวิจัย สารสนเทศ และบริการวิชาการ เป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวกแก่คณะ ที่เป็นหัวหน้าคณะและเป็นผู้ประสานงานหลัก เป็นผู้เข้าร่วมประชุม และเป็นวิทยากรรับเชิญ (Keynote Speaker) นอกจากนี้ผู้บริหาร จากวิทยาเขตสุรินทร์ (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ,ผศ.ดร./ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม) วิทยาเขตอุบลราชธานี (พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ผศ.ดร/พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺโน, ผศ.ดร.) วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ, อาจารย์นภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์ อาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วัดไร่ขิง จ.นครปฐม (พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.) คณะสังคมศาสตร์ (ผศ.พระคมสัน ฐิตเมธโส, พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, ผศ.ดร., พระวีรศักดิ์ ปุกคำ, *พระมหานิมิตร* ธีรปญโญ) คณะมนุษย์ศาสตร์ (Dr.Bunthita Thiratitsakul) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ (รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า) โรงพยาบาลนางรอง จ.บุรีรัมย์ (ดร.ปทมพร อภัยจิตต์) และช่างกล้องฝีมือดีบัณฑิตหนุ่มด้านคอมพิวเตอร์จากอินเดีย พระอาทิตย์ ศรีพารัตน์ กัลยาณมิตรจากวัดประยุรวงศาวาส ทั้งหมดจึงเป็นผู้ร่วมเดินทางในคณะของเราตลอดการเดินทางในระยะเวลาของการเข้าร่วมประชุมสัมมนาและการศึกษาดูงาน ในการเข้าร่วมสัมมนานานาชาติและนำเสนอผลงานในระดับนานาชาติ The 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018 ที่ Thu Dau Mot University-Trường Đại Học Thủ Dầu Một (https://tdmu.edu.vn/) ประเทศเวียดนาม

ในการเขียนครั้งนี้ สิ่งที่อยากนำมาเล่าคือความเป็นนักวิชาการมืออาชีพ หรือบุคลิกภาพแบบวิชาการ โดยสืบเนื่องจากได้ลงพื้นที่วิจัยเกี่ยวกับประเทศ CLMV เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัยในเรื่อง ***" Trends of Educational Management for Unity and Peace in ASEAN Community"*** โดยประเทศเวียดนามเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่ม 10 ประเทศที่ต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย และทำให้ต้องเดินทางสู่ประเทศเวียดนาม ทำให้เป็นที่มาของการเดินทางของคณะพวกเราได้อีกหลายครั้ง อันเป็นกิจกรรมร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และต่อเนื่องด้วยงานสัมมนา ที่ผ่านมา พร้อมกับคณาจารย์ นิสิต พร้อมผู้ร่วมเดินทางจากมหาวิทยาลัยทั้งหมดดังปรากฏ ร่วมกันดังที่ยกมา

ในฐานะนักวิจัยจุดเริ่มต้นของการสร้างสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม

ในระหว่างเดือนกันยายน 2560 คณะนักวิจัย “รูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมอาเซียนในกลุ่มประเทศ CLMV” อันมีพระราชวรเมธี,รศ.ดร. เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ได้งบประมาณทุนมุ่งเป้าประจำปีงบประมาณ 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จึงทำให้ต้องลงพื้นที่วิจัยคือประเทศเวียดนาม ผ่านการประสานทาง E-mail จนได้ข้อสรุปพร้อมการเดินทาง โดยท่านแรกที่เรานัดพบและขอสัมภาษณ์ Prof. Dr. Le Manh That ผู้บริหารระดับสูงจากมหาวิทยาลัย Vietnam Buddhist University ทำให้พวกเราคณะนักวิจัยขณะนั้นได้ข้อมูลมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย พร้อมกับข้อมูลประสบการณ์เชิงพื้นที่ในเวียดนาม

ภาพที่ 1 เหตุการณ์เมื่อ 9 กันยายน 2560 คณะนักวิจัยศูนย์อาเซียนศึกษาได้มีโอกาสสัมภาษณ์ Prof.Dr. Le Manh That จาก Vietnam Buddhist University เกี่ยวกับการเรียนรู้วัฒนธรรมเวียดนาม (ที่มา: คณะนักวิจัย)

จากนั้นเหตุการณ์เนื่องต่อในการเดินทางครั้งนั้น ได้ประสานข้อมูลกับอาจารย์ท่านหนึ่งที่ประเทศไทยพร้อมข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ไทยศึกษาในประเทศเวียดนาม ที่ครั้งหนึ่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้เคยมาเริ่มไว้และเห็นว่าเจริญก้าวหน้า คณะนักวิจัยจึงประสานเข้าพบ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยด้วย จึงได้พบกับ Prof. Dr. Hoang Van Viet ซึ่งเป็นผู้บริหารศูนย์ไทยศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งชาติโฮจิมินห์ ในพบครั้งนั้นเป็นการเยี่ยมชมศูนย์ไทยศึกษา และสัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัยในส่วนของการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม แต่จากการพูดคุยในครั้งนั้นได้คุยกันในสาระอื่น คือการตกลงร่วมกันในการทำงานสัมมนา และทางศูนย์อาเซียนศึกษาได้ร่วมนำพานิสิตเข่ารวมศึกษาแลกเปลี่ยนในงานสัมมนาที่จะเป็นภาคีร่วมจัดด้วย ซึ่งในวันนั้นเป็นการคุยกันคร่าว ๆ เกี่ยวกับแนวทางและความเป็นไปได้

ภาพที่ 2 เหตุการณ์เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2560 คณะนักวิจัยได้เข้าพบและสัมภาษณ์ Prof.Dr. Hoang Van Viet, Director of Thai Centre, ทีมงานและบุคลากรของศูนย์ไทยศึกษา ที่ University of Social Sciences and Humanities เกี่ยวกับการเรียนรู้วัฒนธรรมเวียดนาม ทำความตกลงจัดบริการวิชาการ งานวิจัยและสัมมนาร่วมกัน (ภาพ: ผู้เขียน)

สัมมนาทางวิชาการและนิสิตอาเซียนย่างไปสู่การ MOU

จากนั้นเมื่อกลับมาแล้วก็ได้ลงรายละเอียดผ่านการสื่อสารทาง Email จนกระทั่งได้ข้อสรุปการจัดสัมมนา ระหว่างวันที่ 4-5 กันยายน 2561 ทางศูนย์อาเซียนจึงได้เตรียมโครงการ รายงานผู้บริหาร และกำหนดโครงการ เพื่อสานต่องานร่วมกันระหว่างศูนย์ไทยศึกษา ของ University of Social Sciences and Humanities

ทางศูนย์อาเซียนศึกษาจึงได้ดำเนินการดำเนินกิจกรรมร่วมใน 2 ส่วน โดยที่ในส่วนแรก คือ การเข้าร่วมกิจกรรมจัดโครงการสัมมนา ภายใต้สาระเรื่อง “Vietnam and Thailand: Regional Cultural Dialogue” มีการนำคณาจารย์เข้าร่วมเสนองานใน 3 เรื่อง ประกอบด้วย เรื่องที่ 1 คือ "Buddhist Economics for Sustainability Development in Thai Society" เรื่องที่ 2 คือ “Theravada Buddhism: Gender’s Right and Ordination in Thai Society” และเรื่องที่ 3 คือ “The Helping Amelioration in Theravada Buddhist Philosophy” และในส่วนที่สอง คือ การจัดทำโครงการนิสิตอาเซียน โดยจัดโครงการพานิสิตจากวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ เข้าร่วมสัมมนาเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ทางด้านอาเซียนศึกษา และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในกรอบของประเทศอาเซียน ซึ่งในครั้งนั้นมีคณาจารย์จำนวน 5 ท่าน มีนิสิต จำนวน 15 รูป/คน เข้าร่วมโครงการอาทิ คณาจารย์จากวิทยาลัยเขตเชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย วิทยาลัยสงฆ์พุทธ ชินราช วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี (วัดไร่ขิง) จ.นครปฐม คณะครุศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น โดยที่ในการเข้าร่วมโครงกรสัมมนาคณาจารย์เสนองาน และนำนิสิตแลกเปลี่ยนเสริมสร้างประสบการณ์ในการสัมมนา และอีกทั้งนำพานิสิตเรียนรู้ในเชิงอาณาบริเวณศึกษา (Area Studies) เสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรงกับนิสิตในหลายแหล่งทางวัฒนธรรม ศาสนาและประวัติศาสตร์นัยหนึ่งเป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ นัยหนึ่งเป็นการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ในแบบอาณาบริเวณ อาทิ พิพิธภัณฑ์

ประวัติศาสตร์แห่งชาติเวียดนาม การศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่ในวัดพุทธเถรวาท และมหายาน รวมไปถึงอุโมงค์กู๋จี ที่เนื่องด้วยประวัติศาสตร์เวียดนามสมัยใหม่ และสงครามเวียดนาม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างทักษะให้กับนิสิตของมหาวิทยาลัยเราภายใต้โครงการในช่วงเวลานั้นกับพื้นที่ประเทศเวียดนาม

ภาพที่ 3 เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2561 คณะของคณาจารย์ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาในงาน Seminar on International Workshop Vietnam and Thailand the Regional Cultural Dialogue, University of Social Sciences and Humanities, Vietnam National University, Ho Chi Minh City, Vietnam (USSH, VNU-HCM) จากเครือข่ายทางวิชาการที่เริ่มต้นจากการเก็บข้อมูลทำวิจัยในช่วงเดือนกันยายน 2561 ที่ผ่านมา

ในการเข้าร่วมสัมมนาเมื่อ 14-15 กันยายน 2561 ในฐานะภาคีร่วมจัด ได้มีประสงค์จะจัดสัมมนาและสร้างเครือข่ายทางวิชาการได้ ประสานกับคณะของพวกเราเพื่อประชุมและนัดพบพร้อมไปดูสถานที่ ทางคณะจึงได้ปรึกษาและแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยคณะแรกนำนิสิตทั้งหมดไปศึกษาเชิงพื้นที่ในแหล่งประวัติศาสตร์อุโมงค์กู๋จี ส่วนคณะที่ 2 ไปประชุมร่วมกับผู้บริหารของมหาวิทยาลัยถูเหยาหมต (Thou Dau Mot University) เข้าร่วมประชุมวางแนวทาง และข้อตกลงเบื้องต้น โดยมีแนวทางหลัก ๆ คือ การทำ MOU ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัย และเป็นภาคีร่วมจัดงานประชุมสัมมนานานาชาติ รวมไปถึงการนำคณาจารย์เข้าร่วมเสมองานทางวิชาการในการประชุมสัมมนานี้ โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นภาคีร่วมจัดไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายจากการเข้าร่วมเสนองาน โดยการพูดคุยเป็นการกำหนดช่วงเวลาและข้อสรุปอันเป็นแนวทางร่วมกันเพื่อนำไปสู่การจัดสัมมนาดังกล่าว ซึ่งจะจัดขึ้นในปลายปีคือระหว่างวันที่ 6-7-8 ธันวาคม พ.ศ.2561

ภาพที่ 4 ประชุมร่วมกับคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย Thu Dau Mot University (ภาพ: ผู้เขียน)

เมื่อประชุมเสร็จพวกเราได้ถูกนำพาไปทัศนศึกษายังวัดสำคัญของเมือง Thu Dau Mot มีพระพุทธรูปเป็นพระนอนสีขาวที่เป็นเอกลักษ์ที่วัดโค่ยคัน (Hoi Khanh Pagoda) อันเป็นวัดประจำจังหวัดบิญห์เยือง (Binh Duong) และที่เคารพสักการะของชาวเวียดนามที่นับถือพระพุทธศาสนา จากนั้นไปยังร้านอาหารที่ทางเจ้าภาพได้จัดเตรียมไว้เพื่อการเลี้ยงรับรอง พร้อมเมนูเป็นอาหารเวียดนาม จากข้อมูลร้านเห็นว่า เป็นร้านที่จำลองรูปแบบมาจากพระราชวังในเมืองเว้ ของเวียดนามตอนกลาง ส่วนเมนูอาหารและการพูดคุยบนโต๊ะนั้นเป็นการพูดคุยกันในแบบผ่อนคลาย พร้อมการแนะนำเมนูอาหารให้กับพวกเรา จนกระทั่งภารกิจการรับประทานอาหาร และการประชุมพูดคุยในครั้งกระนั้นก็เรียบร้อยด้วยดี เครือข่ายเกิดขึ้น ผลของการประชุมพูดคุยได้ข้อสรุปร่วมกัน และเมื่อรับประทานอาหารเสร็จทางมหาวิทยาลัยได้จัดรถ นำไปส่งร่วมกับคณะใหญ่ที่อุโมงค์กู่จี สมทบกับคณะคณาจารย์และนิสิตและเดินทางกลับ จากนั้นจึงได้ประสานข้อตกลงร่วมกันพร้อมกับการเสนอสภาวิชาการเพื่อขออนุมัติ ในการจัดลงนาม MOU และนำคณาจารย์เข้าร่วมเสนองานที่จะมีขึ้น ซึ่งในที่ประชุมก็ได้ชี้แจงและผ่านการประชุมได้อย่างเรียบร้อยด้วยดี

ภาพที่ 5 เป็นเหตุการณ์เมื่อ 2 พฤศจิกายน 2561 เป็นผู้แทนส่วนงานศูนย์อาเซียนศึกษา ร่วมประชุมและชี้แจงสภาวิชาการ ครั้งที่ 10/2561 ในวาระ 4.1 (ร่าง) การทำ MOU ของศูนย์อาเซียนศึกษา มจร กับ Thu Dau Mot University-Trường Đại Học Thủ Dầu Một, [https://tdmu.edu.vn/] ประเทศเวียดนาม ณ ห้องประชุม 401 สำนักงานอธิการบดี มจร จ.พระนครศรีอยุธยา โดยจะมีพิธีลงนาม และนำคณาจารย์ในนามศูนย์อาเซียนศึกษา เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการในระดับนานาชาติ (International Conference) ที่ Thu Dau Mot University, Bình Dương, Vietnam ระหว่าง 7-8 ธันวาคม พ.ศ.2561 ต่อไป (ภาพ: ผู้เขียน)

MOU และงานสัมมนานานาชาติอีกครั้ง

เมื่อได้บทสรุปที่ชัดเจนอันเป็นแนวทางแล้วการเตรียมความพร้อม เช่น การซื้อตั๋วเครื่องบิน การประสานผู้ลงนาม การร่างข้อตกลงระหว่างมหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัย ผู้ลงนามประสานกันจนกระทั่งได้ข้อสรุปของการเดินทางพร้อมคณาจารย์อันเป็นเครือข่าย จึงเป็นบทสรุปของการเข้าร่วมสัมมนา ดังปรากฏที่คณะนักวิจัย คณาจารย์ผู้บริหารและนิสิต โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนหลักคือ การทำ MOU ร่วมกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังปรากฏเป็นข้อมูลในการร่วมประชุมสัมมนาอันประกอบด้วย MCU (Thailand) & TDMU & USSH (Vietnam-เวียดนาม) & Hiroshima University (Japan) & National Chi Nan University (Taiwan-ไต้หวัน) Nation Cheng Kung University (Taiwan-ไต้หวัน) & Nanyang Technological University (Singapore-สิงคโปร์) ในสวนที่ 2 การนำเสนอผลงานทางวิชาการ ซึ่งคณะนักวิจัย คณาจารย์ และนิสิตจากประเทศไทยเราส่งบทความเข้าร่วมเพื่อนำเสนอทั้งหมด 13 เรื่อง ประกอบด้วย ***Reflection of Learning Experience on Thai Educational System of Vietnamese Students in Buddhist University*** (Assoc. Prof. Dr. Phra Rajvaramethi and other), ***Genital Malfeasances (Kāmesumicchācāra): The Poisonous Social*** (Dr. Phrapalad Somchai Payogo and others), ***Annam Nikaya Buddhism on Vietnamese Style in Thailand: History and Development*** (Asst. Prof. Dr. Phra Raphin Buddhisaro and others), ***Usage of Policy and Provision of Welfare for Persons with Disabilities in Thai Society***

(Phrabaideka Suphot Ketnakorn (Tapasilo) and other), ***Society be Livable with Buddhist Path*** (Asst. Prof. Dr.Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripaññ̃o (Kattiyang) and others) , ***Buddhism and Hidden Economy Distribution*** (Asst. Prof. Dr. Phrakhrusophonphutthisat, Asst. Prof. Phra Komsan Jalearnwong, and others), ***Strengthening the Consciousness of Good Citizenship Along the Line of Buddhist Youth*** (Asst. Prof. Phramaha Phanuwat Sankham, Phrakrusangkarak Suphanut Puriwattano and Silawat Chaiwong), ***Development of Causal Model for Sustainable Employee Engagement with Buddhist Psychological Traits*** (Bundhita Thiratitsakun), ***Positive Reinforcement of Coping and Obstruction of Women*** (Napatsorn Mohprasit and others), ***A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham*** (Asst. Prof. Dr. Phrakhruthammathorn Siriwat Siriwattano), ***Buddhism and Child Psychology Development*** (Assoc. Prof. Dr. Wasana Kaewla, Asst. Prof. Dr. Phrakhru Pariyatwisuttikhun and Dr.Thanarat Sa-ard-iam), ***Palliative care and End of Life care in Nangrong Hospital, Buriram Province, Thailand*** **(**Dr**.**Patthamaporn Apaijitt**)**, ***No Tolerance no Peace no Harm, no Peace: Managing Internal Conflicts to Lasting Peace*** (Phra Weerasak Teerungguro and Phramaha Nimit Chankhoom) สำหรับในส่วนที่ 3 การเสวนาทางวิชาการ โดยผู้เขียนได้รับเชิญให้พูดเป็น Keynote Speaker ในประเด็น “Universities toward Industrial Revolution 4.0” ในการประชุมด้วย

ส่วนที่ 1 การลงนามทำ MOU โดยมีพระศรีธวัชเมธี (รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา) เป็นผู้แทนมหาวิทยาลัย ในนามพระ พระราชวรเมธี,รศ.ดร.,(รก.ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา) เป็นผู้ลงนาม (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

ส่วนที่ 2 การนำเสนอผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ ร่วมกับคณาจารย์และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งจากประเทศเวียดนามและประเทศภาคีของการสัมมนา ทั้งไต้หวัน ญี่ปุ่น ประเทศไทยและสิงคโปร์ เป็นต้น (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

ส่วนที่ 3 การเสวนาทางวิชาการในประเด็น “Universities toward Industrial Revolution 4.0” ที่ประกอบด้วยนักวิชาการจากประเทศไทย สิงคโปร์ และเวียดนาม บนการเสนอประเด็นคิดทางวิชาการในครั้งนี้ (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

ในการเข้าร่วมประชุมสัมมนาถือว่าผ่านไปด้วยความเรียบร้อยดี ทั้งในส่วนของผู้จัดและภาคี รวมทั้งผู้เข้าร่วมสังเกตได้จากการเลี้ยงขอบคุณต่อคณะผู้เข้าร่วมนำเสนองาน รวมทั้งสังเกตจากคณะผู้ร่วมเดินทางจากประเทศไทยที่ดำเนินการประสานอำนวยการโดยศูนย์อาเซียนศึกษา ได้ข้อสรุปเป็นที่น่าประทับใจ และเป็นความสนุกสนานเป็นกันเองในแบบวิชาการ และการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากประเทศไทย เพราะผู้ที่ร่วมเดินทางประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อย 3 ส่วน คือ คณาจารย์ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ และเชื่อได้เลยว่าจะเป็นประสบการณ์และการเรียนรู้ที่น่าทรงจำและเป็นความประทับใจ ซึ่งในการเดินทางครั้งนี้ก่อนการเดินทางได้มีเหตุการณ์ที่ต้องประสาน ทำความเข้าใจ และชี้แจง และอีกหลายเหตุการณ์ในการเดินทางต้องประสบกับการต้องตัดสินใจ และประสานงานให้เกิดความเลื่อนไหลของการทำงานและการประสานในองค์รวม ซึ่งทุกอย่างผ่านไปด้วยดี และเรียบร้อยด้วย แต่สิ่งหนึ่งที่น่าประทับใจ และเป็นความทรงจำร่วมต่อผู้ร่วมเดินทาง ซึ่งจะได้ถอดความออกมาเป็นความประทับใจ หรือองค์ความรู้ร่วมจากการเดินทางก็คงไม่ผิดเสียทีเดียว ซึ่งจะได้นำเล่าแบ่งเป็นประสบการณ์ร่วม

ความเป็นนักวิชาการมืออาชีพ

จากจำนวนคณาจารย์ที่ร่วมเดินทางรวม 18 ชีวิตให้ได้ข้อสรุปร่วมของการเดินทางที่น่าประทับใจที่ว่า ทุกท่านคือนักวิชาการ นักวิจัย และผู้ที่แสวงหาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถสะท้อนคิดถอดเป็นบทเรียนรู้ ร่วมกันได้ ในความเป็นนักวิชาการมืออาชีพ มีลักษณะและเอกลักษณ์เชิงบุคคลที่น่าประทับใจ จึงอยากนำมาเล่าแบ่งปันจากการสังเกตและพบเห็นกับบุคคลรวมคณะในหลากหลายอิริยาบถ เป็นการเรียนรู้ ประสบการณ์ และการเดินทางที่น่าประทับใจ ดังนี้

1. วินัยทางสังคม กล่าวคือ ทุกท่านเมื่อแจ้งกำหนดการ แจ้งรายละเอียดพร้อมข้อมูลทั้งในส่วนของบทความการส่งบทความเข้าร่วมนำเสนอ และรายละเอียดอื่น ๆ การจองตั๋ว การบริหารค่าดำเนินการส่วนกลาง ทุกท่านก็ร่วมปฏิบัติด้วยความรวดเร็วและมีส่วนร่วมอย่างทันท่วงที ทำให้การบริหารในองค์รวม การตัดสินใจ การประสานงานเป็นไปด้วยความลงตัว ง่ายต่อการตัดสินใจ และได้บทสรุปร่วมกันในการนำเสนองานดังกล่าวอย่างที่ปรากฏ ดังปรากฏบุคลิกภาพดังกล่าวในงานเขียนของอุษา เรืองศิลป์วิไล (2560 : 276-288) เรื่อง “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัล” ที่เสนอผลการศึกษาไว้ว่า **“ที่มีวินัยมีสัมมาคารวะมีความรับผิดชอบมีการปรับเปลี่ยนตัวเองในการเข้าสังคมมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีมีบุคลิกภาพที่ดีมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอและมีทักษะการสื่อสารที่ดี”** หรือในงานของมาลินี สายก้อน และ ไพฑูรย์ อินต๊ะขัน (2555 : 77-86) ที่สะท้อนผ่านการศึกษา “คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์” ที่ให้ข้อมูลผลได้ว่าถึงสิ่งที่คาดหวัง “มีความรับผิดชอบ...และมีระเบียบวินัย” ดังนั้นความมีวินัยจึงเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความเป็นนักวิชาการที่ต้องมีต่อสังคมด้วยเช่นกัน

2. วินัยทางวิชาการ ความเป็นนักวิชาการคือองค์ความรู้ การจัดเตรียมข้อมูลในองค์ความรู้นั้น รวมไปถึงความตรงต่อเวลา แปลว่าการส่งบทความมีเงื่อนไขและความจำกัดในช่วงเวลาเมื่อกำหนดส่งทุกท่านก็พร้อมส่ง พร้อมปฏิบัติตาม เพื่อให้สอดคล้องกับการประสานงานที่ปลายทางระหว่างมหาวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัย เมื่อต้นทางชัดเจนในการส่ง ถึงเวลาจัดส่งอย่างพอเหมาะพอดี ทำให้การบริหาร ประสานงานในทางวิชาการลงตัว และได้ผลงานครบถ้วนของคณาจารย์นักวิชาการ โดยการประสานงาน และอำนวยความสะดวกระหว่างวันจนกระทั่งได้บทความมาร่วมนำเสนอทั้งหมด 13 บทความ ด้วยความเป็นผู้มีวินัยทางวิชาการ คือวินัยในเรื่องเวลาตามกำหนดการ และวินัยในองค์ความรู้ทางวิชาการของแต่ละท่านที่มีอยู่อย่างพร้อมมูลและเป็นส่วนสำคัญของการเขียนผลงานทางวิชาการเพื่อนำเสนอทั้งในส่วนพระพุทธศาสนา การศึกษา และสาธารณสุขตามความรู้ความสามารถของแต่ละท่าน ซึ่งสะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาปัญญาอันสอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในงานวิจัยของ **อัมพร ภาวศุทธิ์ (2559 : 1154-1161)** เรื่อง *“การสื่อสารเพื่อพัฒนาปัญญา ในพระพุทธศาสนา”* ที่เสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาปัญญาไว้ว่า ***“เกิดขึ้นจากการทำให้เห็น พูดให้ฟัง สอนให้เข้าใจ เกิดการนำไปปฏิบัติและพัฒนา”*** **หรือในงานของ ปราณี อ่อนศรี (2557: 7-11)** จิตตปัญญาศึกษา : การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21” ที่เสนอเป็นแนวคิดในการพัฒนากระบวนการทางปัญญาและวิชาการ ***“เน้นการพัฒนาความคิด จิตใจ อารมณ์ภายในตนเองอย่างแท้จริง”***

3. ความเป็นนักวิชาการมืออาชีพและการเรียนรู้ตลอดเวลา เหตุการณ์ที่น่าประทับใจของการเดินทางเราจะพบว่าทุกท่านในฐานะนิสิตก็ดี อาจารย์ก็ดี นักวิจัยก็ดี ทุกท่านมีความรู้ และแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เช่น การออกสำรวจพื้นที่ทางศาสนาและวัฒนธรรม และการตื่นตากับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นการเรียนรู้ร่วม เรียกว่า ทำให้การเดินทางที่นอกเหนือจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการแล้ว ยังเป็นห้องเรียนขนาดใหญ่ในเชิงพื้นที่เวียดนาม ที่ทุกท่านเป็นทั้งผู้เรียนที่เรียนรู้ตลอดเวลา ที่ทั้งหมดเป็นครูในการแสวงหาองค์ความรู้มาแบ่งปันกันเล่าเรื่อง เป็นการแสดงออกถึงความเป็นมืออาชีพ ที่ทุกท่านจด บันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ ถามหาองค์ความรู้ แสวงหาข้อมูลเพื่อการเขียน เพื่อการบันทึกเล่าเรื่องในแบบวิชาการนับเป็นความเป็นนักวิชาการหรือนักแสวงหาข้อมูลอาชีพอย่างแท้จริง น่าประทับใจและน่าจดจำในการเดินทางร่วมในครั้งนี้ อาทิ รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ กับ ดร.ปทุมพร อภัยจิตต์ โรงพยาบาลนางรอง จ.บุรีรัมย์ ในฐานะนักเดินทางลายคราม ที่ให้ข้อมูลผสมผสานพื้นที่กับศาสตร์เชี่ยวชาญที่ผสมผสานกันอย่างลงตัว รวมทั้งเป็นผู้ที่ตื่นตะลึงกับข้อมูลใหม่อย่างต่อเนื่อง บันทึกข้อมูล บอกเล่าข้อมูลตลอดเวลา หรืออย่างหลวงพี่พระปลัดวีรศักดิ์ ธีรงฺกุโร และพระมหานิมิตร จันทร์คุ้ม สองพระหนุ่มอายุน้อย ที่ประหนึ่งเห็นอะไร “ว้าว” ตลอดกับประสบการณ์ใหม่ ๆ และการเรียนรู้ในพื้นที่จริงที่แปลก และต่างออกไป หรือพระเถระที่เข้าร่วมเดินทางจะพบว่า พระเถระทุกรูป เป็นพระผู้ใหญ่ เป็นนักวิชาการ เมื่อต้องมาลงพื้นที่แตกต่างทางกายภาพ และสถานภาพทางสังคม **“พระ-ฆราวาส”** ก็ปรับตัวอย่างเหมาะสมภายใต้แนวทาง **“อนุวัต”** ตามสถานการณ์ หรือปรับตัวตามสถานการณ์ของการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมภายใต้ข้อเท็จจริงและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป เป็นการปรับตัวภายใต้ความต่างต่อการเรียนรู้ เป็นการถอยเพื่อก้าว เพื่อการเรียนรู้ จึงได้ข้อสรุปว่า ทุกท่านเป็นนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นมืออาชีพอย่างแท้จริงในความเป็นผู้รู้และกำหนดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมร่วมกัน อาจเรียกได้ว่า **“ห้องเรียนที่เหมาะสม”** (สุสัณหา ยิ้มแย้ม และคณะ, 2558 :129-140) ซึ่งเป็นห้องเรียนที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของคณะผู้เรียนที่ร่วมเดินทางร่วมกันในครั้งนี้ด้วย

4. ภาวะผู้นำและผู้ตาม หมายถึง ในความเป็นนักวิชาการสิ่งที่สำคัญที่นอกเหนือจากการเป็นผู้มีความรู้แล้วคือการเป็นผู้นำในสถานการณ์ที่ต้องการการนำ หรือการเป็นผู้ตามในสถานการณ์ของการเป็นผู้ตาม กล่าวคือเมื่อต้องการการตัดสินใจร่วม การแสดงออกร่วม หรือการเป็นผู้ให้ข้อมูลร่วม นักวิชาการที่ร่วมเดินทางที่เต็มไปด้วยความรู้ ประสบการณ์ของการเดินทางก็สามารถแบ่งปัน เล่าเรื่อง และให้ข้อมูลได้อย่างน่าประทับใจ กับประสบการณ์ที่ผ่านมา สู่การเรียนรู้ร่วมในการเดินทางในครั้งนี้ นอกจากนี้ทุกท่านเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้บริหารส่วนงานภายใต้หน่วยงานของท่าน เช่น วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ซึ่งทุกท่านล้วนเป็นผู้บริหารแต่ในสถานการณ์ของการเป็นผู้ตามในเหตุการณ์นี้โดยศูนย์อาเซียนศึกษา ทุกท่านก็ตามภายใต้การบริหารของศูนย์อาเซียนศึกษาโดยความยินดี สะท้อนถึงความเป็นผู้นำในบทบาทของผู้ตามได้อย่างน่าประทับใจ ทำให้การเดินทางราบรื่น

เรียบร้อยและเป็นที่น่าประทับใจเป็นอย่างดียิ่ง รวมทั้งบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในส่วนของการบริหารงานและในส่วนของความร่วมมือทางวิชาการ และที่สำคัญได้องค์ความรู้ในเชิงพื้นที่เพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ถ้านำงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้มาเทียบเคียงในความเป็นผู้นำคงเรียกว่า *"ภาวะผู้นำเหนือผู้นำ แบบภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21"* (**ดาวรุวรรณ ถวิลการ**, 2558: 1-10) ที่เสนอภาวะการนำผ่านกระบวนการสร้างที่ว่า "การทำให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง....แสดงเป็นต้นแบบให้บุคลากรเป็นผู้นำตนเอง...สร้างรูปแบบความคิดในทางบวก..อำนวยความสะดวกให้เกิดภาวะผู้นำตนเอง..." เป็นต้น ซึ่งกระบวนการหรือรูปแบบเหล่านี้ถูกสร้างจากการและพบเห็นได้จากการเดินทางร่วมในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

จากการสะท้อนคิดในประสบการณ์ของการร่วมงานนำเสนองานในการสัมมนาทางวิชาการ ได้ข้อสรุปถอดบทเรียนความเป็นนักวิชาการมืออาชีพสิ่งที่สำคัญและจำเป็นคือ ความรู้ การสร้างสรรค์ความรู้ หรือกระบวนการในการพัฒนาปัญญา อันสัมพันธ์และสำคัญไปถึงความมีวินัยต่องาน ต่อตนเองและหมู่คณะ เมื่อผลิตงานสร้างสรรค์มาแล้วความตรงต่อเวลา ตามกำหนดการจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ รวมทั้งความเป็นผู้มีภาวะผู้นำ และผู้ตามในสถานการณ์และโอกาสนั้น ๆ ย่อมเป็นองค์ประกอบร่วมเหมาะสมด้วย

สรุปการพัฒนาสู่ความเป็นนักวิชาการมืออาชีพจากการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ

ประสบการณ์ของการลงพื้นที่ภาคสนามประเทศเวียดนามในหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมา รวมทั้งล่าสุดสามารถถอดบทเรียน ชุดการเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ว่านักวิชาการ หรือนักวิจัยเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งคือการเรียนรู้ตลอดเวลา เรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ กรณีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา และมหาวิทยาลัยที่จัดการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ จึงมีความสำคัญและมีความเป็นในฐานะที่เป็นองค์ความพระพุทธศาสนาและการเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านั้น รวมทั้งเป็นองค์ความรู้ทางวิชาการในฐานะที่เป็นกระบวนการทางวิชาการ ซึ่งในการเดินทางของคณาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยถือว่าประสบความสำเร็จด้วยดี ที่ได้ทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้ เผยแผ่พระพุทธศาสนา และสร้างงานการเรียนรู้ตลอดเวลา ดังนั้น ในความเป็นนักวิชาการมืออาชีพที่พบคือทุกท่านรักการแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ และนำความรู้เหล่านั้นเล่าเรื่อง นำเสนอ และแบ่งปันเป็นทั้งความรู้ในฐานะที่เป็นความรู้ เป็นองค์ความรู้ในฐานะที่เป็นกลไกของการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และพระศาสนา และเป็นองค์ความรู้ที่ตั้งขึ้นและต่อยอดให้กลายเป็นกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ทางสังคมต่อไป นับเป็นความประทับใจและบันทึกไว้เป็นการเดินทางและเรียนรู้ร่วมกับทุกท่านด้วยความเคารพ ในความเป็นนักวิชาการมืออาชีพที่ผสมรวมด้วยความเป็นผู้นำและผู้ตามที่งดงามน่าประทับใจ

รายการอ้างอิง

ดาวรุวรรณ ถวิลการ (2558). "ภาวนะผู้นำ" แบบภาวะผู้นำแห่งศตวรรษที่ 21". *วารสารบริหารการศึกษา.* 11 (2) กรกฎาคม-ธันวาคม 2558: 1-10.

ปราณี อ่อนศรี. (2557). "จิตตปัญญาศึกษา: การศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21". *วารสารพยาบาลทหารบก.* 15 (1) มกราคม-เมษายน 2557**: 7-11.**

มาลินี สายก้อน,ไพฑูรย์ อินต๊ะขัน. (2555). "คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาวิชาการบัญชีที่พึงประสงค์". *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.* (1) เมษายน-กันยายน 2555: 77-86.

สุสัณหา ยิ้มแย้ม และคณะ. (2558). "การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21". *พยาบาลสาร.* 42 (ฉบับพิเศษ), พฤศจิกายน 2558: 129-140

อัมพร ภาวศุทธิ์. (2559). "การสื่อสารเพื่อพัฒนาปัญญา ในพระพุทธศาสนา", *Veridian E - Journal,Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และ ศิลปะ.* 9 (3) กันยายน –ธันวาคม 2559: **1154-1161.**

อุษา เรืองศิลป์วิไล. (2560). "คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัล", *EAU Heritage Journal Social Science and Humanities*. 7(3) กันยายน-ธันวาคม 2560: 276-288**.**

Napatsorn Mohprasit and others, (2018). *Positive Reinforcement of Coping and Obstruction of Women*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University, Vietnam 7-8TH December 2018.

Bundhita Thiratitsakun,(2018). *Strengthening the Consciousness of Good Citizenship Along the Line of Buddhist Youth Development of Causal Model for Sustainable Employee Engagement with Buddhist Psychological Traits*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phra Rajvaramethi and others. (2018). *Reflection of Learning*

Experience on Thai Educational System of Vietnamese Students in Buddhist University. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phrapalad Somchai Payogo and others**.** (2018). *Genital Malfeasances (Kāmesumicchācāra): The Poisonous Social*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phra Raphin Buddhisaro and others. (2018). *Annam Nikaya Buddhism on Vietnamese Style in Thailand: History and Development*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phrabaideka Suphot Ketnakorn (Tapasilo) and other.(2018). *Usage of Policy and Provision of Welfare for Persons with Disabilities in Thai Society*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phrakhrusangharak Chakkit Bhuripañño (Kattiyang) and others**.** *Society be Livable with Buddhist Path.* Proceeding on The 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phramaha Phanuwat Sankham, Phrakrusangkarak Suphanut Puriwattano and Silawat Chaiwong**.** (2018). *Buddhism and Hidden Economy Distribution, Strengthening the Consciousness of Good.* Proceeding on the 1st

International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phrakhruthammathorn Siriwat Siriwattano, (2018), *A Society of Happiness: Following the Principle of Sadharanabhogidham.* Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Patthamaporn Apaijitt, (2018). *Palliative care and End of Life care in Nangrong Hospital, Buriram Province, Thailand*. Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Phra Weerasak Teerungguro and Phramaha Nimit Chankhoom. (2018). *No Tolerance no Peace no Harm, no Peace: Managing Internal Conflicts to Lasting Peace*. Proceeding on The 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

Wasana Kaewla, Phrakhru Pariyatwisuttikhun and Thanarat Sa-ard-iam, (2018). *Buddhism and Child Psychology Development.* Proceeding on the 1st International Annual Conference Southeast Vietnam Outlook 2018, Thu Dau Mot University,Vietnam 7-8TH December 2018.

สิงคโปร์:

พหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยว ในทรัพยากรทางศาสนา

Singapore: Cultural plurality to tourism management in religious resources

สิงคโปร์: พหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยว ในทรัพยากรทางศาสนา

Singapore: Cultural plurality to tourism management in religious resources

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเทศสิงคโปร์ในมิติของพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมสู่การจัดการท่องเที่ยวในทรัพยากรทางศาสนา ใช้การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในประเทศสิงคโปร์

ผลการศึกษาพบว่า สิงคโปร์ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายทั้งจีน อินเดีย และมลายู รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ไทย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และชาติตะวันตก ที่เข้ามาประกอบกิจการทำธุรกิจ โดยสามกลุ่มชาติพันธุ์หลักเป็นความหลากหลายที่มีเอกภาพ และการนับถือศาสนาที่แตกต่างทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม รวมทั้งการสร้างศาสนสถานเหล่านั้นในช่วงอาณานิคม เมื่อสิงคโปร์ได้กลายเป็นประเทศที่มีการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จ นำพาประเทศไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการท่องเที่ยว และมีการนำเสนอความแตกต่างทางวัฒนธรรมทางศาสนา โดยใช้ทรัพยากรทางศาสนา ทั้งวัดในพระพุทธศาสนา ทั้งในฝ่ายมหายานและเถรวาท เช่น วัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว ย่านชุมชนชาวจีน การนำเสนอชุมชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาซิกข์ และฮินดูและจัดให้มีการท่องเที่ยวในศาสนสถานเหล่านั้น รวมไปถึงชุมชนชาวมลายู และการนำเสนอทรัพยากรเป็นชุมมลายูและศาสนาสถานในศาสนาอิสลาม และคริสต์ เป็นต้น ซึ่งนับเป็นเอกภาพของการจัดการท่องเที่ยวที่สะท้อนความหลากหลายในมิติทางวัฒนธรรมและศาสนาดังปรากฏในประเทศสิงคโปร์ปัจจุบัน

คำสำคัญ : สิงคโปร์,พหุลักษณ์ทางวัฒนธรรม,ทรัพยากรทางศาสนา,การจัดการท่องเที่ยว

Abstract

This article aims to study Singapore in the dimension of cultural plurality towards tourism management in religious resources use the study from research papers, interviews and participatory observation in Singapore.

The study found that Singapore consists of diverse ethnic groups, including China, India and Malay, as well as other ethnic groups such as Thailand, Vietnam, Philippines, Indonesia and Western countries that comes into business today in which the three main ethnic groups are unity diversity and different religions including Buddhism, Christianity, Islam, as well as the creation of religious buildings during the colonial period when the situation changed, Singapore became a successfully managed country. Leading the country towards development in various

fields including tourism And there are religious cultural differences By using religious resources as a presentation in both Buddhist temples Both in the Mahayana and Theravada divisions, such as Wat Phra That Khiao Kaew Presentation of Indian Sikh Indian Community And Hindus, and organized religious tourism in those places Including the Malay community and the presentation of resources in the Malay community and religion, places of worship in Islam, etc., which is a unity of tourism management that reflects the diversity of cultural and religious dimensions as it appears in Singapore today.

Keywords: Singapore, Cultural Plurality, Religious Resources, Tourism Management

1.บทนำ

สิงคโปร์ เป็นประเทศที่ไม่มีเมืองหลวงอย่างเป็นทางการ ตั้งอยู่บริเวณปลายแหลมมลายู มีเนื้อที่เพียง 697 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรมากกว่า 5 ล้านคน สิงคโปร์เป็นประเทศที่มีทรัพยากรน้อย แต่มีการบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด ส่งผลให้ประเทศสิงคโปร์มีความเจริญก้าวหน้าเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ การเงินและการลงทุนของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สนามบินและระบบขนส่งภายในประเทศที่ทันสมัยสุดในภูมิภาค ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายได้สูง มีแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นจุดดึงดูดผู้คนจากทั่วโลก นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ยังเป็น **ศูนย์กลางการศึกษาในภูมิภาคเอเชีย เป็นต้น ในส่วนการท่องเที่ยว**จะพบว่าสิงโปร์เป็นประเทศที่ออกแบบการท่องเที่ยว จัดการท่องเที่ยวในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่มีการจัดการและออกแบบอย่างเป็นระบบ ซึ่งถูกจัดให้เป็น Hub ด้านการท่องเที่ยว และเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวประเทศต่าง ๆ ในเอเชียด้วย จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนเคยเดินทางไปประเทศสิงคโปร์ในหลาย ๆ ครั้ง เช่น ในบทบาทของนักวิจัยศึกษาวิจัยเรื่อง “Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community ” ได้มาสัมภาษณ์เก็บข้อมูลกับนักวิชาการชาวสิงคโปร์ Dr. David Huang Junsong ที่มหาวิทยาลัยนันยาง (Nunyang University) หรือเพื่อเปลี่ยนเครื่องไปเดินทางต่อไปยังอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน ทั้งให้เคยได้รับเชิญเป็น Keynote Speaker บรรยายพิเศษเรื่อง “Educational Development in ASEAN Countries:Reflection of Research Results” ทั้งส่งบทความเรื่อง "Natural Resource Management using Participatory Process of Youth Volunteer in Community" (2020) เพื่อเข้าร่วมนำเสนอ 8th International Conference on Recent Challenges in Engineering and Technology (https://www.icrcet.org/) ที่จัดขึ้นระหว่าง 30-31 มกราคม 2563 ที่ประเทศสิงคโปร์ ดังนั้นในการเดินทางในแต่ละครั้งจะพบเห็นความเปลี่ยนในเชิงกายภาพอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นภาพประทับใจต่อการจัดการและการพัฒนาประเทศที่

เป็นเกาะเล็ก ๆ แต่มีศักยภาพในการบริหารจัดการที่สูงอีกแห่งหนึ่งของประเทศ ซึ่งจะได้บันทึกเล่าแบ่งปันต่อไป

ภาพที่ 1 ผู้เขียนกับประสบการณ์ศึกษาเชิงพื้นที่สิงคโปร์ เก็บข้อมูลวิจัยเรื่อง "The trend of education in the ASEAN country" สัมภาษณ์ Dr. David Huang Junsong, ดร.เดวิด ฮวง [Reseach Scientist, Assistant Dean,Research Strategy, Office of Education Research (OER),] National Institute of Education, Singpapore (ภาพผู้เขียน 13-14 May 2559)

ในการเดินทางครั้งนั้นมีสมาชิกร่วมประชุมสัมมนาประกอบด้วย รศ.ดร.วาสนา แก้วหล้า แห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ร่วมนำเสนองานวิจัยเรื่อง “Process of the Community Economy Development based on Social and Cultural Capitals of Northeastern Regions’ Communities” พระปลัดวีรศักดิ์ ธีรงฺกุโร เลขานุการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแม่ชีนันทนัช ปัญญามณี (อัศดรศักดิ์) ส่งบทความร่วมนำเสนอเรื่อง “Vipassana Innovation From Beginning To Practicing Technics And Enlightenment Process For Suffering Releasing” ทั้งหมดเป็นกัลยาณมิตรทางวิชาการร่วมเดินทาง โดยแม่ชีเป็นลูกศิษย์ด้านการวิจัย ด้วยเมื่อ 2 ปีที่แล้วเคยไปบรรยายพิเศษรายวิชาวิจัย ขณะที่แม่ชีกำลังศึกษาปริญญาโท ที่วิทยาลัยบาฬีศึกษาพุทธโฆส จ.นครปฐม ทั้งได้เคยอำนวยความสะดวกผู้เขียนเมื่อคราวไปเชียงตุง พร้อมคณะ ระหว่างวันที่ 19-23 มีนาคม 2562 ในคราวต้องแวะไปกราบนมัสการเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมงุยเตาอู ท่าขี้เหล็ก (Meditation Center in Thakhilek) ตรงข้ามชายแดนจังหวัดเชียงราย ซึ่งแม่ชีก็เป็นผู้สนใจใฝ่ปฏิบัติธรรมในเครือข่ายสำนักปฏิบัติธรรมของวิทยาลัยบาฬีศึกษาพุทธโฆสอยู่ที่นั่น ส่วนการเดินทางไปนำเสนองานวิชาการคราวนี้ แม่ชีก็ได้เข้าร่วมงานและนำเสนอผลงานทางวิชาการในเวทีนานาชาติในครั้งนี้ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาและแนวปฏิบัติในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีสมาชิกร่วมเดินทางอีก 2 ท่าน คุณปัญนิษา จำรัสธนเดช ผู้เชี่ยวชาญชำนาญการประจำตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งคุณกนกคัคนางค พงศ์สถาพร (ที่ปรึกษาด้านการเงินและการลงทุนที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านธุรกิจส่งออก เทรนเนอร์ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพ) นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธจิตวิทยา คณะมนุษย์ศาสตร์ มจร ร่วมโครงการเสริมสร้างทักษะทางวิชาการนานาชาติ กับศูนย์อาเซียนศึกษา โดยได้ร่วมปฏิบัติหน้าที่เป็นพิธีกรและดำเนินการงานประชุมได้อย่างมืออาชีพ ในงานสัมมนาวิชาการนานาชาติในครั้งนั้น

ภาพที่ 2 คณะที่เข้าร่วมการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติที่สิงคโปร์ 8th International Conference on Recent Challenges in Engineering and Technology 30th – 31st January 2020, Singapore Click https://www.icrcet.org/ (ภาพ ผู้เขียน 31 มกราคม 2563)

จากประสบการณ์การเดินทางไปสิงคโปร์ในหลาย ๆ ครั้ง ในต่างช่วงเวลากัน สิงคโปร์จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความคุ้นชินในฐานะที่เป็นประเทศที่มีลักษณะร่วมกับประเทศไทย อยู่ในอาเซียนด้วยกัน และมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนานนับแต่สิงคโปร์ก่อตั้งเป็นประเทศ เมื่อ พ.ศ.2508 เมื่อผู้เขียนเดินทางไปในฐานะนักวิจัยจะพบเห็นความหลากหลายในวิถีชีวิตในองค์รวม ๆ ของประเทศ ซึ่งถูกจัดได้ว่าเป็นประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำในด้านต่างๆ ของเอเชีย ทั้งระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ความโดดเด่นที่น่าจดจำของประเทศสิงคโปร์อีกประการหนึ่งคือแหล่งทางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรม จากศาสนาที่สำคัญ ๆ ในหลายที่ ทำให้เห็นว่าในความหลากหลายแตกต่างในทางชาติพันธุ์และศาสนา แต่ก็มีเสน่ห์ที่ชัดเจนจากความแตกต่างนั้น ทำให้เห็นว่าเมื่อเดินทางมาแล้ว ควรประมวลเล่าแบ่งปัน เพื่อสะท้อนถึงประสบการณ์จากการเดินทางที่พบเห็น เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในวิถีทาง

ศาสนาที่มีเอกลักษณ์แต่ก็แตกต่างบนฐานของศาสนา รวมทั้งประเทศสิงคโปร์เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยว โดยส่วนหนึ่งมีฐานจากวัฒนธรรมชาติพันธุ์และศาสนาด้วย

2. พหุลักษณ์ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สิงคโปร์เป็นอีกประเทศที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ภาษา และศาสนา ดังมีข้อมูลว่าสิงคโปร์มีภาษาราชการถึง 4 ภาษาด้วยกัน คือ อังกฤษ มลายู จีนกลาง และทมิฬ ภาษาอังกฤษใช้ในวงการธุรกิจและการศึกษา ส่วนภาษาจีนกลาง เป็นภาษาที่มีการใช้ในการสื่อสารทางสังคมมากที่สุด เนื่องจากประชากรประกอบด้วยคนเชื้อชาติจีนมากกว่าครึ่ง สังเกตง่าย ๆ เมื่อสัมผัสดินแดนสิงคโปร์จะเห็นภาษาอย่างน้อย 3-4 ภาษาที่เป็นภาษาหลักและถูกใช้สื่อสารในพื้นที่สาธารณะ เช่น อังกฤษ จีน ภาษาบาฮาซ่ามลายู รวมไปถึงอักษรภาษาทมิฬ ที่มีพื้นถิ่นจากอินเดียตอนใต้ ส่วนศาสนามี ศาสนาพุทธ 33% ศาสนาคริสต์ 18.3% ศาสนาอิสลาม 14.7% ลัทธิเต๋า 10.9% ศาสนาฮินดู 5.1% ศาสนาอื่น ๆ 0.7% และไม่มีศาสนา 17% จากข้อมูลทำให้เห็นได้ว่าสิงคโปร์ประเทศที่เพิ่งก่อกำเนิด เมื่อประมาณ พ.ศ.2508 ได้ผสมรวมความหลากหลายไว้ ด้วยก่อนหน้านี้สิงคโปร์เคยเป็นอาณานิคมอังกฤษกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากดินแดนอาณานิคมของอังกฤษ เช่น จีน อินเดีย ได้ถูกนำมาเป็นแรงงานในดินแดนสิงคโปร์ด้วย เมื่อผสมรวมกับพื้นเมืองทั้งสยามพลัดถิ่น และมลายูพื้นถิ่น ทำให้เกิดความหลากหลาย ดังกรณีคำว่า บาบา ปานารากัน เป็นคำที่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการผสมผสานระกันระหว่างจีน มาลยู จีนอินเดีย เป็นต้น การผสมผสานรวมวิถีชีวิตในพื้นที่เดียวของประเทศสิงคโปร์ นัยหนึ่งผสมอีกนัยหนึ่งยังคงยึดมั่นอัตลักษณ์ของตัวเองไว้ ในส่วนของศาสนากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีศาสนาเป็นของตัวเอง กลุ่มประชากรที่มาจากอินเดีย นับถือศาสนาฮินดู ซิกข์ หรืออิสลาม แต่ในส่วนของมลายูเจ้าของพื้นที่เดิมก่อนหน้านี้เป็นอิสลาม ส่วนชาวจีนอาจเป็นทั้งคริสต์ และพุทธมหายาน และเถรวาท ต่อมาเมื่อสิงคโปร์ได้พัฒนาตนเองเป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจอย่างสูงประเทศหนึ่งในโลก แต่อีกนัยหนึ่งการท่องเที่ยวบนฐานรากทางวัฒนธรรมเดิม อันหมายถึง จีน อินเดีย มลายูได้กลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมศาสนาของชาวสิงคโปร์ในการจัดการท่องเที่ยวโดยมีศาสนสถานในศาสนาตามกลุ่มชาติพันธุ์เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวในสิงคโปร์ด้วย ดังปรากฏวัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว (Buddha Tooth Relic Temple) ของกลุ่มชาวจีนในแบบพุทธศาสนามหายาน การท่องเที่ยวตลาดจีนหรือชุมชนชาวจีน ศาลเจ้าแบบจีนในย่าน China Town กลายเป็นภาพจำของนักเที่ยวที่มาสิงคโปร์ รวมทั้งการท่องเที่ยวยังศาสนาสถานฮินดู ในย่านชุมชนชาวอินเดียที่เรียกว่า Little India หรือเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของชาวพื้นเมืองพร้อมวิถีทางศาสนาอิสลามที่มัสยิด กัมปง แกลม (Kampong Glam) เป็นย่านที่อยู่อาศัยเก่าแก่ของชาวมุสลิมในสิงคโปร์ ทั้งหมดได้กลายเป็นภาพจำและผสมรวมกับการท่องเที่ยวของสิงคโปร์ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

ในสิงคโปร์จึงประกอบด้วยชาวจีนที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นชาวพื้นเมืองมลายู ชาวอินเดีย และผู้ที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในภายหลังเช่น คนไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย แต่ทั้งหมดมีภาษา ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่างกันไป เช่น ชาวจีนจะนับถือพระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา มลายูนับถือศาสนาอิสลาม ส่วนชาวอินเดียนับถือศาสนาฮินดู และซิกส์ รวมทั้งอิสลาม โดยทั้งหมดได้สร้างสถาปัตยกรรมสิ่งสร้างทางศาสนาเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อและศรัทธาซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสถาปัตยกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับการท่องเที่ยวอื่นๆ ในประเทศสิงคโปร์ เช่น เมื่อเราไปยังไชน่าทาว (China Town) จะพบว่าเราสามารถเที่ยวท่องครบทุกศาสนสถานทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายทางศาสนา ความเชื่อ และชาติพันธุ์ที่ผสมรวมอยู่ในประเทศสิงคโปร์ นอกจากนี้ยังมีผู้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ***"การเมืองเรื่อง "ย่านประวัติศาสตร์" ในสิงคโปร์/ Politics of Historic Districts in Singapore"*** (ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ, 2557) ที่ว่าด้วยเรื่อง การจัดการมรดกวัฒนธรรมในเมืองเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาการพัฒนาพื้นที่ประวัติศาสตร์เชิงอนุรักษ์ และลักษณะทางสังคมวิทยาของโครงการอนุรักษ์ (Tong, C. K.,2002) ที่สะท้อนข้อมูลการศึกษาไว้ว่า *"...สิงคโปร์เป็นประเทศหนึ่งที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาย่านประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ หรือกล่าวให้กว้างที่สุดคือพื้นที่ที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพัฒนาการของเมืองสิงคโปร์ กระบวนการดังกล่าวส่งผลอย่างเป็นรูปธรรมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเสริมให้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สะท้อนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จีน อินเดีย อาหรับ มาเลย์..."* แม้ในชั้นหลังกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ที่อพยพเคลื่อนย้ายไป ทั้งไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย จีน ที่เข้าไปในฐานะเจ้าของธุรกิจ ผู้ประกอบการ แรงงาน จนกระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของสิงคโปร์ พร้อมตั้งถิ่นฐานและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสังคโปร์ดังกรณีไทยทาวว์ (Thai Town) หรือชุมชนคนไทยที่สามารถสร้างเอกลักษณ์อัตลักษณ์ ดังปรากฏในงานของอนัญญา กรรณสูตร และ วรวรรณ องค์ครุฑรักษา (2556) ในเรื่อง *"การศึกษาเรื่องการรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อร้านอาหารไทยของผู้บริโภคชาวสิงคโปร์ และความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง"* หรือในงานของ **Nanrawee Kitiarsa (2561)** *Making Singapore Home: A Study of Isan Migrants in Singapore and their Food* **พัทยา เรือนแก้ว** (2018) ในงานเรื่อง "คนไทยและการก่อตัวเป็นชุมชนไทยในเอเชีย" ซึ่งในงานวิจัยกล่าวถึงชุมชนไทยในไต้หวัน ฮ่องกง ญี่ปุ่น และเวียดนาม และรวมถึงในสิงคโปร์ด้วย ดังนั้นเอกลักษณ์วิถีไทยที่เนื่องด้วยศาสนาก็ไปสัมพันธ์กับวิถีทางศาสนาในประเทศสิงคโปร์ด้วย กรณีของวัดไทยที่มีอายุกว่าร้อยปี ที่ตั้งมาพร้อมกับความเป็นดินแดนที่เคยได้รับอิทธิพลของไทย รวมทั้งยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมของชาวพุทธไทย และชาวพุทธในสิงคโปร์ดังกรณีวัดอานทเมตยาราม วัดป่าเลไลย์ หรือวัดกาญจนสิงห์ **วัดอุตตมาราม** (วัดหลวงพ่อครนสร้าง) หรืออีกหลายวัดที่ไปก่อตั้งในรูปของมูลนิธิหรือสมาคม และทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์จากประเทศไทยเป็นผู้ทำกิจกรรม ก็ได้รับการยอมรับในวงกว้างด้วยเช่นกัน ดังนั้นจากข้อมูลเหล่าสะท้อนให้เห็นถึงวิถีของชาติพันธุ์ไปสู่วิถีทางศาสนาและในศาสนา

เหล่านั้นได้กลายเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เนื่องด้วยวิถีทางศาสนาที่ปรากฏอยู่ในสิงคโปร์อีกแห่งหนึ่งด้วย

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในสิงคโปร์

สิงคโปร์เป็นประเทศหนึ่งที่ใช้การบริหารจัดการทำให้เกิดการท่องเที่ยวในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดผ่านการจัดการท่องเที่ยวที่เราจะเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติไม่มี สิงคโปร์โดยรัฐได้บริหารจัดการให้มี เราจึงเห็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจำนวนมาก เช่น แหล่งสินค้า แหล่งบันเทิงแบบครบวงจร ในรูปแบบสมัยใหม่ รวมไปถึงการรักษาอัตลักษณ์ในเชิงชาติพันธุ์ให้ปรากฏเป็นองค์ประกอบร่วมต่อความทันสมัยหรือความเป็นสมัยใหม่ด้วย ดังเมื่อศึกษาเฉพาะไปยังเรื่องการท่องเที่ยวของสิงคโปร์ ซึ่งได้มีงานของชาญชัย จิตรเหล่าอาพร (2014, 17-40) ได้ศึกษาไว้ในบทความเรื่อง ***"บทบาทรัฐกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของสิงคโปร์ Roles of State and Singapore's Development Strategy"*** โดยในการศึกษาพบว่า *"สิงคโปร์เป็นประเทศที่ยึดถือสิทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการลงทุน และการค้าเสรี ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจพื้นฐานของประเทศ ลัทธิเศรษฐกิจแบบทุนนิยมภายใต้การกำกับของรัฐหรือที่อาจเรียกว่า ระบบเศรษฐกิจกึ่งเสรี (Semi – Capitalist Economy) ซึ่งเป็นการสร้างปทัสถานทางเศรษฐกิจ แบบรัฐนำผ่านกลไกของรัฐ จนกลายเป็นกลจักรที่สำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ให้ความเจริญก้าวหน้าของประเทศสิงคโปร์"*

รวมไปถึงในงานของ อติยศ สรรคบุรานุรักษ์ (Atiyot Sankaburanurak) ศศิณัฏฐ์ สรรคบุรานุรักษ์ เรื่อง เปอรานากัน : บาบ๋า-ย่าหยา มรดกทางวัฒนธรรมสายเลือดลูกผสมมลายู-จีน ที่สะท้อนถึงความหลากหลายและมิติตทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานในประเทศสิงคโปร์ที่ว่า

เปอรานากัน สายเลือดลูกผสมระหว่างมลายูและจีน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในแถบมลายูและพื้นที่ชายฝั่งทะเลของเกาะชวาและเกาะสุมาตราในช่วงต้นศตวรรษที่ 15 ในช่วงศตวรรษที่ 19 เปอรานากันอพยพเข้ามาในเขตท่าเรือของปีนังและสิงคโปร์ ซึ่งอยู่ในช่วงขยายอาณานิคมของอังกฤษ ชาวเปอรานากันประสบความสำเร็จในฐานะพ่อค้าจนกลายมาเป็นนักทำการค้ามืออาชีพในเวลาต่อมา ชุมชนชาวเปอรานากันถูกขนานนามว่า ช่องแคบจีน (Straits Chinese) หรือ บาบ๋า ย่าหยา คำที่ใช้เรียกสายเลือดลูกผสมระหว่างมลายูและจีนที่ถือกำเนิดและอาศัยในแถบคาบสมุทรมลายู-อินโดนีเซีย อันได้แก่ เมืองมะละกา เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์และหมู่เกาะชวาอินโดนีเซีย คำว่า บ้าบ๋า เป็นคำที่มาเลย์ยืมมาจากภาษาเปอร์เซีย แปลว่า การให้เกียรติ บรรพบุรุษ และถูกนำมาใช้เรียกชาวจีนเลือดผสมที่เป็นเพศชาย และคำว่า ย่าหยา นำมาใช้เรียกชาวจีนเลือดผสมที่เป็นเพศหญิง ซึ่งเป็นคำที่ชาวชวายืมมาจากภาษาอิตาลี แปลว่า หญิงต่างขาติที่แต่งงานแล้ว หรืออาจจะมาจากภาษาโปตุเกสที่แปลว่าคุณผู้หญิง บทความนี้นำเสนอประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตและความผสมผสาน ความเป็นพหุวัฒนธรรมของเปอรานากันสายเลือดลูกผสมระหว่างมลายูและจีน

ข้อมูลที่ยกมายังไปสัมพันธ์กับผลการศึกษาของ ตติยาพร จารุมณีรัตน์ (2555) ในงานศึกษาเรื่อง *ASEAN : การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์* ที่สะท้อนข้อมูลว่า *“ภาครัฐและภาคการศึกษาในประเทศสิงคโปร์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยมุ่งยกระดับคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งเร่งเตรียมความพร้อมของประชาชนสู่การเป็นประชากรโลก (Global Citizen) งานวิจัยพบว่า หลักสูตรฯ ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศสิงคโปร์ โดยจุดเด่นของหลักสูตรฯ เน้นผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับประสบการณ์จริง อย่างไรก็ตาม การบูรณาการความรู้การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นจุดอ่อนสำคัญของหลักสูตรฯ และควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน เร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่าดึงดูดใจ…”* รวมถึงงานวิจัยของ Kaewkamol Pitakdumrongkit (2020) ที่ทำการศึกษาในบทวิจัยเรื่อง Governing Medical Tourism: The Roles of Singaporean Government ที่เสนอผลการศึกษาเป็นแนวคิดไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศอธิบายอะไรได้บ้าง” ซึ่งผู้ทำการศึกษาได้เสนอเน้นให้เห็นถึงบทบาทของรัฐบาลกลางในการกำหนดทิศทางของอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสมดุลระหว่างข้อดีและข้อเสียของการแสวงหาการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ซึ่งไม่ได้รับการตรวจสอบ โดยผู้วิจัยเองได้พยายามที่จะเติมช่องว่างทางปัญญาดังกล่าวโดยการตรวจสอบบทบาทของรัฐบาลสิงคโปร์ ที่จะเข้า

ไปส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของประเทศ ทั้งเสนอให้หน่วยงานของรัฐกำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับเพื่อส่งเสริมภาคส่วนและรับมือกับผลกระทบที่อุตสาหกรรมนำมาสู่ประเทศไปพร้อม ๆ กัน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ที่เน้นระบบสาธารณสุขและส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย

ดังนั้นจากภาพรวมของการจัดการท่องเที่ยวในสิงคโปร์จึงเป็นการผสมผสานผสมรวมระหว่างของใหม่กับของเก่าของใหม่ก็ทันสมัยอลังการ เน้นการนำเสนออย่างเป็นระบบและการจัดการอย่างทันสมัย ของเก่าก็ดูมีเสน่ห์ดึงดูดและมีความเข้มขลังอย่างชัดเจนต่อเนื่องด้วยเช่นกัน จากสภาพรวมนี้ทำให้สิงคโปร์ได้ออกแบบประเทศในรูปแบบของศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับความทันสมัย การจัดการที่ยอดเยี่ยม จะเห็นได้ว่าสิงคโปร์มีเที่ยวบินอันเป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยว รวมทั้งออกแบบสถานที่ท่องเที่ยวให้สอดคล้องและสอดรับกับการเดินทางท่องเที่ยวโดยเป็นการส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ รวมทั้งการออกแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานระหว่างของเก่ากับของใหม่อย่างลงตัวและเป็นเอกลักษณ์ในแบบสิงคโปร์

ทรัพยากรทางศาสนากับการจัดการท่องเที่ยว

การนำทรัพยากรทางศาสนา ที่มีประวัติและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาออกแบบร่วมกับการท่องเที่ยว ดังปรากฏชุมชนชาวจีน กับศาสนสถานทางความเชื่อทั้งวัดจีนมหายาน ย่านการค้าแบบชุมชนชาวจีนโบราณที่มีสถาปัตยกรรมในยุคอาณานิคมที่ยังคงถูกรักษาเก็บไว้ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต อาหารการกิน และสินค้า ศาลเจ้าที่เป็นศูนย์กลางทางความเชื่อในชุมชนชาวจีนแบบดั้งเดิม โดยผสมรวมอยู่กับชุมชนชาวอินเดียที่นับถือศาสนาฮินดู จึงมีวัดแขกที่เป็นหลักศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางศาสนา แต่เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวสถานที่ดังกล่าวได้กลายมาเป็นส่วนเสริมในกันและกันต่อชุมชนดั้งเดิมนั้น ดังปรากฏในงานวิจัยเรื่อง *รูปแบบการส่งเสริมและการปฏิบัติต่อศาสนาในประเทศไทยและสิงคโปร์* (พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ และคณะ,2563) ที่สะท้อนข้อมูลว่าสิงคโปร์เป็นรัฐที่สนับสนุนความเสมอภาคทางศาสนา และในเวลาเดียวกันเป็นรัฐสมัยใหม่ที่ใช้แนวคิดในเรื่อง “รัฐโลกียวิสัย” (Secular State) องค์กรศาสนาหรือหน่วยทางศาสนาเป็นส่วนสำคัญของสังคมภายใต้ความเป็นปัจเจกในทางศาสนา ดังนั้นความเท่าเทียมทางศาสนาจึงเป็นไปตามกลไกของสังคมในองค์รวมเสียมากกว่า...สิงคโปร์ระบุไว้ว่าทุกคนหรือบุคคลในประเทศมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญในการนับถือปฏิบัติและเผยแพร่ศาสนาของของตนโดย มีกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ละเมิดกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ หรือศีลธรรมของคนในชาติ โดยไม่ได้ระบุไว้ว่าศาสนาใดเป็นศาสนาหลักหรือศาสนาประจำชาติ แต่ส่งเสริมความเป็นเสรีภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญเสมอภาคเทาเทียมภายใต้กรอบของรัฐสมัยใหม่ (Tamney, 1996) กลุ่มศาสนาอยู่ภายใต้การกับของรัฐโดยกระบวนการทางกฎหมาย มีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ มีการจดทะเบียนตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติสมาคม และอาจถูก ยกเลิกได้หากทำผิดกฎหมายของประเทศสิงคโปร์ รัฐบาลสิงคโปร์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นเชื้อชาติ สิงคโปร์เป็นอันดับแรก

อย่างไรก็ตามยังคงสนับสนุนประชาชนที่นับถือศาสนาต่างๆ ทั้งในส่วนนโยบาย และ งบประมาณตามอัตราส่วนของจำนวนผู้นำถือศาสนานั้นๆ ผ่านสมาคมหรือกลุ่มองค์กรของแต่ละศาสนา และ มีหน่วยงานที่ดูแลด้านความสัมพันธ์ทางศาสนาโดยเฉพาะเพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนา (US of State 2006) ฟังดูเป็นเรื่องที่ดีภายใต้แนวคิดรัฐสมัยใหม่ให้อิสระเสรี แต่มีขอบเขตและเงื่อนไขภายใต้เป้าหมายหลักคือความเป็นสิงคโปร์ หรือประเทศชาติต้องมาก่อน จากข้อมูลของงานวิจัยทำให้เห็นว่าศาสนากับรัฐอยู่กันอย่างเกื้อกูลภายใต้แนวทางเอกภาพของรัฐชาติเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อเมื่อจำเพาะไปที่แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ที่ผสมผสานกับตึกรามบ้านช่องแบบรัฐสมัยใหม่ ภายใต้วิถีทางศาสนาผสมรวมอยู่ด้วยทั้งจีน อินเดีย มลายู สะท้อนออกมาเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกซ์ ซึ่งสามารถจำแนกแบ่งได้เป็นศาสนา คือ

ภาพที่ 3 **โบสถ์ เซนต์แอนดรู(St Andrew's Cathedral) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนาคริสต์**

(1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนาคริสต์ มหาวิหารเซนต์แอนดรูว์ "Saint Andrew's Cathedral Singapore" จากที่ได้เดินทางและสำรวจในหลาย ๆ แห่งของประเทศสิงคโปร์ ด้วยสัดส่วนของผู้นับถือศาสนาคริสต์เป็นอันดับ 2 ของประชากรทั้งประเทศ รวมทั้งพบเห็นได้ทั่วไปในศาสนสถานโบสถ์จำนวนหลายแห่งที่สร้างขึ้นในช่วงแรกที่มาพร้อมกับ การปกครองโดยอาณานิคมอังกฤษ (Goh, D. P.,2010) และการสร้างขึ้นในภายหลัง เช่น **มหาวิหารเซนต์แอนดรูว์เป็นโบสถ์คริสต์นิกายแองกลิกัน (Anglican) ที่เก่าแก่ที่สุดและใหญ่ที่สุดใน สิงคโปร์ ที่มีประวัติว่าเซอร์สแตมฟอร์ด ราฟเฟิลส์ (Sir Stamford Raffles) ผู้ก่อตั้งประเทศสิงคโปร์ได้มอบหมายให้ร้อยโท ฟิลิป แจ็คสัน (Lieutenant Philip Jackson) เป็นผู้ออกแบบในการวางผังเมืองสิงคโปร์ที่รู้จักกันดีในนาม Jackson Plan ในปี ค.ศ. 1823 (พ.ศ. 2366) โดยให้ตัวโบสถ์นั้นตั้งอยู่ใจกลางเมืองใกล้กับเอสพลานาด (Esplanade) เป็นแบบพาลลาเดียน (Palladian Style) ออกแบบโดย Mr. C.D.

Coleman เริ่มก่อสร้างในปีค.ศ. 1835 และเสร็จในปีค.ศ. 1837 ทว่าตัวโบสถ์นั้น ถูกฟ้าผ่าถึง 2 ครั้งทำให้ต้องปิดตัวลงเพื่อความปลอดภัยในปีค.ศ. 1852 จนในวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1856 ได้เริ่มสร้างโบสถ์ขึ้นมาใหม่ในทรงโกธิกแบบอังกฤษ (English Gothic) ซึ่งออกแบบโดยพันเอก โรนัลด์ แม็กเฟอร์สัน (Colonel Ronald MacPherson) และได้รับเงินทุนสนับสนุนหลักในการก่อสร้างโดยกลุ่มอค้าชาวสก็ตแลนด์จึงได้ตั้งชื่อโบสถ์ว่าเซนต์แอนดรูว์สตามชื่อของนักบุญองค์อุปถัมภ์และปกปักษ์รักษาประเทศสก็อตแลนด์ โบสถ์ เซนต์แอนดรู(St Andrew's Cathedral) เป็นโบสถ์เก่าแก่ที่สวยงามมาก ตั้งอยู่ใจกลางเมืองติดกับสถานีรถไฟใต้ดิน City Hall Station เป็นโบสถ์ Anglican ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศสิงคโปร์ และโบสถ์ที่มีสถาปัตยกรรมสไตล์ English Gothic ที่สวยงามและเก่าแก่มากที่สุดของสิงคโปร์ด้วย โดยตัวโบสถ์จะมีสีขาวจะตั้งอยู่ตรงกลางของสนามหญ้าสีเขียว เป็นอาคารที่รายละเอียดในการก่อสร้างที่สวยงาม เช่น รูปภาพและลวดลายบนกระจก สร้างโดยพ่อค้าชาวสกอตแลนด์ ด้วยแรงงานของนักโทษชาวอินเดีย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1838 ซึ่งเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าได้ตลอดเวลาในช่วงกลางวันยกเว้นมีงานสำคัญ

(2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนาพุทธทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนาพุทธ ในกลุ่มชาติพันธุ์จีน และความเชื่อของกลุ่มชาวจีน ไทย โดยจะมีวัดและศาสนสถานวัดเป็นช่องทางสำคัญในการ จากการเดินทางในประเทศสิงคโปร์จะพบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวในสิงคโปร์ มีจำนวนมาก และในจำนวนเหล่านั้น จำแนกได้เป็นการท่องเที่ยวในกลุ่มชาติพันธุ์จีนนับถือพระพุทธศาสนา ดังที่เราเดินทางไปยัง China Town ก็จะพบศาสนาสถานเกี่ยวกับชาวจีน เช่น ศาลเจ้า วัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว (Buddha Tooth Relic Temple) ซึ่งเป็นศาสนสถานที่ถูกสร้างขึ้นมาและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของคนที่เดินทางมายังประเทศสิงคโปร์ หรือการไปเที่ยวท่องยังวัดจีนอีกหลายแหล่ง ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามหายาน เช่น วัด Kong Men San Phor Kark See Monastery อันเป็นวัดใหญ่สุดฝ่ายมหายานในสิงคโปร์ รวมทั้งเป็นมหาวิทยาลัยสมทบเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยาด้วย ในส่วนวัดที่เป็นวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น วัดอุตตมายาราม วัดอานันทเมตยาราม วัดป่าเลไลย์ เป็นต้น ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับวัดไทยในพระพุทธศาสนาในปกครองของสมัชชาสงฆ์ไทยมีจำนวนเกินกว่า 50 วัดในปัจจุบัน (Royal Thai Embassy,Singapore,2564) ที่ยังคงเอกลักษณ์ในแบบสถาปัตยกรรมไทยและหลายวัดมีประวัติการก่อสร้างมาก่อนการสร้างประเทศสิงคโปร์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติสิงคโปร์นับแต่อดีตด้วย ดังปรากฏในงานวิจัยของ **ปัญญา เทพสิงห์ ในเรื่อง** *"พุทธเถรวาท ปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายศิลปกรรมของวัดไทย ในประเทศสิงคโปร์ Factors Causing Diversities in the Arts of Thai Buddhist Temples in Singapore"* ที่ศึกษาถึงวัดไทยที่ยังคงความสมบูรณ์ในแบบสถาปัตยกรรม เช่น วัดอานันทเมตยาราม วัดป่าเลไลยก์ วัดกาญจนาราม ที่ยังคงมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ในแบบไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่า "*...ความหลากหลายศิลปกรรมของวัดไทยมีหลายปัจจัย ได้แก่ การที่วัดไทยอยู่ในทำเลซึ่งเป็นศาสนสถานอื่นๆ มาก่อน การทำให้วัดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ การสนองความ*

ต้องการด้านโชคลาภ การเป็นที่รับฝากศิลปวัตถุ การให้วัดไทยเป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัตถุ การรวมความแตกต่างทางความเชื่อมาไว้ที่เดียวกัน การมีคณะกรรมการวัดและทรัสตี้เป็นเชื้อสายจีน และความปรารถนาสิ่งใหม่ๆ ให้กับวัด ปัจจัยเหล่านี้มีทั้งกลไกอันเกิดจากสภาพพื้นที่ การให้บริการและการบริหารจัดการเพื่อให้วัดไทยดำรงอยู่ได้ มีปัจจัยที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ ท่ามกลางคนส่วนใหญ่ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่าง และอยู่ในอำนาจของคนต่างชาติ...”

หรือในงานศึกษาของ ปวรุตม์ ฐิติพงศิริกุล (2562) ที่ได้ศึกษาในเรื่อง ความเจริญของวัดไทยในต่างแดน-THE PROSPERITY OF THAI BUDDHIST TEMPLES IN OVERSEAS ที่ศึกษาผ่านวัดไทยโดยคณะสงฆ์ไทยจากเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน และสิงคโปร์ โดยเฉพาะไปที่วัดวัดไทยในต่างแดนมีความเจริญขึ้น ด้วยเหตุผล 3 ประการคือประการที่หนึ่งด้านความเลื่อมใสศรัทธา ตามทฤษฎีปทัสถาน ประการที่สองด้านวัตถุ ตามทฤษฎีบริหารธุรกิจ และประการสุดท้ายคือด้านการปรับตัว ตามทฤษฎีการปรับตัวขององค์การ แต่เมื่อสะท้อนคิดเกี่ยวกับความเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือศาสนสถานในประเทศสิงคโปร์ จึงเป็นเหตุผลว่าวัดในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิมที่สร้างมาอายุกว่าร้อยปี หรือแม้สร้างขึ้นใหม่ก็เป็นฐานสำหรับการให้ความอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มชาวพุทธไทย จีน สิงคโปร์ เป็นต้น โดยวัดพุทธเถรวาทเป็นกลุ่มที่มีชาวพุทธเข้าร่วมและอีกนัยหนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแบบศาสนาในประเทศสิงคโปร์ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 4 ผู้เขียนกับการเดินทางท่องเที่ยววัดพระเขี้ยวแก้ว (Buddha Tooth Relic Temple) วัดในพระพุทธศาสนาในสิงคโปร์ (ภาพผู้เขียน 15 ตุลาคม 2016)

จากภาพที่ 4-5 ผู้เขียนพร้อมคณะได้ทัศนะศึกษาที่วัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว ที่เป็นศาสนสถานของพุทธศาสนามหายาน ที่ทำให้เชื่อว่าการท่องเที่ยวดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการท่องเที่ยวในแบบวิถีทางศาสนา หรือการเข้าไปศึกษารูปแบบของสถาปัตยกรรมความเชื่อและสิ่งเชื่อที่ปรากฏในสิงคโปร์ด้วย

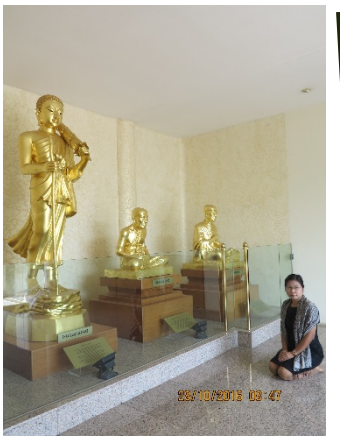
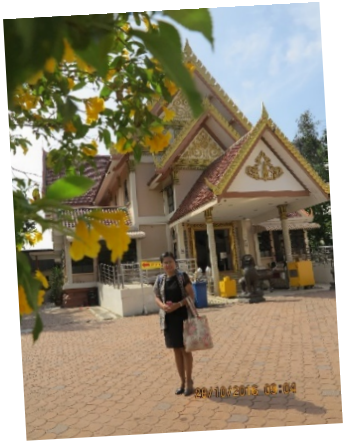

ภาพที่ 5 ผู้เขียนกับการทัศนศึกษาจากศาสนสถานในพุทธศาสนาเถรวาท วัดป่าเลไลย์ วัดไทยในสิงคโปร์ (ภาพผู้เขียน 15 ตุลาคม 2016)

จากภาพที่ 5 ผู้เขียนได้ไปยังศาสนสถานหรือวัดไทยเถรวาท โดยเจ้าอาวาสเป็นชาวบุรีรัมย์ บริหารในรูปแบบสมาคมทางการกุศล คือวัดป่าเลไลย์ ที่มีประวัติการสร้างเกินกว่า 100 ปี ที่ทำให้เห็นว่าวัดไทยในสิงคโปร์ ที่นอกเหนือจากเป็นวิถีทางศาสนา ยังเป็นศาสนสถานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว หรือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งมีอีกหลายแห่ง ที่ผู้เขียนได้เดินทางไป ทำให้เห็นว่าวิถีทางศาสนามีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จากภาพจะเห็นว่าศาสนาสถานในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยพุทธมหายาน และเถรวาท ถูกจัดและออกแบบให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาในประเทศสิงคโปร์ ที่เชื่อมชาวพุทธไทย สิงคโปร์เข้าด้วยกันให้มีกิจกรรมในการทำงานกิจกรรมทางศาสนาร่วมกันด้วย ทั้งยังถูกออกแบบให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในวิถีทางพระพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์

ภาพที่ 6 ศาสนสถานพุทธมหายาน วัดพระเขี้ยวแก้ว (Buddha Tooth Relic Temple) และศาลเจ้าในกลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของศาสนาในประเทศสิงคโปร์ (ภาพออนไลน์ https://photos.com/featured/buddha-tooth-relic-temple-singapore-tomml.html)

(3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในศาสนาของอิสลามกลุ่มชาติพันธุ์มลายู

ในยุคสมัยอาณานิคม อิสลามมลายู ที่เป็นประชากรร่วมกับมาเลเซียในปัจจุบัน มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ กัมปง แกลม (Kampong Glam) เป็นย่านที่อยู่อาศัยเก่าแก่ของชาวมุสลิมในสิงคโปร์ โดยมีจุดเริ่มต้นย้อนหลังไปในทศวรรษที่ 1800 ในฐานะหมู่บ้านชาวประมง ต่อมาพื้นที่นี้ได้ขยายตัวกลายมาเป็นศูนย์กลางการค้าที่คึกคักของพ่อค้าชาวมาเลย์และชาวอาหรับที่มาตั้งรกรากในแถบนี้ คำว่า "กัมปง" ในภาษามาเลย์ แปลว่า หมู่บ้าน และ "กลาม" เป็นชื่อของต้นเสม็ดขาว (หรือกีลามในภาษามาเลย์) ซึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่นี้ สถานที่สำคัญที่มักจะเกี่ยวโยงกับพื้นที่นี้ก็คือ มัสยิดสุลต่าน ศูนย์รวมจิตใจของชุมชนชาวมุสลิมในสิงคโปร์ มัสยิดนี้มีอายุย้อนหลังไปถึงปี ค.ศ. 1824 และสร้างขึ้นเพื่ออุทิศแด่สุลต่าน ฮุสเซน ชาห์ สุลต่านองค์แรกของสิงคโปร์ มัสยิดนี้ซึ่งได้รับการประกาศให้เป็นอนุสาวรีย์แห่งชาติในปี ค.ศ. 1975 ปัจจุบันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศที่มีชื่อเสียงด้วยโดมทองคำขนาดใหญ่มโหฬารและหอสวดมนต์ที่โอ่อ่าอลังการ ซึ่งสามารถจุคนได้ถึง 5,000 คน มัสยิดจะอนุญาตให้นักท่องเที่ยวที่แต่งกายเหมาะสม อันหมายถึงการสวมกางเกงขายาว เสื้อแขนยาว และสตรีต้องสวมผ้าคลุมศีรษะ นอกจากนี้ยังมี ศูนย์มรดกมาเลย์ (Malay Heritage Centre) ที่ตั้งอยู่ห่างจากมัสยิดสุลต่านเพียงเล็กน้อย โดยศูนย์นี้เป็นที่ตั้งของอดีตพระราชวังที่สร้างขึ้นในทศวรรษที่ 1840 โดยสุลต่าน อาลี อิสกันดาร์ ชาห์ บนพื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งของอาคารไม้แห่งเก่าของสุลต่าน ฮุสเซนผู้เป็นพ่อ ศูนย์มรดกมาเลย์ได้รับการบูรณะในปี ค.ศ. 2004 โดยได้รวบรวมสิ่งที่แสดงถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมาเลย์ได้อย่างหลากหลาย โดยของที่จัดแสดงหลายชิ้นได้มาจากการบริจาคของชุมชนชาวมาเลย์

พื้นที่โดยรอบของกัมปง แกลม ตัวอย่างเช่น ถนนบัสซอระห์ (Bussorah Street) เป็นสถานีการค้าด้านอิสลาม เช่น ผ้าบาติกในของอินโดนีเซีย น้ำหอมจากอาหรับ และงานฝีมือที่ได้แรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมชาวเอเชียและชาวมุสลิม ฮาจิ เลน (Haji Lane) ที่อยู่ใกล้ ๆ กันนั้นได้แปลงโฉมตนเองเป็นย่านฮิปสเตอร์ของสิงคโปร์และมีชื่อเสียงในแง่การเป็นแหล่งรวมร้านกาแฟ และร้านขายของแปลก ๆ ซึ่งตั้งอยู่ตลอดแนวถนนที่แคบที่สุดของสิงคโปร์ เมื่อสำรวจข้อมูลจากออนไลน์พบข้อความเสนอว่า ย่าน The Sultan มีโรงแรมบูติคที่ได้รับการดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี มีห้องพักในรูปแบบตึกแถว 10 คูหา ได้รับการออกแบบสไตล์โคโลเนียลที่สวยคลาสสิกที่มีเสน่ห์แบบโลกเก่า มีเสาสีขาวและโครงหน้าต่างที่ทำเป็นตารางดูน่าประทับใจ โดยจัดเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในแบบวิถีทางศาสนาอิสลามในประเทศสิงคโปร์ก็ไม่ผิด

ภาพที่ 7 ศาสนสถาน Masjid Sultan, ในย่าน Kampong Glam และ **Abdul Gafoor Mosque** ทรัพยากรการท่องเที่ยวสำคัญในกลุ่มชาติพันธุ์มลายูในสิงคโปร์ (ภาพออนไลน์ https://www.muis.gov.sg/mosque/Our-Mosques/Mosque-Directory/Abdul-Gafoor)

(4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มชาติพันธุ์อินเดีย

แนวคิดในการจำเพาะไปที่กลุ่มชาวอินเดียซึ่งจะจำแนก ลักษณะเฉพาะทางศาสนาไป 3 กลุ่มประกอบด้วย ศาสนาฮินดู ซิกข์ และอินเดียอิสลาม เป็นกลุ่มที่เข้ามาพร้อมกับอังกฤษ และตั้งถิ่นฐานในสิงคโปร์ในปัจจุบันด้วย โดยสังเกตได้จากสีผิวและรูปร่างหน้าตา อันจะไปสัมพันธ์กับภาษาที่ปรากฏในที่สาธารณะ เช่น ป้ายรถเมล์ สถานีรถไฟ โรงพยาบาล สนามบิน เป็นต้น ดังมีงานศึกษา**เกี่**ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อินเดีย ดังปรากฏในงานของ Shantakumar, G. (2006) ได้ศึกษาเรื่อง *The Indian Population of Singapore Some Implications for Development* ที่ถูกพิมพ์รวมในหนังสือ *Indian Communities in Southeast Asia* (First Reprint 2006) บรรณาธิการโดย Singh Sandhu, Kernial / Mani, A. หรือในงานเรื่อง *Imperfective in Singapore's Indian Community* โดย Jokob R.E. Leimgruber, Lavanya Sankaram (2014) แห่ง University of Freiburg และ Kings College London ที่ปรากฏในงาน *The Indian Diaspora* (2014) ที่ Marianne Hundt,Devyani Sharma เป็นบรรณาธิการ สะท้อนข้อมูลความเชื่อมโยงของกลุ่มชาติพันธุ์อินเดียที่มาพร้อมกับศาสนาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ในสิงคโปร์ และในจำนวนศาสนานั้น ๆ ได้กลายเป็นศาสนาของชาวอินเดียในสิงคโปร์ด้วย เมื่อจำเพาะไปในเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวหรือศาสนา จึงเกิดแหล่งท่องเที่ยวอันเนื่องด้วยชาติพันธุ์และศาสนา ทั้งชุมชนชาวอินเดียใน Little India หรือในชุมชนไชน่าทาวน์ ที่มีศาสนสถานสำหรับชาวอินเดียที่เป็นโบสถ์ฮินดูหรือโบสถ์ซิก เป็นต้น

เมื่อเฉพาะไปที่ศาสนสถานหรอสถานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะมีจำนวนมาก สังเกตง่ายผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรม หรือสิ่งก่อสร้างภายในภายนอก ที่สะท้อนออกมาเป็นรูปแบบอินเดีย เช่น วัดศรีมาริอัมมันต์ (วัดแขก) (Sri Mariaman Temple, Singapore) ตั้งอยู่รวมในย่าน China Town หรือ วัดศรีวิรามกาลีอัมมัน (Sri Veeramakaliamman Temple) เป็นวัดฮินดูที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของสิงคโปร์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงใจกลางของย่านชุมชนอินเดีย (Little India) เป็นต้น ในภาพรวมสามารถสังเกตจากภายนอกก็สามารถจำแนกและสัมผัส ได้ว่าอินเดีย ฮินดู ด้วยลักษณะของสถาปัตยกรรมการปลูกสร้าง เมื่อผู้เขียนเดินเข้าไปก็เห็นรูปแบบพิธีกรรมที่เนื่องด้วยโบสถ์ฮินดู มีคน

ไปจุดเทียนบูชา ที่ฟุ้งไปด้วยกลิ่นควัน การสวดมนต์ และวิถีของการแต่งกายของชาวอินเดียในแบบฮินดู นับเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นอีกแบบหนึ่งที่น่าสนใจ

ภาพ 8 วัดศรีมาริอัมมัน์ ศาสนสถานในศาสนาฮินดู หรือสถานที่ของกลุ่มชาติพันธุ์จากอินเดีย เป็นต้น (ภาพออนไลน์ https://www.touronthai.com/travelguide/placeinfo.php?id=123492)

ตาราง 1 จำแนกศาสนสถานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศาสนาในประเทศสิงคโปร์

พุทธมหายาน	พุทธเถรวาท	คริสต์	อิสลาม	ฮินดู-ซิกส์
(1) Kong Men San Phor Kark See Monastery (2) Buddha Tooth Relic Temple วัดพระเขี้ยวแก้ว (3) Lian Shan Shuang Lin Monastery (4) Wat Ananda Metyaram Thai Buddhist Temple (5) Sakya Muni Buddha Gaya Temple (6) Maha Sasani Ramsi (7) Foo Hai Ch'an Monastery (8) Hai Inn Temple (9) Thian Hock Keng Temple วัดเทียนฮกเก๋ง (10) Jin Long Si Temple (11) วัดเจ้าแม่กวนอิมกวนอิมตงฮุดโช (Kwan Im Thong Hood Cho Temple) เป็นต้น	1 . วัดอานันทเมตยาราม 2. วัดพุทธสันติธรรม 3. วัดพุทธคุณ 4. วัดพุทธจักรัตนาราม 5. วัดชัยมงคล 6. วัดอุตตมญาณมุนี 7. วัดธรรมหินนาราม 8. วัดธรรมจักรัตนาราม 9. วัดธรรมคุณาราม 10.วัดป่าเลไลยก์ 1 1. วัดสัทธาปูชนียาราม 12. วัดกาญจนาราม 13.วัดศรีสุวรรณ 14. วัดพระธรรมกาย สิงคโปร์	ศาสนสถานโบสถ์คริสต์ (1) เซนต์แอนดรู (St Andrew's Cathedral) (2) St. Andrew's Cathedral (3) St Joseph's Church (4) Church of St Teresa (5) Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary (6) Cathedral of the Good Shepherd (7) Church of St. Alphonsus Our Lady of Lourdes (8) Church of the Sacred Heart The Armenian (9) Church of St Gregory the Illuminator (10) Church of the Holy Family	ศาสนสถานในศาสนาอิสลาม (1) Masjid Sultan, (2). Abdul Gafoor Mosque, **(3). An-Nahdhah Mosque** (4).Al-Iman Mosque **(5). Malabar Muslim Jama'ath Mosque,** **(6). Hajjah Fatimah Mosque,** **(7). Jamae Mosque,** (8) Masjid Al-Abrar	(1) วัดศรีมาริอัมมันต์ Sri Mariaman Temple, (2) วัดศรี วิรามกาลีอัมมัน (Sri Veeramakaliamman Temple) เป็นวัดฮินดูที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของสิงคโปร์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงใจกลางของลิตเติ้ลอินเดีย (3) Sri Senpaga Vinayagar Temple (4) Sri Vadapathira Kaliamman Temple (5) Sri Srinivasa Perumal Temple Sri (6) Veeramakaliamman Temple (7) Sri Sivan Temple (8) Sri Siva Durga Temple (9) Sri Mariamman Temple (10) Sri Ruthra Kaliamman Temple (11) Sri Krishnan Bagawan Temple
หมายเหตุ : สัดส่วนการนับถือศาสนา - ศาสนาพุทธ 33% ศาสนาคริสต์ 18.3% ศาสนาอิสลาม 14.7% ลัทธิเต๋า 10.9% ศาสนาฮินดู 5.1% ศาสนาอื่น ๆ 0.7% ประชากรในสิงคโปร์ โดยมีเชื้อชาติจีน (74.2%), มาเลย์ (13.3%), อินเดีย (9.2%) และอื่นๆ (3.3%)				

6. บทสรุป

ความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งจีน อินเดีย มลายู และชาติพันธุ์อื่น ๆ อยู่อาศัยในประเทศสิงคโปร์ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อและอยู่ร่วมกันภายใต้ ความแตกต่างหลากหลาย เป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนา และความแตกต่างทางศาสนา นัยหนึ่งเป็นความแตกต่าง อีกนัยหนึ่งเป็นการหลอมสร้างจนกระทั่งกลายเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ทั้งฝึกให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน การสร้างขันติธรรมทางศาสนา ทั้งปรับตัว และพัฒนาตนเองภายใต้กลไกอย่างใหม่ดังปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน ดังนั้นสิงคโปร์เป็นประเทศมีรูปแบบแนวทางและเอกลักษณ์ที่ชัดเจนในเรื่องความชาติพันธ์และศาสนานของชาติพันธุ์ โดยในแต่ละศาสนาและแต่ละชาติพันธุ์ได้ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นพลังและดำเนินชีวิตในภาพรวมทำให้เกิดการยอมรับและพัฒนาในองค์รวมให้เป็นและให้เกิดขึ้นตามแนวทางในการพัฒนาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวและส่งผลให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวในองค์รวมด้วยเช่นกัน ในการเดินทางของผู้เขียนซึ่งเห็นว่าประเทศไทย มีทรัพยากรทางศาสนา อันหมายถึงวัด โบราณสถาน และศาสนสถานในพุทธศาสนาจำนวนมาก รวมทั้งศาสนาอื่น ๆ ซึ่งจะสามารถพัฒนาให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นทั้งเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และวิถีทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ ทั้งจะมีคุณค่าทางจิตใจในฐานะที่เป็นศาสนา มีมูลค่าเป็นรายได้เข้ามาจากการท่องเที่ยวเข้าไปเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยในองค์รวมได้ด้วย

รายการอ้างอิง

ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร. (2014) .บทบาทรัฐกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของสิงคโปร์. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา.* 2 (2), 17-40.

ชีวสิทธิ์ บุณยเกียรติ. (2557). การเมืองเรื่อง “ย่านประวัติศาสตร์” ใน สิงคโปร์. *วารสารหน้าจั่ว.* 11,131-151. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2564,จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA/article/view/27537

ตติยาพร จารุมณีรัตน์. (2555). ASEAN : การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่ม ประชาคมเศรษฐกิจ กรณีศึกษาประเทศสิงคโปร์. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยว.* 1 (2), 69-85.

ปัญญา เทพสิงห์. (2017). พุทธเถรวาท ปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายศิลปกรรมของวัดไทย ใน ประเทศสิงคโปร์. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.* 9 (1),190-213. สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2564. จาก https://www.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/view/93319/73102

ปวรุตม์ ฐิติพงศิริกุล. (2562). ความเจริญของวัดไทยในต่างแดน.*วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร.* 10 (1),105-119.

พัทยา เรือนแก้ว. (2561). คนไทยและการก่อตัวเป็นชุมชนไทยใน

เอเชีย. *วารสารพัฒนศาสตร์ : ไทยนอก แผ่นดินไทย.* 1 (2),92-136.

พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ และคณะ. (2563). รูปแบบการส่งเสริมและการปฏิบัติต่อศาสนาในประเทศไทยและสิงคโปร์ . *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* 8 (6),2068-2081.

อติยศ สรรคบุรานุรักษ์, ศศิณัฏฐ์ สรรคบุรานุรักษ์. (2561). เปอรานากัน : บาบ๋า-ย่าหยามรดกทางวัฒนธรรมสายเลือดลูกผสมมลายู-จีน. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ ฉบับภาษาไทย.* 11 (3), 2740-2755.

อนัญญา กรรณสูตร และ วรวรรณ องค์ครุฑรักษา. (2556). การศึกษาเรื่องการรับรู้ทางประสาทสัมผัสต่อร้านอาหารไทยของผู้บริโภคชาวสิงคโปร์ และความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิหลัง. *วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา.* 6 (1),65-82.

Goh, D. P. (2010). State and social Christianity in post-colonial Singapore. *Sojourn Journal of Social Issues in Southeast Asia,* 25(1), 54-89.

Jokob R.E. Leimgruber, Lavanya Sankaram. (2014). *Imperfective in Singapore's Indian Community.* University of Freiburg & Kings College London.

Kaewkamol Pitakdumrongkit. (2020). Governing Medical Tourism: The Roles of Singaporean Government. *Thailand and The World Economy.* 38 (1),29-53.

Marianne Hundt,Devyani Sharma, Editor, (2014) *The Indian Diaspora. John Benjamins Publishing Campany.* Retired 15 September 2021. from https://www.researchgate.net/publication/287699209_Imperfectives_in_Singapore's_Indian_community

Nanrawee Kitiarsa. **(2561).** Making Singapore Home: A Study of Isan Migrants in Singapore and their Food. *วารสารพัฒนศาสตร์ : ไทยนอกแผ่นดินไทย.* 1 (2),1-7.

Royal Thai Embassy,Singapore. (2564). รายชื่อวัดไทยที่อยู่ในการ

ปกครองของเจ้าคณะรัฐสิงคโปร์ และในเครือสมัชชาสฆ์ไทยในประเทศสิงคโปร์. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2564. จาก https://www.thaiembassy.sg

Shantakumar, G. (2006) ได้ศึกษาเรื่อง The Indian Population of Singapore Some Implications for Development ISEAS PUBLISHING

Tamney, J. B. (1996). The struggle over Singapore's soul. Western modernization and Asian culture, (No.70), 57-86.

Tong, C. K. (2002). The making of Singapore sociology: Society and state. Journal of Southeast Asian Studies, 36(2), 241-256

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทย

กับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ

Thai Buddhist University with Centre of Human Resource Improvement for International Communities of Buddhist

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทยกับความเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ

Thai Buddhist University with Centre of Human Resource Improvement for International Communities of Buddhist

บทคัดย่อ

บทความนี้มีประวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยกับความเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย การศึกษาเชิงพื้นที่และการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย มีส่วนจัดการศึกษาที่พัฒนาคนในระดับปัจเจกให้มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนา อาจาระ และความประพฤติตามกรอบของการพัฒนาบัณฑิต 9 ประการ การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่ผ่านงานวิจัย และการค้นคว้าของนิสิตที่มาจากประเทศต้นทาง และการสร้างเครือข่ายระดับบุคคล มหาวิทยาลัย และองค์กรพระพุทธศาสนาที่เกิดจากการขับเคลื่อนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดชุมชนชาวพุทธนานาชาติในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อันเนื่องด้วยการจัดการศึกษา การจัดตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัย องค์กร และการประชุมเครือข่ายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทย, ศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พระพุทธศาสนานานาชาติ

Abstract

This article aims to study the role of Thai Buddhist universities with the center of human resource improvement in international Buddhism. Documentary study and research, area studies and interview were used for data collection. Results indicated that Thai Buddhist universities as the part of an education management section that develops people on an individual level to have knowledge in Buddhism, Ajara, and behaviors in accordance with the framework of 9 aspects of graduate development. Development of knowledge using area studies on Buddhism through research and searching students from the country of origin. In addition, creating a network of individuals, universities and Buddhist organizations are driven by the Buddhist Universities including the promotion of international Buddhist communities

in countries around the world due to educational management establishing a university network, organization and network meeting of Thai Buddhist Universities.

Keywords: Thai Buddhist Universities, Centre of Human Resource Improvement, International Buddhism

บทนำ

จากสถิติที่มีพระภิกษุสามเณรเข้ามาศึกษายังประเทศไทยในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจำนวนมาก กว่า 1500 รูป/คนในปีการศึกษา 2561 โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำให้เกิดการจำลองชุดความคิดต่อความเป็นสังคมพุทธนานาชาติ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนจากประเทศต้นทางผ่านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา หลังจากจบการศึกษาเพื่อกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการพัฒนาเสริมสร้างประสิทธิภาพของชุมชนชาวพุทธในประเทศนั้น ๆ ให้พัฒนาไปอย่างมีกรอบ เป้าหมาย และทิศทางของความเป็นพระพุทธศาสนาในองค์รวม โดยแนวคิดของมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้มีความพร้อมทางด้านอาจาระ (วินัย-ปฏิบัติ) ความรู้ (ปริยัติ) ความประพฤติ (ปฏิเวธ) และทำหน้าที่ตามพันธกิจเพื่อพระพุทธศาสนาในองค์รวม ให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (จักขุมา-Conceptual Skill) มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (วิธุโร- Technical Skill) มีเครือข่าย (Network) และมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี (นิสฺสยสมฺปนฺโน-Human Relation Skill) จนกระทั่งนำความรู้ที่ได้ของนิสิตจากประเทศนั้นๆ แล้วกลับไปพัฒนางานสร้างงานพระพุทธศาสนาในชุมชนประเทศนั้น ๆ การพัฒนาศักยภาพทางการแข่งขัน การพัฒนาคนในสังคมพหุลักษณ์นานาชาติ โดยมีภาพจำลองต้นแบบในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงเป็นความจำเป็นตามกรอบของมหาวิทยาลัยที่มีวิสัยทัศน์ **“ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติที่สร้างคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยดีอย่างมีคุณภาพ บริการวิชาการดีอย่างมีสุขภาพ บริหารดีอย่างมีประสิทธิภาพ” และมีหน้าที่ในการผลิตบัณฑิต พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาที่ว่า “ผลิตคนดีและเก่ง อย่างมีสมรรถภาพ ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม” และหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจึงทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนานานาชาติ โดยทำหน้าที่ในการ** ผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 9 ประการในโมเดล MAHACHULA ที่ประกอบด้วย M = Morality (มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส) A = Awareness (เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม) H = Helpfulness (มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา) A = Ability (มีความสามารถในการแก้ปัญหา) C = Curiosity (มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด) H = Hospitality (รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม) U = Universality (มีโลกทัศน์ กว้างไกล) L = Leadership (เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา) A = Aspiration (ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้

เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม) เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย และนำความรู้ไปพัฒนางาน สร้างงานในพระพุทธศาสนาซึ่งในบทความนี้จะได้กล่าวถึงความเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาของประเทศไทยกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเพื่อไปสู่การพัฒนาสังคมพุทธนานาชาติต่อไป

การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในรูปแบบมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีหลักฐานปรากฏ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (King Chulalongkorn or Rama V, 1 October 1868 – 23 October 1910) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ทรงสถาปนาไว้ให้คณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย เมื่อ ค.ศ.1887/2430 และเฉลิมนามของพระองค์ไว้เป็นหลักฐานว่าเป็นผู้ก่อตั้งในนาม “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ส่วนอีกแห่งเป็นมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Mahamakut Buddhist University) เมื่อ ค.ศ.1893/2436 โดยใช้พระนามของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (King Mongkut or Rama VI, 2 April 1851 – 1 October 1868) ผู้เป็นพระราชบิดาเป็นการถวายเฉลิมพระเกียรติให้กับพระองค์ท่านในฐานะผู้ก่อพระพุทธศาสนานิกายธรรมยุติกนิกายในขณะที่ทรงผนวชอยู่ และให้จัดการศึกษาสงฆ์สำหรับฝ่ายธรรมยุติด้วย โดยมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง มีหน้าที่และพันธกิจที่ปรากฏในงานของพระสุรินทร์ โสธโร (Phra Surin Sodharo 2558: 105-113) ในเรื่อง *“The Role of Buddhist University and the Establishment of Buddhism”* ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาสงฆ์ในประเทศไทยไว้ว่า

> *“การศึกษาสงฆ์เจริญรุ่งเรืองในสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญจึงได้ปฏิรูปการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้เป็นระบบเหมือนนานาอารยประเทศ ให้ราษฎรทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีระบบและสำหรับพระภิกษุสามเณร พระองค์ทรงสนับสนุนให้คณะสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านปริยัติธรรมและวิชาการชั้นสูงสมัยใหม่ควบคู่กันไป ได้ทรงตั้งสถาปนามหาธาตุวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ.2432 ต่อมาในปี พ.ศ.2439 ได้พระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาของพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ในด้านพระพุทธศาสนาและวิชาการชั้นสูง และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดดำเนินการการจัดการเรียนการสอน ในปี พ.ศ.2490 ได้เปิดหลักสูตรปริญญาตรีคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรกและในปี พ.ศ. 2504 ได้เปิดคณะที่ 2 คือ คณะครุศาสตร์ และปัจจุบันนี้ได้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนมาเป็นลำดับ โดยมีทั้งหมดจำนวน 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต มีสาขาที่*

หลากหลาย นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยมีวิชาวิปัสสนากรรมฐานที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ตามหลักคำสอนพุทธศาสนาโดยนิสิตระดับปริญญาตรีจะต้องเรียนในรายวิชาเป็นภาคบังคับแล้ว ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานปีละ 10 วัน ในภาคปฏิบัติจนกว่าจบการศึกษาตามหลักสูตร และหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธจะต้องเข้าใจและเข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงได้..."

หรือในงานของหัฏฐกรณ์ แก่นท้าว (Hatthakorn Kaentao, 2015: 1-3) ในเรื่อง การพัฒนาบทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ของรัฐเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน-The Development of the Roles of State Buddhist University for Supporting ASEAN Community" ที่เสนอเป็นแนวคิดจากผลการศึกษาว่า

"บทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์ของรัฐ ในการดำเนินการตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย 5 ด้าน เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน นั้นสามารถทำได้โดยการผลิตบัณฑิต พัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยพระพุทธศาสนานานาชาติ การบริการวิชาการด้าน พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและนานาชาติ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม และการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล... โดยในการผลิตบัณฑิตควรให้มีอัตลักษณ์ที่พึงประสงฆ์และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคมประเทศชาติและอาเซียน ด้านการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยพระพุทธศาสนานานาชาติด้วย การผลิตผลงานและเผยแพร่ผลงานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา การประยุกต์หลักธรรมที่เน้นความ เป็นไทยและอาเซียน ด้านการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ชุมชนและสังคมระดับชาติและ นานาชาติด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นศูนย์กลางในการบริการวิชาการแก่คณะสงฆ์สังคม และ อาเซียน ด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนากับการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยผสมผสานกับวัฒนธรรมอาเซียน ด้านการบริหารจัดการตาม หลักธรรมาภิบาล ด้วยการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นต้นแบบด้านการบริหารจัดการ เพื่อยกฐานะมหาวิทยาลัยสู่มาตรฐานระดับโลก..."

ดังนั้น หากศึกษาถึงพัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ และบทบาทของมหาวิทยาลัยคือการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาให้กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยรูปแบบของการศึกษาการศึกษาสงฆ์ของมหาวิทยาลัยทั้ง 2 แห่ง นับเป็นพัฒนาการทางการศึกษาสงฆ์และประเทศไทยที่มาพร้อมกับการเข้ามาของอาณานิคมตะวันตก ที่มีผลทำให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างประเทศไทยต้องปรับตัวด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการศึกษาด้วย โดยจากหลักฐานที่ปรากฏมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งมีพันธกิจในเรื่องการจัดการศึกษาแต่ในเวลาเดียวกันก็ได้พยายามจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งทำให้มหาวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมความเข้มแข็งให้พระพุทธศาสนาในองค์รวม ดังกรณีที่มีการจัดการประชุมผู้นำชาวพุทธ จัดประชุมเครือข่ายทางด้านพระพุทธศาสนาระหว่างนิกายอื่น ๆ หรือศาสนาอื่น ๆ ในประเทศไทย นัยหนึ่งเพื่อเป็นการสร้างเครือข่าย นัยหนึ่งเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างมหาวิทาลัยร่วมกัน ระหว่างพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ ในนานาประเทศ รวมทั้งมีการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการศึกษาพระพุทธศาสนาร่วมกันด้วย

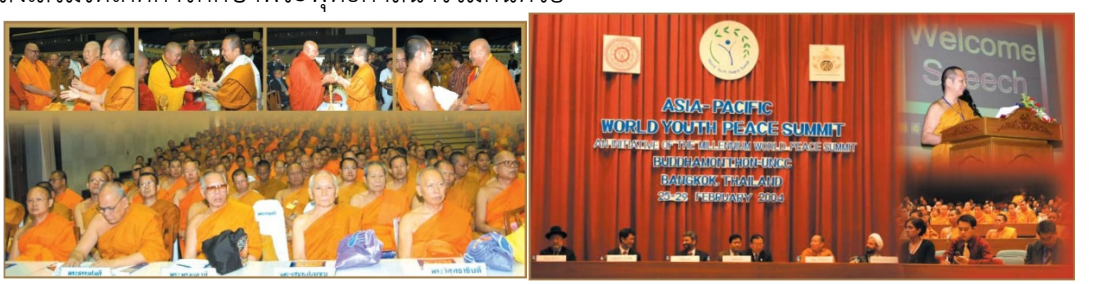

ภาพที่ 1 บทบาทมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนไทยในการจัดการศึกษา และจัดประชุมในระดับนานาชาติ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา (Source: Mcu Online, 10 October 2018)

แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อยกระดับให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระพุทธศาสนาโลก เป็นนโยบายและแนวคิดที่สำคัญของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังที่มีการจัดการประชุมผู้นำ**การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก** (World Buddhist Summit, 2543), **การประชุมสภาผู้นำศาสนาแห่งโลก** (The Parliament of the World's Religions, 2544) **การประชุมสุดยอดผู้นำเยาวชนโลกเพื่อสันติภาพ** (Asia-Pacific World Youth Peace Summit, 2547) **การประชุมเถรวาทและมหายาน (International Conference on Theravada and Mahayana Buddhism, 2004)** การประชุมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาโลก (World Buddhist University) รวมไปถึงการประชุมวิสาขบูชาโลกตั้งแต่ 2547 และต่อเนื่องมาตลอดทุกปี (International Vasak Day) เป็นต้น และการประชุมร่วมกับศาสนาอื่น ๆ ในหลายครั้ง อาทิ

Interfaith Dialogue of Religious Leaders for Peace in ASEAN Community (**Editorial Team**, 110-115) การประชุมผู้นำศาสนาเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียน ครั้งที่ 1 เรื่อง ขันติธรรมทางศาสนา โดยมีผู้นำศาสนาจาก 10 ประเทศในประชาคมอาเซียน 80 คน รวมถึงคนไทยร่วมงานประมาณ 500 คน ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการประกาศแนวคิดในเรื่องการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ทำให้ประเทศไทย ถูกกล่าวถึงในแวดวงศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาของพระพุทธศาสนา ที่กลายเป็นหุ้นส่วนสำคัญทางด้านการจัดการศึกษาและเป็นพันธกิจสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาพระพุทธศาสนาในนานาประเทศด้วย จึงเกิดการขยายตัวของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ในปัจจุบันภายในประเทศมีวิทยาเขต 11 แห่ง 16 วิทยาลัยสงฆ์ และห้องเรียนจำนวนมากรวมกันไม่น้อยกว่า 45 แห่งทั่วประเทศ พร้อมมีเครือข่ายเป็นวิทยาลัยสมทบในต่างประเทศ อาทิ สิงคโปร์ เกาหลี ฮังการี ศรีลังกา ไต้หวัน เป็นต้น ทั้งเตรียมความพร้อมคณาจารย์บุคคลากร เพื่อรองรับการจัดการศึกษาในอนาคต อาทิ มีการจัดส่งบุคคลากรไปศึกษายังนานาประเทศ อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา อินเดีย จีน ไต้หวัน เป็นต้น โดยให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์เพื่อความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนานานาชาติต่อไป

ความเป็นนานาชาติกับความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา

การที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ และพันธกิจในความเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาโลก ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาที่ต่างไปจากเดิม โดยเป็นการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อกลุ่มชาวพุทธ และนิสิตจากต่างชาติ จึงมีการพัฒนาหลักสูตรเป็นภาษาอังกฤษ มีการจัดบุคลากรไปเสริมสร้างด้านการศึกษาในต่างประเทศโดยเฉพาะด้านภาษาอังกฤษ ส่งผู้บริหารคณาจารย์ไปเรียนในมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ หรือสนับสนุนให้คณาจารย์ไปศึกษาในต่างประเทศอาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา จีน ไต้หวัน หรือประเทศอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการศึกษาเพื่อรองรับนิสิตจากต่างชาติมากขึ้น ดังที่ปรากฏในปัจจุบันนิสิตนานาชาติมาศึกษาในประเทศไทยมีมากขึ้น โดยเฉพาะนิสิตจากประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างพม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม ศรีลังกา บังคลาเทศ และประเทศอื่น ๆ ที่มีผู้นับถือพระพุทธศาสนา รวมกว่า 21 ประเทศ และจำนวนนิสิตรวมกว่า 1,400 รูป/คน โดยพิจารณาได้จากสถิติที่มีการเปิดหลักสูตรเพื่อรองรับนิสิตจากนานาชาติ ดังสถิติที่ปรากฏในปีการศึกษาปัจจุบัน 2018 ดังปรากฏดังภาพที่ 2

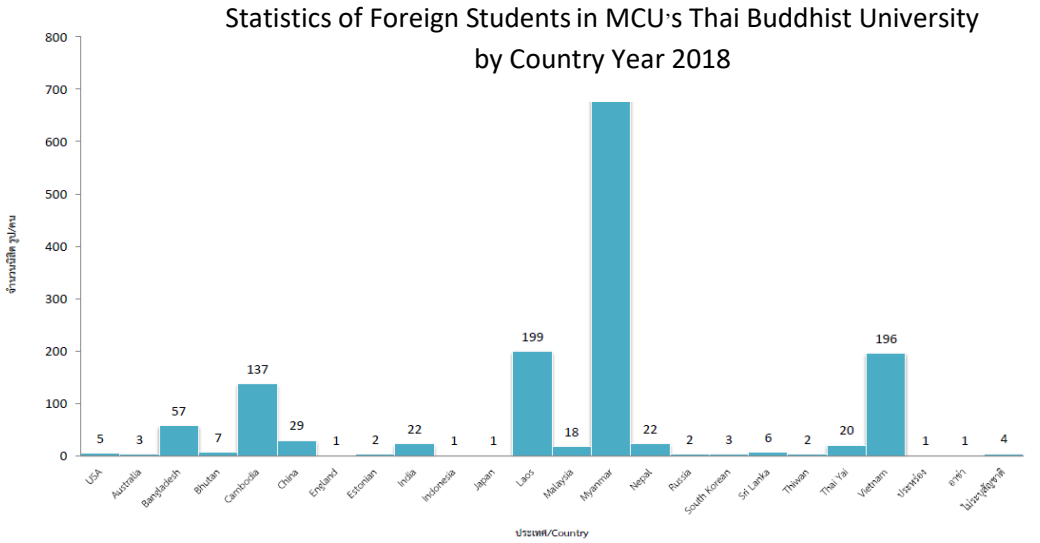

ภาพที่ 2 : Statistic of Vietnam Student in MCU in More Than 1, Students from Many Country (Source: Registration Affair of MCU University , Year 2018)

จากภาพที่ 2 สถิติรายประเทศของนิสิต จะพบว่าในปีการศึกษา 2018 มีนิสิตนานาชาติจำนวน รวมกว่า 1,424 รูปคน จากจำนวน 21 ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วโลก โดยมีนิสิตชาวเมียนมาร์ เป็นอันดับหนึ่ง จำนวนทั้งสิ้น 685 รูป/คน รองมาเป็นอันดับสองได้แก่นิสิตจากประเทศลาว จำนวน 199 รูป/คน และอันดับ 3 เป็นนิสิตชาวเวียดนามที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์จำนวนทั้งสิ้น 196 รูป/คน อันดับ 4 เป็นนิสิตจากประเทศกัมพูชา จำนวน 137 รูป/คน นอกจากนี้ยังมีนิสิตอื่นที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาได้ อาทิ บังคลาเทศ (57) จีน (29) อินเดีย (22) เนปาล (22) มาเลเซีย (18) ออสเตรเลีย (3) สหรัฐอเมริกา (5) ภูฐาน (7) อังกฤษ (1) เอสโตเนีย (2) ญี่ปุ่น (1) รัสเซีย (2) ศรีลังกา (6) ไต้หวัน (2) อินโดนีเซีย (1) โดยนิสิตทั้งหมดที่เรียนเป็นทั้งพระภิกษุ ภิกษุณี แม่ชี และฆราวาส เรียนทั้งในหลักสูตรที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในคณะมนุษย์ศาสตร์ คณะพุทธศาสตร์ และวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ เรียนในสาขาต่าง ๆ อาทิ Buddhist Psychology, Camparative Religion, English, Linguistices, Philosophy, Public Administration, Tipitaka Studies, Vipasana Meditation, Buddhist Educational Administration, Buddhist Studies, Buddhism, Mahayana Studies, Religion โดยส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรภาษาอังกฤษที่ทางมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาให้ นัยหนึ่งเป็นการนำนิสิตมาพัฒนาด้านภาษาอังกฤษและพระพุทธศาสนาไปพร้อมกัน มีเพียงส่วนน้อยเรียนที่ศึกษาในหลักสูตรที่เป็นภาษาไทย ข้อดีคือนิสิตเรียนในหลักสูตรภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยได้จัดศูนย์ภาษาที่จัดสอบวัดระดับภาษาอังกฤษ และมีการจัดหลักสูตรภาษาไทยสำหรับนิสิตที่ประสงค์เรียนรู้ภาษาไทยก็มี ดังนั้น ในหลักสูตรทั้งหมดที่ทางมหาวิทยาจัดการศึกษา

จึงมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ร่วมและปรับตัวทางวัฒนธรรม เสริมสร้างทักษะในการปรับตัว เพราะนิสิตที่มาศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนใหญ่แม้จะเป็นนิสิตชาวไทย แต่ในจำนวนกว่าหนึ่งพันรูปนั้นก็เป็นต่างชาติ ทำให้จำเป็นต้องเกิดการเรียนรู้ สู่การปรับตัวทางวัฒนธรรม ความต่างและเปิดใจยอมรับทั้งในส่วนของชาติพันธุ์ วัฒนธรรมทางภาษา มิติความต่างทางศาสนาที่นัยหนึ่งเป็นการเรียนรู้ นัยหนึ่งเป็นการปรับตัวยอมรับความแตกต่างหลากหลายเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันในมิติที่แตกต่างได้ด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3 : มหาวิทยาลัยกับการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา
ที่รองรับทุกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา
(Source: ASEAN Studies Centre MCU, 19 December 2018)

จากภาพที่ 3 บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์กับการจัดการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา โดยมีผู้มาเรียนโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพระพุทธศาสนาจำนวนมากจากจำนวนสถิติที่มีนิสิตมาเรียนจากประเทศต่าง ๆ ในปีการศึกษาปัจจุบัน มีชาวต่างชาติกว่า 1,400 รูป/คน ตามสถิติที่ปรากฏในภาพที่ 2 โดยมีผู้เรียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในภาพรวมมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ รวมไปถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทยและนานาชาติที่รับการศึกษา รวมทั้งเป็นภาคีแห่งรัฐในการจัดการศึกษาในองค์รวมร่วมกับประชาคมอื่น ๆ ดังกรณีมีมหาวิทยาลัยสมทบหลายแห่งในหลายประเทศ อาทิ สิงคโปร์ ฮังการี ศรีลังกา เกาหลี ไต้หวัน เป็นต้น โดยในส่วนเครือข่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการประสานและสร้างเครือข่ายระหว่างประชาคมชาวพุทธ ประชาคมมหาวิทยาลัย และประชาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันหรือขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนาร่วมกัน

ภาพที่ 4 : บทบาทผู้บริหารกับการประสานสร้างเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมพุทธนานาชาติ (Left) MOU and International Conference & University in Vietnam 6Th December 2018 (Right) 5th World Buddhist Forum, Putian, Fujian province, 29 of October, 2018 (Source: ASEAN Studies Centre, MCU, 8 December 2018)

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคคลากรในพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาบุคคลด้วยวิธีการทางศาสนา อันหมายถึงมหาวิทยาลัยสงฆ์จัดการศึกษาที่ให้ทั้งความรู้ โดยเป็นความรู้ในศาสตร์สากลที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ต่าง ๆ ในนานาประเทศ และความรู้เฉพาะทางโดยเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป้าหมายเพื่อให้บุคลากรที่เข้ารับการพัฒนาได้ทั้งความรู้ที่เป็นความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่ตามปรัชญาแนวคิดมหาวิทยาลัยที่ว่า **“จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”** เพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้ มีการศึกษา และศักยภาพที่พร้อมทั้งระบบคิด รูปแบบการคิด ความรู้ติดตัวกลับไป ดังที่มหาวิทยาลัยวางเป้าประสงค์ไว้ว่าจะต้องผลิตบัณฑิตให้มีลักษณะ 9 ประการ คือ เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส (M = Morality) เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม (A = Awareness) มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (H = Helpfulness) มีความสามารถในการแก้ปัญหา (A = Ability) มีความใฝ่รู้ใฝ่คิด (C = Curiosity) รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม (H = Hospitality) มีโลกทัศน์ กว้างไกล (U = Universality) เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (L = Leadership) ศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ให้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม (A = Aspiration) ทั้งหมดเป็นเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาในเชิงบุคคล ให้ได้รับการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย และนำความรู้กลับไปพัฒนางาน สร้างงานในพระพุทธศาสนา ในชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัยในประเทศนั้น ๆ หรือนำไปพัฒนาในสังคมอื่น หรือชุมชนนานาชาติอื่นในประเทศปลายทาง ทั้ง

พุทธเถรวาท มหายาน วัชรยาน ในแบบที่ตัวเองดำเนินการอยู่และเป็นพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนต่อความเป็นพระพุทธศาสนาในองค์รวมด้วย

ภาพที่ 5: บทบาทพระธรรมทูตไทยภายใต้การจัดการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ต่อบทบาทในการพัฒนาในสังคมนานาชาติ อาทิ วัดอภิธรรมพุทธวิหาร วัดไทยในรัสเซีย (ซ้าย) วัดพุทธประทีป วัดไทยในอังกฤษ (ขวา) กับการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนชาวพุทธและชาวไทยในประเทศนั้น
(Source: Online, 28 December 2018)

2. พัฒนาทรัพยากรบุคคลในเชิงสังคมประชาชาติ หมายถึง มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยได้จัดการศึกษาให้กับบุคคลเฉพาะเพื่อไปทำหน้าที่ในเชิงสังคมภาพกว้าง อาทิ มีการจัดการอบรมพระไทย เพื่อไปทำงานในชุมชนชาวพุทธนานาชาติผ่าน วิทยาลัยพระธรรมทูต ที่จัดการอบรมมากว่า 25 รุ่น (25 ปี) รวมจำนวนกว่า 2,500 รูป และจัดส่งไปยังประเทศ ต่าง ๆ ทั่วโลก ในชุมชนชาวพุทธไทย และชาวพุทธนานาชาติ ดังมีสถิติวัดไทย ชุมชนชาวไทยพุทธในประเทศต่าง อาทิ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา สวีเดน เดนมาร์ก นอรเวย์ เยอรมัน ออสเตรเลีย อิตาลี อินเดีย สิงคโปร์ เป็นต้น ดังปรากฏเป็นข้อมูลสถิติวัดไทยในต่างประเทศภายใต้การสนับสนุนของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการจัดการศึกษาอบรม พัฒนาวิทยาลัยพระธรรมทูตและจัดส่งบุคลากรเหล่านั้นไปทำงานในชุมชนชาวพุทธนานาชาติ ดังมีสถิติว่าวัดไทยในสหรัฐอเมริกา แคนนาดา ยุโรป เอเชีย ออสเตรเลีย แอฟริกา รวมกันอย่างไม่เป็นทางการกว่า 1,000 วัด 1 พันชุมชน ทั่วโลก นอกจากนี้ในการจัดการศึกษายังเสริมสร้างประสิทธิภาพเชิงบุคคลของบัณฑิตที่มาจากประเทศต้นทางดังปรากฏโดยไม่ได้จำกัดชาติพันธุ์ ภาษา ทำให้นิสิตเหล่านั้นมีศักยภาพ เดินทางกลับไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังประเทศของตนเอง เกิดเรียนรู้แบบพหุวัฒนธรรม ข้ามวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเปรียบเทียบ นำองค์ความรู้ที่ได้นำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับประเทศของตนเอง ดังที่ผู้เขียนได้เคยไปพบในอินโดนีเซีย พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น

ตารางที่ 1 : สถิติวัดไทยในต่างประเทศ

ที่	ประเทศ	จำนวนวัด		
		ธรรมยุต	มหานิกาย	รวม
1	ทวีปอเมริกา อาทิ สหรัฐอเมริกา แคนาดา อาเจนตินา บราซิล ฯลฯ	105	61	166
2	ทวีปยุโรป อาทิ เยอรมัน อังกฤษ เดนมาร์ก Denmark นอร์เวย์ Norway เนเธอร์แลนด์ Netherland ฝรั่งเศส บราซิล สวิสเซอร์แลนด์ ฯลฯ	118	29	147
3	ทวีปเอเชีย อาทิ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินเดีย เนปาล เกาหลี ไต้หวัน ญี่ปุ่น จีน ฮ่องกง	154	24	178
4	ทวีปออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ New Zealand	22	14	36
5	ทวีปแอฟริกา	2	-	2
รวม		**401**	**128**	**529**

ที่มา: กลุ่มวิเทศสัมพันธ์และวิชาการพระพุทธศาสนา กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2559

3. ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนากับเครือข่ายพระพุทธศาสนา หมายถึง การที่มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในเชิงปัจเจก พัฒนาคนในเชิงของการสร้างงานในชุมชนอันเป็นที่ตั้งของนิสิตผู้มาศึกษาหรือการนำความรู้ไปพัฒนาชุมชนที่นิสิตผู้ไปทำงานแล้ว การจัดการศึกษายังทำให้เกิดการสร้างเครือข่าย สร้างงานพระพุทธศาสนาร่วมกันระหว่างสมาชิกในพระพุทธศาสนา ดังปรากฏการที่มหาวิทยาลัยจัดประชุมสัมมนาในระดับนานาชาติ ทำให้เกิดเครือข่ายในภาพกว้างระหว่างองค์กรต่อองค์กร ระหว่างสมาชิกในศาสนาต่อศาสนา รวมไปถึงเมื่อบัณฑิตที่จบการศึกษาไปในระดับปัจเจก ทำงานในชุมชนของตนเอง ก็ทำให้เกิดเครือข่ายการสร้างงานพระพุทธศาสนาร่วมกัน ดังกรณีนิสิตที่จบการศึกษาไปแล้วเกิดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายภายในระหว่างกันและกันเอง ทำให้เกิดภาคีเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาร่วมกัน ซ้อนเป็นเครือข่ายในภาพกว้าง ระหว่างพระพุทธศาสนาด้วยกัน เป็นระหว่างนิกาย ดังกรณีพุทธเถรวาท กับพุทธมหายานนานาประเทศ หรือระหว่างประเทศจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่ง ดังที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีสถาบันสมทบในประเทศต่างๆ เป็นต้น ดังที่ผู้เขียนได้พบพระภิกษุชาวไทใหญ่ พม่า ลาว กัมพูชา ล้วนมีเครือข่ายทั้งในเชิงบุคคล นิกาย และประเทศเพิ่มขึ้น หรือการที่ผู้เขียนเคยไปพบพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ หรือประเทศอื่น ๆ ในชุมชนชาวพุทธก็จะสามารถทำงานร่วมกันระหว่างนิกาย ระหว่างประเทศร่วมกันได้ในวงกว้างด้วยโดยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยเป็นจุดเชื่อมและหลอมรวมความเป็นพหุวัฒนธรรมและสังคมนานาชาติ สู่ความเป็นประชาติตามกรอบของการจัดการศึกษาได้ด้วย

ภาพที่ 6 : บทบาทบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยต่อสังคมพุทธนานาชาติ อาทิ วัดในกัมพูชา กับบทบาทของบัณฑิต มจร ที่วัดอุณาโลม กัมพูชา (ซ้าย) บทบาทบัณฑิต มจร กับการจัดการศึกษาที่โรงเรียน SYI วัดยางปู รัฐฉาน พม่า (ขวา) กับการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนชาวพุทธในประเทศของตนเอง
(Source: ASEAN Studies Centre, 28 December 2018)

ดังนั้น การที่ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงเท่ากับเป็นฐานในการพัฒนาบุคลากรในพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับอนาคตทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประชาชาติต่อความเป็นประชาคมชาวพุทธในองค์รวม นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ากิจการพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้น เป็นการขับเคลื่อนแบบมีเป้าหมาย ทั้งในระดับบุคคล เพื่อพัฒนาคนในศาสนา พัฒนาคนในประเทศชาติ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมประชาชาติของพระพุทธศาสนาในองค์รวมสู่ความเป็นสังคมพุทธนานาชาติดังปรากฏเป็นพันธกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ผลที่ได้รับจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาคนในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดการเรียนรู้กลายเป็นกลไกการพัฒนาสังคมนานาชาติในแบบพระพุทธศาสนา ดังกรณีนิสิตเข้ามาศึกษาที่มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไทย จะมีผลได้ 2 กรณีเป็นเบื้องต้นคือ (1) ผู้มาเรียนได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาตนตามกรอบของการพัฒนาบัณฑิตของมหาวิทยาลัย (2) นิสิตผู้เรียนได้พัฒนาองค์ความรู้ในชุมชนของตนเองให้เป็นความรู้สาธารณะผ่านการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ที่นิสิตได้ทำและพัฒนาเป็นฐานองค์ความรู้ในชุมชนและประเทศนั้น ๆ อาทิ พุทธศาสนาในลาว กัมพูชา เวียดนาม พม่า เป็นต้น นับเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่ (Area Studies) ในประเทศนั้น ๆ รวมทั้งเป็นการสื่อสารพระพุทธศาสนาสู่สังคมนานาชาติทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดเครือข่ายสังคมประชาชาติ จนกระทั่งกลายเป็นกลไกร่วมของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาด้วย

ภาพที่ 7 : บทบาทบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยต่อสังคมพุทธนานาชาติ อาทิ การจัดการศึกษาที่ Smaratungga Buddhist College, Semarang, Jawa Tengah, Indonesia (ซ้าย) บทบาทบัณฑิต มจร จัดการศึกษาที่โรงเรียนวัดภูควาย หลวงพระบาง ลาว (ขวา) บัณฑิตกับบทบาทการพัฒนาร่วมกับชุมชนชาวพุทธในประเทศของตนเอง (Source: ASEAN Studies Centre, 28 December 2018)

ดังกรณีพระพุทธศาสนาในเวียดนาม ปรากฏในงานของ Huynh Kim Lan (2010) ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับ Theravada Buddhism in Vietnam รวมถึงในงาน Ven.Dao Minh Van (2017) The Theravāda Buddhist Education System in Southern Vietnam and Its Contribution to the Society (Buddhist Studies) หรือในงานของ Phra Huynh Minh Thuan (Bhikkhu Santadatta) Theravāda Upasampadā in Vietnam: A Study based on Vinaya Perspective หรือในงาน Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thức) (2017) เรื่อง The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam รวมไปถึงงานของ Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thức) (2017) ในงาน The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam โดยงานวิจัยทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการศึกษาของพระพุทธศาสนาในพื้นที่เวียดนาม ซึ่งทำให้เห็นว่าพระภิกษุเวียดนามที่มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นตัวแทนในการสร้างองค์ความรู้ด้านอาณาบริเวณศึกษาเกี่ยวกับเวียดนามให้กับประเทศไทยและแวดวงวิชาการนานาชาติ หรือในงานของ Ven.Tran Duy Hieu (2008/2551) ที่ทำการศึกษา A Study of Annam-Nikaya in Thailand ถึงจะเป็นการศึกษาของพระภิกษุเวียดนามและศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยนิกายพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แต่ก็ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาแบบเวียดนามในประเทศไทยให้กับประชาคมพุทธศาสนาและชาวเวียดนามได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่อันเนื่องด้วยเวียดนามเช่นกัน

พระพุทธศาสนาในกัมพูชา อาทิ Sovanny, The Buddhist Monks' roles in the development of Buddhist education in Cambodia หรือในผลการศึกษาของ Ven.Suthea

Suwanno ในเรื่อง “Education of Sangha in the Kingdom of Cambodia หรือในงานเรื่อง A Study of Influenes of Boonpajumbin Festival to Buddhists in Cambodia / พระสุขลีม ธมฺมรโต (วิน) The human resource management of Sangha in Udong district, Kampong Speu province, Kingdom of of Cambodia / พระสุฉุน อคฺคโชโต (ฉอย) An analytical study of the views on meditorious and Kampongcham province, Cambodia / พระมหาผลิจ เมียส (ธรรมรกฺขิโต) ศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยกับคณะสงฆ์ในประเทศกัมพูชา/ พระสุวรรณฐา อินฺทริยวโส (ลึม)การศึกษาวิเคราะห์ทรรศนะเกี่ยวกับการทำบุญและบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท จังหวัดกัมปงจาม ประเทศกัมพูชา= An analytical study of the views on meditorious and Kampongcham province, Cambodia / พระมหาผลิจ เมียส (ธรรมรกฺขิโต) A study of the influence and contribution of Theravada Buddhism to the Khmer community in the Mekong Delta of Vietnam ที่ทำการศึกษาโดย Ven. Tran Sone Pannamuni

รวมทั้ง Kimpicheth Chhon (2555) The Survival and the Development of Cambodian Buddhism After Khmer Rouge Regime up to 2000 C.E. ในงาน Ven. Sakal Keody (2016/2558) A Comparative Study of Ordination Ceremony in Thailand and Cambodia รวมถึงในงาน Phra Sochhon Aggajoto (Chhay) (2556) The Human Resource Management of Sangha in Udong district Kampong Speu province, Kingdom of Cambodia. Phramaha Nukul Indasaro (Chanada) (2560) An Analytical Study of the Superstition Belief in the Buddhist Society in the Present Cambodia Ven. SoklimThammarato (Vin) (2561) A study of influenes of Boonpajumbin festival to Buddhists in Cambodia Vannak Lim (2018) A Study of the Influence of Mahayana Buddhism over the King Jayavarman VII เป็นต้น

พระพุทธศาสนาในประเทศลาว อาทิในงานวิจัยของ Phra Anan Candadhammo (Chanthavong) (2560/2017) A Study on the Way of Life according to Heet 12, of lao Buddhist in Pakse District, Champasak Province, Lao People’s Democracy Republic หรือในงานของ Ven.Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai) (2018/2561) A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando, Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR. รวมทั้งในงาน Ven. Khamyad Rasdavong A Historical Study of Buddhism in the Lao People’s Democratic Republic from (2548) หรือในงาน Phra Khamyod Paññadharo (Inphachant) A Study of Moral Cultivation of Students At Lao International College, Lao People’s Democratic Republic (2561) Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai) (2561/2018) A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando,

Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR. หรือในงาน Phra Thavon Thanavaro (Taponpraseat) (2560) .The Role of Buddhism Propagation of Phra Suwan Chantaraja, the Ecclesiastical District Officer in the Territory of Champasak in Lao People's Democratic Republic หรือในงานของ Ven. Ekalad Phuthavong (2017) The Roles of Lao Saṅgha on Buddhism for Development Project (BDP) in Lao Society (Buddhist Studies) เป็นต้น

พระพุทธศาสนาในพม่า ดังปรากฏในการศึกษาของ Ven. Paññā Nanda (2017) An Analytical Study of Development of Myanmar Robes (CĪVARA): From the Buddha's Period to the Present Time หรือในงานของ Bhikkhu U Dhammissara (2017) ในงานเรื่อง A Study of Concentration (SAMĀDHI) in the Light of Myanmar Theravada Buddhist Meditation Teachers ในงานของ U Vinayaparala (2018) A Study of the Influences of Buddhism on the Festivals of the Ta'ang Ethnic Group in Myanmar (Buddhist Studies) ในงาน Venerable UPaññā Sāra (2018) Insight Meditation in Myanmar and Thailand Based on Venerable Mahāsi Sayadaw's Teaching (Buddhist Studies) รวมทั้งในงานของ Phra Jomharn Candimāvamso (Jarm Kham) (2556) The Sangha Administration Efficiency of Meang Keng Tung, Shan State, Union of Myanmar เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีองค์ความรู้อื่น ๆ ที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาในประเทศนั้น ๆ เป็นพระพุทธศาสนานานาชาติ อาทิ มาเลเซีย อินโดนีเซีย รัสเซีย สหรัฐอเมริกา ศรีลังกา บังคลาเทศ เนปาล สิงคโปร์ อินเดีย เป็นต้น อันมีที่มาจากนิสิตชาวพุทธที่มาศึกษาพระพุทธศาสนาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นองค์ความรู้พระพุทธศาสนาเชิงพื้นที่สู่ความเป็นองค์ความรู้ต่อพระพุทธศาสนานานาชาติด้วยเช่นกัน

บทสรุปว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาในนานาชาติ

ผลที่ได้รับจากการที่นิสิตมาศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย ที่เห็นชัดเจนเป็นประจักษ์ได้ คือ (1) การพัฒนาศักยภาพในเชิงตัวบุคคลต่อการเป็นผู้มีความรู้ในพระพุทธศาสนา หรือองค์ความรู้ตามศาสตร์ในสาขาที่นิสิตมาศึกษายังประเทศไทย จนเป็นทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเชิงปัจเจกได้ (2) การสร้างองค์ความรู้ด้านอาณาบริเวณศึกษาในความเป็นพระพุทธศาสนาในเชิงพื้นที่ที่จะเป็นการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาสู่ความเป็นประชาคมนานาชาติ (3) การสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนาด้วยกัน จากนิกายแต่ละนิกาย จากประเทศแต่ละประเทศ เป็นต้น เป็นการสร้างสัมพันธ์ในระดับบุคลคล สู่การสร้างเครือข่ายในระดับองค์รวม องค์กร ต่อกิจการพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นคุณูปการ ดังนั้น พัฒนาการของการศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่ผ่านมาจึงเป็นความพยายามส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในแบบแลกเปลี่ยน การเรียนรู้แบบข้ามเขตแดนไปสู่การศึกษาหาความเหมือนในวัฒนธรรมร่วมทางพระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมรอง

เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างในเชิงพื้นที่ ภาษา และคติค่านิยมเฉพาะของกันและกัน และการที่มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้จัดการศึกษาและพัฒนาคนในสังคมพระพุทธศาสนาทำให้เกิดพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ เช่น จนกลายเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคลากรในศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมนานาชาติร่วมกัน การจัดตั้งวิทยาลัยพระธรรมทูต ที่ทำหน้าที่อบรมพระธรรมทูตไทย และส่งพระภิกษุออกไปสร้างเครือขายในนานาประเทศกว่า 1,000 เครือข่าย การสร้างเครือข่ายระดับบุคคลระหว่างผู้มาเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ด้วยกันเอง การเป็นตัวแทนสร้างเครือข่ายในระดับสูงทั้งองค์กรพุทธ ต่อองค์กร ทั้งมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนากับมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ในการประชุมนานาชาติหลาย ๆ ครั้ง ที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยจัดขึ้น เช่น งานประชุมวิสาขบูชาโลก เป็นต้น จนกระทั่งสามารถสร้างงานด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันได้ ภาพลักษณ์เหล่านี้เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางศาสนาและสังคมให้เกิดการยอมรับและและความเป็นประชาคมทางศีลธรรมในประเทศนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน การพัฒนาและส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนาจากบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์นับว่ามีคุณูปการอย่างแท้จริง โดยมีฐานเริ่มจากประเทศไทย สู่สังคมนานาชาติดังปรากฏเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์และสถิติให้เห็นดังที่ผ่านมา เพื่อเป็นกลไกองค์รวมในการพัฒนาพระพุทธศาสนาและกิจการพระพุทธศาสนาในเวทีนานาชาติต่อไป

References

Dao Minh Van. (2017). *The Theravāda Buddhist Education System in Southern Vietnam and Its Contribution to the Society.* Thesis of Master Degree (Buddhist Studies). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Editorial Team. (2011). Interfaith Dialogue of Religious Leaders for Peace in ASEAN Community**.** ***Journal of Mcu Peace Studies*** **2 (2) 110-115.**

Huynh Kim Lan. (2010). *Theravada Buddhism in Vietnam.* Thesis of Master Degree (Buddhist Studies). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Huynh Minh Thuan (Bhikkhu Santadatta). (2017). *Theravāda Upasampadā in Vietnam: A Study based on Vinaya Perspective*. Master of Degree of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phan Tai Thuc (Ven. Thích Tâm Thức). (2017). *The Practical of Pure Land Buddhism in Modern Society : A Case Study of Hoang Phap Monastery in Vietnam*. A

Thesis for Master Degree of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Hansa Dhammahaso and Others. (2014).*The Preparation of MCU Language Institute for ASEAN Economic Community.* Language Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2011). *Strategy for the development of Buddhist Universities.* Online : http://www.mcu.ac.th/site/pres_info _content_desc.php?p_id=13. 10 Octorber 2018.

Phra Anan Candadhammo (Chanthavong). (2017). A Study on the Way of Life according to Heet 12, of lao Buddhist in Pakse District, Champasak Province, Lao People's Democracy Republic.

Phra Khamyod Paññadharo (Inphachant). (2018). *A Study of Moral Cultivation of Students At Lao International College, Lao People's Democratic Republic*. Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Kobchai Khemacāri (Prabpai). (2018). *A Study of Insight Meditation Teaching: A Case Study of Phramaha Pan Ānando, Mahabuddhawongsapalueng Temple, Vientiane, Laos PDR.* Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Tran Duy Hieu. (2008). *A Study of Annam-Nikaya in Thailand.* The Degree of Master of Arts (Buddhist Studies) Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Ven. Khamyad Rasdavong. (2005). *A Historical Study of Buddhism in the Lao People's Democratic Republic.* Graduate School. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ฟิลิปปินส์: การศึกษาเชิงพื้นที่

ว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา

Philippines: Area-based Education towards Educational Management for Development

ฟิลิปปินส์: การศึกษาเชิงพื้นที่
ว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา
Philippines: Area-based Education towards Educational Management for Development

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับฟิลิปปินส์กับการจัดการศึกษาของประเทศที่ทำให้เห็นกระบวนการและแนวทางของการส่งเสริมการพัฒนาที่มีเป้าหมายและพัฒนาประเทศจนกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาในช่วงเวลาหนึ่ง จนกระทั่งได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งทำให้คน หรือบุคลากรทางการศึกษาภายในประเทศมีความรู้ความสามารถจนกลายเป็นแรงงานที่มีทักษะและได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการสร้างอุตสาหกรรมแรงงานในรูปแบบของครูหรือผู้ที่มีทักษะทางภาษาที่ส่งออกไปทั่วโลกดังปรากฏในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ฟิลิปปินส์, การศึกษาเชิงพื้นที่, การศึกษาเพื่อการพัฒนา

Abstract

The purpose of this article proposed results of the study on the Philippines with the education management of the country which showed the process and approach of promoting development with the target and development of the country until it becomes an education center for a certain period of time until it became an important part in the development of a country. It made people or educational personnel have knowledge and ability to become skilled workers and have become an important part in creating a labor industry in the form of teachers throughout the abroad as shown in the present.

Keywords: Philippines, Area-based Education, Development Education

บทนำ

ด้วยประสบการณ์ของการเคยเป็นครูสอนหลักสูตรภาษาอังกฤษในสถาบันการศึกษาและในเวลาเดียวกันเคยเดินทางไปศึกษาวิจัยในประเทศฟิลิปปินส์ เกี่ยวกับการศึกษา รวมทั้งมีประสบการณ์เกี่ยวกับครูฟิลิปปินส์ต่อระบบการศึกษาไทยในขณะที่เป็นครูในโรงเรียนนาชาติ จึงทำ

ให้เกิดข้อสงสัยต่อการจัดการศึกษาของฟิลิปปินส์ว่าจัดการศึกษาอย่างไร มีแนวทางหรือวิธีการอย่างไร รวมทั้งในช่วงที่ทำวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ซึ่งจากการเดินทาง และการได้ทำวิจัย ทำให้เห็นว่าการศึกษาเป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และประชาสังคมในองค์รวมด้วยเช่นกัน จึงทำให้เกิดความทรงจำร่วม พร้อมทั้งจะยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนและทรัพยากรมนุษย์ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน

Interview Philippine Educators and Field study

22 June 2016: Dr. Wilma S. Reyes and Miss Elanor O. Bayten, Office of the Vice President for Research, Planning and Quality Assurance, Philippine Normal University

ภาพที่ 1 ประสบการณ์ของการเดินทางในประเทศฟิลิปปินส์ของผู้เขียนเมื่อครั้งเก็บข้อมูลวิจัยเกี่ยวกับประเทศฟิลิปปินส์

ภาพที่ 2 งานวิจัยอันเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์อาเซียนศึกษา
ที่ทำเกี่ยวกับการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์

จากงานวิจัยตามที่ปรากฏในรูปภาพที่ 2 เป็นผลจากการเดินทางไปยังพื้นที่วิจัยคือประเทศฟิลิปปินส์ ทำให้ผู้เขียนได้ข้อมูลอันเป็นส่วนสำคัญ และนำมาเป็นส่วนสำคัญในการเรียบเรียงเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่แบบเล่าแบ่งปันในการเดินทางภายในประเทศด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3 ประสบการณ์ของการเดินทางไปยังประเทศฟิลิปปินส์ สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเชิงศึกษาเพื่อพัฒนาแก่ครูผู้มีประสบการณ์ทางการบริหารและการจัดการเกี่ยวกับบุคลากรทางการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ด้วย

จากภาพ 1,3 เป็นประสบการณ์ของการเดินทางไปยังประเทศ ฟิลิปปินส์ที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา จากบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสบการณ์ในประเทศฟิลิปปินส์ พร้อมนำข้อมูลบางส่วนมาเล่าแบ่งปันเป็นประสบการณ์

ของการเดินทาง รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เนื่องด้วยประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งจะได้นำมาแบ่งปันต่อไป

ฟิลิปปินส์ศึกษาในบริบทไทย

จากการสำรวจข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับฟิลิปปินส์ศึกษาในประเทศไทย ที่ศึกษาเกี่ยวกับประเทศนี้ จะพบงานที่ศึกษาที่เกี่ยวกับฟิลิปปินส์ในภาษาไทยจำนวนมาก อาทิ การเลือกตั้งระดับชาติ (การเลือกตั้งทั่วไป) ของประเทศฟิลิปปินส์ (พ.ศ. 2565) (สีดา สอนศรี, 2565) ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบการเมืองการเมืองตั้ง การเมืองเรื่องการเลือกตั้งในฟิลิปปินส์เป็นเรื่องที่น่าติดตาม เพราะไม่เหมือนกับประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียน เนื่องด้วยระบบการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมทางการเมือง ระบบการเมืองเป็นระบบประธานาธิบดี ที่ประธานาธิบดีเป็นผู้กำหนดนโยบายและเลือกคณะรัฐมนตรี ทหารจึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของประธานาธิบดี (Constitution of the Philippines, 1987, Article VII, Section 18) การเลือกตั้งทุกตำแหน่งเป็นการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน (One Man One Vote) เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2565 นั้นเป็นการกำหนดวันเลือกตั้งระดับชาติของฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นไปตามวาระของประธานาธิบดีซึ่งมีระยะเวลา 6 ปี และกำหนดให้วันเลือกตั้งเป็นวันจันทร์ที่สองของเดือนพฤษภาคมของทุกการเลือกตั้งฟิลิปปินส์ ระบบยุติธรรมชุมชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับ ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วยสี่ภารกิจ ได้แก่ การป้องกัน การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยา และการรับผู้กระทำผิดคืนสู่ชุมชน ระบบยุติธรรมชุมชนในฟิลิปปินส์มีพัฒนาการอย่างยาวนาน แต่ส่วนใหญ่ได้รับการกล่าวถึงในมิติการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ โดยภารกิจอื่นไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนัก ผลการศึกษาพบว่า ฟิลิปปินส์มีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนทั้งสี่ภารกิจโดยรัฐสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมยุติธรรมฟิลิปปินส์ชุมชน (นิตยา โพธิ์นอก, ถวิลวดี บุรีกุล, วลัยพร ล้ออัศจรรย์, 2565)

ในงานศึกษาเรื่อง ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในงานวิชาการไทย: สำรวจประวัติศาสตร์นิพนธ์ ในบริบทอาณาบริเวณศึกษาและประวัติศาสตร์โลก ที่กำลังทวีบทบาทมากขึ้นในประชาคมโลกปัจจุบัน บทความนี้จึงมุ่งแสวงหาคำอธิบายถึงลักษณะและเงื่อนไขที่เป็นบริบทของการสร้างผลงานของนักวิชาการไทย โดยเริ่มจากการสำรวจภาพรวมของประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ภายในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสายสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์โลก พิจารณาพื้นฐานพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฟิลิปปินส์ที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางและความสนใจในภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของฟิลิปปินส์ ผลงานของนักวิชาการไทยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์นับว่ามีอยู่ในปริมาณน้อย เมื่อคำนึงถึงว่าภายในขอบเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ฟิลิปปินส์เป็นประเทศขนาดใหญ่ทั้งในเชิงพื้นที่และประชากร มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน รวมทั้งเป็นประเทศสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ASEAN ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์งานวิชาการไทยประวัติศาสตร์โลก (วัชระ สินธุประมา, 2558)

ความต่อเนื่องของประชาธิปไตยในฟิลิปปินส์ ตั้งแต่ ค.ศ.1986 ศึกษาบทเรียนการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับประชาธิปไตยในประเทศฟิลิปปินส์ โดยการตอบคำถามหลักของงานวิจัยที่ว่า อะไรคือปัจจัยที่ทำให้ประชาธิปไตยในฟิลิปปินส์มั่นคงและยั่งยืนอยู่ได้โดยไม่เคยถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นระบอบการปกครองรูปแบบอื่นโดยการยึดอำนาจหรือรัฐประหาร การตอบคำถามดังกล่าวของงานวิจัยนี้อาศัยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บข้อมูลวิจัยจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง,ส่วนการวิเคราะห์ผลการศึกษานั้น บทความนี้อาศัยกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ที่พัฒนาขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดว่าด้วย “การสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับประชาธิปไตย” ในการทำความเข้าใจและอธิบายความเชื่อมโยงของปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงและยั่งยืนของประชาธิปไตยในฟิลิปปินส์ในแต่ละช่วงเวลา โดยในท้ายที่สุด งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าความมั่นคงและยั่งยืนของประชาธิปไตยในฟิลิปปินส์เป็นผลผลิตจากสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่ถูกออกแบบภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำที่มีความหลากหลายไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมดความมั่นคงและยั่งยืนของประชาธิปไตยประชาธิปไตยฟิลิปปินส์ (สติธร ธนานิธิโชติ, 2565)

ในงานศึกษาเรื่อง *ฟิลิปปินส์:* ภาพสะท้อนความเป็นลูกผสมของอาณานิคมสเปนในลาตินอเมริกา แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ The Philippines: A Reflection on “Mestizaje” of Spanish America in Southeast Asia ที่สะท้อนผลการศึกษาผ่านสีผิวที่ผนวกเข้ากับภาษาศาสตร์สังคมภายใต้พลวัตที่เรียกว่า ‘สเปนาภิวัฒน์’ (Hispanization) ที่ทำให้ฟิลิปปินส์ในที่สุดแล้วก็เป็นได้แค่ภาพสะท้อนความเป็นลูกผสมของลาตินอเมริกาที่ไม่เหมือนต้นแบบโดยสมบูรณ์ Abstract Latin America, where the colonial Spanish America once was established, and the colonial Southeast,บทคัดย่อ ภูมิภาคลาตินอเมริกาซึ่งมีอดีตอาณานิคมสเปนเป็นส่วนหนึ่งและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นดูเหมือนจะห่างไกลกันคนละซีกโลกแต่หากมีอยู่จุดหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่แสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย นั่นก็คือ ประเทศ ‘ฟิลิปปินส์’ บทความนี้ต้องการที่จะนำเสนอข้อเท็จจริงที่ว่าแม้ภูมิภาคทั้งสองจะห่างไกลกันด้วยระยะทาง ลูกผสมฟิลิปปินส์สเปนใหม่สเปนในอเมริกาวรรณะ MESTIZOPHILIPPINESNEW SPAINSPANISH AMERICACASTE (ฐิติพงษ์ ด้วงคง, 2559)

ในงานศึกษาเรื่อง อำนาจชาญฉลาดของญี่ปุ่น: การให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงและการทหารแก่ฟิลิปปินส์ ที่ให้ข้อมูลว่า ญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์มีจีนเป็นความท้าทายร่วมซึ่งกระทบต่อผลประโยชน์ของทั้งสองประเทศในทะเลจีนใต้ และแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในจะมีผลต่อทิศทางการดำเนินชีวิต นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ จึง ได้ปรับปรุงกฎหมายและกลไกเพื่อรองรับการใช้อำนาจทางทหารในฐานะเครื่องมือใหม่ การดำเนินนโยบายเชิงรุกดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดอำนาจชาญฉลาด (Smart Power) ของ Joseph Nye ซึ่งเป็นแนวทางการใช้อำนาจทางทหารที่สอดคล้องกับรูปแบบและเป้าหมายของญี่ปุ่น การกระชับ

ความสัมพันธ์กับฟิลิปปินส์ถือเป็นความร่วมมือด้านความมั่นคงที่มีพลวัตมากที่สุด ความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทหารจีนญี่ปุ่นทะเลจีนใต้ฟิลิปปินส์ (จินตวัฒน์ ศิริรัตน์, 2561)

ในงานศึกษาเรื่อง อิสลามศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 ก่อนที่ประเทศฟิลิปปินส์จะตกเป็นเมืองขึ้นของสเปนเสียอีก (สเปนเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1542) นับตั้งแต่นั้นมา ชาวพื้นเมืองฟิลิปปินส์เริ่มสนใจและรู้จักศาสนาอิสลามมากขึ้น จนกระทั่งเกิดสถาบันการศึกษาอิสลามในรัชสมัยของ สุลต่าน Sharieful Hashim Abubakar โดยใช้ระบบการสอนในรูปแบบของมักตับ ฟิลิปปินส์เป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มสมาชิกสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) หรือที่เรียกว่า กลุ่มประเทศอาเซียน (ASEAN) ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ส่วนมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่อันดับสองของประเทศซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนเกาะมินดาเนา ในเขต Cotabato, Sula อิสลามศึกษาประเทศฟิลิปปินส์มักตับมัคราซะฮ์ (ตายูดิน อุสมาน, 2543)

ในงานศึกษาเรื่อง กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานครูฟิลิปปินส์ในประเทศไทย ที่ในงานศึกษาได้ศึกษาถึง กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานครูฟิลิปปินส์ในประเทศไทย นับว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานครูในฟิลิปปินส์นั้นมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศฟิลิปปินส์ถือว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพในด้านคุณภาพประชากรวัยแรงงานในด้านการศึกษาในระดับสูง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการขยายตัวในด้านต่างๆ การผลักดันให้แรงงานออกไปหางานทำนอกประเทศจึงมีความได้เปรียบในการแข่งขันกับชาติในอาเซียนและประเทศไทยก็ถือเป็นประเทศหนึ่งซึ่งเป็นประเทศเป้าหมายของแรงงานในกลุ่มครูฟิลิปปินส์ จากจำนวนประชากรกลุ่มแรงงานครูฟิลิปปินส์ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยซึ่งมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามีอัตราเพิ่มสูงขึ้นในช่วงของปีกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานครูฟิลิปปินส์ (ชนิดาภา ชลอวงษ์, 2558)

ในงานเรื่อง พลวัตของกฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ การศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลมาจากระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะการแบ่งระดับชั้นการศึกษา เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์อยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ทำให้กฎหมายการศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ นับตั้งแต่มีการสถาปนาสาธารณรัฐขึ้น รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ทุกฉบับต่างให้การรับรองสิทธิของพลเมืองทางด้านการศึกษามาโดยตลอด พลเมืองฟิลิปปินส์มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังมีบทบัญญัติกล่าวถึงการศึกษาภาคบังคับเป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้ระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ อย่างไรก็ตามสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ประสบปัญหาทางด้านการศึกษาอย่างหนัก อันเนื่องมาจากการออกจากการเรียนกลางคันและผู้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาลดลง การศึกษาภาคบังคับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (สัญชัย นิระมล, 2565)

ในงานศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนใน สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ตั้งอยู่ใกล้กับเส้นศูนย์สูตร ทำให้ประสบภัยจากแผ่นดินไหวและพายุ

ไต้ฝุ่น แต่มีทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ นับเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับที่ 8 ในเอเชีย และเป็นประเทศมีประชากรมากที่สุดในอันดับที่ 12 ของโลก มีประชากรมากเกือบ,และยังมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง โดยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญคือ การพัฒนาเป็นประเทศอุตสาหกรรมระยะเริ่มแรก ได้รับการพิจารณาว่าเป็นตลาดเกิดใหม่ (Emerging market) จึงทำให้มีความน่าสนใจที่จะศึกษาว่าสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน และมีแนวคิดการบริหารปกครองประเทศอย่างไร เพื่อที่จะนำประเทศไปสู่ความเจริญ (บุญเรือน เนียมปาน และสุวรรณ วงษ์การค้า, 2565)

ในงานศึกษาเรื่อง ความขาดไร้และการแสวงหาความสุขของสตรีฟิลิปปินส์ใน Banana Heart Summer ที่ศึกษาผ่านนวนิยายเรื่อง Banana Heart Summer ที่เขียนโดย เมอร์ลินดา โบบิส นักเขียนสตรีชาวฟิลิปปินส์ มุ่งถ่ายทอดสภาพชีวิตของสตรีในชุมชนแออัดของฟิลิปปินส์โดยมีตัวละครสตรีเป็นศูนย์กลางของเรื่อง ผู้แต่งใช้อาหารและการทาอาหารเป็นโครงเรื่องและความเปรียบให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ การรับประทานอาหารและความหิวถูกนามาเชื่อมโยงกับความขาดพร่องทางจิตวิญญาณของสตรี ความเข้าใจธรรมชาติของตนเองและผู้อื่นเป็นเงื่อนไขสาคัญที่ทาให้สตรีฟิลิปปินส์สามารถดารงชีวิตได้อย่างมีความสุข “We live between volcano and church.”: The Lack and Pursuit of Happiness of Philippines Women in Banana Heart Summer Ranwarat Poonsri The Novel Banana Heart Summer by Merlinda Bobis, portrays (รัญวรัชญ์ พูลศรี, 2555)

ในงานศึกษาเรื่อง การประกอบสร้างอัตลักษณ์ด้วยประวัติศาสตร์ส่วนบุคคล ในนวนิยายภาษาอังกฤษของสตรีฟิลิปปินส์พลัดถิ่น ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ เรื่องราวของแรงงานสตรีฟิลิปปินส์ในต่างประเทศ สตรีที่อยู่ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของฟิลิปปินส์และเรื่องราวของสตรีในครอบครัวฟิลิปปินส์ ลักษณะที่ปรากฏในนวนิยายภาษาอังกฤษของนักเขียนสตรีฟิลิปปินส์พลัดถิ่นกลุ่มนี้สะท้อนการประกอบสร้างอัตลักษณ์และการสร้างประวัติศาสตร์ส่วนบุคคลขึ้นมาอีกชุดหนึ่งเมื่ออยู่นอกบ้านเกิด,บทความนี้ศึกษาตัวบทนวนิยายภาษาอังกฤษของนักเขียนสตรีฟิลิปปินส์พลัดถิ่นสามเรื่องคือ Fish-Hair Woman (2012) ของเมอลินดา โบบิส The Mango Bride (2013) ของมาริวิ โซลิเว็น และ Gun Dealer's Daughter (2013) ของจีนา อโพสทอล เนื่องจากนวนิยายกลุ่มนี้กล่าวถึงวิถีชีวิตของตัวละครสตรีฟิลิปปินส์โดยนักเขียนสตรีฟิลิปปินส์เอง

จากที่ยกมาจึงเป็นงานศึกษาบางส่วนที่เกี่ยวกับฟิลิปปินส์ในฐานะประเทศอาเซียนอีกหนึ่งประเทศที่ได้เดินทางไปทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่ ทำให้เห็นว่าพัฒนาการบางประการเกี่ยวกับฟิลิปปินส์เป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีประโยชน์ในเชิงของการบริหารและการจัดการ จึงนำมาเสนอเพื่อให้เป็นข้อมูลสำหรับผู้ประสงค์ทำการศึกษาต่อไปในประเด็นดังกล่าวแต่ละประเด็น ซึ่งจะนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับประเทศอาเซียนได้

การศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งที่สเปนและสหรัฐอเมริกาได้วางระบบไว้

เมื่อกล่าวมุ่งไปยังบริบททางประวัติศาสตร์ของฟิลิปปินส์ จะมีข้อมูลว่า กว่า 300 ปีที่ประเทศฟิลิปปินส์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองโดยจักรวรรดิสเปน (ค.ศ. 1571-1898) และเกือบ 50 ปี ภายใต้สหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1898-1940) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เกิดขึ้นภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิรูประบบการศึกษาที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น ภายใต้การปกครองของสเปนและสหรัฐที่มีนโยบายการศึกษาที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าสเปนและสหรัฐ ไม่ได้เข้ามามีบทบาทในระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์แล้ว แต่นโยบายการศึกษาของสเปนและสหรัฐ เป็นมรดกที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในฟิลิปปินส์จนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น นโยบายการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ ตั้งแต่อดีตในสมัยที่ฟิลิปปินส์เป็นประเทศอาณานิคมของสเปนและสหรัฐ จนถึงปัจจุบันที่ฟิลิปปินส์สามารถดำเนินนโยบายการศึกษาได้อย่างเสรีว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด นโยบายทางการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสเปน หลังจากที่ฟิลิปปินส์ตกเป็นอาณานิคมของสเปนอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1571 ระบบการศึกษาในฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลจากนโยบายของจักรวรรดิสเปน สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาในสมัยนั้น คือ ระบบการศึกษาแบบคาทอลิก โดยศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยภายในฟิลิปปินส์ เพราะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของสเปนในการเผยแผ่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในฟิลิปปินส์

ปัจจัยที่ส่งผลให้ศาสนจักรโรมันคาทอลิกประสบความสำเร็จในการปฏิรูประบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์คือ ปัจจัยด้านการถือครองที่ดิน เหตุเพราะศาสนาโรมันคาทอลิกถือครองที่ดินเป็นจำนวนมากภายในฟิลิปปินส์ ซึ่งส่งผลให้นักบวชนิกายโรมันคาทอลิกมีอิทธิพลและมีอำนาจมากในการปฏิรูประบบการศึกษา และประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกภายในฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ได้ถูกเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในปี ค.ศ.1863 ผ่านกฎหมายการศึกษา (Educational Decree) ที่เน้นให้ระบบการศึกษาภายในประเทศมีความเป็นระบบ มีหลักสูตรที่มีมาตรฐาน และก่อตั้งโรงเรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับประชาชนทั่วไปภายในประเทศ อย่างไรก็ดี ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงระบบการศึกษาของคนในประเทศยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ชายและผู้หญิง และความเหลื่อมล้ำระหว่างครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยและยากจน

นอกเหนือจากศาสนาและระบบการศึกษาที่เป็นระบบ ภาษาสเปนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สเปนได้ทิ้งไว้แก่ประเทศอาณานิคม ซึ่งเห็นได้จากร่องรอยของมรดกทางภาษาสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาษาตากาล็อกที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากภาษาสเปน เช่นเดียวกับการตั้งชื่อคนในประเทศ ถนนหนทาง หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในฟิลิปปินส์ที่ยังคงถูกเรียกขานเป็นภาษาสเปนจนถึงปัจจุบัน

นโยบายทางการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสหรัฐ

ในการปฏิรูประบบการศึกษาภายในฟิลิปปินส์ภายใต้อาณานิคมของสหรัฐ ยุทธศาสตร์สำคัญของสหรัฐ คือ ความพยายามที่จะทำให้ชาวฟิลิปปินส์มีความเป็นอเมริกันมากขึ้น (Americanization) ผ่านนโยบายการศึกษา ตลอดระยะเวลาที่สหรัฐปกครองฟิลิปปินส์ มีการสนับสนุนให้ใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น เพื่อลดบทบาทการใช้ภาษาท้องถิ่น โดยกว่า 5 ทศวรรษของระบบการศึกษาแบบอเมริกัน นักเรียนฟิลิปปินส์ต้องศึกษาบทประพันธ์ของกวีตะวันตกชื่อดังมากมาย อาทิ วิลเลี่ยม เชคสเปียร์ เป็นต้น ส่งผลทำให้ชาวฟิลิปปินส์ให้ความสนใจกับวรรณคดีท้องถิ่นน้อยลง และใช้ภาษาอังกฤษในชั้นเรียนและในชีวิตประจำวันมากขึ้น ถึงแม้ว่าสหรัฐพยายามสอดแทรกวรรณกรรมตะวันตกในชีวิตประจำวันของชาวฟิลิปปินส์ แต่เมื่อเทียบกับยุคที่สเปนปกครองฟิลิปปินส์ก่อนหน้านั้น ถือได้ว่าชาวฟิลิปปินส์มีเสรีภาพในการแสดงผลงานด้านบทประพันธ์ กลอน และวารสารต่างๆ ในภาษาท้องถิ่นมากกว่าในยุคที่เป็นอาณานิคมของสเปน ในทางกลับกัน ผลงานวรรณกรรมของชาวฟิลิปปินส์กลับไม่ได้ถูกบรรจุในวิชาภาษาและวรรณคดีในชั้นเรียนมากนัก ซึ่งทำให้ระบบการศึกษาแบบอเมริกันแตกต่างจากระบบการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสเปนอย่างตรงกันข้าม ผลคือชาวฟิลิปปินส์ในช่วงที่ปกครองโดยสหรัฐ ไม่มีโอกาสได้เรียนภาษาประจำชาติของตัวเอง เพราะภาษาท้องถิ่นถูกใช้เป็นเพียงตัวช่วยในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ เท่านั้น อีกทั้งสหรัฐยังผูกขาดการใช้ภาษาอังกฤษในระบบการศึกษา จวบจน ค.ศ. 1940 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ญี่ปุ่นไม่ได้มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาภายในประเทศฟิลิปปินส์

นโยบายการศึกษาภายหลังยุคที่เป็นอาณานิคมของสหรัฐจวบจนปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ฟิลิปปินส์มีอิสระในการกำหนดนโยบายการศึกษาแล้ว ฟิลิปปินส์ยังคงให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษในระบบการศึกษา พิจารณาได้จากรัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ.1987 ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ภาษาทางการที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนคือภาษาฟิลิปปินส์และภาษาอังกฤษ กระทรวงศึกษาธิการของฟิลิปปินส์ได้กำหนดให้ใช้ภาษาทั้งสองในวิชาที่แตกต่างกันในการเรียนการสอน ในปัจจุบัน นโยบายการศึกษาของฟิลิปปินส์ยังคงเป็นไปในรูปแบบอเมริกันที่เน้นภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอน ในขณะเดียวกันสถาบันทางการศึกษาหลายต่อหลายแห่งยังคงขึ้นตรงต่อระบบการศึกษาแบบคาทอลิก อาทิ มหาวิทยาลัย ดา ลา ซาน (De La Salle University) และมหาวิทยาลัย อาเตเนโอ เด มานิล่า (Ateneo de Manila University) เป็นต้น

การที่นโยบายทางการศึกษาของฟิลิปปินส์ถูกควบคุมโดยประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างสเปนและ สหรัฐ ส่งผลดีและผลเสียแตกต่างกันไป ผลดีสำหรับฟิลิปปินส์คือ ระบบการศึกษาของฟิลิปปินส์มีคุณภาพ มีมาตรฐานและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ผ่านการปฏิรูปทางการศึกษาของสเปน รวมไปถึงการที่ประชาชนภายในประเทศมีระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษที่สูงขึ้นภายใต้ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน ผลเสียภายใต้การปกครองโดยสเปน

และสหรัฐ คือ การถูกลิดรอนอิสรภาพในการกำหนดทิศทางทางการศึกษาด้วยตัวเอง อาทิ ประชาชนฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลและกฎเกณฑ์ต่างๆ ภายใต้ระบบการศึกษาแบบคาทอลิก หรือการที่เอกลักษณ์ของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมและภาษาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และให้ความสำคัญที่น้อยลงภายใต้ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน จึงปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามรดกทางการศึกษาที่สเปนและสหรัฐได้มอบไว้แก่ฟิลิปปินส์ คือ ระบบการศึกษาที่เป็นระบบ และการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาภาษาอังกฤษ ซึ่งทำให้ประชาชนชาวฟิลิปปินส์มีทักษะภาษาอังกฤษที่ดีและเกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในประเทศ

ภาพที่ 4 ประสบการณ์ของการเดินทางเพื่อศึกษาเชิงพื้นที่ในฟิลิปปินส์
(ภาพผู้เขียน 22 มิถุนายน 2559)

กระบวนทัศน์ต่อการการจัดการศึกษา

การศึกษาฟิลิปปินส์ เคยเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาและส่งผลให้เกิดประสิทธิผลเชิงประจักษ์ต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในงานเรื่อง พลวัตของกฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ การศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลมาจากระบบการศึกษาของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะการแบ่งระดับชั้นการศึกษา เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาปกครองหมู่เกาะฟิลิปปินส์อยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ทำให้กฎหมายการศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ นับตั้งแต่มีการสถาปนาสาธารณรัฐขึ้น รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ทุกฉบับต่างให้การรับรองสิทธิของพลเมืองทางด้านการศึกษามาโดยตลอด พลเมืองฟิลิปปินส์มีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังมีบทบัญญัติกล่าวถึงการศึกษาภาคบังคับเป็นครั้งแรก โดยกำหนดให้ระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ อย่างไรก็ตาม สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ประสบปัญหาทางด้านการศึกษาอย่างหนัก อันเนื่องมาจากการออกจากการเรียนกลางคันและผู้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาลดลง การศึกษาภาคบังคับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (สัญชัย นิระมล, 2565) การศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ฟิลิปปินส์ขึ้นชื่อว่าเป็นประเทศทางแถบเอเชียที่ประชากรมีความรู้ความสามารถด้านภาษาอังกฤษในระดับดีเป็นอันดับต้น ๆ ของภูมิภาค เพราะนอกจากจะมีภาษาตากาล็อกเป็นภาษาท้องถิ่นและภาษาราชการแล้ว ฟิลิปปินส์ยังใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและเป็นภาษาราชการอีกด้วย ถึงแม้ว่ามิใช่ประชากร ทุกคนที่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ แต่ถือว่าประชากรส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี อีกทั้งระดับภาษาอังกฤษของประชากรฟิลิปปินส์อยู่ที่ระดับ 35 จาก 163 ประเทศทั่วโลกที่มีการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร ได้เป็นอย่างดี นโยบายด้านการศึกษาและจุดเน้นด้านการศึกษา 1) การเสริมสร้างความแข็งแกร่งของการพัฒนาและการดูแลเด็กปฐมวัย โดยฟิลิปปินส์มีแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยเพื่อแบ่งปันในภูมิภาค 2) การจัดการศึกษาในสภาวะวิกฤต (Education in Emergencies) เพื่อเตรียมรับภัยพิบัติธรรมชาติ เช่น ไต้ฝุ่น สึนามิ ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น 3) การใช้ ICT ในการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ผ่านสื่อการศึกษาทางเว็บไซต์ หรือสื่อการ สอนโดยใช้เทคโนโลยีแบบต่างๆ 4) โครงการภาษาแม่ – ทวิภาษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยฟิลิปปินส์ได้ดำเนินยุทธศาสตร์เรื่อง ดังกล่าวในโรงเรียนระดับประถมศึกษา 5) การเรียนการสอนแบบคละชั้นเพื่อจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีในประเด็นด้านการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนคละชั้น วิธีการสอนและการดำเนินด้านนโยบาย เป็นต้น 6) การดำเนินโครงการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ด้อยโอกาส ภายใต้กรอบการดำเนินงานของซีมีโอ 7) การดำเนินงานเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายนักเรียนและการเทียบโอนคุณวุฒิ

นโยบายทางการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสเปน หลังจากที่ฟิลิปปินส์ตกเป็นอาณานิคมของสเปนอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1571 ระบบการศึกษาใน ฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลจากนโยบายของจักรวรรดิสเปน สิ่งหนึ่งที่ถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงของ ระบบ

การศึกษาในสมัยนั้น คือ ระบบการศึกษาแบบคาทอลิก โดยศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยภายในฟิลิปปินส์ เพราะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของสเปนในการเผยแผ่คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในฟิลิปปินส์ ปัจจัยที่ส่งผลให้ศาสนจักรโรมันคาทอลิกประสบความสำเร็จในการปฏิรูประบบการศึกษาในประเทศ ฟิลิปปินส์คือ ปัจจัยด้านการถือครองที่ดิน เหตุเพราะศาสนาโรมันคาทอลิกถือครองที่ดินเป็นจำนวนมากภายในฟิลิปปินส์ ซึ่งส่งผลให้นักบวชนิกายโรมันคาทอลิกมีอิทธิพลและมีอำนาจมากในการปฏิรูประบบการศึกษา และประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกภายในฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในปี ค.ศ.1863 ผ่านกฎหมายการศึกษา (Educational Decree) ที่เน้นให้ระบบการศึกษาภายในประเทศมีความเป็นระบบ มีหลักสูตรที่มีมาตรฐาน และก่อตั้งโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นเพื่อรองรับประชาชนทั่วไปภายในประเทศ อย่างไรก็ดี ความเหลื่อมล้ำ ในการเข้าถึงการศึกษาของคนในประเทศยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ชายและผู้หญิง และความเหลื่อมล้ำระหว่างครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยและยากจน นอกเหนือจากศาสนาและระบบการศึกษาที่เป็นระบบ ภาษาสเปนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สเปนได้ทิ้งไว้แก่ประเทศอาณานิคม ซึ่งเห็นได้จากร่องรอยของมรดกทางภาษาสเปน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาษาตากาล็อกที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากภาษาสเปน เช่นเดียวกับการตั้งชื่อคนในประเทศ ถนนหนทาง หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในฟิลิปปินส์ที่ยังคงถูกเรียกขานเป็นภาษาสเปนจนถึงปัจจุบัน นโยบายทางการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกา การปฏิรูประบบการศึกษาภายในฟิลิปปินส์ภายใต้อาณานิคมของสหรัฐ ยุทธศาสตร์สำคัญของ สหรัฐอเมริกา คือ ความพยายามที่จะทำให้ชาวฟิลิปปินส์มีความเป็นอเมริกันมากขึ้น (Americanization) ผ่านนโยบายการศึกษาที่คิดค้นขึ้นโดยชาวอเมริกัน ตลอดระยะเวลาที่สหรัฐปกครองฟิลิปปินส์ มีการสนับสนุนให้ใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น เพื่อลดบทบาทการใช้ภาษาท้องถิ่น โดยกว่า 5 ทศวรรษของระบบการศึกษาแบบอเมริกัน นักเรียนฟิลิปปินส์ต้องศึกษาบทประพันธ์ของกวีตะวันตกชื่อดังมากมาย อาทิ วิลเลี่ยม เชคสเปียร์ เป็นต้น ส่งผลให้ชาวฟิลิปปินส์ให้ความสนใจกับวรรณคดีท้องถิ่นน้อยลง และใช้ภาษาอังกฤษในชั้นเรียนและในชีวิตประจำวันมากขึ้น ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกา พยายามสอดแทรกวรรณกรรมตะวันตกในชีวิตประจำวันของชาวฟิลิปปินส์ แต่เมื่อเทียบกับยุคที่สเปนปกครองฟิลิปปินส์ก่อนหน้านั้น ถือได้ว่าชาวฟิลิปปินส์มีเสรีภาพในการแสดงผลงานด้านบทประพันธ์ กลอน และวารสารต่างๆ ในภาษาท้องถิ่นมากกว่าในยุคที่เป็นอาณานิคมสเปน อย่างไรก็ตาม ผลงานวรรณกรรมของชาวฟิลิปปินส์กลับไม่ได้รับการบรรจุในวิชาภาษาและวรรณคดี ในชั้นเรียนเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลให้ระบบการศึกษาแบบอเมริกันแตกต่างจากระบบการศึกษาในยุคที่เป็นอาณานิคมของสเปนโดยสิ้นเชิง นั่นคือ ชาวฟิลิปปินส์ในยุคที่ถูกปกครองโดยสหรัฐอเมริกาไม่มีโอกาสได้เรียนภาษาประจำชาติของตัวเอง เพราะภาษาท้องถิ่นเป็นเพียงตัวเสริมในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ เท่านั้น อีกทั้งสหรัฐอเมริกา ยังผูกขาดการใช้ภาษาอังกฤษในระบบการศึกษา จวบจน ค.ศ.1940 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้ายึดครองฟิลิปปินส์ ในช่วงสงครามโลก

ครั้งที่ 2 แต่ญี่ปุ่นไม่มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาภายในประเทศฟิลิปปินส์ นโยบายการศึกษาภายหลังยุคที่เป็นอาณานิคมของสหรัฐอเมริกาจนถึงปัจจุบัน ภายหลังจากที่ฟิลิปปินส์มีอิสระในการกำหนดนโยบายการศึกษาแล้ว ฟิลิปปินส์ยังคงให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษในระบบการศึกษา พิจารณาได้จากรัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์ฉบับปี ค.ศ.1987 ที่ระบุไว้ อย่างชัดเจนว่า ภาษาทางการที่ใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนคือ ภาษาฟิลิปปินส์และภาษาอังกฤษ

กระทรวงศึกษาธิการของฟิลิปปินส์ได้กำหนดให้ใช้ภาษาทั้งสองในวิชาที่แตกต่างกันในการเรียนการสอน ในปัจจุบัน นโยบายการศึกษาของฟิลิปปินส์ยังคงเป็นไปในรูปแบบอเมริกันที่เน้นภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอน ในขณะเดียวกันสถาบันทางการศึกษาหลายต่อหลายแห่งยังคงขึ้นตรงต่อระบบการศึกษา แบบคาทอลิก อาทิ มหาวิทยาลัย ดา ลา ซาน (De La Salle University) และมหาวิทยาลัยอาเตเนโอ เด มะนิลา (Ateneo de Manila University) เป็นต้น การที่นโยบายทางการศึกษาของฟิลิปปินส์ถูกควบคุมโดยประเทศเจ้าอาณานิคมอย่างสเปนและสหรัฐอเมริกาส่งผลดีและผลเสียแตกต่างกันไป ผลดีสำหรับฟิลิปปินส์คือ ระบบการศึกษาของฟิลิปปินส์มีคุณภาพ มีมาตรฐานและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ผ่านการปฏิรูปทางการศึกษาของสเปน รวมไปถึงการที่ประชาชน ภายในประเทศมีระดับความสามารถทางภาษาอังกฤษที่สูงขึ้นภายใต้ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน ผลเสียภายใต้ การปกครองโดยสเปนและสหรัฐ คือ การถูกลิดรอนอิสรภาพในการกำหนดทิศทางทางการศึกษาด้วยตัวเอง อาทิ ประชาชนฟิลิปปินส์ได้รับอิทธิพลและกฎเกณฑ์ต่างๆ ภายใต้ระบบการศึกษาแบบคาทอลิก หรือการที่เอกลักษณ์ ของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมและภาษาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์และมีความสำคัญที่น้อยลงภายใต้ระบบการศึกษาแบบอเมริกัน ระบบการศึกษาของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ระบบการศึกษาในฟิลิปปินส์ใกล้เคียงกับระบบการศึกษาแบบเป็นทางการของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียมักจะได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสหรือ เนเธอร์แลนด์ ระบบการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยการศึกษาแบบที่เป็นทางการนั้นมีลำดับขั้นตอนของการเรียนอยู่สามระดับ คือ - ระดับประถมศึกษา - ระดับมัธยมศึกษา - ระดับอุดมศึกษา หน้าที่ในการบริหารควบคุมและดำเนินการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับประถมและมัธยมศึกษา) เป็นของแผนกการศึกษาวัฒนธรรมและกีฬา ในขณะที่คณะกรรมาธิการการอุดมศึกษาจะรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาระดับสูง ส่วนการศึกษาด้านเทคนิคหลังมัธยมศึกษานั้นจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาทักษะ และการศึกษาด้านเทคนิคซึ่งยังมีหน้าที่ปฐมนิเทศให้การฝึกอบรมและการพัฒนาด้านทักษะอาชีพแก่เยาวชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนและผู้ใหญ่ที่ว่างงาน นอกจากนี้ประเทศฟิลิปปินส์ใช้การเรียนการสอนแบบทวิภาษา บางวิชาสอน เป็นภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาอื่นๆ สอนเป็นภาษาฟิลิปปินส์

ระดับประถมศึกษา ในระดับประถมศึกษาจะใช้เวลาศึกษาภาคบังคับ 6 ปีที่โรงเรียนของรัฐบาล หรือ 7 ปีในโรงเรียนของเอกชน นอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้โดยการศึกษาระดับนี้รวมไปถึง การเรียนชั้นอนุบาลและอาจเป็นหลักสูตร

เตรียมประถมศึกษาก็ได้นักเรียนที่มีอายุระหว่าง 3 หรือ 4 ปีจะเข้าเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนจนกระทั่งมีอายุครบ 5-6 ปีจึงจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง ในตอนท้ายของแต่ละปีการศึกษา นักเรียนจะได้รับการเลื่อนระดับจากระดับชั้นหนึ่งไปอีกระดับหนึ่ง โดย ถือว่านักเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานผลสัมฤทธิ์ที่กำหนดไว้สำหรับชั้นนั้นๆ นักเรียนจะได้รับการจัดอันดับในทุก ๆ วิชาสี่ครั้งในช่วงปีการศึกษา โดยทั่วไประบบคะแนนสะสมจะใช้เป็นพื้นฐานในการเลื่อนตำแหน่งเพื่อให้ผ่านเกรด นักเรียนต้องได้รับคะแนนอย่างน้อย 75 คะแนนจาก 100 หรือเจ็ดสิบห้าเปอร์เซ็นต์ ในช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ของฟิลิปปินส์ ภาษาที่ใช้ในการสอนโดยทั่วไปจะเป็นภาษาท้องถิ่น ซึ่ง มีมากกว่า 170 ภาษาทั่วประเทศในภูมิภาคที่เด็กอาศัยอยู่ ภาษาอังกฤษและภาษาฟิลิปปินส์ได้รับการสอนเป็น ภาษาที่สอง ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือส่วนที่เหลือของการศึกษาระดับประถมศึกษา วิชาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์จะสอนเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนหลักสูตรสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์สอนเป็นภาษาฟิลิปปินส์

ระดับมัธยมศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาใช้เวลาสี่ปีโดยนักเรียนต้องเรียนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลายก่อนนักเรียน ส่วนใหญ่ที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาจะมีอายุ 12 ปีและเรียนจบเมื่ออายุ 15 ปี ในระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียนหลักอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนมัธยมทั่วไป ซึ่งมีนักเรียนประมาณร้อย ละ 90 เปอร์เซ็นต์ของนักเรียนมัธยมปลายทั้งหมดเข้าเรียน และโรงเรียนมัธยมอาชีวศึกษา นอกจากนี้ ยังมี โรงเรียนหลายแห่งที่ถือว่าเป็น "โรงเรียนมัธยมวิทยาศาสตร์" ซึ่งรับนักเรียนที่แสดงความสามารถพิเศษทาง คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือเทคโนโลยีในระดับประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมสายอาชีพในฟิลิปปินส์แตกต่างจาก โรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วไปตรงที่พวกเขาให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมสายอาชีพ การค้าและศิลปะเชิงปฏิบัติ มากกว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมทั่วไปจะต้องเรียนและผ่านหลักสูตรที่หลากหลายประกอบด้วยภาษาหรือศิลปะ การสื่อสาร (ภาษาอังกฤษและภาษาฟิลิปปินส์) คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคมศาสตร์ (รวมถึง มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์และการปกครองของฟิลิปปินส์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมวิทยา) นักเรียนยัง ต้องรับการฝึกอบรมพัฒนาเยาวชน (รวมถึงพลศึกษา สุขศึกษา ดนตรี และการฝึกกองทัพพลเมือง) ศิลปะปฏิบัติ (รวมถึงคหกรรมศาสตร์ การเกษตรและการประมง ศิลปะอุตสาหกรรมและการประกอบการ) การศึกษาค่านิยมและวิชาเลือกบางวิชา รวมทั้งวิชาจากทั้งทางวิชาการและสายอาชีพ โรงเรียนมัธยมอาชีวศึกษาโรงเรียนมัธยมเหล่านี้มักจะเปิดสอนด้านเทคนิคและวิชาชีพในหนึ่งในห้าสาขาวิชาหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม การประมง การค้า/เทคนิค อุตสาหกรรมในครัวเรือน และหลักสูตรนอกตำราที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ประเภทของสาขาวิชาชีพที่เปิดสอนโดยโรงเรียนอาชีวศึกษาเหล่านี้มักขึ้นอยู่กับภูมิภาคที่โรงเรียนตั้งอยู่ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ชายฝั่ง การประมงเป็นหนึ่งในสาขาอาชีพที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ในช่วงสองปีแรกของการศึกษาที่โรงเรียนมัธยมศึกษาสายอาชีพแห่งหนึ่งของประเทศ นักเรียนจะได้เรียน สายอาชีพทั่วไปในช่วงปีที่สามและสี่ พวกเขาจะต้องเชี่ยวชาญในสาขาวิชาเฉพาะภายในสาขาวิชาชีพทั่วไปนั้น ตัวอย่างเช่น นักเรียนอาจเรียนหลักสูตรด้านช่าง

เทคนิคทั่วไปเป็นเวลาสองปี จากนั้นเรียนหลักสูตรที่เชี่ยวชาญด้านการผลิตตู้สองปีโปรแกรมทั้งหมดของโรงเรียนอาชีวศึกษามีการผสมผสานระหว่างหลักสูตรภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โรงเรียนมัธยมปลายวิทยาศาสตร์ ระบบโรงเรียนมัธยมวิทยาศาสตร์ของฟิลิปปินส์เป็นระบบสาธารณะเฉพาะที่ดำเนินการเป็นหน่วยงานในสังกัดของกรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของฟิลิปปินส์ โดยรวมแล้วมีวิทยาเขตส่วนภูมิภาค 9 แห่ง วิทยาเขต หลักตั้งอยู่ในเมืองเกซอนซิตี้ นักเรียนจะได้รับการยอมรับเป็นรายกรณีโดยพิจารณาจากผลการสอบแข่งขัน ระดับชาติของระบบ PSHS ผู้สำเร็จการศึกษาจาก PSHS มีข้อผูกพันทางกฎหมายที่จะต้องเรียนวิชาเอกในสาขา วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณิตศาสตร์ หรือวิศวกรรมศาสตร์เมื่อเข้าศึกษาในวิทยาลัย หลักสูตรของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาทั้ง 9 แห่งของประเทศมีความคล้ายคลึงกับหลักสูตร ของโรงเรียนมัธยมทั่วไปมาก นักเรียนปฏิบัติตามเส้นทางของหลักสูตรนั้นอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามพวกเขายังต้องสอบและผ่านหลักสูตรขั้นสูงที่หลากหลายในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

ระดับอุดมศึกษา ระดับอุดมศึกษานั้นนักเรียนส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 16 ปี การศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอกในหลากหลายสาขาวิชา นอกจากนี้การศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษายังรวมถึง หลักสูตรอาชีวศึกษาแบบ 2 หรือ 3 ปีที่อาจไม่มีการมอบปริญญาก็ได้ ปริญญาตรี หลักสูตรปริญญาตรีในฟิลิปปินส์มีระยะเวลาอย่างน้อยสี่ปี โดยทั่วไปแล้วสองปีแรกจะทุ่มเทให้กับการศึกษาหลักสูตรการศึกษาทั่วไป (63 หน่วยกิต) โดยทุกชั้นเรียนจะนับเป็นวิชาเอกที่นักเรียนจะต้องเรียนในสองปี สุดท้าย หลักสูตรปริญญาตรีบางหลักสูตรใช้เวลาเรียนห้าปีแทนที่จะใช้เวลาเรียนสี่ปี รวมถึงหลักสูตรเกษตรกรรม เภสัชศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ ปริญญาโท โดยทั่วไปแล้ว การศึกษาในระดับปริญญาโทในฟิลิปปินส์จะใช้เวลาเรียนสองปี สำหรับนักศึกษาเต็มเวลา โดยจบด้วยการทำวิทยานิพนธ์ย่อยหรือการสอบวัดผล ผู้มีสิทธิ์เข้าศึกษาระดับปริญญาโทต้องสำเร็จการศึกษาระดับ ปริญญาตรีในสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยมีผลการเรียนเฉลี่ยเท่ากับหรือดีกว่า 2.00 ร้อยละ 85 หรือเกรดเฉลี่ย B ปริญญา วิชาชีพบางประเภท เช่น กฎหมายและการแพทย์ จะเริ่มหลังจากปริญญาตรีใบแรก อย่างไรก็ตามโปรแกรมเหล่านี้ มีระยะเวลามากกว่าการศึกษาปกติสองปี ปริญญาเอก ปริญญาดุษฎีบัณฑิตในฟิลิปปินส์หรือที่เรียกว่าปรัชญาดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวข้องกับหลักสูตรจำนวนมาก เช่นเดียวกับวิทยานิพนธ์ที่อาจประกอบด้วยหนึ่งในห้าถึงหนึ่งในสามของเกรดสุดท้าย การรับเข้าศึกษาในหลักสูตร ปริญญาเอกหลักสูตรหนึ่งของประเทศนั้นมีการคัดเลือกอย่างมาก โดยต้องมีวุฒิปริญญาโทเป็นอย่างน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ย B หรือดีกว่า หลักสูตรปริญญาเอกส่วนใหญ่มีระยะเวลามากกว่าปริญญาโทสองถึงสี่ปี ไม่นับเวลาที่ใช้ ในการทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จ หัวข้อวิทยานิพนธ์จะต้องได้รับการอนุมัติจากคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยที่นักศึกษา ก าลังศึกษาอยู่ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการซึ่งรวมถึงการรับความรู้นอกโรงเรียนนั้น มีวัตถุประสงค์หลักสำหรับผู้เรียน กลุ่มเฉพาะ เช่น เยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยได้ตัวอย่างเช่น หลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือซึ่งบูรณาการการเขียนและการอ่านเบื้องต้นเข้ากับทักษะใน

ชีวิตประจำวัน ความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ 1) ความร่วมมือด้านการศึกษาไทย – ฟิลิปปินส์ ส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือภายใต้กรอบคณะกรรมาธิการ ร่วม (JC) และกรอบความร่วมมือขององค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือซีมีโอ ซึ่งมีการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้บริหารระดับสูง การศึกษาดูงาน ทุนการศึกษา/ฝึกอบรม และ กิจกรรมนักเรียน 2) กระทรวงศึกษาธิการไทยกับกระทรวงศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา ของฟิลิปปินส์ เคยลงนามในบันทึก ความตกลงแลกเปลี่ยนทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรมระหว่างกัน ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2540 (ปัจจุบันสิ้นสุดลงแล้ว) ฝ่ายฟิลิปปินส์ได้ยกร่างข้อเสนอในการแลกเปลี่ยนนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยได้ดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนครู/นักเรียน ไทย – ฟิลิปปินส์ ภายใต้ความตกลงคณะกรรมาธิการร่วมว่าด้วยความร่วมมือไทย – ฟิลิปปินส์ ภายใต้ความตกลงของคณะกรรมาธิการร่วม ว่าด้วยความร่วมไทย – ฟิลิปปินส์ครั้งที่ 3 เมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2542 และเริ่มดำเนินโครงการฯ ครั้งที่ 1 ในเดือนสิงหาคม/กันยายน (และเดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 ที่ประเทศไทยและที่ฟิลิปปินส์ ตามลำดับ ส่วนในครั้งที่ 2 ดำเนินการในปี พ.ศ. 2545/2546 (เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ที่ประเทศไทย และเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ที่ฟิลิปปินส์) 3) มีการร่างบันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ แห่งราชอาณาจักรไทยกับกระทรวงศึกษาธิการแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เมื่อปี พ.ศ. 2561 และอยู่ในขั้นตอนของ การพิจารณาร่างบันทึกความเข้าใจฯ 4) มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้ดำเนินความร่วมมือในโครงการการศึกษาระดับปริญญาโทและเอกกับ Technological University of the Philippines (พฤษภาคม พ.ศ. 2542 – 2547) และระดับปริญญาเอกกับ University of the Philippines (ตุลาคม พ.ศ. 2544 – ธันวาคม พ.ศ. 2548) 5) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการฟิลิปปินส์ เยือนประเทศไทยเพื่อเข้าร่วมการประชุมสภารัฐมนตรี ศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 44 และการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน พ.ศ. 2552 ที่จังหวัดภูเก็ต 6) ผู้บริหารสถานศึกษาและเจ้าหน้าที่ของประเทศฟิลิปปินส์ จำนวน 30 คน มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ด้านการนำหลักสูตร Madrasah มาใช้ในสถานศึกษา และศึกษาดูงานด้านอิสลามศึกษาในประเทศไทย ระหว่าง วันที่ 18-19 มีนาคม พ.ศ. 2552 7) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นาย จุรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์) ในฐานะประธานสภาซีเมคเดินทางเยือนประเทศฟิลิปปินส์ และศูนย์ระดับภูมิภาคของซีมีโอ ได้แก่ ศูนย์เซียร์ก้า ศูนย์อินโนเทค และเครือข่าย ทรอปเมด ระหว่างวันที่ 18-20 ธันวาคม พ.ศ. 2552 8) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายชินวรณ์ บุณยเกียรติ) เดินทางเยือนประเทศฟิลิปปินส์เพื่อ เข้าร่วมการประชุมสภาซีเมค ครั้งที่ 45 ระหว่างวันที่ 26-29 มกราคม พ.ศ. 2553 9) กระทรวงศึกษาธิการมีความร่วมมือกับศูนย์ระดับภูมิภาคของซีมีโอที่ตั้งอยู่ที่ประเทศฟิลิปปินส์ ได้แก่ ศูนย์เซียร์กา ศูนย์ทรอปเมด และศูนย์อินโนเทค โดยสถาบันพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา มีความร่วมมือในโครงการ eXCELS กับศูนย์อินโนเทค 10) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้ลงนามในบันทึกความตกลงด้านการยอมรับและรับรองวุฒิ ด้านเทคนิค

อาชีวศึกษาและการฝึกอบรมกับ Asia-Pacific Accreditation and Certification Commission (APACC) เมื่อปี พ.ศ. 2554 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชดำริให้ ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในโรงเรียนประถมศึกษาฟิลิปปินส์ จำนวน 4 แห่ง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 ได้แก่ 1) โรงเรียนประถมศึกษาดากุงปาตัก จังหวัดซูริเกาเหนือ 2) โรงเรียนประถมศึกษาบานายอน จังหวัดเลย์เต 3) โรงเรียนประถมศึกษาบากองนายอน 2 จังหวัดริซาล 4) โรงเรียนประถมศึกษาอิซาอัส ตาปเลส จังหวัดริซาล - ในการเยือนฟิลิปปินส์เป็นทางการของนายกรัฐมนตรี ระหว่างวันที่ 27 – 28 สิงหาคม 2558 ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์แสดงความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงรับโรงเรียนในฟิลิปปินส์ให้อยู่ภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในพระราชูปภัมภ์ - สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน เยือนฟิลิปปินส์ ระหว่างวันที่ 18 – 22 มกราคม พ.ศ. 2559 เพื่อทรงเยี่ยมชมโรงเรียนในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในฟิลิปปินส์ตามพระราชดำริฯ ทั้ง 4 แห่ง

นโยบายการศึกษาในฟิลิปปินส์ กุญแจสู่ศักยภาพทางภาษาอังกฤษ

กุญแจสำคัญที่ทำให้ประชาชนชาวฟิลิปปินส์ มีศักยภาพทางภาษาอังกฤษ คือ นโยบายการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาไม่ได้เข้ามามีบทบาทในระบบการศึกษาของฟิลิปปินส์เหมือนอย่างในอดีต ทักษะความรู้ทางภาษาอังกฤษเปรียบเสมือนมรดกที่สหรัฐได้ทิ้งไว้ผ่านรูปแบบของระบบการศึกษาในฟิลิปปินส์ จากนโยบายการศึกษาดังกล่าวนับตั้งแต่สมัยที่สหรัฐปกครอง จนปัจจุบันที่ฟิลิปปินส์สามารถบริหารระบบการศึกษาได้โดยปราศจากอิทธิพลของสหรัฐว่ามีความเหมือนและแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด ในประเทศฟิลิปปินส์ยุคที่ถูกปกครองโดยสหรัฐ

ความต้องการที่จะทำให้ชาวฟิลิปปินส์มีความเป็นอเมริกันมากขึ้น (Americanization) ผ่านนโยบายการศึกษาที่ถูกคิดค้นขึ้นโดยคณาจารย์ชาวอเมริกัน คือยุทธวิธีที่สำคัญ ที่สหรัฐใช้เพื่อปกครองประเทศอาณานิคมอย่างเช่นฟิลิปปินส์ โดยตลอดระยะเวลาที่สหรัฐปกครองประเทศฟิลิปปินส์ ภาษาอังกฤษได้รับการสนับสนุนให้เป็นเสมือนภาษาที่สามารถสร้างอารยธรรมให้แก่ประชาชนในประเทศ ซึ่งสหรัฐมีจุดประสงค์เพื่อลดบทบาทการใช้ภาษาท้องถิ่นในประเทศผ่านระบบการศึกษาแบบอเมริกันที่เน้นการใช้ภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ระบบการศึกษาแบบอเมริกันยังส่งผลทำให้ประชาชนชาวฟิลิปปินส์ ถูกลิดรอนโอกาสในการเรียนภาษาประจำชาติของตัวเอง เหตุเพราะการผูกขาดการใช้ภาษาอังกฤษในระบบการศึกษา

หลังยุคที่ถูกปกครองโดยสหรัฐจวบจนปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ประเทศฟิลิปปินส์สามารถดำเนินนโยบายการศึกษาได้ด้วยตนเอง กระทรวงศึกษาธิการของประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการศึกษาแบบอเมริกัน ให้กลายเป็นนโยบายการศึกษาในรูปแบบ 2 ภาษา ที่ใช้ภาษาฟิลิปิโนซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ ควบคู่ไปกับภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ นโยบายการศึกษาในระบบ 2 ภาษา มีจุดประสงค์เพื่อให้ประชาชนชาวฟิลิปปินส์สามารถพัฒนาทักษะทางภาษาฟิลิปิโน ซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ และภาษาอังกฤษควบคู่ไปด้วยกัน และจากอิทธิพลของสหรัฐฯ ระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์จึงได้รับการปฏิรูปให้เป็นตามแบบอเมริกัน ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอน แต่เมื่อฟิลิปปินส์ได้รับอิสรภาพจากสหรัฐแล้ว ระบบการศึกษาจึงแปรเปลี่ยนไปในรูปแบบ 2 ภาษา

เมื่อพิจารณาจากนโยบายการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน และเมื่อมองย้อนกลับมาดูประเทศไทย ผมเชื่อว่าการพัฒนาศักยภาพทางภาษาอังกฤษของคนในชาติต้องเริ่มต้นที่ระบบการศึกษาก่อนเป็นอันดับแรก ทั้งนี้กระทรวงศึกษาธิการควรพัฒนาหลักสูตรการศึกษาให้เป็นไปในรูปแบบ 2 ภาษามากขึ้น จึงจะสามารถพัฒนาศักยภาพทางภาษาอังกฤษของประชาชนในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่วนตัวผมเชื่อว่ารัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณในการปรับปรุงหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นการเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างเป็นระบบ ทั้งทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับมหาวิทยาลัย อีกทั้งควรมีนโยบายทางการศึกษาที่สามารถดึงดูดบุคลากรที่มีคุณภาพเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย อาทิ มาตรการในการจูงใจให้อาจารย์ชาวต่างชาติที่เป็นเจ้าของภาษาและมีคุณสมบัติเหมาะสมในการสอน ซึ่งอาจจะอยู่ในสถานะที่เกษียณอายุแล้ว หรือผู้ที่ลางานระยะยาว (Sabathical leave) มาพำนักในประเทศไทย เป็นต้น ดังนั้นหากประเทศไทยไม่เร่งรีบในการพัฒนาระบบการศึกษา และยกระดับภาษาอังกฤษของคนในชาติ เราจะล่าช้าและไม่มีศักยภาพเพียงพอในการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านในอนาคต (ศ.ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ นักวิชาการอาวุโส ศูนย์ศึกษาธุรกิจและรัฐบาล มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด)

ระบบการศึกษาของประเทศฟิลิปปินส์มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการศึกษาแบบที่เป็นทางการนั้นมีลำดับขั้นตอนของการเรียนอยู่สามระดับนั่นคือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ในระดับประถมศึกษานั้นจะใช้เวลาศึกษาภาคบังคับหกปีที่โรงเรียนของรัฐบาลหรือเจ็ดปีในโรงเรียนของเอกชนนอกเหนือจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยซึ่งนักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ โดยการศึกษาระดับนี้รวมไปถึงการเรียนชั้นอนุบาลและอาจเป็นหลักสูตรเตรียมประถมศึกษาก็ได้ นักเรียนที่มีอายุระหว่างสามหรือสี่ปีจะเข้าเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนจนกระทั่งมีอายุครบ 5-6 ปี จึงจะเลื่อนขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่หนึ่ง สำหรับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาใช้เวลาสี่ปีโดยนักเรียนต้องเรียนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลายก่อน นักเรียนส่วนใหญ่ที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาจะมีอายุ 12 ปีและเรียนจบเมื่ออายุ 15 ปี ส่วนระดับอุดมศึกษานั้น นักเรียนส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ 16 ปี การศึกษาระดับนี้แบ่งเป็นระดับ

ปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอกในหลากหลายสาขาวิชา นอกจากนั้น การศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษายังรวมไปถึงหลักสูตรอาชีวศึกษาแบบสองหรือสามปีที่อาจไม่มีการมอบปริญญาก็ได้

ระบบการศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์ใกล้เคียงกับระบบการศึกษาแบบเป็นทางการของสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียมักจะได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือเนเธอร์แลนด์ การศึกษาแบบไม่เป็นทางการซึ่งรวมถึงการรับความรู้นอกโรงเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์หลักสำหรับผู้เรียนกลุ่มเฉพาะ เช่น เยาวชนหรือผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยได้ ตัวอย่างได้แก่หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือซึ่งบูรณาการการเขียนและการอ่านเบื้องต้นเข้ากับทักษะในชีวิตประจำวัน หน้าที่ในการบริหารควบคุม และดำเนินการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับประถมและมัธยมศึกษา) นั้นจะเป็นของแผนกการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา ในขณะที่คณะกรรมาธิการการอุดมศึกษาจะรับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาระดับสูง ส่วนการศึกษาด้านเทคนิคหลังมัธยมศึกษานั้นจะดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาทักษะและการศึกษาด้านเทคนิคซึ่งยังมีหน้าที่ปฐมนิเทศ ให้การฝึกอบรมและการพัฒนาด้านทักษะอาชีพแก่เยาวชนที่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนและผู้ใหญ่ที่ว่างงาน นอกจากนี้ประเทศฟิลิปปินส์ใช้การเรียนการสอนแบบทวิภาษา บางวิชาจะส่วนเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาอื่นๆ จะสอนเป็นภาษาฟิลิปปินส์

บทสรุป

จากประสบการณ์ของการเดินทางและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเทศฟิลิปปินส์ ผ่านการศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ที่นำมาบันทึกประสบการณ์นั้น พร้อมกับการเขียนถึงในฐานะที่เป็นบันทึกการเดินทาง จากพื้นที่จริง สู่การเล่าเรื่อง การค้นคว้าข้อมูลมาสนับสนุน ทำให้เห็นว่าพัฒนาการของการจัดการศึกษาในฟิลิปปินส์ ส่วนหนึ่งเป็นกลไกการพัฒนา ส่วนหนึ่งเป็นกระบวนการสร้างส่งเสริมให้เกิดความพร้อมในประเทศ ดังนั้นระบบการศึกษาจึงได้กลายเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติในช่วงเวลาหนึ่ง และส่งต่อมาเป็นความเข้มแข็งในเชิงโครงสร้างในองค์รวมด้วย และในเวลาเดียวกันทำให้ฟิลิปปินส์ได้กลายเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษาอีกประเทศหนึ่งในภูมิภาคอาเซียนในช่วงเวลาหนึ่งด้วย

รายการอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2014). นโยบายการศึกษาในฟิลิปปินส์ กุญแจสู่ศักยภาพทางภาษาอังกฤษ. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2565. จาก http://www.kriengsak.com/Education%20Policy%20Philippin

_____. (2557). *มองประวัติศาสตร์ระบบการศึกษา ฟิลิปปินส์: อดีตถึงปัจจุบัน.* กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2565. จาก https://www.bangkokbiznews.com/blogs/columnist/105918

จินตวัฒน์ ศิริรัตน์. (2561). อำนาจชาญฉลาดของญี่ปุ่น: การให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงและการทหารแก่ฟิลิปปินส์. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 14(2). (ก.ค.-ธ.ค. 2561): 1686-9192.

ชนิดาภา ชลอวงษ์. (2558). กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานครูฟิลิปปินส์ในประเทศไทย. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.* 4(2): 1-11.

ตายูดิน อุสมาน. (2543). อิสลามศึกษาในประเทศฟิลิปปินส์. *วารสารอิสลามศึกษา.* 1(1): 19-31.

ฐิติพงษ์ ด้วงคง. (2559). ฟิลิปปินส์: ภาพสะท้อนความเป็นลูกผสมของอาณานิคมสเปนในลาตินอเมริกาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ The Philippines: A Reflection on "Mestizaje" of Spanish America in Southeast Asia. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์.* 35(2): 129-148.

นิตยา โพธิ์นอก, ถวิลวดี บุรีกุล, วลัยพร ล้ออัศจรรย์. (2565). ระบบยุติธรรมชุมชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์. *วารสารสวนสุนันทาวิชาการ.* 16(1): 26-40.

บุญเรือน เนียมปาน, สุวรรณ วงษ์การค้า. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์. *วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต.* 4(3): 58-74.

รัญวรัชญ์ พูลศรี. (2555)."We live between volcano and church." ความขาดไร้และการแสวงหาความสุขของสตรีฟิลิปปินส์ใน Banana Heart Summer. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ.* 19(1): 83-112.

รัญวรัชญ์ กอบศิริธีร์วรา. (2565). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ด้วยประวัติศาสตร์ส่วนบุคคล ในนวนิยายภาษาอังกฤษของสตรีฟิลิปปินส์พลัดถิ่น. *วารสารอักษรศาสตร์.* 51(1): 45-59.

วัชระ สินธุประมา. (2558). ประวัติศาสตร์ฟิลิปปินส์ในงานวิชาการไทย: สำรวจประวัติศาสตร์นิพนธ์ ในบริบทอาณาบริเวณศึกษาและประวัติศาสตร์โลก. *วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์.* 1(2): 203-242.

สติธร ธนานิธิโชติ. (2565). ความต่อเนื่องของประชาธิปไตยในฟิลิปปินส์ ตั้งแต่ ค.ศ.1986 ศึกษาบทเรียนการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับประชาธิปไตยในประเทศฟิลิปปินส์. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า.* 20(1): 31-55.

สีดา สอนศรี. (2565). การเลือกตั้งระดับชาติ (การเลือกตั้งทั่วไป) ของประเทศฟิลิปปินส์ (พ.ศ. 2565). *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.* 48(2): 1-12

สัญชัย นิระมล. (2565). พลวัตของกฎหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์. *วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต.* 4(3): 34-45.

อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย:

พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ความเป็นไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย

Area Studies of Malaysia: Buddhism and Thai Diaspora Identity in Malaysia

อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย:
พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ความเป็นไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย
Area Studies of Malaysia: Buddhism and Thai Diaspora Identity in Malaysia

บทคัดย่อ

บทความอาณาบริเวณศึกษามาเลเซียนี้ว่าด้วยเรื่องคนไทยพลัดถิ่น พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เขียนเป็นความเรียงในรูปของการเสนอบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบเป็นสองส่วนคือ (1) ความเป็นคนไทยพลัดถิ่นเนื่องด้วยการเคลื่อนที่ของเขตแดนตามกรอบของการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ทำให้คนไทยแต่เดิมที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของสยามได้กลายเป็นคนไทยพลัดถิ่นและอยู่ในมาเลเซีย ได้สถานะและสัญชาติของความเป็นมาเลเซีย ที่เกิดและเติบโตอยู่ในพื้นที่ดินเดิมแต่การเหลื่อมของเขตแดนในฐานะรัฐสมัยใหม่ทำให้ไทยเหล่านี้ได้กลายเป็นไทยพลัดถิ่น ในรัฐปีนัง กลันตัน ตรังกานู และไทรบุรี (2) ในส่วนของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภาษาไทย เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยในมาเลเซีย โดยรวมอัตลักษณ์เหล่านี้เป็นเครื่องจำแนกแยกความเป็นไทยกับชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยความเป็นไทยสัมพันธ์อยู่กับพระพุทธศาสนา ที่ประหนึ่งที่เป็นส่วนเกื้อกันอยู่ที่ว่า เป็นคนไทยต้องพูดภาษาไทยและนับถือพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย, คนไทยพลัดถิ่น, พระพุทธศาสนา, อัตลักษณ์ความเป็นไทย

Abstract

This area studies of Malaysia was proposed about Thai diaspora, Buddhism and Thai identity. Methods of study were documentary study and research works, interview and participatory observation. Paper was conducted and proposed as an essay in the form of an academic paper. The study found into two parts: (1) Thai diaspora due to the movement of borders within the framework of British colonialism. As a result, the former Thai people who were part of Siam became Thai people in exile and live in Malaysia, and get the status and nationality of being Malaysian who were born and raised in the same land area, but the overlap of borders as a modern state has made these Thais become Thai diaspora in Penang, Kelantan, Terengganu, Saiburi. (2) In terms of Buddhism, culture, tradition, way of

life, and the Thai language is a symbol of Thainess in Malaysia. Overall, these identities are differentiators of being Thai and other races, with Thai being related to Buddhism as though it were a mutual aid that being a Thai person must speak Thai and pay respect to Buddhism.

Keywords: Malaysian Area Studies, Thai Diaspora, Buddhism, Thai Identity

บทนำ

จากการเดินทางในประเทศมาเลเซีย ในฐานะนักวิจัย ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่เกี่ยวกับการศึกษาในประเทศมาเลเซีย ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2559 ได้พบข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเชิงพื้นที่ และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความเป็นประเทศมาเลเซีย อาทิ มีสัดส่วนประชากรที่เป็นประเทศมุสลิมโดยส่วนใหญ่ มีพื้นที่ชายแดนติดประเทศไทย มีลักษณะร่วมทางชาติพันธุ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย อาทิ ความเป็นชนพื้นเมืองในประเทศมาเลเซีย กับความเป็นมาลายูใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมไปถึงความเป็นมาลายูในสิงคโปร์ หรือตระกูลภาษาเดียวกันกับภาษาบาฮาซาของอินโดนีเซีย หรือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับมาลายู เป็นต้น ทั้งรวมไปยังประเทศสิงคโปร์และได้ไปที่วัดอุตตมาราม ซึ่งเป็นสาขาและก่อตั้งโดยหลวงพ่อครนเกจิดังสายปิดตาอีกรูปหนึ่ง แห่งวัดอุตตมาราม หรือที่คุ้นกับคำว่าวัดบางแซะ ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอปาซีร์มัช รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียในอดีต ซึ่งจากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาสวัดอุตตมารามสิงคโปร์ท่านบอกว่าเป็นคนไทยในรัฐกลันตัน และได้รับการให้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในประเทศสิงคโปร์ จากการเดินทางมาเลเซียในครั้งนั้น รวมทั้งหมดเป็นลักษณะทางภายภาพและชาติพันธุ์ที่ผู้เขียนได้พบในระหว่างการเดินทาง ก็เลยเกิดคำถามในใจว่า เกี่ยวอะไรกับวัดไทยคนไทย จึงทำให้มาค้นคว้าเพิ่มเติม ทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเทศมาเลเซีย เกี่ยววัด พระพุทธศาสนา และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในมาเลเซียมากขึ้น อาทิ จากข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ อาทิ ประวัติศาสตร์มาเลเซีย = A history of Malaysia (บาร์บารา วัตสัน อันดายา , ลีโอนาร์ด วาย อันดายา; พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ผู้แปล; มนัส เกียรติธารัย, บรรณาธิการ, 2557) หรือในงานเรื่อง อุโบสถวัดไทยในเมืองมลายู (กลันตัน เกดะห์ ปะลิส และปีนัง) สมัยรัตนโกสินทร์ (บรรลือ ขอรวมเดช, 2555) ในงานวิจัยเรื่อง การธำรงและพลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนา ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในรัฐ กลันตัน ประเทศมาเลเซีย (สมพร ขุนเพชร, 2558) ในงานวิจัยเรื่อง การกลายรูปของเรือนพื้นถิ่นคนสยามใน เกดะห์ มาเลเซีย (Transformation of Vernacular House of Orang Siam in Kedah Malaysia) (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2561) วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย: กรณีศึกษาชุมชนโล๊ะจูด จังหวัดนราธิวาส (ปัญญา เทพสิงห์ เก็ตถวา บุญปราการ, 2559) งานศึกษาเรื่อง เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย (อรศิริ ปาณินท์, 2555-2556) ในงานวิจัยเรื่อง ผู้แทนทางการเมืองของชนกลุ่ม

น้อย: ศึกษากรณีชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้ประเทศไทยและชาวพุทธเชื้อสายไทยในรัฐชายแดนเหนือประเทศมาเลเซีย (สุริยะ สะนิวา, 2555) วิจัยเรื่อง ความห่วงใยของคนสยามในมาเลเซียต่อสถานการณ์ ความขัดแย้ง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย กรณีศึกษา: ทัศนะคนสยามในมาเลเซียในรัฐ กลันตัน รัฐเคดาห์ และรัฐเปรัค (อภิวัฒน์ สมาธิ และคณะ, 2561) ทั้งหมดทำให้เห็นภาพความเป็นคนไทย พระพุทธศาสนา และความหลากหลายของพื้นที่ที่เนื่องด้วยความเป็นคนไทย จึงทำให้ภาพมีความชัดเจนขึ้นต่อประเด็นของคนไทยในมาเลเซีย ความเป็นคนพลัดถิ่น ภาษาไทย พระพุทธศาสนา ยังคงถูกรักษาความเป็นอัตลักษณ์ไทยผ่านความเชื่อ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต จนกระทั่งกลายเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาของความเป็น “ไทย” ในมาเลเซีย

จากข้อมูลสามารถประมวลได้เกี่ยวกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ อาทิ คนไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย ข้อมูลเกี่ยวกับการเสียพื้นที่ดินแดนในฐานะดินในอิทธิพลของสยามกับเจ้าอาณานิคมอังกฤษในขณะนั้น เช่น ข้อมูลที่เราได้ทราบมาบ่อย ๆ ว่าไทยเสียดินแดน กลันตัน ตังกรานู ปลิส และปีนัง เกาะหมาก เป็นต้น ทำให้ภาพเหล่านี้มีความชัดเจน และฉายชัดขึ้นมา จึงได้ค้นคว้าเพิ่มเติมพร้อมข้อสรุปที่ว่าในมาเลเซียมีวัดและพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมไทยจำนวนมาก เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของประเทศมุสลิม ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอยู่ที่นอกเหนือจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นทั้งมาลายู จีน อินเดีย และอื่น ๆ เป็นต้น แต่ทั้งหมดผสมรวมเป็นมาเลเซีย นอกจากนี้ความเป็นไทยยังคงมีเอกลักษณ์ความเชื่อเป็นพระพุทธศาสนา มีลักษณะทางกายภาพเป็นวัดในพระพุทธศาสนากับสถาปัตยกรรมไทย มีภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทยและคนไทยในแผ่นดินไทย รวมไปถึงมีความเชื่อมโยงกับคนไทยในแผ่นดินไทยในเชิงความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้องสายโลหิตตระกูลเดียว คงไม่แตกต่างกับคนไทยเกาะกง กับคนไทยในพื้นที่จังหวัดตราด จันทบุรี ระยอง (Eng Tola, บัญญัติ สาลี, 2561; จุตินันท์ ขวัญเนตร, 2561) หรือคนไทยพลัดถิ่นในพม่า สิงขร-ตะนาวศรี และมะริด กับคนไทยในบริเวณด่านสิงขร (ประจวบคีรีขันธ์) ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในเชิงชาติพันธุ์และความเป็นคนไทย (กาญจนา บุญส่ง, เอื้อมพร โตภาณุรักษ์กุล,ชนานุช เงินทอง, 2565; ทรงชัย ทองปาน,รัชพล ไทยฤทธิ์, 2561) ดังนั้น ในการเขียนบทความการศึกษาเชิงพื้นที่นี้จะได้เขียนถึงอาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย: คนไทยพลัดถิ่น พระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศมาเลเซียอันเนื่องด้วยงานวิจัย และเป็นการเขียนถึงในเชิงพื้นที่จากช่วงเวลานั้นและเป็นการบันทึกเวลาของการเดินทางอาณาบริเวณศึกษาด้วย

ภาพที่ 1 คณะนักวิจัยในนามศูนย์อาเซียนศึกษาได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลวิจัย โดยสัมภาษณ์ Dr.Megat Ahmad Kamaluddin Megat Daud, [Senior Lecturer] Head of Department of Educational Management, Planning and Policy, Faculty of Education, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA
(ภาพ: ผู้เขียน 18 พฤษภาคม 2559)

ภาพที่ 2 ประสบการณ์ในพื้นที่ประเทศมาเลเซีย สัมภาษณ์ข้อมูลวิจัย Dr.Megat Ahmad Kamaluddin Megat Daud, [Senior Lecturer] Head of Department of Educational Management, Planning and Policy, Faculty of Education, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA
(ภาพ: ผู้เขียน 18 พฤษภาคม 2559)

คนไทยพลัดถิ่น

แนวคิด “คนพลัดถิ่น” หรือความเป็นคนพลัดถิ่น ที่เนื่องด้วยรัฐ เขตแดน และการเคลื่อนที่ของเขตแดน ทำให้ได้ข้อสรุปว่าความเป็นคนไทย “พลัดถิ่น” ในมาเลเซีย จะมีเงื่อนไขคล้าย ๆ กันของรัฐในประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ แต่ความพลัดถิ่นของคนไทยในมาเลเซีย จึงมีลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือการเมืองในบริบทใหญ่ของรัฐ แนวคิดเรื่องความเป็นคนไทยพลัดถิ่นในมาเลเซีย สะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นมาเกี่ยวกับคนไทย รัฐไทย หรือปฏิสัมพันธ์ของความเป็นไทยในมาเลเซีย เมื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นคนไทย การพลัดถิ่น พบงานวิจัยที่สะท้อนรักษาอัตลักษณ์ความเป็นไทยผ่านวิถีทางศาสนา อาทิในงานวิจัยเรื่อง “คนพลัดถิ่น “ไทย” ในมาเลเซียกับการสื่อสารอัตลักษณ์: ข้อค้นพบจากการทบทวนวรรณกรรม” ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาพร้อมให้ข้อมูลความเป็นไทยพลัดถิ่นไว้ว่า

> **“***ประเทศมาเลเซีย เป็นหนึ่งในหลายประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเด่นชัด ภายใต้การบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐพหุสังคมของรัฐชาติมาเลเซียเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวมาเลเซียเชื้อชาติไทยเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ยังคงธำรงรากเหง้าวัฒนธรรมอันเป็นทั้งระบบคุณค่าและความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้,วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อย่างเป็นพลวัต ชาวมาเลเซียเชื้อชาติไทยจึงเลือกนำเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในหลากหลายมิติผ่านกระบวนการเลือกสรรถ่ายทอดสืบต่อจากคนรุ่นสู่รุ่นเพื่อเป็นหลักประกันการดำรงอยู่อย่างมีอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีของชาติพันธุ์ Malaysia is one of several countries of Southeast Asia which”*

สำหรับในงานวิจัยเรื่อง “การธำรงและพลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนา ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย” (สมพร ขุนเพชร, 2558) ที่ผู้เขียนได้ศึกษาพร้อมเสนอเป็นข้อมูลว่า

> *“...การธำรงและพลวัตวัฒนธรรมพุทธ ศาสนาของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย....ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจน การที่จะอนุรักษ์หรือธำรงวัฒนธรรมพุทธศาสนาด้วยกลุ่มของตนเองจึง*

เป็นไปได้ยาก ต้องอาศัยการ ช่วยเหลือและสนับสนุนจากชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนเป็นส่วนใหญ่...”

ในงานวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในหมู่บ้านไม้สน อำเภอเมืองเปิ้นดัง รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย” (พระครูปัญญาธีราภรณ์ เกียรติศักดิ์ บังเพลิง, 2562) ที่สะท้อนให้เห็นถึงการหยัดยืนและรักษาความเป็นไทยผ่านวิถีทางศาสนาที่ว่า

“ประเทศมาเลเซียให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามเป็นหลักแต่ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยบ้านไม้สนทางตอนเหนือของประเทศยังคงดำรงพุทธศาสนาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้วัดมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ มากกว่าการเป็น ศาสนสถาน นอกจากนี้ ค่านิยมการบวชยังสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณ...ประเพณีทางพุทธศาสนาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน คือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณีการบวช ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทง พิธีกรรมโนราโรงครู เป็นต้น

...พิธีกรรมประเพณีอันดีงามเพื่อดำรงตนในฐานะศาสนทายาทที่ช่วยสืบต่อพระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงสถาบันศาสนาไว้ได้อย่างมีศักดิ์ศรีท่ามกลางสังคมและวัฒนธรรมต่างชนชาติ การมีส่วนร่วมในประเพณีและพิธีกรรมถือได้ว่าเป็นการติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และทำให้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจในบริบทชุมชนของตนเองผ่านการสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมที่ยังคงความมีตัวตนผสมผสานกับความเป็นไทยอยู่ภายใต้เส้นพรมแดนที่แยกออกเป็นสองรัฐชาติ ไทย-มาเลย์ ชุมชนมาเลเซียเชื้อสายไทยในหมู่บ้านไม้สนจึงยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอย่างมีนัยสำคัญเชื่อมโยงกับความเป็นไทยผ่านวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญคือพุทธศาสนา ถึงแม้จะอยู่ท่ามกลางการล้อมรอบด้วยชุมชนมุสลิมที่เป็นประชากรหลักของประเทศ...”

ดังนั้น ความเป็นคนไทยพลัดถิ่น จึงเกิดขึ้นจากบริบทของการเมืองระหว่างประเทศ คนไทยเหล่านี้ยังอยู่ในเขตแดนของตนเอง พื้นที่ของตัวเองที่เคยอยู่มาแต่เดิม เมื่อมีการกำหนดเขตแดนกันใหม่ภายใต้เงื่อนของการเมืองระหว่างประเทศ เขตแดนเดิมแห่งความเป็นรัฐสมัยใหม่ได้เคลื่อนไปสู่ความเป็นเขตแดนของอังกฤษและกลายเป็นมาเลเซียในที่สุด แต่ในข้อเท็จจริงเขตแดนแห่งชาติพันธุ์ สำนึก และความรู้สึกกลับเป็นเขตแดนเดิมของความเป็นคนไทย สำนึกความเป็นคนไทย ยังผูกพันอยู่กับสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ไทย แม้จะไม่โหยหาการย้ายถิ่น เข้ามาในเขตแดนไทย ด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังมีสำนักและความผูกพันอยู่กับความเป็นคนไทยอย่างชัดเจนและครบถ้วนด้วยเช่นกัน

ความเป็นคนพลัดถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย นัยหนึ่งเป็นอัตลักษณ์อีกนัยหนึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารหรือการจัดการ อาทิในงานวิจัยเรื่อง นโยบายภูมิปุตราของมาเลเซียกับชาวสยามในรัฐเคดาห์และรัฐกลันตัน (พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และอภิวัฒน์ สมาธิ, 2563) หรือในงานของผู้วิจัยท่านเดียวกันในเรื่อง *นโยบายการจัดการความหลากหลายของรัฐบาลมาเลเซีย: กรณีศึกษานโยบายภูมิบุตรต่อชาวสยาม* (พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และอภิวัฒน์ สมาธิ, 2562) ในงานศึกษาเรื่อง การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาว**มาเลเซีย**เชื้อชาติไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศ**มาเลเซีย** Communication for maintaining cultural identity of the Siamese-Malaysian community in Kedah, Malaysia (ทัศนาวดี แก้วสนิท, 2552) ในงานเรื่อง “การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยและชาว**มาเลเซีย**เชื้อสายไทยในรัฐกลันตันประเทศ**มาเลเซีย** = Intercultural communication of Malay-Thai in Southern Thailand and Thai-Malaysian in Kelantan, Malaysia” (พีรยุทธ โอรพันธ์, 2551) จากงานวิจัยส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงรัฐกับการเข้าไปมีบทบาทผสมรวมเป็นการจัดการโดยมีเป้าหมายเป็นรัฐชาติหรือผลประโยชน์แห่งรัฐ แต่ก็ยังอยู่ได้จนเป็นส่วนสำคัญของรัฐชาติและความเป็นประเทศจนกระทั่งปัจจุบัน

ทั้งหมดจากงานศึกษาและวิจัยจะเป็นแนวคิดและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเป็นคนพลัดถิ่น ซึ่งหมายถึงความเป็นไทยพลัดถิ่นที่มีถิ่นกำเนิดและภูมิลักษณ์อยู่ภายในมาเลเซีย ที่ยังคงพยายามรักษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านภาษาไทย ศาสนาพุทธแบบไทย และที่สำคัญยังเกาะเกี่ยวกันอยู่ด้วยวัด พระสงฆ์และพระพุทธศาสนาจากประเทศไทย ทำให้เห็นว่าความเป็นไทยผ่านสำนึกและชาติพันธุ์ยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่น แม้จะมีเหตุการณ์ของการผสมผสานระหว่างจีน อินเดีย และในความเป็นมลายูผสมรวมอยู่ด้วยก็ตาม

ภาพที่ 3 วัดพุทธไทยเชตวัน: Thai Buddhist Chetawan Temple Malaysia วัดไทยในกัวลาลัมเปอร์ ภายใต้นโยบายของรัฐไทยหลัง พุทธศักราช 2500 ใช้ความวัดเป็นไกลสำคัญของการเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ภาพออนไลน์)

พระพุทธศาสนาในมาเลเซียกับพัฒนาการร่วมสมัยของสังคมมาเลเซีย

ในเอกสารที่สำรวจพบ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในมาเลเซีย ชาวพุทธ หรือสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในมาเลเซีย รวมทั้งในอดีตมีข้อมูลว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนิสิตที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยจากมาเลเซีย เข้ามาอุปสมบทในประเทศไทย เรียนหนังสือและสำเร็จการศึกษาไปจำนวนมากด้วยเช่นกัน เมื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหรือความเป็นไทยในประเทศมาเลเซีย ปรากฏข้อมูล ดังนี้

(1) บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (อุทัย เอกสะพัง, 2555) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “... โครงสร้าง / ระเบียบ / ข้อบังคับ / บทบาทหน้าที่การบริหารคณะสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียนั้น ทำตามแบบอย่างคณะสงฆ์ในประเทศไทยทั้งนั้น และภาวะความเป็นผู้นำทางสังคม / ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุนชมท้องถิ่นของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียนั้นพระสงฆ์ส่วนมากเน้นการสร้างถาวรวัตถุทางพุทธสถานและการเปิดสอนโรงเรียนภาษาไทย สำหรับ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทกับคณะสงฆ์ไทยและกลุ่มบุคคล / องค์กรในประเทศไทยนั้นคณะสงฆ์ทั้งสองมีสัมพันธไมตรีดีมากการเลื่อนสมณะศักดิ์ใด ๆ ก็ขึ้นกับคณะสงฆ์ฝั่งไทย สำหรับคณะบุคคลทั้งสองฝั่งล้วนนับถือเป็นเสมือนเครือญาติพี่น้องกัน...”

(2) เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย (อรศิริ ปาณินท์, 2555-2556) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “คนสยาม” ในกลันตันคือคนมาเลเซียเชื้อสายไทยที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม ในพื้นที่ตอนเหนือของมาเลเซีย และคาดว่าการตั้งถิ่นฐานมีมานานกว่า 600 ปีกลุ่มหนึ่ง และเข้ามาภายหลังกลุ่มหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าทั้งสองกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการปักปันเขตแดนในการทำสัญญาอังกฤษสยามใน ค.ศ.1909...”

(3) ความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์บริเวณชายแดนประเทศไทย-มาเลเซีย (อับดุลรอนิง สือแต,นิอับดุลรากิ๊บ บินนิฮัสซัน, ซาวาวี ปะดาอามีน, 2560) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ “...1) ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ไทยพุทธกับมลายูมุสลิมมีการผสมกลมกลืนและเกิดการยอมรับวัฒนธรรมของกันและกัน เช่น การกิน การยืมคำมาใช้ในการพูดประจำวัน และการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ จึงทำให้มีความเข้าใจและช่วยเหลือกัน 2) ด้านการเมือง พบว่า ความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับท้องถิ่นจะเป็นความสัมพันธ์ทางบวกและมีความร่วมมือเป็นกลุ่มเดียวกันมากกว่าการเมืองระดับชาติ 3) ด้านการศึกษา พบว่าการศึกษามีความสำคัญมากต่อการสร้างและการปลูกฝังความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาลเพราะทำให้เด็กมีความใกล้ชิดสนิทกันซึ่งเป็นการปูพื้นฐานในการยอมรับวัฒนธรรมระหว่างกัน ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษาช่วยส่งเสริมให้นักศึกษาทั้งสองฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมสูงขึ้น เข้าใจวิถีชีวิตรู้จักนำหลักวิชาการ ต่าง ๆ มาพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์และชุมชนได้ดี และ 4) ผลกระทบที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์นั้นความอคติทางชาติพันธุ์ยังคงมีอยู่ สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกัน แม้มีอยู่เป็นส่วนน้อยเท่านั้นแต่ก็ยังสัมผัสได้ จึงส่งผลต่อความสงบสุขของสังคมในบริเวณดังกล่าว และอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติได้...”

(4) “ประวัติศาสตร์” “ความทรงจำ” และ “อัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยาม” ในมาเลเซีย : กรณีชุมชนบางแซะ (Teresek) รัฐกลันตัน Buddhist Malaysian Siamese Identity through History and Common Memory: A Case Study of Teresek Community in Kelantan (พรชัย นาคสีทอง, 2559) (พุทธ) สยามที่ตั้งอยู่ในรัฐที่เน้น แนวคิดทางการเมืองแบบศาสนานิยมหรือภายใต้กระแสอิสลามานุวัตร (Islamization) และแวดล้อมด้วยชุมชนมุสลิม แต่สามารถแสดงออกและเน้นซึ่งอัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยามได้อย่างอิสระภายใต้เงื่อนไขและบริบทสังคมมลายู จนกลายเป็นส่วนหนึ่ง ของวิถีชีวิตประจำวันและสังคมพหุลักษณ์มาเลเซีย นอกจากนี้ในบทความนี้ ยังมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ความทรงจำและสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย (พุทธ) สยามใน มาเลเซีย ที่ศึกษาชุมชน บางแซะ (Teresek) ตำบลรีเป๊ก (Repek) อำเภอปาเซร์มัส (Pasir Mas) รัฐกลันตัน (Kelantan) ให้เป็นภาพแทนของ “อัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยาม” ในมาเลเซีย จนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมพหุลักษณ์มาเลเซียในปัจจุบัน

(5) เส้นทางสายบุญทางพระพุทธศาสนาของชาวสยามในประเทศมาเลเซีย : การวิเคราะห์มรดกร่วมทางวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย (อับดุลรอนิง สือแต, นิอับดุลรากิ๊บ บินนิฮัสซัน, ซาวาวี ปะดาอามีน, 2560) ได้ศึกษาเส้นทางความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์และมรดกร่วมทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนาของชาวสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซีย รวมถึงชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นที่นับถือศาสนาพุทธ กับชาวไทยท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย ที่พบว่า ชุมชนสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซียเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ แต่จะแตกต่างออกไปในรายละเอียด ได้แก่ การส่งเสริมด้านพระพุทธศาสนา การส่งเสริมด้านประเพณีและวัฒนธรรม และการส่งเสริมด้านการศึกษา สำหรับเส้นทางความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์และมรดกร่วมทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนาของชาวสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซีย รวมถึงชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นที่นับถือศาสนาพุทธกับชาวไทยท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย

ชุมชนสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซียเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ ของประเทศมาเลเซีย โดยชุมชนสยามมีอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านการแต่งกาย ด้านภาษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ และด้านศาสนา สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนาของชาวสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซียที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์โดดเด่น ได้แก่ การปิดทองฝังลูกนิมิต การเวียนเทียนและการแห่เทียน การบวช การทำบุญตักบาตร ประเพณีทำบุญเดือน 10 ประเพณีลากพระ ประเพณีทอดผ้าป่าสามัคคี และประเพณีทอดกฐิน โดยมีรูปแบบการสืบทอดอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนา 2 รูปแบบ ได้แก่ การสืบทอดทางตรง และการสืบทอดทางอ้อม ส่วนบทบาทภาครัฐของประเทศมาเลเซียและประเทศไทยในการส่งเสริมอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนาของชาวสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซียจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างออกไปในรายละเอียด ได้แก่ การส่งเสริมด้านพระพุทธศาสนา การ

ส่งเสริมด้านประเพณีและวัฒนธรรม และการส่งเสริมด้านการศึกษา สำหรับเส้นทางความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์และมรดกร่วมทางวัฒนธรรมฐานพระพุทธศาสนาของชาวสยามในรัฐตอนเหนือประเทศมาเลเซีย รวมถึงชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นที่นับถือศาสนาพุทธกับชาวไทยท้องถิ่นในภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า มีด้วยกันหลายเส้นทาง โดยเงื่อนไขความสัมพันธ์ดังกล่าว ได้แก่ การนับถือศาสนาเดียวกัน ประวัติศาสตร์ร่วม ความคล้ายคลึงทางสังคมและวัฒนธรรม เครือข่ายความสัมพันธ์และการจัดกระบวนการเรียนรู้

(6) คนสยามในรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย: ความเป็นมา สถานภาพ และการดำรงอยู่ (สิริอร จุลทรัพย์ บุญเชิด หนูอิ่ม, 2562) ที่ศึกษาข้อมูลว่าคนสยามในรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย ซึ่งได้ข้อสันนิษฐานที่หลากหลาย ทั้งการตั้งถิ่นฐานอยู่แต่เดิม การตั้งถิ่นฐานเพราะการเคลื่อนกองทัพตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา การตั่งถิ่นฐานจากเหตุปัจจัยทางรัฐศาสตร์และยุทธศาสตร์สมัยโบราณ การย้ายถิ่นเข้าไปหาที่ทำมาหากินของคนไทยจากประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามมีคนสยามอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก โดยสถานภาพของการนับถือศาสนาพุทธของสยาม ซึ่งนับเป็นชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศมาเลเซียที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลาม สถานภาพทางสังคมของคนสยาม ได้รับความเสมอภาคและเท่าเทียมกับคนเชื้อสายอื่น ๆ ในประเทศมาเลเซีย ได้รับสิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมด้านการเมือง สถานภาพของคนสยามที่มีต่อชุมชนคนสยามในรัฐปะลิส มีสถานภาพในการสร้างความปกติสุขและความสามัคคีปรองดอง สถานภาพของคนสยามที่มีต่อศาสนา คนสยามในรัฐปะลิส นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน สถานภาพทางเศรษฐกิจ ในสมัยก่อนคนสยามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันเมื่อการศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญ เยาวชนคนสยามรุ่นใหม่จึงนิยมประกอบอาชีพรับราชการ พนักงานบริษัทเอกชน เริ่มมีการเข้าไปทำงานในสังคมเมืองหลวง สถานภาพทางการเมืองและการปกครอง คนสยามมีความสัมพันธ์กับการเมืองการปกครองนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ยังมีคนสยามในรัฐปะลิสได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองการปกครอง ซึ่งปรากฏอยู่ทั้งในระดับชาติ ระดับรัฐ และระดับท้องถิ่น รวมทั้งการดำรงอยู่ของความเป็นไทยของคนสยามในรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย ที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือด้านศาสนา ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ด้านศาสนา คนสยามยังคงนับถือศาสนาพุทธ และยังคงยึดหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิต สำหรับประเพณี พิธีกรรมที่คนสยามยังคงยึดถือปฏิบัติโดยส่วนใหญ่จะมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพุทธศาสนา เช่น ประเพณีวันลอยกระทง พิธีกรรมโนราโรงครู เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องและคล้ายคลึงกับประเพณีของคนไทยท้องถิ่นใต้ ในประเทศไทย และอีกสิ่งหนึ่งที่ยังคงเห็นการดำรงอยู่ คือ วิถีนันทนาการและการเล่นของเด็ก คนสยามในรัฐ ปะลิส มีวิถีนันทนาการเช่นเดียวกับคนสยามในรัฐอื่น ๆ และคนไทยท้องถิ่นใต้ เช่น การนิยมดูหนังตะลุง นิยมการละเล่นพื้นบ้าน และค่านิยมของคนสยามในรัฐปะลิส ยังคงมีค่านิยมในความรักและศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย และค่านิยมในการใช้ภาษาไทย สิ่งดังกล่าวยังคงพบเห็นได้โดยทั่วไปในสังคมคนสยามในรัฐปะลิสในปัจจุบัน

(7) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย กรณีศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของคนสยามในเขตตูมปัต รัฐกลันตัน (อับดุรรอฮ์มาน จะปะกิยา ดลวานะ ตาเยะ จารุวัจน์ สองเมือง มาหามะรอสลี แมยู, 2553) ในการศึกษาพบว่า คนสยามเป็นคนดั่งเดิมของพื้นที่นี้ นับถือศาสนาพุทธและใช้ชีวิตในวิถีเกษตรกรรม มีภาษาไทยเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารภายในชุมชน ศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ได้แก่ การฟ้อนรำ กลองยาว งานสงกรานต์ และงานลอยกระทง เป็นต้น ถึงแม้ปัจจุบันจะมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคม,แต่มีการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง นโยบายรัฐกลันตันภายใต้การบริหารงานของพรรคอิสลามมาเลเซีย (PAS) ต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือ การให้อิสระในการปฏิบัติตามค่านิยมและความเชื่อตนเองโดยไม่อนุญาตให้เกิดการปะปนกันในกิจกรรมทางศาสนา และส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ การดำเนินการที่ผ่านมาของรัฐบาลสร้างความมั่นใจให้กับทุกกลุ่มชาติพันธุ์และทำให้เกิดการนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มสู่สาธารณะ กลวิธีสำคัญที่ใช้คือ การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยผู้บริหารระดับสูงของรัฐ การสนับสนุนงบประมาณ การเป็นสื่อกลางนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์สู่ภายในรัฐในโอกาสต่างๆ ผลที่ได้จากการวิจัยนี้สามารถนำมาสู่การประยุกต์ใช้สำหรับการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

(8) วัดกับการดำรงความเป็นไทยของคนสยามในรัฐปะลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (ชัยวัฒน์ มีสัณฐาน**,** 2561) ประเทศมาเลเซียนั้นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับศาสนาอิสลามเป็นหลักแต่คนสยามซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศยังคงดำรงพุทธศาสนาในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีโดยใช้ “วัด” เป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้วัดมีบทบาทหน้าที่ต่างๆ มากกว่าการเป็นศาสนสถานคือ การดำรงความเป็นชาวพุทธ การเป็นแหล่งความรู้ทางพุทธในการถ่ายทอดภาษาไทย

(9) การศึกษาวิเคราะห์ประชาคมอาเซียนและผลกระทบทางวัฒนธรรม (ศรัณยา รัตน์ จตุรภูมิทรัพย์ บารมี อริยะเลิศเมตตา, 2562) ประชาชนสามารถเลือกปฏิบัติตามความเชื่อของแต่ละคนได้โดยไม่มีกฎหมายบังคับ ทำให้คนไทยมีโอกาสเรียนรู้ถึงหลักคำสอนในแต่ละศาสนาแนวคิด การปฏิบัติตนที่แตกต่างของกลุ่มประเทศสมาชิก คนไทย ลาว พม่า เวียดนาม มีวัฒนธรรมหลักคือศาสนาพุทธ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน มาเลเซีย อินโดนีเซียและบรูไน มีวัฒนธรรมหลักคือศาสนาอิสลาม และฟิลิปปินส์มีศาสนาคริสต์เป็นวัฒนธรรมหลัก ผลกระทบที่เป็นไปได้ในอนาคตจากการศึกษาเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวเรียกร้องกฎหมายการปกป้องศาสนาและปัญหาความขัดแย้งทางศาสนาในอดีต คือ การเปลี่ยนศาสนาของคนไทยอาจมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยการเปลี่ยนจากศาสนาที่ตนนับถืออยู่เดิมไปสู่ศาสนาใหม่ โดยการแผ่ขยายและครอบงำทางด้านความเชื่อ

(10) การสร้างอัตลักษณ์ร่วมสมัยของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเคดาห์ประเทศมาเลเซีย (รณกร รักษ์วงศ์, ณรงค์ อาจสมิติ, 2565) การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในบริบทสังคมร่วมสมัยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่า วิถีปฏิบัติของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยที่พูดภาษาไทยและนับถือศาสนาพุทธที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมชนกลุ่มอื่นในสังคมมาเลย์และต้องการที่จะได้รับการยอมรับในฐานะการเป็นพลเมืองมาเลเซียที่ชอบธรรม,มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นที่มิใช่กลุ่มแรงงานข้ามชาติจากประเทศไทย การประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นมาเลเซียเชื้อสายไทยจึงดำเนินผ่านปัจจัยสามประการ ได้แก่ ประการแรก ชาวมาเลเซียเชื้สายไทยในชุมชนยังคงรักษาและปฏิบัติสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษาไทย และความเชื่อในพระพุทธศาสนา ประการที่สอง นโยบายของรัฐมาเลเซียที่เปิดกว้างสำหรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ยอมให้ความแตกต่างหลากหลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งชาติ ประการที่สาม องค์กรต่าง ๆ ในประเทศไทยให้การสนับสนุนการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทยในหมู่ชาวเยาวชนมาเลเซียเชื้อสายไทย ปัจจัยทั้งสามนี้เป็นองค์ประกอบหลักในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นคนมาเลเซียเชื้อสายไทยภายใต้กรอบอัตลักษณ์แห่งชาติของมาเลเซีย

(11) ศึกไทย-พม่าที่ปีนัง: แกะรอยปริศนาปีสร้างและคดีความที่วัดปูเลาติกุส (ไชยมังคลาราม) มาเลเซีย (พิเชฐ แสงทอง, 2560) ปีนังเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์มาเลเซียที่ขนาดพื้นที่และความหนาแน่นจะเป็นรองก็เพียงกรุงกัวลาลัมเปอร์ ในเกาะแห่งนี้มีเคยมีวัดไทยอยู่ถึง 5 วัด แต่เนื่องด้วยเกิดแรงหนุนแรงศรัทธาในพุทธศาสนาอาจจะเบาบางเมื่อเทียบกับจำนวนวัด ภายหลังจึงเหลือเพียง 3 วัดคือวัดบุปผาราม วัดปูเลาติกุสหรือโหละติโกย (ไชยมังคลาราม) และวัดบาตูลันจัง (ปิ่นบังอร) โดยวัดที่โด่งดังที่สุดในปัจจุบันคือ วัดไชยมังคลาราม ซึ่งเป็นจุดเช็คอินจุดสำคัญของนักท่องเที่ยวมาเนิ่นนาน ประการหนึ่ง เนื่องจากเป็นวัดไทยที่ตั้งอยู่ในประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศมุสลิม อีกประการหนึ่ง ก็เพราะเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนถนนชื่อ “พม่า” และ ตรงข้ามกับวัดธรรมิการาม อันเป็นวัดของกลุ่มชนชาวพม่า และประการสุดท้าย เป็นวัดที่มีอายุยาวนานจนปัจจุบันก็เกือบ 200 ปีเข้าไปแล้ว อีกทั้งวัดยังมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับเครือจักรภพอังกฤษภายใต้สมเด็จพระบรมราชินีวิคทอเรียแห่งราชวงศ์อังกฤษ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ตลอดจนชนชั้นสูงของไทยเรื่อยมาจนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กระทั่งสืบทอดมาสู่ผู้นำในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง อย่างเช่น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม และจอมพลสฤษดิ์ ธนรัชต์

(12) การจัดการศึกษาโรงเรียนสอนภาษาไทยในประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาในรัฐเคดาห์ (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ,จรัส อติวิทยาภรณ์, 2556) บางส่วนจากการบริจาคของหน่วยงานต่างๆ สำหรับสถานที่จัดการเรียนการสอนเป็นโบสถ์ ศาลาการเปรียญ ไม่ได้แยกเป็นสัดส่วนชัดเจน และผู้เรียนเป็นเด็กเชื้อชาติไทยที่สนใจในเรื่องพุทธศาสนาและต้องการเรียนภาษาไทย หลักสูตรที่ใช้เป็นหลักสูตรจากกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยเสริมด้วยเนื้อหาวัฒนธรรมไทย ผู้สอนส่วน

ใหญ่เป็นพระภิกษุ ไม่ได้สำเร็จทางด้านการศึกษา สอนด้วยจิตอาสา ใช้สื่อการเรียนการสอนแบบง่าย ๆ เช่น รูปภาพ วีดีโอ หนังสืออ่านประกอบ รูปแบบการสอนใช้การบรรยาย อภิปราย ทำกิจกรรมในการขัดหาบุคลากรส่วนใหญ่ใช้วิธีการแบบอาสาสมัครจากประเทศไทย มีทั้งพระภิกษุและฆราวาส เงินสนับสนุนได้จากรัฐบาลมาเลเซีย บางส่วนจากการบริจาคของหน่วยงานต่างๆ สำหรับสถานที่จัดการเรียนการสอนเป็นโบสถ์ ศาลาการเปรียญ ไม่ได้แยกเป็นสัดส่วนชัดเจน และผู้เรียนเป็นเด็กเชื้อชาติไทยที่สนใจในเรื่องพุทธศาสนาและต้องการเรียนภาษาไทย

(13) การกลายรูปของเรือนพื้นถิ่นคนสยามในเคดาห์ มาเลเซีย (Transformation of Vernacular House of Orang Siam in Kedah Malaysia) (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2561) ที่สะท้อนผลการศึกษาว่า ความเป็นเครือญาติคนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยาม (คนไทยดั้งเดิม) ในมาเลเซียอย่างน่าสนใจ และเป็นจุดเริ่มต้นของการวิจัยนี้ เพื่อตอบคำถามว่า เรือนพื้นถิ่นคนสยามจะมีลักษณะอย่างไร และมีปัจจัยอะไรที่ทำให้เรือนมีการเปลี่ยนแปลง เทียบเคียงกับเครือญาติคนไทยพุทธภาคใต้ (นครศรีธรรมราชและสงขลา) โดยเจาะจงลงไปในพื้นที่รัฐเคดาห์ (ไทยบุรี) ที่มีคนไทยอาศัยอยู่มากที่สุด งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสำรวจภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์เอกสาร ผลการศึกษา พบว่า เรือนคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซียได้ปรับเปลี่ยนลักษณะเรือนเนื่องจากปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยทางการเมืองและการปกครอง เป็นสำคัญ

(14) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย: กรณีศึกษาชุมชนโล๊ะจูด จังหวัดนราธิวาส (ปัญญา เทพสิงห์ เก็ตถวา บุญปราการ, 2559) ที่ศึกษาว่า ภูมิปัญญาแต่ละด้านพบว่า ด้านศิลปะมีการผลิตหัตถกรรม เครื่องดนตรีจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ผลิตกรงนกที่สะท้อนคุณค่าทางสุนทรียะ ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโดยอดีตผู้นำชุมชน สืบต่อจนถึงอนุชนรุ่นหลังที่พยายามสืบทอดและจัดการด้วยตนเอง โดยไม่หวังพึ่งพารัฐมากนัก ด้านปรัชญาความเชื่อมีการสืบทอดศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม,ความเชื่อด้านการใช้ดนตรีตือรีรักษาโรคยังคงดำรงอยู่ ขณะที่พิธีเซ่นไหว้ของนายหนังตะลุงมุสลิมสิ้นสุดลงพร้อมการสลายตัวของหนังตะลุงในพื้นที่ ด้านภาษามีคำพูดที่ใช้ร่วมกันของคนไทยพุทธและมุสลิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้สะท้อนถึงวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซียในเรื่องการบูรณาการวัฒนธรรม การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม การแสดงตัวตนที่ผันแปรตามบริบท

จากเอกสารและงานวิจัยจะเห็นว่าจุดเกาะเกี่ยวที่สำคัญคือการมีพระพุทธศาสนา วัดพิธีกรรม เป็นเครื่องเกาะเกี่ยวจนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของการเชื่อมระหว่างคนไทย ระหว่างหมู่บ้าน ทั่วประเทศมาเลเซียให้มีกิจกรรมร่วมกัน การสร้างจุดเชื่อมต่อภายใต้สำนึกของความเป็นไทย และที่สำคัญทำให้เกิดพัฒนาการของการก่อตั้งจนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของพระพุทธศาสนาในมาเลเซียกับพัฒนาการร่วมสมัยในมาเลเซีย การเชื่อมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วยศาสนา เช่น จีน อินเดีย ที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระพุทธศาสนา จึงเป็นกลไก ที่สำคัญผสมรวมกับความเป็นไทยที่ไม่เบียดเบียน มีท่าทีประนีประนอมกับทุกชาติพันธุ์ จึงทำให้พระพุทธศาสนาและคนไทยยังคงความเป็นไทยในมาเลเซียได้ในปัจจุบัน

อัตลักษณ์ของความเป็นไทยในมาเลเซีย

อะไรคือความเป็นคนไทยหรืออัตลักษณ์ของความเป็นคนไทยในมาเลเซีย จากข้อมูลที่พบจะเห็นได้ในหลากหลาย ทั้งภาษาไทย สำเนียง อัตลักษณ์ทางความเชื่อ หรือสิ่งเชื่อที่คนไทยนับถือ อาทิ คนไทยต้องนับถือพระพุทธศาสนา ต้องพูดภาษาไทย อาหารไทย วิถีคิดและการกินอยู่เป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์ที่ทำให้เกิดวิถีความเชื่อที่แตกต่างกันไป จนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่ได้กลายเป็นเครื่องมือประกอบสร้างร่วมกันระหว่างไทยพุทธ ดังปรากฏข้อมูลและเอกสารดังปรากฏ ดังนี้

(1) เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย (อรศิริ ปาณินท์, 2555-2556) “คนสยาม” ในกลันตันคือคนมาเลเซียเชื้อสายไทยที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิม ในพื้นที่ตอนเหนือของมาเลเซีย และคาดว่าการตั้งถิ่นฐานมีมานานกว่า 600 ปีกลุ่มหนึ่ง และเข้ามาภายหลังกลุ่มหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าทั้งสองกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการปักปันเขตแดนในการทำสัญญาอังกฤษสยามใน ค.ศ.1909 มีคำถามว่า “คนสยาม”,มาจากไหนเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์หลายแนวทางได้ข้อสังเกตว่ามาจากสุโขทัยแนวทางหนึ่ง เป็นกลุ่มเดียวกับคนมลายูในกลันตัน แนวทางหนึ่ง และมาจากสงขลา นครศรีธรรมราช และปัตตานี นราธิวาส แนวทางหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์ภาษาถิ่นของ “คนสยาม” ผนวกกับการวิเคราะห์วิถีชีวิตและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นเปรียบเทียบกับคนไทยพุทธในภาคใต้ของไทยผนวกกับการศึกษาภูมิปัญญาร่วมต่างๆ

“คนสยาม”ในกลันตันคือคนมาเลเซียเชื้อสายไทยที่ตั้งถิ่นฐานมาแต่ดั้งเดิมในพื้นที่ตอนเหนือของมาเลเซียและคาดว่าการตั้งถิ่นฐานมีมานานกว่า 600 ปี กลุ่มหนึ่งและเข้ามาภายหลังกลุ่มหนึ่งแต่อย่างไรก็ตามแน่นอนว่าทั้งสองกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนการปักปันเขตแดนในการทำสัญญาอังกฤษสยามใน ค.ศ.1909 มีคำถามว่า “คนสยาม” มาจากไหนเมื่อศึกษาจากประวัติศาสตร์หลายแนวทางได้ข้อสังเกตว่ามาจากสุโขทัยแนวทางหนึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับคนมลายูในกลันตันแนวทางหนึ่งและมาจากสงขลานครศรีธรรมราชและปัตตานีนราธิวาสแนวทางหนึ่งเมื่อวิเคราะห์ภาษาถิ่นของ“คนสยาม”ผนวกกับการวิเคราะห์วิถีชีวิตและรูปแบบของเรือนพื้นถิ่นเปรียบเทียบกับคนไทยพุทธในภาคใต้ของไทยผนวกกับการศึกษาภูมิปัญญาร่วมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตสรุปได้แนวทางหนึ่งว่าหากอ่านวิถีชีวิตและเรือนพื้นถิ่นของคนสยามในตุมปัตกลันตันผ่านภูมิปัญญาในการดำรงชีพการทำสวน การประมง ความเชื่อและศาสนา ได้พบว่ามีความคล้ายคลึงกับเรือนพื้นถิ่นสงขลาดั้งเดิมที่เกาะยอและมีความเหมือนกับเรือนพื้นถิ่นของตากใบนราธิวาสแต่การสืบค้นแหล่งที่มาของผู้คนผ่านเครือญาติเรือนพื้นถิ่นและวิถีชีวิตนั้นคาดการณ์ได้เฉพาะเรือนที่อายุไม่เกิน 200 ปีเท่านั้นการสืบค้นยาวนานกว่านั้นไม่สามารถสืบค้นผ่านเรือนพื้นถิ่นได้เพราะอายุเรือนยืนยาวไม่ถึงและไม่มีการจดบันทึกหลักฐานแต่ก็ยังเป็นคำถามที่น่าค้นคำตอบต่อไป

(2) ผู้แทนทางการเมืองของชนกลุ่มน้อย: ศึกษากรณีชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้ประเทศไทยและชาวพุทธเชื้อสายไทยในรัฐชายแดนเหนือประเทศมาเลเซีย (**สุริยะ สะนิวา,** 2555) ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ชุมชนชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูทางใต้ของประเทศไทยและชาวพุทธเชื้อสายไทยทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย รูปแบบของการเป็นผู้นำ การเป็นผู้รู้ในศาสนา สภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การศึกษาสูงขึ้น และการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ การวิจัยพบว่า ผู้นำที่มีหัวเสรีและการศึกษาสูงมีค่าความเป็นไปได้สูงสุด อย่างไรก็ตาม ยุทธศาสตร์ความเคลื่อนไหวในการเป็นผู้แทนทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของความรุนแรงหรือการเดินสายกลาง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้นำหัวเสรีและสถานภาพการศึกษาสูง แต่จะขึ้นอยู่กับทิศทางการตอบสนองของรัฐบาลที่มีต่อชนกลุ่มน้อยนั้นเอง สิ่งที่น่าสังเกตคือ ขณะที่ชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูมีทั้งกระบวนการก่อความความรุนแรงและเดินสายกลาง แต่ชุมชนพุทธเชื้อสายไทยทางตอนเหนือของมาเลเซียไม่เคยรสนับสนุนความรุนแรงเลย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า รัฐบาลมาเลเซียไม่เคยมีการใช้นโยบายควบคุมที่บังคับชุมชนชาวไทยในประเทศของตนนั้นเอง ส่วนปัจจัยอื่นๆ อีกหกปัจจัยนั้นพบว่า มีความเห็นที่แตกต่างกันจากผู้ตอบคำถามจากทั้งสองกลุ่มศึกษา

(3) ความห่วงใยของคนสยามในมาเลเซียต่อสถานการณ์ ความขัดแย้ง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย กรณีศึกษา: ทัศนะคนสยามในมาเลเซียในรัฐกลันตัน รัฐเคดาห์ และรัฐเปรัค (อภิวัฒน์ สมาธิ, ภาณุ ธรรมสุวรรณ, กรกฎ ทองขะโชคและกฤษกร พลีธัญญวงศ์, 2561) ในงานการศึกษานี้ได้พยายามศึกษาค้นคว้าและเข้าไปสำรวจ ความคิดเห็นของคนสยามในประเทศมาเลเซียต่อความเข้าใจในสถานการณ์และแนวทาง การแก้ไขปัญหาความคัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งพบว่า ทัศนะต่อแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของไทยอย่างสันติวิธีตามกรอบนโยบายของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรอยู่ ในระดับมาก ส่วนรายละเอียดในแต่ละด้านของปัจจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหา ให้สำเร็จลุล่วงได้นั้นประกอบด้วยแนวทาง คือ ด้านการศึกษาควรมีการสนับสนุนให้เด็ก และเยาวชนในพื้นที่ได้รับการศึกษาของรัฐบาลให้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ จบออกมาได้มีงานทำควรมีการคัดสรรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีและมีคุณภาพเข้ามาแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และควรทำให้ทั้งศาสนาพุทธ อิสลามและศาสนาอื่น ๆ อยู่ร่วมกันบนพื้น ฐานของการเคารพในวัฒนธรรมซึ่งกันและกันและรัฐบาลต้องสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกฝ่าย และต้องสร้างฉันทามติของชาติต่อการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสันติสุข

นอกจากนี้ยังมีงานอีกจำนวนมากที่สะท้อนเกี่ยวกับความเป็นคนไทย ภาษาไทย วัดพระพุทธศาสนา อัตกลัษณ์เชิงชาติพันธ์ไทยในมาเลเซีย ที่บ่งบอกให้รู้ถึงการมีอยู่ของคนไทยในมาเลเซียกับ อัตลักษณ์ที่กลายเป็นจุดสังเกตและสร้างภาพจำให้ชาวพื้นเมืองและเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา อาทิงานของ คำนวณ นวลสนอง (2546) พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัย) หรือในงานเรื่อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐเคดาห์ ปะลิส และเประ (รายงานผลการวิจัย) (คำนวณ นวลสนอง

, 2550) ในงานเรื่อง เส้นทางสายบุญทางพระพุทธศาสนาของชาวสยามในประเทศมาเลเซีย: การวิเคราะห์มรดกร่วมทางวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัย) (ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ ทวนธง ครุฑจ้อน และพรไทย ศิริสาธิตกิจ, 2559) ในงานของ ทัศนาวดี แก้วสนิท (2552) เรื่อง การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมาเลเซียเชื้อชาติไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย งานของ นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554ก) เรื่อง ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยกับการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม งานของ นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554ข) เรื่อง ตัวตนทางวัฒนธรรมของคนไทยในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต) งานของ พรชัย นาคสีทอง และอนินทร์ พุฒิโชติ (2552) เรื่อง คนไทยในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี): ศึกษาการดำรงอยู่ในมิติประวัติศาสตร์ (พ.ศ.2452-2550) (รายงานผลการวิจัย) รวมไปถึงงานของ พระสมชาติ ศรีรักษา (2552) ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวสยามในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาหมู่บ้านคลองใหม่ ตำบลจิตรา อำเภอกูบังปาสู รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ในงานของ พัชรี กล่อมเมือง (2559) เรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลมาเลเซีย ในงานของ ไพบูลย์ ดวงจันทร์ และคณะ (2551) เรื่อง กระบวนการทางสังคมเพื่อธำรงและสืบสานความเป็นไทยของคนไทที่อาศัยอยู่ในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัย) ในงานของ ไพลดา ชัยศร และคณะ (2552) เรื่อง วัดไทยในกลันตัน : การปรับเปลี่ยนมิติทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธในรัฐมุสลิม (รายงานผลการวิจัย) ในงานของ วันพิชิต ศรีสุข (2552) เรื่อง บทบาททางสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัย) ในงานของ สุธานี เพ็ชรทอง (2547) เรื่อง ประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในอำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต) ในงานของ สุภาสเมต ยุนยะสิทธิ์ (2556) คนสยามของมาเลเซีย: ความเชื่อมโยงของสองแผ่นดิน รวมถึงงานของ อนุสรณ์ เมฆบุตร (2549) เรื่อง การบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐพหุสังคม: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์สยามในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ในงานของ อับดุรรอฮ์มาน จะปะกิยา ดลวานะ ตาเยะ จารุวัจน์ สองเมือง และมาหามะรอสลี แมยู (2552) เรื่อง ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย กรณีศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของของคนสยามในเขตตูมปัต รัฐกลันตัน (รายงานผลการวิจัย) ในงานของ อุทัย เอกสะพัง และคำนวณ นวลสนอง (2555) เรื่อง บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัย) เป็นต้น

จากข้อมูลที่ปรากฏในภาพรวมอาจประมวลได้ว่า ความเป็นคนไทย สำนึกไทย ได้กลายเป็นส่วนสำคัญทำให้ความเป็นคนไทยในมาเลเซียยังคงอยู่ โดยมีวัดและพระพุทธศาสนาเป็นฐาน ทำให้ไทยในมาเลเซีย ต่างจากคนพื้นเมืองตรงพูดภาษาไทย สำนึกความเป็นไทยผ่านภาษาศาสนาและวัฒนธรรม ดังปรากฏเป็นงานประเพณีสงกรานต์ ตรุษ สารทไทย หรือสาร์ทเดือนสิบในพื้นถิ่นภาคใต้ รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพื้นถิ่นกับคนไทยข้ามแดนเป็นส่วนเดียวกันทั้งพระและโยม เกาะเกี่ยวกันจนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญที่เกิดขึ้นจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้เกิดมิติทาง

พระพุทธศาสนา วัด พระสงฆ์ ชาวพุทธ ภาษาไทย เกาะเกี่ยวเกื้อกูลในกันและกันอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน

บทสรุป

ความเป็นไทยในมาเลเซีย ได้สะท้อนออกมาจากภาษาไทย ความเป็นคนไทย และสำนึกของความเป็นไทย สะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์ดังกล่าวมีความเหมาะสมชัดเจน จนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญของการขับเคลื่อนความเป็นไทย โดยมีพระพุทธศาสนา ภาษาไทย และอัตลักษณ์ไทย ที่ว่าด้วยวัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต อาหารการกิน เป็นส่วนขับเคลื่อนต่อความเป็นไทยให้เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งนับเป็นประโยชน์และเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดและขับเคลื่อนความเป็นไทย ส่งต่อมาในฐานะคนไทยพลัดถิ่นในมาเลเซียด้วยเช่นกัน ซึ่งทำให้เห็นปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างคนไทยในมาเลเซีย และคนไทยในประเทศไทย เห็นความเกาะเกี่ยวผ่านสำนึกทางชาติพันธุ์ของความเป็นคนไทย สำนึกแห่งดินแดนในฐานะที่เป็นคนไทยด้วยกัน จนกระทั่งกลายเป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดอัตลักษณ์ไทยความเป็นคนไทยพลัดถิ่นในประเทศมาเลเซีย ตามกรอบการศึกษาอาณาบริเวณศึกษาคนไทยในประเทศมาเลเซียดังปรากฏ

รายการอ้างอิง

กาญจนา บุญส่ง,เอื้อมพร โตภาณุรักษ์กุล,ชนานุช เงินทอง. (2565). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทยพลัดถิ่น สิงขร-ตะนาวศรีและมะริด. *วารสารมนุษย์สังคมปริทรรศน์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 24(1): 124-134.

คำนวณ นวลสนอง. (2546). พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย. *รายงานผลการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

คำนวณ นวลสนอง. (2550). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐเกดะห์ ปะลิสและเประ. *รายงานผลการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

จุตินันท์ ขวัญเนตร. (2561).การก้าวขึ้นสู่โครงสร้างอำนาจระดับชาติของคนไทยเกาะกงในกัมพูชา. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.* 7 (2): 89-98.

ชลลดา แสงมณี ศิริสาธิตกิจ, ทวนธง ครุฑจ้อน และพรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2559). เส้นทางสายบุญทางพระพุทธศาสนาของชาวสยามในประเทศมาเลเซีย: การวิเคราะห์มรดกร่วมทางวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย. *รายงานผลการวิจัย.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

ชลลดา แสงมณีศิริสาธิตกิจ, ทวนธง ครุฑจ้อน, พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2562). เส้นทางสายบุญทางพระพุทธศาสนาของชาวสยามในประเทศมาเลเซีย: การวิเคราะห์มรดกร่วมทางวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.* 14(1): 9-40.

ชัยวัฒน์ มีสัณฐาน. **(**2018). วัดกับการดำรงความเป็นไทยของคนสยามในรัฐปะลิสและรัฐเคดาห์ประเทศมาเลเซีย. *PSDS วารสารพัฒนศาสตร์ **วิทยาลัย**พัฒนศาสตร์**ป๋วย** อึ๊งภากรณ์.* 1(2), 169–205.

ทรงชัย ทองปาน, รัชพล ไทยฤทธิ์. (2018). การปรับเปลี่ยนและการธำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยพลัดถิ่นหมู่บ้านสิงขรในเขตตะนาวศรี ประเทศพม่า. *วารสารพัฒนศาสตร์: ไทยนอกแผ่นดินไทย.* 1(2): 137-168.

ทัศนาวดี แก้วสนิท. (2552). การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวมาเลเซียเชื้อชาติไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. (2554ก). ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยกับการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม. *วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ.* 24(2): 167-194.

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. (2554ข). ตัวตนทางวัฒนธรรมของคนไทยในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย.*วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.* มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บาร์บารา วัตสัน อันดายา, ลีโอนาร์ด วาย. อันดายา. (2557). *ประวัติศาสตร์มาเลเซีย = A history of Malaysia.* พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ผู้แปล; มนัส เกียรติธารัย, บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

บรรลือ ขอรวมเดช. (2555). *อุโบสถวัดไทยในเมืองมลายู (กลันตัน เกดะห์ ปะลิส และปีนัง) สมัยรัตนโกสินทร์.*วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปัญญา เทพสิงห์, เก็ตถวา บุญปราการ. (2559). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย: กรณีศึกษาชุมชนโล๊ะจูด จังหวัดนราธิวาส. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.* 11(1): 19-28.

พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และ อภิวัฒน์ สมาธิ. (2563). นโยบายภูมิปุตราของมาเลเซียกับชาวสยามในรัฐเคดาห์และรัฐกลันตัน. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.* สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา.

พรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ และอภิวัฒน์ สมาธิ. (2562). นโยบายการจัดการความหลากหลายของรัฐบาลมาเลเซีย: กรณีศึกษานโยบายภูมิบุตรต่อชาวสยาม. *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

พรชัย นาคสีทอง. (2559). “ประวัติศาสตร์” “ความทรงจำ” และ “อัตลักษณ์ไทย (พุทธ) สยาม” ในมาเลเซีย: กรณีชุมชนบางแซะ (Teresek) รัฐกลันตัน.*วารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.* 10(2): 9-44.

พรชัย นาคสีทอง และอนินทร์ พุฒิโชติ. (2552). คนไทยในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี): ศึกษาการดำรงอยู่ในมิติประวัติศาสตร์ (พ.ศ.2452-2550). *รายงานการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พระสมชาติ ศรีรักษา. (2552). ลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวสยามในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาหมู่บ้านคลองใหม่ ตำบลจิตรา อำเภอกูบังปาสู รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

พัชรินทร์ สวนฐิตะปัญญา. (2541). มาเลเซีย: เอกภาพกับการศึกษา. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และกาญจนี ละอองศรี (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พัชรี กล่อมเมือง. (2559). ศึกษาเปรียบเทียบนโยบายชนกลุ่มน้อยของรัฐบาลไทยกับรัฐบาลมาเลเซีย. *วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ไพบูลย์ ดวงจันทร์ และคณะ. (2551). กระบวนการทางสังคมเพื่อธำรงและสืบสานความเป็นไทยของคนไทยที่อาศัยอยู่ในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย. *รายงานผลการวิจัย.* สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ไพลดา ชัยศร และคณะ. (2552). วัดไทยในกลันตัน: การปรับเปลี่ยนมิติทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวพุทธในรัฐมุสลิม. *รายงานผลการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พีรยุทธ โอรพันธ์. (2551). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมลายูในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย และชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตันประเทศมาเลเซีย. วารสาร*รูสมิแล.* 39(1): 95-98.

พิเชฐ แสงทอง. (2560). ศึกไทย-พม่าที่ปีนัง: แกะรอยปริศนาปืสร้างและคดีความที่วัดปูเลาติกุส (ไชยมังคลาราม) มาเลเซีย. *วารสารรูสมิแล,* 38(2): 35-54.

พระครูปัญญาธีราภรณ์ เกียรติศักดิ์ บังเพลิง (2562). อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในหมู่บ้านไม้สน อำเภอเมืองเป็นดัง รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย. *วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม.* 6 (2): 1-12.

รณกร รักษ์วงศ์ และณรงค์ อาจสมิติ. (2565). การสร้างอัตลักษณ์ร่วมสมัยของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐเกอดะฮ์ ประเทศมาเลเซีย. *วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ.* 35(2): 17-34.

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ,จรัส อติวิทยาภรณ์. (2556). การจัดการศึกษาโรงเรียนสอนภาษาไทยในประเทศมาเลเซีย: กรณีศึกษาในรัฐเกดะห์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.* 13(2): 38-47.

วันพิชิต ศรีสุข. (2552). บทบาททางสังคมและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. *รายงานผลการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ศรัณยารัตน์ จตุรภูมิทรัพย์ บารมี อริยะเลิศเมตตา. (2019). การศึกษาวิเคราะห์ประชาคมอาเซียนและผลกระทบทางวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทร์นเอเชีย (ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์).* 9 (1): 161-171.

สมพร ขุนเพชร. (2558). การธำรงและพลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนา ของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.*10(1): 143-159.

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. (2561). การกลายรูปของเรือนพื้นถิ่นคนสยามในเกดะห์ มาเลเซีย.Veridian E-Journal,Silpakorn University (มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ). 11(3), 555-571.

สุริยะ สะนิวา**.** (2555). ผู้แทนทางการเมืองของชนกลุ่มน้อย: ศึกษากรณีชาวมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนใต้ประเทศไทยและชาวพุทธเชื้อสายไทยในรัฐชายแดนเหนือประเทศมาเลเซีย. *วารสาร อัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.* 2(3): 71-83.

สิริอร จุลทรัพย์ บุญเชิด หนูอิ่ม. (2562). คนสยามในรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย: ความเป็นมา สถานภาพ และการดำรงอยู่. มหาจุฬานาครทรรศน์. 6(10): 6094-6107.

สุธานี เพ็ชรทอง. (2547). ประเพณีทำบุญเดือนสิบของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ในอำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุภาสเมต ยุนยะสิทธิ์. (2556). *คนสยามของมาเลเซีย: ความเชื่อมโยงของสองแผ่นดิน,* ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์, มาลี สันภูวรรณ์ และศุทธิดา ชวนวัน (บรรณาธิการ). ประชากรและสังคมในอาเซียน: ความท้าทายและโอกาส, 83-100. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรศิริ ปาณินท์. (2555-2556). เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย. *วารสารหน้าจั่ว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.* 27: 21-43.

อนุสรณ์ เมฆบุตร. (2549). การบูรณาการกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐพหุสังคม : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์สยามในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (วิทยานิพนธ์ปริญญารมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อภิวัฒน์ สมาธิ ภาณุ ธรรมสุวรรณ กรกฎ ทองขะโชค และกฤษกร พลีธัญญวงศ์. (2561). ความห่วงใยของคนสยามในมาเลเซียต่อสถานการณ์ ความขัดแย้ง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย กรณีศึกษา: ทัศนะคนสยามในมาเลเซียในรัฐกลันตัน รัฐเคดาห์ และรัฐเปรัค. *วารสารปาริชาตมหาวิทยาลัยทักษิณ.* 31 (2),289-290.

อับดุรรอฮ์มาน จะปะกิยา ดลวานะ ตาเยะ จารุวัจน์ สองเมือง และมาหามะรอสลี แมยู. (2552). ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย กรณีศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของของคนสยามในเขตตูมปัต รัฐกลันตัน. *รายงานผลการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อับดุลรอนิง สือแต,นิอับดุลรากิ๊บ บินนิฮัสซัน,ซาวาวี ปะดาอามีน. (2560). ความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์บริเวณชายแดนประเทศไทย-มาเลเซีย. *วารสารอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.* 8 (2): 18-28.

อับดุรรอฮ์มาน จะปะกิยา ดลวานะ ตาเยะ จารุวัจน์ สองเมือง มาหามะรอสลี แมยู. (2010). การอนุรักษ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศมาเลเซีย กรณีศึกษาประเพณีและวัฒนธรรมของคนสยามในเขตตูมปัต รัฐกลันตัน.วารสาร AL-NUR บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. 5(8): 85-95.

อุทัย เอกสะพัง และคำนวณ นวลสนอง. (2555). บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย. *รายงานผลการวิจัย.* สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

อุทัย เอกสะพัง. (2555). บทบาทพระสงฆ์ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 3(1): 53-61.

Eng Tola, บัญญัติ สาลี. (2561). คำเรียกญาติของคนไทยเกาะกง ราชอาณาจักรกัมพูชา. *วารสารช่อพะยอม.* 29(2): 89-98.

บันทึกไว้เมื่อไปบุโรพุทโธ:

พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

Journey Writing when Visiting Borobudur:
Development of Buddhism in Indonesia

บันทึกไว้เมื่อไปบุโรพุทโธ:
พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

Journey Writing when Visiting Borobudur:
Development of Buddhism in Indonesia

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นเหตุการณ์ที่เนื่องด้วยการเดินทางในประเทศอินโดนีเซียในหลาย ๆ ครั้ง ด้วยภารกิจของส่วนงานทั้งในภารกิจด้านการวิจัย การศึกษาในเชิงอาณาบริเวณศึกษา รวมถึงการนำผู้บริหารที่เนื่องด้วยส่วนงานของศูนย์อาเซียนศึกษาไปเชื่อมประสานทางศาสนาระหว่างกัน จึงได้บันทึกเป็นความเรียงในลักษณะของบันทึกการเดินทางที่ผสมรวมระหว่างเอกสาร งานวิจัย และการสนทนาพูดคุย สังเกต แล้วนำมาแบ่งปันเป็นความเรียงในรูปแบบบทความ ผลการศึกษาในบันทึกการเดินทางนี้ได้นำเสนอประสบการณ์ด้วยการสะท้อนคิดและทำให้เห็นว่าประเทศอินโดนีเซียนั้นเป็นดินแดนที่เคยมีประสบการณ์ร่วมทางพระพุทธศาสนาในหลายวาระที่เคยเป็นรัฐศาสนาที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก แต่ในอดีตเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา แม้จะหายไปในช่วงเวลาหนึ่งภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองและประเด็นทางศาสนาระหว่างกันจึงได้นำประเด็นดังกล่าวมาเป็นสาระในการศึกษาพระพุทธศาสนาในองค์รวม โดยในปัจจุบันได้มีพระพุทธศาสนาในอัตราที่เพิ่มขึ้นแม้จะเป็นส่วนน้อยในประเทศใหญ่ มีพัฒนาการของการจัดการศึกษา รวมทั้งพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในแบบองค์รวม เช่น การมีสถิติพระสงฆ์พุทธศาสนาเพิ่มขึ้น มีวิทยาสงฆ์ที่จัดการศึกษาโดยพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา การสร้างเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างกันภายในประเทศอินโดนีเซียและเครือข่ายนานาชาติดังปรากฏ

คำสำคัญ: บุโรพุทโธ, พัฒนาการของพระพุทธศาสนา, ประเทศอินโดนีเซีย

Abstract

This article was an event that due to many trips in Indonesia with the mission of the department both in research work, and area studies including taking the executives who are related to the work of the ASEAN Studies Centre to connect religions between them. Therefore, it is a writing as an essay in the form of a travel journal that combines documents, research, discussions, observations, and share them as an the form of the essay in the article. Results of studying in the travel journal in the form of experiences have reflected that Indonesia was a land that had shared Buddhist experiences on various occasions that used to be one of the largest

religious states in the world. But in the past, it used to be a center for studying Buddhism. Even after disappearing for a period of time under the political situation and religious issues between them. These issues have become as the subject matter of the holistic study of Buddhism. At present, there is an increasing rate of Buddhism, although it is a minority in large countries. There has been a development of educational management including the development of Buddhism in a holistic way, such as the presence of more Buddhist monks. There is a monastic science that is organized by monks in Buddhism and creating a network of inter-religious Buddhist interactions within Indonesia and international networks as shown.
Keywords: Borobudur, Development of Buddhism, Indonesia

บทนำ

สืบเนื่องจากได้เดินทางไปยังประเทศอินโดนีเซียในหลายครั้ง ทั้งในฐานะนักวิจัยภาคพื้นที่ ที่เคยทำวิจัย เรื่องแนวโน้มของการศึกษาในอาเซียน Trends of Educational Management for Unity and Peace of Countries in ASEAN Community โดยมี พระราชวรเมธี, รศ.ดร. (พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.) เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ทั้งในช่วงที่ดำเนินการวิจัยได้พบ Dr.Yunardi, Education and Culture Attached, Embassy of Indonesia ที่กรุงเทพฯ (4 พฤษภาคม 2559) และเดินทางไปยังอินโดนีเซีย ได้พบสัมภาษณ์ Prof. Dr. Djohan, Dean of Graduate School, Indonesia Institute of the Arts, Yogyakarta Indonesia เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2559 ประสานงานโดย ผศ.ดร.สุรศักดิ์ จำนงสาร ที่เป็นนักศึกษาที่วิทยาลัยศึกษาด้านดนตรีเป็น ผู้ประสานงาน ทำได้เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ผู้บริหารเกี่ยวกับการศึกษา และครั้งต่อมาในนามศูนย์อาเซียนศึกษา ได้นำผู้บริหารไปศึกษาเชิงพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้แนวทางการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ระหว่างวันที่ 23-28 กรกฎาคม 2560 หัวหน้าคณะโดย พระศรีธวัชเมธี ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการศึกษาภาคสนามในงานวิจัยเพื่อพัฒนาเสริมสร้างประสิทธิภาพนักวิจัย การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา: กรณีศึกษาบุโรพุธโธ และจันดีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย Study of Aesthetic Perception of Religious Architecture: A Case Study of Borobudur and Candi Prambanan, Indonesia โดย อำนาจ ขัดวิชัย (2561) ทั้งหมดเป็นการเดินทางที่มีเป้าหมายเพื่อการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่เป็นสำคัญ และได้มีโอกาสไปยังบริเวณศาสนสถานใหญ่ของพระพุทธศาสนาในทุก ๆ ครั้ง เรียกว่าเชิงพื้นที่ไม่น้อยกว่า 3 ครั้งเกี่ยวกับพื้นที่อินโดนีเซีย เมื่อสะสมข้อมูลเพียงพอและคิดว่าน่าจะได้นำมาแบ่งปันการเดินทางในแบบวิธีวิทยาการวิจัย คือ การสังเกต บันทึก แล้วนำมาแปลผล เป็นข้อมูล คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาเชิงพื้นที่และบันทึกการเดินทางประหนึ่งที่ลี้ภัยทางการเมืองไปไปพร้อมมาพร้อมกับดนตรี

และในการเดินทางในแต่ละครั้ง ก็จะพบเห็นประวัติและพัฒนาการของการเดินทาง รวมทั้งทิศทางของสังคมอินโดนีเซียในภาพรวมได้

ทั้งหมดจึงเกิดขึ้นจากการเดินทางและการได้มาซึ่งองค์ความรู้จากพื้นที่และในพื้นที่นั้น นอกจากนี้ในคราวเปิดศูนย์อาเซียนศึกษา ได้กราบนิมนต์ พระพรหมบัณฑิต มาเป็นประธานในพิธีเปิด และท่านได้กล่าวว่า ถือว่าเป็นการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมของศูนย์อาเซียนศึกษา ถือว่าเป็นระยะเริ่มต้นในการทำงาน ศูนย์อาเซียนศึกษาเกิดขึ้นเพราะ "เรามีความจำเป็นมากกว่าความต้องการ" ซึ่งทางภาครัฐเปิดประตูเข้าหากันในประชาคมอาเซียน จึงมีความจำเป็นมาก ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนจากภายนอกมากกว่าการขับเคลื่อนจากภายใน คำถามคือ "ปัจจุบันมหาจุฬาฯต้องการศูนย์อาเซียนไหม?" ถือว่าเป็นโจทย์ที่ต้องตอบให้ได้ ก่อนจะเกิดศูนย์อาเซียนศึกษา มหาจุฬาฯ เป็นอย่างไร? ศูนย์อาเซียนศึกษา มิใช่การเริ่มใหม่ แต่เป็นการรวบรวมสิ่งที่มีอยู่แล้ว

> *"เราอย่าทำให้เป็นลักษณะขี้ช้างจับตั๊กแตน ศูนย์อาเซียนต้องทำงานระดับคณะ ระดับวิทยาลัย โดยยกวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ IBSC เป็นตัวอย่างว่าต้องทำให้ระดับวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ คำถามคือ เราตั้งศูนย์อาเซียนศึกษามาทำไม ? เราถึงจะกำหนดวิสัยทัศน์ หรือ SWOT ได้ เราทำเมื่อเรามีเป้าหมายที่ชัดเจนเท่านั้น ถ้าเราตั้งวิสัยทัศน์ว่า เป็นเลิศในการบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและพหุวัฒนธรรมในอาเซียน ระดับโครงการก็สามารถทำได้ จึงต้องกลับมาทบทวนว่า เราจะต้องสนองนโยบายภาครัฐอย่างไร ? ศูนย์อาเซียนมหาวิทยาลัยอื่นตั้งขึ้นเพื่ออะไร? ต้องไปดูคนอื่น มหาจุฬาฯ สนองวัตถุประสงค์ของรัฐหรือไม่ อย่างไร? และมหาจุฬาฯ ต้องการศูนย์อาเซียนหรือไม่อย่างไร ? งานของศูนย์อาเซียนซ้ำซ้อนหรือไม่ ถ้าซ้ำซ้อนตั้งมาเพื่ออะไร?" อธิการบดี มจร กล่าว*

ดังนั้น ภารกิจของศูนย์อาเซียนศึกษาต้องตั้งวิสัยทัศน์ที่สามารถตอบโจทย์ระดับประชาคมอาเซียน มี 3 หลัก คือ "เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง" โดยใส่ใจเรื่องสันติภาพในอาเซียน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในอาเซียนท่ามกลางพหุวัฒนธรรม ไม่สร้างความขัดแย้งในเรื่องของศาสนาในอาเซียน พระพุทธศาสนาต้องไปสร้างเสถียรภาพในการอยู่ร่วมกัน นี่คือ มุมมองของภาครัฐ ส่วนมุมมองของมหาจุฬาฯ นิสิตมาเรียนมหาจุฬาฯ ประเทศใดมาเรียนเยอะที่สุด เพราะเหตุใด ในวิทยาเขตเรามีการเชื่อมสัมพันธ์กับประเทศอาเซียนอย่างไร

การเดินทางในอินโดนีเซียพบและสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 On 4 May 2016: Interview Dr.Yunardi, Education and Culture Attached, Embassy of Indonesia/ On 17 June 2016**:** Interview Prof. Dr. Djohan, Dean of Graduate School, Indonesia Institute of the Arts. Yogyakarta Indonesia

พระพุทธศาสนาที่อินโดนีเซีย

ประชากรของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบันส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีโบราณสถานที่สำคัญ 2 แห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือ บรมพุทโธ (โบโรบุดูร์) ตั้งอยู่ที่ราบเกดุ (kedu) ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกจาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร และพระวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรบุดูร์ไปทางทิศ

ตะวันออก 3 กิโลเมตร ต่อมาเมื่ออิสลามได้ขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียในปี พ.ศ. 2012 ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาขณะที่พระพุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน และเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาแทบจะหายไปจากอินโดนีเซียในอดีต

ยุคเริ่มต้น

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศอินโดนีเซียในพุทธศตวรรษที่ 3 คราวที่พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งพระโสณะ และพระอุตตระเดินทางมาเผยแผ่พุทธธรรม [บริเวณใด] ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 12 ได้เกิดรัฐมหาอำนาจทางทะเลชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya) ซึ่งมีอิทธิพลตั้งแต่อินโดนีเซีย จนถึงคาบสมุทรมลายู รวมไปถึงทางใต้ของประเทศไทย อาณาจักรศรีวิชัยนี้ ศาสนิกชนส่วนใหญ่จะเป็นนิกายมหายาน และแพร่หลายมาก และได้พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย ได้แก่ พระพิมพ์ดินดิบ และพระโพธิสัตว์ เป็นต้น

ราชวงศ์ไศเลนทร์

บนเกาะชวาทางภาคกลาง ได้เกิดราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่ นามว่า **ราชวงศ์ไศเลนทร์** ซึ่งในเวลาต่อมา ราชวงศ์ไศเลนทร์ก็มีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 15 และได้มีการติดต่อราชวงศ์ปาละ แห่งเบงกอล และได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยอาณาจักรศรีวิชัยได้ส่งพระภิกษุไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งกษัตริย์แห่งเบงกอลก็ให้การต้อนรับอย่างดี และทางเบงกอลก็ได้ส่งพระภิกษุ และช่างฝีมือดี มาเผยแผ่พุทธศาสนา และสอนศิลปะสมัยปาละ แก่ชาวนครศรีวิชัยด้วย

ยุคมัชฌปาหิต

พระพุทธศาสนาเสื่อมมาก ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และทำให้อาณาจักรมัชปาหิตเข้ามามีอำนาจแทน ซึ่งอาณาจักรนี้เป็นฮินดู แต่ต่อมากษัตริย์มัชปาหิตพระองค์หนึ่ง นามว่า "ระเด่นปาทา" ทรงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม ทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และห้ามเผยแผ่พุทธศาสนา

ยุครัฐสุลต่าน และยุคอาณานิคม

ชาวพุทธในอินโดนีเซียช่วงนี้ ไม่ได้มีบทบาทเด่นๆ ใดๆ เลย และกลายเป็นชนกลุ่มน้อยภายใต้ชาวมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ และเป็นเช่นนี้เรื่อยๆ จนถึงยุคฮอลันดาปกครอง และได้รับเอกราช ชาวอินโดนีเซียพุทธนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา เกาะบาหลี เกาะบังกา-เกาะเบลิตุง และบางส่วนของเกาะสุมาตรา

สมณอี้จิงกับความเป็นพระพุทธศาสนา

หากศึกษาเส้นทางเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากจีน และพูดถึงการเดินทางไปยังจีน จะพบว่ามีนักบวชและเส้นทางของพระพุทธศาสนาจากจีนโดยนักจาริกแสวงบุญอย่างท่านซังถัมจั๋ง ซึ่ง

ไปสู้เส้นทางสายไหม แต่สำหรับเส้นทางสายไหม ไปยังเอเชียนตะวันออกกลาง แต่ในส่วนอีกท่านที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่อันกำลังเขียนถึงคือเกาะสุมาตราในเวลานั้นเป็นเรื่องของท่าน พระอี้จิงเกิดเมื่อราว พ.ศ. 1178 ที่ฟันหยางใกล้กรุงปักกิ่ง ประเทศจีน หลังจากพระถังซัมจั๋งกลับเมืองจีนท่านมีอายุ 10 ปี เมื่ออายุได้ 14 ปีก็บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุครบ 20 ท่านได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุ หลังจากได้ศึกษาพระธรรมอย่างซ่ำซองแล้ว จึงเกิดแนวคิดที่จะไปสืบพระศาสนาในอินเดีย เหตุการณ์ที่น่าสนใจคือท่านเดินทางด้วยเรือ ต่อมาท่านเดินทางเข้าสู่ประเทศอินเดียต่อจากพระถังซัมจั๋งไม่นานนัก เมื่ออายุ 37 ปี ผ่านทางทะเล โดยแวะที่สุมาตราเป็นเวลา 8 เดือน ผ่านอาณาจักรศรีวิชัย พัก 6 เดือน พักที่มาลายู 2 เดือนจนถึงฝั่งที่อินเดียที่ตามรลิปติ

จากนั้นเดินทางเข้ามคธ ได้สักการะสังเวชนียสถาน และศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา 10 ปี และกลับเส้นทางเดิมโดยแวะศึกษาภาษาสันสกฤตที่อาณาจักรศรีวิชัย 4 ปี ได้รับการต้อนรับจากราชสำนักเป็นอย่างดี ท่านได้กล่าวถึงอาณาจักรศรีวิชัย ไว้ว่า *"อาณาจักรศรีวิชัยนั้นพุทธศาสนารุ่งเรืองเหมือนในอินเดีย มีพระสังฆราชชื่อว่าศากยเกียรติ (Sakyakirti) เป็นประมุขสงฆ์ เมืองชั้นใหญ่น้อยหลายร้อยเกาะ พระจีนที่จะไปอินเดียควรเตรียมตัวเรียนสันสกฤตที่นี่ก่อน"* ท่านยังกล่าวอีกว่า "ที่ฟูหนำ (หรือ พนม) มีเมืองหลวงชื่อว่าอินทรปุระ (Indrapura) พระราชาแห่งเมืองนี้นามว่าพระเจ้าถรวรมัน (Tharvarman) ทรงนับถือศาสนาฮินดูอย่างเคร่งครัด และเริ่มทำลายพุทธศาสนาอย่างหนัก แต่เทิดทูนบูชาศิวลิงค์ทอง"

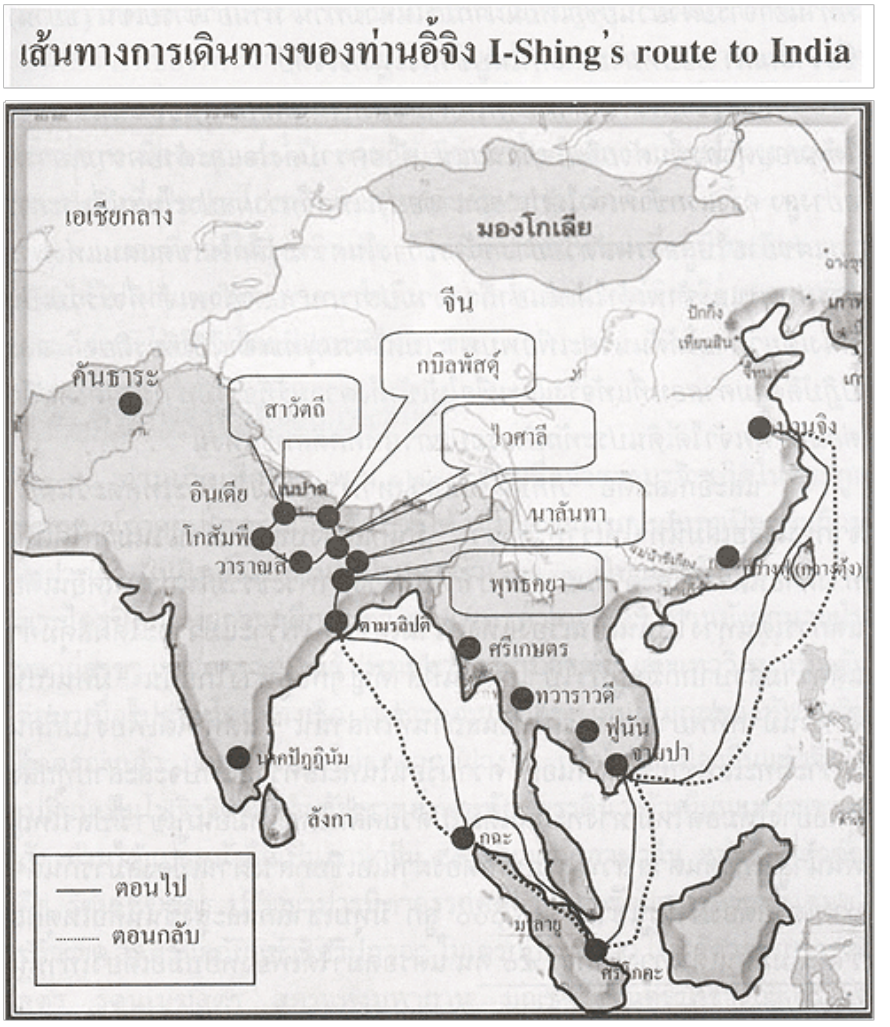

ภาพที่ 2 เส้นทางการเดินทางของสมณอี้จิง ที่ใช้การเดินทางเรือ แวะพักเรียนภาษาที่เกาะสุมาตรา (ภาพ: ออนไลน์ http://www.dhammathai.org/buddhism/india/chapter07_3.php)

สมณอี้จิง พำนักอยู่ในอินเดียเป็นเวลา 25 ปี ท่านพูดภาษาถิ่นในอินเดียได้อย่างคล่องแคล่ว ผลงานของท่านหลายเล่มได้ถูกพิมพ์เช่นเดียวกับพระถังซัมจั๋ง หนังสือที่เด่นคือ

> *"บันทึกเรื่องพุทธศาสนาตามที่ปฏิบัติกันในอินเดีย และหมู่เกาะมาลายู" ในหนังสือเล่มนี้ท่านได้ไปกราบพระเจดีย์ที่พุทธคยา และเขียนรายงานเกี่ยวกับพุทธคยาว่า "หลังจากนั้น พวกเราก็ได้เดินทางไปที่มหาโพธิมณฑล ใกล้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และได้ก้มกราบแทบพระบาทแห่งพุทธปฏิมา ข้าพเจ้าได้นำผ้าหนาและเนื้อดีซึ่งพระและฆราวาสถวายที่ชาตุงมาทำเป็นผ้ากาสาวพัสตร์บูชาและห่อหุ่มที่องค์พระพุทธปฏิมา ข้าพเจ้าได้ถวายฉัตรขนาดเล็กจำนวนมากที่ท่านอาจารย์ฝ่าย*

วินัยชื่อเหียนฝากมาในนามท่าน ท่านอาจารย์เซน (ธยาน) ชื่อว่า อันเต๋า มอบหมายหน้าที่ให้บูชาพระพุทธเจดีย์ และข้าพเจ้าได้ทำหน้าที่ในนามของท่านเช่นกัน ในขณะนั้นข้าพเจ้าได้หมอบตัวลงพื้นด้วยจิตใจที่แน่วแน่ ด้วยความตั้งใจและด้วยความเคารพอย่างสูง ครั้งแรกข้าพเจ้าได้ปรารถนา ต่อประเทศจีนว่าผลประโยชน์สี่ประการจงแผ่ขยายไปสู่สรรพสัตว์อย่างกว้างขวางในความรู้สึกในเขตแดนแห่งพระธรรมทูต และข้าพเจ้าได้เน้นย้ำถึงความปรารถนาของข้าพเจ้าที่จะรวมเป็นหนึ่งเดียว ภายใต้ต้นนาคะเพื่อให้เข้าถึงความรู้ที่จะไม่ทำให้เกิดใหม่อีกต่อมาข้าพเจ้าได้เดินประทักษิณรอบสานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้"

อีกเล่มคือ "ภิกษุผู้ไปแสวงหาพระธรรมในประเทศตะวันตก" จากหนังสือเล่มนี้ทำให้เราทราบว่า มีนักแสวงบุญเป็นจำนวนมาก ได้เดินทางฝ่าอันตรายและความยากลำบากไปแสวงหาพระธรรมในประเทศอินเดีย แต่การเดินทางไปนั้นเป็นเรื่องแห่งความเศร้า เพราะแม้ว่าจะได้ผลคุ้มค่าแต่ความลำบากก็มีอยู่ทั่วไป สถานที่สำคัญ ๆ ก็อยู่ห่างไกลกัน มีคนเป็นจำนวนมากที่พยายามจาริกไปในสถานที่เหล่านั้น แต่ทำได้เพียงไม่กี่คนเพราะมีทะเลทรายขวางกั้นอยู่ ความร้อนในทะเลทรายแทบจะละลายทุกสิ่งทุกอย่างให้มอดไหม้ ทางทะเลก็เต็มไปด้วยคลื่นใหญ่เหมือนภูเขา มีปลาใหญ่พ้นน้ำสูงเท่าต้นตาล ส่วนทางบกที่ต้องผ่านเอเชียกลางผ่านเมืองสมารกันด์บากเตรีย ต้องผ่านภูเขาถึง 10,000 ลูก มีหุบเขาลึกและสูงชัน นี้คือเหตุผลว่าทำไมมีคนเดินทางไปกว่า 50 คน แต่รอดมาได้พียงหยิบมือเดียวเท่านั้น ภิกษุเกาหลีเป็นจำนวนมากได้เดินทางไปอินเดียผ่านเอเชียกลาง แต่ท่านเหล่านั้นก็มรณภาพเป็นส่วนมาก ต่อมาการเดินทางผ่านเอเชียกลางยิ่งลำบากมากยิ่งขึ้นอีก เพราะเกิดการปฏิวัติในธิเบต และกองทัพมุสลิมยึดครองส่วนเหนือของอินเดียได้อย่างเด็ดขาด

ท่านอี้จิงยังได้แปลหนังสือราว 56 เล่ม จาก 400 เล่ม ที่ท่านนำมาจากอินเดียด้วย โดยได้รับความร่วมมือจากพระอินเดียหลายท่านคือ ท่านสิกขนันทะ ท่านอิศวระและรูปอื่น ๆ เมื่อท่านกลับจีนได้รับการแต่งตั้งจากพระจักรพรรดินีให้เป็น "มหารัฐคุรุ" ของประเทศจีน และเป็นที่เคารพของพระจักรพรรดินีปูเช็กเทียนเป็นอย่างยิ่ง ท่านจำพรรษาที่วัดได้เฮงเลี่ยงยี่ (มหาวัฒนากุศลาราม) ซึ่งเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดในสมัยนั้น มรณภาพเมื่ออายุ 80 ปี ท่านได้เขียนรายงานสถานการณ์พุทธศาสนาหลายแห่งที่เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังเป็นอย่างมาก และที่ภาคใต้ของอินเดีย ก็ได้มีพระสงฆ์ท่านหนึ่งที่มีชื่อเสียง และท่านได้ไปเผยแพร่พุทธศาสนาในจีน ตามอย่างพระสงฆ์อินเดียหลาย ๆ คืออินโดนีเซียก็ตระหนักถึงท่าทีและความสำคัญของพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียได้ด้วย

บูโรพุทโธสัญลักษณ์พระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก

งานเขียนเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุโรพุทโธ มีจำนวนมากทั้งภาคภาษาไทย และภาษาอื่น ๆ อาทิ พระมหาปรีชา เขมนนฺโท และคณะ (2017) ในงานศึกษาเรื่อง *"ความศรัทธา: มหาสถูปบุโรพุทโธสู่ความยั่งยืนพระพุทธศาสนา"* หรืองาน เป็นต้น ดังนั้น ศาสนสถาในพระพุทธศาสนาจึงเป็น

ทั้งมรดกโลก เป็นโบราณสถานที่สะท้อนความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอดีต และนับเป็นสัญลักษณ์ทางภูมิปัญญาของชาวพุทธ และชาวอินโดนีเซียในปัจจุบันที่เคยมีบรรพบุรุษร่วมกัน และที่สำคัญทำให้เกิดความเป็นพหุลักษณ์ แต่สาระของการเสนอ เป็นการให้ข้อสรุปเกี่ยวกับ **บุโรพุทโธ** (อินโดนีเซีย: Borobudur) หรือ **บาราบูดูร์** (อินโดนีเซีย: Barabudur)

คนไทยรู้จักในชื่อ **บุโรพุทโธ** เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของประเทศอินโดนีเซีย บริเวณภาคกลางของเกาะชวา ตั้งอยู่ที่เมืองมาเกอลัง ห่างจากยอกยาการ์ตาไปทางตะวันตกเฉียงเหนือราว 40 กิโลเมตร สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 1293 - 1393 โดยบุโรพุทโธเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธนิกายมหายาน ถ้าไม่นับนครวัดของกัมพูชาซึ่งเป็นทั้งศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ บุโรพุทโธจะเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธที่ใหญ่ที่สุดในโลก

ในปี พ.ศ. 2534 องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศให้โบโรบูดูร์เป็นแหล่งมรดกโลก

โบโรบูดูร์สร้างขึ้นโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ เป็นสถูปแบบมหายาน สันนิษฐานว่าสร้างราวคริสต์ศตวรรษที่ 7-9 หรือ พุทธศักราช 1393 ตั้งอยู่บนที่ราบเกๆ ทางฝั่งขวาใกล้กับแม่น้ำโปรโก สร้างด้วยหินภูเขาไฟประมาณ 2 ล้านตารางฟุตบนฐานสี่เหลี่ยม กว้างด้านละ 121 เมตร สูง 123 เมตร เป็นรูปทรงแบบปิรามิด มีลานเป็นชั้นลดหลั่นกัน 8 ชั้น และใน 8 ชั้นนั้น 5 ชั้นล่างเป็นลาน 4 เหลี่ยม 3 ชั้นบนเป็นลานวงกลม สามวงกลมยอดโดมกลางและบนลานกลมชั้นสูงสุดมีพระสถูปตั้งสูงขึ้นไปอีก 31.5 เมตร เป็นมหาสถูปที่ระเบียงซ้อนกันเป็นชั้นๆ ลดหลั่นกันไป มหาสถูปมีการตกแต่งด้วยภาพสลัก 2,672 ชิ้น และ รูปปั้นพระพุทธรูป 504 องค์ โดมกลางล้อมรอบด้วย 72 รูปปั้นพระพุทธรูปแต่ละนั่งองค์อยู่ภายในสถูปเจาะรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ที่รอบล้อมสถูปเจดีย์ประธานด้านบนสุด

ภาพที่ 3 ศาสนาสถานของพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่อินโดนีเซีย
(ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

ในชั้นบนสุดของโบโรบูดูร์ ที่ถือว่าเป็นส่วนยอดสุดของวิหาร มีลักษณะเป็นฐานวงกลมใหญ่ของเจดีย์องค์ประธาน เวลาที่มองมาจากที่ไกล จะเห็นเป็นเหมือนดอกบัวขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านอยู่กลางหุบเขา ไม่พบภาพสลักใด ๆ ปรากฏอยู่เหมือนพ้นจากความต้องการทุกสิ่งทุกอย่าง มีผู้อุปมาภาพที่ปรากฏนี้ว่า แสดงถึงการหลุดพ้นจากทุกสรรพสิ่งในโลกหรือที่เรียกว่านิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ

โบโรบูดูร์ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกของยูเนสโก สมัยสามัญครั้งที่ 15 ภายใต้ชื่อ "กลุ่มวัดโบโรบูดูร์" เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่คาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

(ก) เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์

(ข) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม

(ค) มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

พัฒนาการร่วมสมัยของพระพุทธศาสนา

ชาวอินโดนีเซียที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่นั้นจะมีอยู่บนเกาะชวาได้แก่ ชาวชวา (นับถือพุทธศาสนาร้อยละ 1) และชาวซุนดา และจะมีชาวบาหลีบนเกาะบาหลี ซึ่งบางคนก็นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบพื้นเมืองควบคู่กันไป และมีชาวซาซะก์บางคนที่นับถือศาสนาพุทธและลัทธิวตูตลู ซึ่งเป็นศาสนาอิสลาม ที่รวมกับความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ อยู่บ้างบนเกาะลอมบอก รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบนเกาะชวา ทุกๆ ปี ศาสนิกชนเหล่านี้จะมาประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาที่บุโรพุทโธ ที่เมืองมุนตีลาน ที่อินโดนีเซียนี้ได้จัดตั้งสมาคมเพื่อสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีการบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ ออกวารสาร เช่น วารสารวิปัสสนา และวารสารธรรมจารณี ซึ่งการปกครองดูแลศาสนิกชนในอินโดนีเซียจะขึ้นกับพุทธสมาคมในอินโดนีเซีย มีสำนักงานใหญ่ในกรุงจาการ์ตา มีสาขาย่อย 6 แห่ง

ปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียได้เริ่มมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา โดยการริเริ่มจากพระสงฆ์ชาวศรีลังกา และชาวพื้นเมือง ที่ได้รับการอุปสมบทจากประเทศพม่า และที่ประเทศไทย ในวัดบวรนิเวศวิหาร และวัดเบญจมบพิตร ปัจจุบันศาสนาพุทธนั้นมีศาสนิกอยู่ประมาณ 150,000 คน หรือ

ประมาณร้อยละ 1 ของประชากรชาวอินโดนีเซียทั้งหมด ซึ่งสังคมอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นมุสลิม และไม่ได้ต่อต้านศาสนาอื่น

ศาสนสถาน

ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบันมีวัดพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ 150 วัด ในจำนวนนี้ 100 วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก 50 วัดเป็นวัดฝ่ายหีนยาน (เถรวาท) ซึ่งเป็นวัดไทย 4 แห่ง ได้แก่ วัดพุทธเมตตา วัดวิปัสสนาคราหะ วัดเมนดุตพุทธศาสนวงศ์ และวัดธรรมทีปาราม วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฝ่ายฆราวาส เพราะพระภิกษุมีจำนวนน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสมาชิก 6 แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ 150,000 คน มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแบบชวาที่สำคัญ 2 เล่ม ได้แก่ คัมภีร์สังหยังกามาหานิกัน (Sang hyang Kamahaanikan) และคัมภีร์กามาหายานันมันตรานายา (Kamahayanan Mantranaya)

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกาและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจาก วัดบวรนิเวศวิหาร และวัดเบญจมบพิตรในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2512 คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมิได้สร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็ได้เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสถูปโบโรบุดูร์ไว้แล้ว ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ 59 ถนนเตอรูซานเล็มบังดี กรุงจาการ์ตา

ภาพที่ 4 การสังเกตการณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงพื้นที่กับนักวิจัยภาคสนาม อาจารย์อำนาจ ขัดวิชัย
(บันทึก: 18 มิถุนายน 2561)

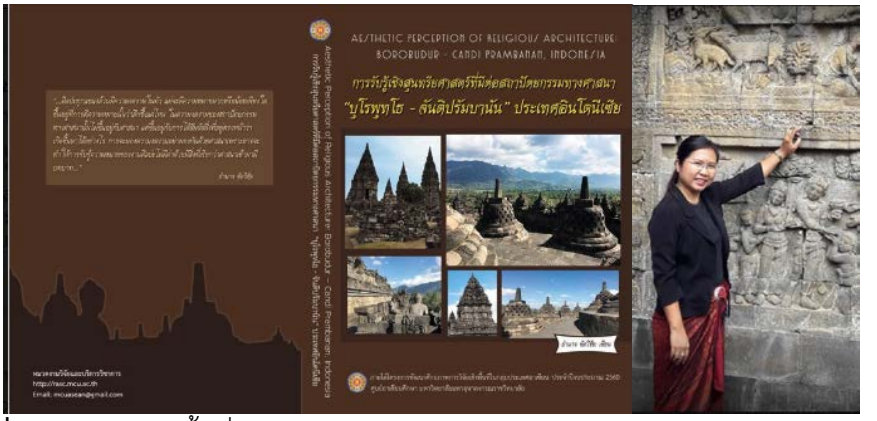

ภาพที่ 5 ผลงานวิจัยพื้นที่จากนักวิจัย เครือข่ายศูนย์อาเซียนศึกษา ในประเทศอินโดนีเซีย
โดย อาจารย์อำนาจ ขัดวิชัย

จากภาพที่ 4-5 เป็นเหตุการณ์ที่ผู้เขียน ร่วมเดินทางในฐานะนักวิจัยร่วม และผู้สังเกตการณ์ในการเดินทาง ซึ่งเป็นการศึกษาที่เนื่องด้วยงานวิจัยที่ว่าด้วยเรื่อง “การรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อสถาปัตยกรรมทางศาสนา บุโรพุทโธ-จันดิปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย” ที่มีเป้าหมายเป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเชิงประจักษ์ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับบุโรพุทโธ ซึ่งมี อาจารย์อำนาจ ขัดวิชัย เป็นนักวิจัยประจำโครงการ และใช้การศึกษาในเชิงโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมต่อพื้นที่วิจัย ทำให้ได้มุมทางการศึกษาในอีกประเด็นหนึ่งคือ พัฒนาการทางพระพุทธศาสนาในอดีต ได้กลายเป็นส่วนสำคัญ การที่อินโดนีเซีย มีการรับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่สุดของโลก รวมไปถึงวัฒนธรรมทางศาสนา และความเชื่อในบางประการที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา แม้จะรับอิทธิพลทางศาสนาจากอิสลามแล้วก็ตาม แต่ประเด็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย ก็ยังคงอยู่และถูกรักษาส่งต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน รวมทั้งชาวอินโดนีเซีย รู้สึกเป็นมิตรและมีท่าทีที่สะท้อนถึงความตระหนักถึงการมีอยู่ของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมาก่อน รวมทั้งสำนึกต่อผลได้จากพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยว รวมทั้งกำหนดให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นวันหยุดของประเทศอินโดนีเซียด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นจากการเดินทางและการมีส่วนร่วมในสาระทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

การฟื้นกลับของพระพุทธศาสนาอีกครั้ง

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณสถานอันเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ที่ยืนยันว่าพระพุทธศาสนาเคยเจริญเติบโตและเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เกาะอินโดนีเซียในอดีตและสืบเนื่องต่อมานับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้น การเดินทางของคณะพวกเรา จึงมีความหมายเป็นการคืนกลับ และการไปเสริมสร้างให้กำลังใจต่อความเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบัน คณะของพวกเราได้ไปยังบุโรพุทโธ อันเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ได้ไปยังเจดีย์เซวู และเจดีย์ปรัมบานัน อันเป็นศาสนาสถานของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่ทำให้คณะของพวกเราได้สะท้อนคิดในสิ่งที่ได้พบเห็น รวมทั้งการที่ได้มีนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ ได้ร่วมเดินทางศึกษาเชิงพื้นที่ในคราวเดียวกัน

การเดินทางในประเทศอินโดนีเซีย (26 กรกฎาคม 2560)

เคยสันนิษฐานว่า พุทธสถานบุโรบุดูร์ / บุโรพุทโธที่เกาะชวา อินโดนีเซีย ส่วนหนึ่งน่าจะมีรากฐานคำมาจาก " บุรีพุทธ " หรือเมืองพุทธ เพราะบางกรณี ภาษาท้องถิ่นชะวา นิยมวาง/ เรียกคุณศัพท์ ก่อนถึงตัวคำนาม เช่น ในภาษาไทยใช้ว่า เมืองสุพรรณฯ เมืองนครสวรรค์ เป็นต้น

ในการเดินทางครั้งนั้น พระศรีธวัชเมธี ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียน ในขณะนั้น เป็นหัวหน้าคณะ ได้บรรยายให้ข้อมูลในความหมายของ บุโรพุทโธ ไว้ว่า *“....Pura อินโดคือ gate ประตู โบโรความหมาย หนึ่งคือพระหรือเพียะเท่ากับวิหารบวกกับพุโธคือเนินเขา เท่ากับพระใหญ่บนเขาสูง แต่ไทยฟันธงแล้วว่าบรมพุทโธ grand or perfect Buddha ภาษาอินโดใช้บาลีสันสกฤตราว 40-50% แต่เป็นสำเนียงอินโด มังกรทองใช้ว่า Naga Mas มาสคือทอง....”* (พระศรีธวัชเมธี, 26 กรกฎาคม 2560

ภาพที่ 6 เดือนพฤษภาคม 2559 พบและสัมภาษณ์ Dr.Yunardi Yusuf ผู้ช่วยทูตฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม ณ สถานฑูตอินโดนีเซีย ประจำประเทศไทย เพื่อสัมภาษณ์แนวประเด็นวิจัยแนวโน้มการศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย พร้อมขอความอนุเคราะห์ประสานข้อมูลบุคคลหรือคณะบุคคล นักวิจัย หรือนักวิชาการ หรือผู้บริหารการศึกษา ในประเทศอินโดนีเซีย ที่จะต้องประสานเพื่อลงพื้นที่วิจัยในการสัมภาษณ์และพบในเดือนมิถุนายน 2559 ต่อไป

ภาพที่ 7 การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลวิจัยในเชิงพื้นที่ในประเทศอินโดนีเซีย โดยเป็นการสัมภาษณ์ Dr. Djohan, Dean of Graduate School, Indonesia Institute of the Arts. Yogyakarta Indonesia

เมื่อ 17 มิถุนายน 2559

จากภาพที่ 6-7 ภารกิจด้านการวิจัยในการเดินทางเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย โดยเป็นภาพของการประสานเชื่อมกับทางสถานทูตอินโดนีเซีย โดยอุปทูตการศึกษา และคณาจารย์ที่สถาบันการศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย เป้าหมายเพื่อศึกษาตามกรอบการศึกษาของประเทศในครั้งนั้นให้ได้ผลที่ชัดเจน

ภาพที่ 8 การศึกษาอาณาบริเวณในประเทศอินโดนีเซีย (ภาพ: ผู้เขียน 17 กรกฎาคม 2560)

เป็นบันทึกการเดินทางภายในอินโดนีเซีย ที่เนื่องด้วยการเรียนรู้เชิงพื้นที่ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและกิจกรรมที่เนื่องด้วย จากภาพคณะผู้เขียนในนามศูนย์อาเซียนได้เดินทางเพื่อศึกษาเชิงพื้นที่ภายใต้โครงการการส่งเสริมสมรรถะ

ผู้บริหารเชิงพื้นที่ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายเป็นประเทศอินโดนีเซีย ทำให้เกิดการตื่นตัว และตระหนักภายใต้แนวคิด และผลที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อน สะท้อนคิดภายใต้ความเป็นมาจนกระทั่งเกิดผลเป็นการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในประเทศอินโดนีเซีย คณะของพวกเราได้เดินทางไปยังเจดีย์ บุโรพุทโธ การเดินทางไปยังเจดีย์ที่เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่ชื่อว่าปรัมบานัน รวมทั้งเจดีย์เซวู เรือนเจดีย์ ที่ปรากฏในครั้งอดีต ทำให้เกิดการขับเคลื่อนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันตลอดไป

วิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่ซามารัง

ในการเดินทางครั้งหลังมีพระศรีธวัชเมธี เป็นหัวหน้าคณะ ภายใต้โครงการ ทำให้ผู้เขียนได้ประสานกับพระอาจารย์อุตตโม ซึ่งเป็นนิสิตหลักสูตรนานาชาติของมหาวิทยาลัยมหาจุฬา ได้นำไปยังวัด วิทยาลัยสงฆ์ และชุมชนชาวพุทธที่ท่านอยู่อาศัย ทำให้ได้ภาพจำ และความประทับใจร่วมกันว่า ในการเดินทางดังกล่าว สะท้อนข้อเท็จจริงหลายประการ ชุมชนชาวพุทธ เป็นชุมชนชาวพุทธดั้งเดิม นับได้ว่ามีมาแต่อดีต ไม่ใช่มุสลิมหรือศาสนาอื่นเปลี่ยนนิกาย จึงอาจตีความได้ว่า ชุมชนชาวพุทธเหล่านี้ยังคงอยู่และสืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ภาพที่ 9 ภาพกิจกรรมที่ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร นำโดยพระศรีธวัชเมธี ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียน ได้นำผู้บริหาร คณาจารย์และนิสิต ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในประเทศอินโดนีเซีย

ทิศทางและแนวโน้มของพระพุทธศาสนา

ในปี ค.ศ.1934 มีปรากฏการณ์สำคัญสองอย่างคือ หนึ่ง ภิกษุนารทะ ถูกนิมนต์ไปเผยแผ่ในอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 4 เดือนมีนาคม ซึ่งถือเป็นพระภิกษุเถรวาทรูปแรกที่ออกเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นทางการนับ ตั้งแต่มีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้น นารทะใช้เวลาในอินโดนีเซียเพียงสามสัปดาห์เท่านั้น และผู้เป็นหัวแรงหลักในการผลักดันครั้งนี้คือ โจสิอาส (Josias) ประธานคนแรกของสมาคมชาวพุทธชวา (JBA) ประการที่สอง เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคมในปีเดียวกัน สมาคมชาวพุทธชวาถูกเปลี่ยนชื่อเป็นสมาคม ชาวพุทธปัตตาเวีย (BBA) ที่วิหารอวโลกิเตศวร (Vihara Avalokitesvara) ในชวาเพราะมีการเปลี่ยนประธานคนใหม่คือ กวี เทค โฮย (Kwee Tek Hoay) นับจากนี้ พระพุทธศาสนามหายานก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้นผ่านสมาคมนี้ (Edij Juangari, 2016, pp. 4-5) ปรากฏการณ์ทั้งสองนี้พอจะสะท้อนให้เห็นว่า คนจีนมีความพยายามที่จะรักษาพระพุทธศาสนามหายานและวัฒนธรรมจีนเอาไว้ การที่ชาวจีนสนใจพระพุทธศาสนาเถร

วาทจึงมิใช่การเปลี่ยนอัตลักษณ์อย่างสิ้นเชิง หากแต่เป็นการเปิดโอกาสกับการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเท่านั้น

พระมหานิกร ฐานุตโม (2558: 75-88) ได้ทำการศึกษาไว้ในเรื่อง “ความเชื่อและแนวโน้มพระพุทธศาสนาในอนาคตของประเทศอินโดนิเซีย” ที่ได้เสนอแนวคิดผลการศึกษาไว้ว่า

> *“แนวโน้มพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย จะดำรงอยู่ได้นานต้องมีการสังคายนาพระไตรปิฎกเพื่อรังสรรค์หรือเรียบเรียงพระไตรปิฎกซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด จำต้องอาศัยพุทธบริษัท 4 ได้แก่ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียแทบไม่มีให้เห็นแล้ว จึงต้องอาศัยผู้นำในการนำทูตทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมาบวชเพื่อดำรงพระพุทธศาสนาโดยการได้รับการสนับสนุนจากผู้นำประเทศหรือมีการร่วมมือจากคณะสงฆ์จากประเทศไทย ถึงแม้ประเทศอินโดนีเซียจะมี ศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่สักการบูชาของชาวพุทธที่สำคัญจนสามารถได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” ก็ตามที จะไม่สามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาได้ หากไม่มีผู้สืบทอดโดยตรงก็มีแนวโน้มที่จะโดนกลืนโดยศาสนาอื่นเป็นแน่แท้..”*

เจษฎา บัวบาล (2561) ได้ทำการศึกษาไว้ในเรื่อง “การฟื้นฟูพระพระพุทธศาสนาเถรวาทในอินโดนีเซียผ่านการเคลื่อนย้ายแบบข้ามพรมแดน” ที่ดัดแปลงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “Religion and Mobilities: The Propagation of Thai Theravada Buddhism in Indonesia by Dhammayutta Missionaries” ที่เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับพุทธศาสนาในอินโดนีเซียในกระแสปัจจุบัน ตามแนวคิดที่ว่า บทความนี้ศึกษากระบวนการเดินทางข้ามพรมแดนอันนำไปสู่การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาเถรวาทขึ้นในอินโดนีเซียเมื่อคริสตศตวรรษที่ 19 ซึ่งการเดินทางแบบข้ามพรมแดนมีทั้งในรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการทางโลก เช่น การเคลื่อนย้ายของเจ้าอาณานิคมดัชต์ที่มาพร้อมกับสมาคมเทววิทยา (Theosophical Society) สู่เกาะชวาในปี 1883 การเดินทางไปอินเดียของ ออง โซ อาน (Ong Soe Aan) ผู้ถูกส่งไปศึกษาวิธีปราบปรามฝิ่นในปี 1932 จนนำไปสู่การได้เรียนรู้และเห็นแบบอย่างของพระพุทธศาสนาเถรวาทเมื่อหยุดพักที่ศรีลังกา อีกทั้งรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการด้านศาสนาโดยตรง (Pilgrimage) ของชินรักขิตะ (Jinarakkhita) ชาวอินโดเชื้อสายจีนผู้ต้องเดินทางไปอุปสมบทที่ประเทศพม่าในปี 1954 การท่องเที่ยว ที่ข้ามพรมแดนเปิดโอกาสในการสร้างเครือข่ายใหม่ทางศาสนากอปรกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยทั้งด้านการขนส่งและการสื่อสาร ทำให้การเคลื่อนย้าย (Mobilities) คน วัตถุ ขนบ รวมทั้งอุดมการณ์ความเชื่อเกิดได้ง่ายยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทถูกฟื้นฟูกลับมาอีกครั้งในอินโดนีเซียเพราะอาศัยการท่องเที่ยวของผู้คนและการส่งผ่านศาสนวัตถุเป็นต้นแบบข้าม

พรมแดน ขณะเดียวกันการปฏิสัมพันธ์แบบข้ามพรมแดนเป็นเหตุให้อัตลักษณ์ทางศาสนาของบุคคลเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 10 ภาพกิจกรรมที่ศูนย์อาเซียนศึกษา นำโดย พระศรีธวัชเมธี ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา ได้นำคณะผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิต ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในประเทศอินโดนีเซีย

ภาพที่ 11 ภาพกิจกรรมที่ศูนย์อาเซียนศึกษาได้นำทีมวิจัยร่วมเรียนรู้เชิงพื้นที่ในประเทศอินโดนีเซีย

ข้อมูลจาก พระศรีธวัชเมธี ในฐานะหัวหน้าคณะผู้ร่วมเดินทางได้สะท้อนข้อมูลเชิงพื้นที่ว่า

> *“มีวัดไทยเมนดุตรอบย่านนี้ 4 กม. ย่านชาวพุทธมีที่วัดเวฬุวัน เมือง Boyilali ห่างจากย่านนี้ราว 30 กม. มีพระอินโด 6 รูป เณร 3 เณรี 1 พระอินโดน่าจะมีเชื้อจีนบวชและเป็นอุปัชฌาย์ชื่ออาชิน สายพม่าในปี 1953 บรมพุทโธค้นพบเมื่อราว 100 ปี ร.5 เสด็จไปชวานำเอาผักตบชวาจากทะเลสาปมาบ้านเราส่วนนกเขาชวาไม่รู้ว่าใครนำเข้าไปไทย กำลังตามหาตัวอยู่* หรือข้อมูล Somwang Khonthong *สันนิษฐานว่าพระสงฆ์วัดเมนดุตนี้ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุตติกนิกาย ซึ่งท่านเจ้าคุณสุวีรญาณ ปัจจุบัน เป็นเจ้าอาวาส วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เป็นผู้มาอยู่วางรากฐานไว้ เมื่อ 45 ปีมาแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515”*

ดังนั้น ทิศทางและแนวโน้มของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย จึงเป็นพัฒนาการเชิงบวก ด้วยการที่มีสัดส่วนพลเมืองที่เพิ่มขึ้น และการแสดงออกทางศาสนา และการที่รัฐได้กำหนดให้วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นวันสำคัญและเป็นวันหยุดร่วมกับวันหยุดของประเทศ รวมทั้งการที่พื้นที่อันเป็นศาสนสถานสำคัญคือบุโรพุทโธ ถูกทำให้ยอมรับว่าเป็นของชาวพุทธ และสามารถจัดงาน และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น ภาพลักษณ์ของชาวพุทธและพระพุทธศาสนา จึงยังเป็นความน่าสนใจและความสำคัญที่ชาวอินโดนีเซียต่างศาสนาจึงไม่รู้สึกถึงความแปลกแยกว่าเป็นอื่นภายใต้ความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

บทสรุป

บันทึกการเดินนี้เป็นการประมวลจากประสบการณ์ของการเดินทาง และเล่าเรื่องย้อนหลังแบบประติดประต่อหลายช่วงเวลา นัยหนึ่งเพื่อเป็นการทบทวนย้อนข้อมูล อีกนัยหนึ่งเป็นการแบ่งปันประสบการณ์ที่สอดคล้องกับช่วงเวลา และที่สำคัญเป็นการสร้างข้อมูลและองค์ความรู้ด้านอาเซียนศึกษา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับพื้นที่และประเด็นทางพระพุทธศาสนาด้วยเส้นทางที่เกิดขึ้นจากการเดินทางในประเทศอินโดนีเซีย จึงนำข้อมูลมาแบ่งปันเล่าเรื่องเพื่อประโยชน์ของการศึกษาเชิงพื้นที่ ต่างช่วงเวลากันแต่บนฐานของการเล่าเรื่องเพื่อบันทึกเรื่องเล่าของประเทศอินโดนีเซีย ที่มีทั้งการเมือง เศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรม ที่สะท้อนข้อมูลของการเดินทางเป็นการบันทึกเล่าเรื่องเพื่อสังคม พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะประเด็นทางพระพุทธศาสนา บุโรพุทโธ จัดเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดในโลก นับเป็นความภาคภูมิใจของชาวพุทธทั่วโลก แม้แต่ชาวอินโดนีเซีย ก็ยังสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ของการอยู่ร่วมกันด้วยเช่นกัน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเดินทางอินโดนีเซีย ถึงแม้จะแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา แต่ทำให้เกิดการเดินทางอินโดนีเซียตามแต่เหตุปัจจัยของแต่ละช่วงเวลา แต่สิ่งที่พบเห็นนั้นเป็นประสบการณ์ตรงและข้อมูลตรงเชิงพื้นที่ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดประสบการณ์ใหม่ และความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รวมทั้งการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย ทั้งในส่วนของคณะผู้บริหารกับการศึกษาดูงานเชิงพื้นที่ คณะนักวิจัยการศึกษาด้านอาณาบริเวณศึกษา และการศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยในการวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มการศึกษาในประเทศอินโดนีเซียด้วย

รายการอ้างอิง

พระมหาปรีชา เขมนนฺโท และคณะ. (2560). ความศรัทธา: มหาสถูปบุโรพุทโธสู่ความยั่งยืนพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตรปริทรรศน์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.* 19(2): 159-172.

พระมหานิกร ฐานุตฺตโร. (2558). ความเชื่อ และแนวโน้มพระพุทธศาสนาในอนาคตของประเทศอินโดนิเซีย.*วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์.* 1(2). กรกฎาคม-ธันวาคม 2558: 75-88.

เจษฎา บัวบาล. (2561). “การฟื้นฟูพระพระพุทธศาสนาเถรวาทในอินโดนีเซียผ่านการเคลื่อนย้ายแบบข้ามพรมแดน” *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*. 18(2). (2018): July – December: 21-38 https://www.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/153566/111840

Brown, I. E. M. (2004). *The Revival of Buddhism in modern Indonesia.* In R.Martin (Ed.).

Cresswell, T. (2006). *On the move: Mobility in the modern Western world.* NY: Routledge.

Ditthisampanno Bhikkhu. (2015). *Buddhism in Indonesia, past and present.* A paper presented in the International Conference on Buddhism in Australia.

ภาคผนวก

ภาพการศึกษาเชิงพื้นที่และการเข้าร่วมกิจกรรม
ของประเทศในประชาคมอาเซียน

เข้าร่วมการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติที่สิงคโปร์ 8th International Conference on Recent Challenges in Engineering and Technology 30th – 31st January 2020, Singapore Click https://www.icrcet.org/ (ภาพ ผู้เขียน 31 มกราคม 2563)

นำผู้บริหาร บุคลากรส่วนงานวิจัย สารสนเทศ และบริการวิชาการ จัดโครงการพัฒนาบุคลากรนำเสนอผลงานทางวิชาการในระดับนาชาติ ที่ University of Social Sciences and Humanities, Vietnam เครือข่ายความร่วมมือด้านวิชาการ (MOU) ของศูนย์อาเซียนศึกษา จัดโครงการสัมมนาวิชาการนานาชาติ ภายใต้หัวข้อ “ASIAN Values in the Process of Integration and Development” ระหว่างวันที่ 25-26 ตุลาคม 2562 ณ University of Social Sciences and Humanities นครโฮจิมินห์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

เวียดนาม นำเสนอผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ ร่วมกับคณาจารย์และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งจากประเทศเวียดนามและประเทศภาคีของการสัมมนา ทั้งไต้หวัน ญี่ปุ่น ประเทศไทยและสิงคโปร์ เป็นต้น (ภาพ: ศูนย์อาเซียนศึกษา)

ในนามศูนย์อาเซียน. ศึกษาดูงานและกราบถวายสักการะ สมเด็จพระสังฆราชวัดวัดอุณาโลม (ภาพ : ศูนย์อาเซียนศึกษา, 24 เมษายน 2561) จากภาพสะท้อนให้เห็นถึงข้อมูลของพื้นที่เกี่ยวกับศูนย์อาเซียนที่เดินทางสำรวจพื้นที่ดูงาน และปฏิบัติการในพื้นที่ทำให้ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนศึกษาจนกระทั่งปัจจุบัน

คณะนักวิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยแห่งชาติบรูไน (University of Brunei Darussalam) คือ Dr.Mulyadhi Kartanegara, Dr.Kathrina, Dr.Osman Bakar, Dr.Abby Tan Chee Hong, and Dr.Pg Norhazlin เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การศึกษาชาติบรูไน สู่ความเป็นอาเซียน แบ่งปันเรื่องแนวทางการจัดพหุวัฒนธรรมในการศึกษา

(ที่มา: ภาพผู้วิจัย, 13 มิถุนายน 2016)

17 March 2019 Dr.Lampong Klomkul Keynote speaker “How education is very important for people in the World ?” on PA-O National Day at MCU, Thailand

การศึกษาเชิงพื้นที่ประกอบรายงานการวิจัยเรื่อง
“การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีต่องานสถาปัตยกรรมทางศาสนา:
กรณีศึกษาบุโรพุทโธ และจันดีปรัมบานัน ประเทศอินโดนีเซีย”

ดัชนีคำค้น (Index)

ก

กฎหมายการศึกษา..... 148
กระแสโลกาภิวัตน์..... 64
กลุ่มชาติพันธุ์ 101, 169, 172
การจัดการท่องเที่ยว 101, 105
การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธโลก 126
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์17, 123, 136, 141
การพัฒนาหลักสูตร..... 59
การเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 18, 87
การเรียนรู้ตลอดเวลา 95
การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ 96
การศึกษาเชิงพื้นที่.....88, 140, 163
การศึกษาเพื่อการพัฒนา..... 140
การศึกษาภาคบังคับ 151
การศึกษาภาคสนาม..... 186
การศึกษาสงฆ์ลาว..... 17
การสอนแบบคละชั้น..... 152
การสะท้อนคิด 85, 96
เกาะชวา 189
เกาะบังกา..... 190
เกาะบาหลี 190
เกาะเบลิตุง 190
เกาะสุมาตรา..... 190

ข

เขมรศึกษา..... 3
เขายายเพ็ญ 8

ค

คณะสงฆ์ลาว..... 25, 26
คนไทยพลัดถิ่น 163
คนสยาม.....176
คริสต์.....101
ครูบาบุญชุ่ม 57
ครูฟิลิปปินส์ในประเทศไทย.....146
ความเป็นไทยพลัดถิ่น.....166
ความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ 171
ความเหลื่อมล้ำ.....152
คาบสมุทรมลายู 108
เครือข่าย 91
เครือข่ายผู้บริหารมหาวิทยาลัย.....129

จ

จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา 130
จันดิปรัมบานัน.....196
จันดีปรัมบานัน.....186
จำปาสัก 17, 36
จีนกลาง 105
จีนฮกเกี้ยน..... 76
เจดีย์เซวู.....197
เจดีย์ปรัมบานัน.....197
เจ้าพระยาอภัยภูเบศ..... 10

ช

ชาติพันธุ์.....63, 65, 72, 101
ชาวไทใหญ่.....132
ชาวสยาม 168
ชุมชนชาวมุสลิม.....176

ชุมชนมุสลิม..... 168
เชียงตุง.....52
เชื้อสายมลายู..... 176

ซ

ซิกข์..... 101

ด

ด่านช่องเม็ก.....21

ถ

ถกเขมร 4

ท

ทรัพยากรทางศาสนา..... 101
ทรัพยากรมนุษย์ 17
ทวิภาษา..... 151
ทักษะภาษาอังกฤษ..... 150
ท่าขี้เหล็ก..... 103
เทววิทยา..... 203
ไทยทาวว์..... 106
ไทยบุรี..... 174
ไทใหญ่.....63

ธ

ธรรมยุติกนิกาย 30
ธรรมยุตินิกาย.....23

น

นครเชียงตุง 49
นครธม.....2
นครวัด..... 2, 5
นโยบายสาธารณะ 109
นักวิชาการมืออาชีพ 93, 94, 97
นิสิตชาวไทใหญ่.....50
นิสิตสัมพันธ์อาเซียน..... 17, 18

บ

บรูไน..... 71
บันทึกการเดินทาง..... 15
บุโรพุทโธ 185, 192, 195, 205

ป

ประชาคมอาเซียน..... 124
ประเทศ CLMV..... 86
ประเทศอินโดนีเซีย 185
ปรัมบานัน.....200
ปราสาทวัดพู.....21, 42
ปากเซ.....20, 21, 36

พ

พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 6
พระถังซัมจั๋ง.....190
พระพิมพ์ดินดิบ..... 189
พระพุทธศาสนาv, vi, 2, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 61, 78, 89, 90, 94, 96, 97, 101, 103, 106, 111, 112, 113, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 161, 162, 163, 164, 167, 169, 170, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 181, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 202, 204, 205
พระพุทธศาสนานานาชาติ..... 122
พระโพธิสัตว์..... 189
พระอี้จิง..... 190

พราหมณ์ฮินดู 2
พลวัตวัฒนธรรมพุทธศาสนา 167
พหุลักษณ์ 72, 101
พหุลักษณ์นานาชาติ 123
พหุวัฒนธรรม 74, 81
พหุวัฒนธรรมทางการศึกษา 79
พหุวัฒนธรรมทางเชื้อชาติ 78
พหุวัฒนธรรมทางศาสนา 71, 78, 117
พิธีลงนาม 91
พิธีฮดสรง 23
พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์แห่งชาติเวียดนาม 89
พื้นถิ่นคนสยาม 174
พุทธเถรวาท 112, 131

ฟ

ฟิลิปปินส์ 140

ภ

ภาษาตากาล็อก 149
ภาษาไต 65
ภาษาทมิฬ 105
ภาษาเพื่อการสื่อสาร 58
ภาษาฟิลิปิโน 158
ภิกษุนารทะ 202
ภูมิภาคเอเชีย 102
ภูมิสถาปัตย์ 18

ม

มลายู 71
มหานิกาย 23
มหายาน 131
มหาวิทยาลัย Thu Dau Mot 90
มหาวิทยาลัยนาลันทา 189
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 122
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 123
มหาวิทยาลัยสงฆ์ 17, 121, 126, 134
มหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย 121
มหาวิทยาลัยแห่งชาติโฮจิมินห์ 87
มหาวิหารเชนต์แอนดรูว์ 110
มาเลเซีย 114
มิติทางวัฒนธรรม 101
เมียนมาร์ 51, 52, 53
เมืองจำปาสัก 17
เมืองปีนัง 108
เมืองมะละกา 108
เมืองเว้ 90

ย

ยุทธศาสตร์ 127

ร

รอมฎอน 72, 80
ระบบการศึกษา 148, 160
ระบบการศึกษาแบบคาทอลิก 152
รัชกาลที่ 5 174
รัชกาลที่ 9 174
รัฐกลันตัน 168, 177
รัฐเคดาห์ 168, 174, 177
รัฐฉาน 52
รัฐปะลิส 172
รัฐเปรัค 177
ราชวงศ์ไศเลนทร์ 189
โรงเรียน SYI 49, 50, 61

โรงเรียนยุวพัฒน์ (SYI).....57, 61
โรงเรียนสงฆ์.....27

ว

วรรณคดีท้องถิ่น..... 152
วัชรยาน..... 131
วัฒนธรรมอาเซียน..... 125
วัดไชยะพุม.....23
วัดไทยในสิงคโปร์..... 113
วัดป่าเลไลยก์.....2
วัดผาโอ.....32
วัดพนม.....2
วัดพระแก้ว.....2
วัดพระธาตุเขี้ยวแก้ว.....105, 112
วัดพระศรีสรรเพชญ์.....10
วัดพุทธประทีป..... 131
วัดพุทธเมตตา..... 195
วัดภูควาย.....28
วัดเมนดุตพุทธศาสนวงศ์..... 195
วัดเมืองกัมพูชา.....2
วัดวิปัสสนาคราหะ..... 195
วัดศรีมาริอัมมันต์..... 116
วัดอภิธรรมพุทธวิหาร..... 131
วัดอุณาโลม..... 2, 12, 13
วัดอุตตมาราม.....107, 164
วิถีของชาติพันธุ์..... 107
วิถีชีวิต..... 178
วิถีทางวัฒนธรรม..... 117
วิถีทางศาสนา..... 107
วิทยาเขตสุรินทร์.....95
วิทยาเขตอุบลราชธานี.....45, 95
วิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก..... 45
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง..... 95
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี..... 96
วิทยาลัยสงฆ์องค์ตื้อ..... 31
วินัยทางวิชาการ..... 94
วินัยทางสังคม..... 94
วิลเลี่ยม เชคสเปียร์..... 149
เวียงจันทน์.....18, 31
เวียดนาม..... 85

ศ

ศาสนทายาท.....17, 44, 167
ศาสนสถาน..... 5
ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ..... 123
ศูนย์กลางของการจัดการศึกษา..... 160
ศูนย์ไทยศึกษา..... 88
ศูนย์มรดกมาเลย์..... 114
ศูนย์อาเซียนนศึกษา..... 86
ศูนย์อาเซียนศึกษา.....3, 14, 187

ส

สภาสงฆ์แห่ง สปป.ลาว..... 23
สมณอี้จิง..... 191
สมเด็จพระนโรดม..... 10
สมัชชาสงฆ์ไทย..... 111
สมัยรัตนโกสินทร์..... 164
สยามพลัดถิ่น..... 105
สังคมพหุลักษณ์มาเลเซีย..... 170
สังคมมลายู..... 170
สันติภาพในอาเซียน..... 187
สำนักปฏิบัติธรรมงุยเตาอู..... 103

สิงคโปร์..... 101
สุลต่าน ฮุสเซน..... 114
ห
หมู่เกาะชวาอินโดนีเซีย..... 108
หลวงพระบาง 18, 34
หลักสูตรอาชีวศึกษา 155
อ
อัตลักษณ์..... 117, 147
อัตลักษณ์ของความเป็นไทย..... 165
อัตลักษณ์ไทย..... 170, 178
อาณาจักรมัชปาหิต..... 189
อาณาจักรศรีวิชัย 189
อาณาบริเวณศึกษา 49, 74, 88
อาณาบริเวณศึกษามาเลเซีย..... 163
อาณาศึกษาบริเวณเวียดนาม..... 85
อิสลาม..... 101
อุโมงค์กู๋จี 89, 90
ฮ
ฮินดู..... 101

ประวัติผู้เขียน

ดร.ลำพอง กลมกูล สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการสอนมัธยมศึกษา วิชาเอกคณิตศาสตร์- ฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อปีการศึกษา 2544 และในขณะกำลังศึกษาระดับปริญญาตรีได้รับทุนกาญจนาภิเษก (Golden Jubilee Scholarship) ไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัย Guelph ประเทศแคนาดา เป็นเวลา 2 ปี สำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2548 และสำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2554 เคยได้รับรางวัลสภาวิจัยแห่งชาติ รางวัลวิทยานิพนธ์ระดับดีประจำปี 2556 (สาขาการศึกษา) จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและรางวัล Graduate Scholar Award จากการเข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติครั้งที่ 19 ณ มหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นนักวิจัยทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558 สาขาการศึกษา และทุนวิจัยมุ่งเป้าปี 2560 สาขาการศึกษา จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้รับรางวัลนักวิจัย “ระดับดีเด่น” ประจำปี พ.ศ. 2563 จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีผลงานตีพิมพ์ทั้งในระดับชาติและนานาชาติทั้งผู้เขียนหลักและผู้เขียนร่วมมากกว่า 100 เรื่อง และได้รับเชิญบรรยายพิเศษในเวทีประชุมวิชาการนานาชาติอย่างต่อเนื่อง และเป็นผู้ประสานงานจัดงานประชุมวิชาการระดับนานาชาติจำนวน 10 ครั้ง และได้รับเชิญบรรยายการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ด้วยโปรแกรม LISREL จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 7 หลักสูตร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และตำแหน่งบริหารเป็นรองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: research.mcu@gmail.com

SCAN เพื่อดูผลงานตีพิมพ์
ใน GOOGLE SCHOLAR

หนังสือในฐานะผู้เขียนหลัก

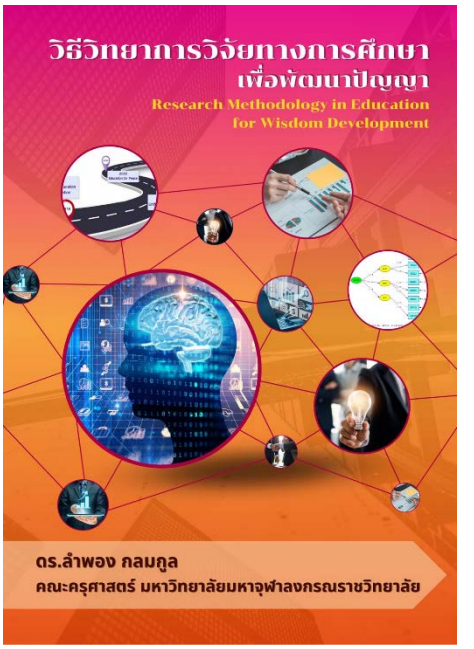

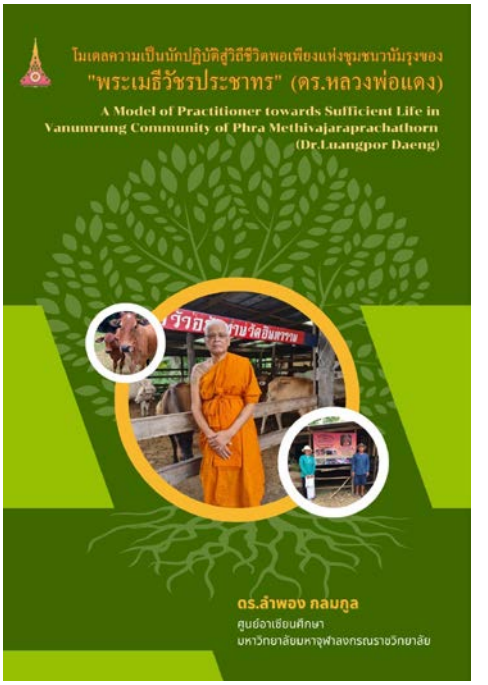

หนังสือในฐานะผู้เขียนหลัก

หนังสือในฐานะผู้เขียนร่วม

ศาสตร์และศิลป์

การศึกษาเชิงพื้นที่ประเทศในประชาคมอาเซียน

เป็นการบูรณาการความรู้ที่เป็นศาสตร์คือวิธีวิทยาการวิจัย
ด้วยการศึกษาเชิงพื้นที่ในการเดินทางและเรียนรู้อย่างเข้าใจในพื้นที่
พหุวัฒนธรรมอาเซียนร่วมกับความเป็นศิลป์ในการสร้างสรรค์และนำเสนอ
ประเด็นข้อค้นพบที่มีความหลากหลาย ได้แก่ มิติทางการศึกษา
มิติทางศาสนา มิติทางสังคม มิติทางประเพณีและวัฒนธรรม
และมิติทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอาเซียน
นำเสนอผ่านมุมมองและประสบการณ์ของผู้เขียน
โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อถ่ายทอด
ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้
นำสู่สังคมสันติสุข

L. Klomkul (2023)